

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Иван М. Зарић

**ТАЛАСОКРАТСКА ДИМЕНЗИЈА
САВРЕМЕНЕ КИНЕСКЕ ГЕОПОЛИТИКЕ**

докторска дисертација

Београд, 2018

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

Ivan M. Zarić

**THALASSOCRATIC DIMENSION OF
CONTEMPORARY CHINESE
GEOPOLITICS**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2018

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ И ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ

Ментор: проф. др Драгана Митровић, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Председник комисије: проф. др Драган Р. Симић, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Члан комисије: доцент др Срђан Перишић, Универзитет Унион – Никола Тесла, Факултет за међународну политику и безбедност

Датум одбране:

ИЗЈАВЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Неизмерну захвалност дугујем менторки, проф. др Драгани Митровић, не само због подршке да обрадим овако захтевну, динамичну и актуелну тему, већ и због тога што сам од ње о Кини научио убедљиво највише, читајући њене књиге, објављене и необјављене радове. У том смислу вишеструко је за мене била важна наша сарадња и ангажовање у оквиру Института за азијске студије, кроз коју сам стекао прилику да разменим мишљења са светским ауторитетима који се интересују за савремену Кину и њен положај у међународним оквирима. Посебан део захвалности проф. др Митровић дугујем за сав труд, усмеравања, помно читање и сугестије које су помогле да рад добије актуелну форму.

Додатно, велику подршку пружио је и мој пријатељ из гимназијских дана и стручњак Војногеографског института Далибор Радосављевић, помажући ми у техничким решењима за израду већег броја карата које су приказане у раду.

У контексту изван овог рада, захвалан сам и мојим пријатељима који су ме заинтересовали за свет геополитике, уз које сам ову науку, у Србији третирану знатно ниже од оног нивоа који би требало, заволео и посветио јој се, верујем, на најбољи могући начин. Задовољство ми је да међу њих сврстам проф. др Миломира Степића, др Небојшу Вуковића, а нарочито Жељка Будимира, ускоро доктора геополитике и најближег пријатеља моје породице, са којим сам заједно „растао“ у геополитичком смислу.

Истовремено, захвалност дугујем и људима из Министарства одбране и Војске Србије, који су ме подржавали у „пловидби кроз узбуркане воде науке“, попут бригадног генерала у пензији Слободана Јоксимовића, најближих колега и пријатеља, који су увек ту када је потребно, без обзира где се налазили. Такође, моје високо уважавање иде и професорима са Факултета политичких наука у Београду, проф. др Драгану Симићу и мр Драгану Живојиновићу, који су ми кроз магистарске студије помогли да направим спој војне стратегије, геополитике и међународних односа.

*Мојој породици, брату, родитељима, а пре свих мојој Дрини и мојој Маји,
њиховој безусловној и безграничној љубави и вери у мене, увек и у свакој прилици.*

ТАЛАСОКРАТСКА ДИМЕНЗИЈА САВРЕМЕНЕ КИНЕСКЕ ГЕОПОЛИТИКЕ

РЕЗИМЕ:

Поморска моћ је у дугој кинеској историји већим делом била секундарна у односу на телурократску. Оваква ситуација настала је као последица чињенице да су највећи стратегијски изазови по Кину били управо са копненог правца, док је кинеска затвореност према свету представљала додатни елемент који је кроз историју негативно утицао на развој кинеске поморске моћи. Као збирни резултат ових утицаја, Кина је себе превасходно видела као континенталну силу.

Крупне промене у кинеском друштву, настале као резултат спровођења економске реформе и „политике отворених врата“, битно су промениле приступ таласократској димензији геополитике у НР Кини. У том смислу, дисертација настоји да размотри неколико чинилаца који кључно утичу на то да она промени гледање на властиту поморску моћ на почетку 21. века.

Међу њих спадају територијални кинески интереси у морима која је окружују, геоекономски елементи, са посебним значајем за део привреде усмерен ка мору као ресурсу, енергетска безбедност, геостратегијски и геополитички чиниоци оличени у изузетном развоју Народноослободилачке армије и пројектовању новостечене укупне моћи Кине. У раду се указује на директне везе које ови процеси и раст кинеске војне моћи имају са све интензивнијим војним ангажовањем Кине у подршци реализације националних интереса, почев од економских. Питање територијалног интегритета и успостављања контроле над острвима у Источном и Јужном кинеском мору, као и питање Тајвана, се у дисертацији доводе у директну везу са кинеском поморском моћи и указују на кинески приступ овом питању из геополитичке перспективе.

Америчко обуздавање Кине у азијско-пацифичком региону и укупни процеси на глобалном геополитичком плану, такође су утицали да се тежиште кинеских геополитичких интереса са историјски доминантне копнене преусмери ка поморској стратешкој опцији, доводећи Кину у позицију силе која може да оствари интегрисану копнено-поморску оријентацију. У таквом оквиру таласократски правац приступа

геополитици на пацифичком правцу и у Индијском океану представља примарну кинеску перспективу како би се створили повољни геостратегијски услови за задовољење националних интереса у непосредном окружењу и на оба океана.

Кључне речи: геополитика, геостратегија, НР Кина, поморска моћ

Научна област: политичке науке

Ужа научна област: Политичка економија и финансије

УДК број:

THALASSOCRATIC DIMENSION OF CONTEMPORARY CHINESE GEOPOLITICS

Abstract:

In the long history of China, the sea power was in a large part secondary to telurocracy. Such situation emerged as a consequence of the fact that the greatest strategic challenges to China were precisely the ones coming from the land, while the Chinese restrictedness towards the world represented an additional element which, throughout the history, adversely affected the development of Chinese sea power. As a collective result of all these influences, China chiefly perceived itself as continental power.

The major changes in Chinese society, which came about as a result of implementation of economic reform and “the open door policy”, significantly changed the approach towards thalassocratic dimension of the geopolitics in the PR China. In this respect, the dissertation endeavours to consider several facts that vitally influence China’s view of its own sea power in the beginning of the 21st century.

They include territorial Chinese interests in surrounding seas, geoeconomic elements, with particular relevance to the part of economy oriented towards the sea as a resource, energy security, geostrategic and geopolitical factors embodied in the extraordinary development of the People’s Liberation Army and projecting of the newly accrued overall power of China. This paper points out to direct links between these processes and the growth of Chinese military power, and ever intensive military engagement of China in support of the realisation of national interests, starting from the economic ones. The issue of territorial integrity and establishment of control over the islands in East and South Chinese Sea, and the issue of Taiwan, are in this dissertation brought into a direct link with the Chinese sea power and they point to the Chinese approach to this issue from a geopolitical perspective.

American containment of China in Asian-Pacific region and the overall processes in the global geopolitical arena, have also influenced shifting the focus of Chinese geopolitical interests from historically dominant land to maritime strategic option, bringing China in a

position of power that can achieve an integrated land-maritime orientation. In such a framework, thalassocratic approach to geopolitics in the Pacific route and Indian Ocean, represents a primary Chinese perspective in order to create favourable geostrategic conditions to satisfy national interests in immediate surroundings and in both the oceans.

Key words: geopolitics, geostrategy, PR China, maritime power.

Scientific field: Political science

Scientific field: Political Economy and Finances

UDC Number:

САДРЖАЈ

1	УВОД.....	1
1.1	Формулација проблема истраживања	1
1.2	Значај истраживања	13
1.3	Циљ истраживања	15
1.4	Научни метод.....	18
2	КИНЕСКИ ТАЛАСОКРАТСКИ ПРИСТУП ГЕОПОЛИТИЦИ	20
2.1	„Пацифичка“ геополитичка оријентација НР Кине у 21. веку	23
2.2	Индијски океан у кинеској геополитици - стратегија заштите виталних поморских линија комуникација	40
2.3	Улога и значај Малајског мореуза у савременој кинеској геополитици	54
3	ТЕРИТОРИЈАЛНИ МАРИТИМНИ ИНТЕРЕСИ НР КИНЕ.....	61
3.1	Питање Тајвана	68
3.2	Територијални спорови НР Кине у Јужном кинеском мору	86
3.3	Територијална питања у Источном кинеском мору.....	110
4	ГЕОЕКОНОМСКИ МАРИТИМНИ ИНТЕРЕСИ НР КИНЕ.....	129
4.1	Утицај привреде на кинеску геополитичку позицију	134
4.2	Енергетска безбедност НР Кине као геоекономски чинилац	161
5	ВОЈНОПОМОРСКА МОЋ НР КИНЕ КАО ГЕОСТРАТЕГИЈСКИ ЧИНИЛАЦ	177
5.1	Историјски развој кинеске војнопоморске моћи.....	180
5.2	Народноослободилачка армија НР Кине на почетку 21. века као геостратегијски чинилац.....	194
6	ЗАКЉУЧАК.....	225
	ЛИТЕРАТУРА	235
	Књиге, зборници радова и научни чланци	235
	Медијски извори и архиве докумената.....	251
	БИОГРАФИЈА	271
	ИЗЈАВЕ.....	272

1 УВОД

1.1 Формулација проблема истраживања

Народна Република Кина формирана је 1. октобра 1949. године, као држава наследница Републике Кине и кинеских царских династија, баштинећи цивилизацију стару преко 2.000 година. Истовремено, НР Кина, која са преко 1,388 милијарди становника и даље представља најмногољуднију државу света, заузима површину од 9.561.000 квадратних километара и има копнену границу од 22.117 километара, преко које се граничи са 14 држава. Такође, важно је уочити и да Кина има и дугачку обалну линију, дужине око 14.500 километара, којом земља излази на Жуто море, Источно и Јужно кинеско море.¹

Приступ наведеним морима представља веома битан податак у сагледавању како савремене Кине, тако и њене дуготрајне историје. Пре свега, ова чињеница је важна када се у обзир узме кинеска физичка географија, која приобални део земље још више ставља у први план. Наиме, НР Кина се на западу протеже до високих планинских масива Хималаја, од којих се северно налазе Тибетанска висораван и пустиња Гоби. Ове географске одреднице представљају праву физичко-географску баријеру како за лакшу сарадњу са другим државама, тако и препреку евентуалном освајању кинеских територија. Источно од ових планинских масива, висоравни и пустиње простире се, све до Жутог мора, Источног и Јужног кинеског мора, део НР Кине који је најгушће насељен, у којем је сконцентрисан и најважнији део кинеске индустрије и производних капацитета, а који се често назива кинеским хартлендом.² Узимајући у обзир овакве физичко-географске карактеристике, разумљиво је што се у појединим стратешким анализама НР Кина посматра као „острво“, где се под

¹ За детаљније он кинеским границама и граничним питањима погледати у Mitrović Dragana, “PR China’s Border Issues within Framework of Modernization and Opening up“, *Minzoku funsou no haikai ni kansuru chiseigakuteki kenkyuu*, (LiCCOSEEC, Vol 17, 2011.)

² Термин хартленда, или „срца земље“, је у геополитички вокабулар увео британски географ сер Хелфорд Макиндер, називајући њиме стратешки најважнији део Евроазије у својој геополитичкој концепцији. За детаљније о Макиндеровом учењу погледати у Будимир Жељко, „Актуелност учења Хелфорда Макиндера у савременој англо-америчкој геополитичкој и геостратешкој мисли“, магистарска теза, (*Факултет политичких наука* Београд, 2011.).

„копном“ подразумева управо кинески хартленд, као стратешки најважнији део НР Кине.³ Наиме, такав кинески хартленд је, управо због својих повољних физичко-географских својстава, представљао погодно тло за инвазије многих западних сила и Јапана у 19. и 20. веку, које су довеле до губитка суверенитета Кине над појединим деловима територије. Управо је то један од разлога због којих је, од успостављања НР Кине, међу важне циљеве спољне политике спадало јачање економске и војне моћи као одвраћајућег елемента и одбране земље приликом евентуалних инвазија.⁴

Дакле, географске карактеристике НР Кине у великој мери упућују на значај који приступ мору има у одређивању њене геополитичке перцепције. Међутим, поред њих, на савремену кинеску геополитику велики утицај има и историјско наслеђе, како већ помињана угрожавања суверенитета и територијалног интегритета Кине кроз историју, тако и односи са другим великим силама савременог света, а и стратешки спољно-политички и национални циљеви свих влада од успостављања републике до данас

Са геополитичке тачке гледишта, иако и сама спада у ред најзначајнијих држава данашњице, односи са суперсилама током Хладног рата, САД и бившим СССР, имали су значајан утицај на укупно кинеско геополитичко промишљање. Тако је НР Кина, од успостављања до средине педесетих година 20. века, имала веома блиско савезништво са бившим СССР, док су односи две партије, односно, снажан утицај КП СССР био веома присутан и пре 1. октобра 1949. године. Такво савезништво, које је битно утицало на друштвени и политички живот у НР Кини, а пре свега на сферу безбедности, замењено је заоштравањем односа дотадашњих савезника, које је резултирало и значајном променом у кинеској геополитичкој и спољнополитичкој позицији.⁵ Најважнија промена у овом погледу огледала се у

³ За детаљније погледати Mauldin John, „The Geopolitics Of China“. Доступно на http://www.investorsinsight.com/blogs/john_mauldins_outside_the_box/archive/2008/06/12/the-geopolitics-of-china.aspx. Текст је базиран на анализама америчке агенције Stratfor, под насловима „China as an Island“ и „Island of China“, доступне на stratfor.com.

⁴ За ближе погледати у Mitrović Dragana, „PR China's Border Issue within Framework of Modernization and Opening up“, p. 77.

⁵ Неопходно је да се нагласи да геополитика, као самостална наука или научна дисциплина, није била заступљена у НР Кини. Иста ситуација била је присутна и у другим комунистичким државама тога доба, где је геополитика била проглашавана за псеудонауку или фашистичку науку. Ипак,

односу са другом суперсилом тога доба, САД. У овом случају, процес је био обрнут, од отвореног сукоба током Корејског рата, до успостављања ближе сарадње са америчком државом, пре свега усмереном ка балансирању заједничке совјетске претње.

Такође, односи са суседима и државама региона имали су утицај на перципирање геополитичког положаја Кине у хладноратовском периоду. Тако је НР Кина била активно укључена у регионална питања, што је посебно било изражено после повлачења САД из Вијетнама, уз значајан утицај на укупне односе са Бурмом (данашњи Мјанмар), Тајландом, Вијетнамом, Демократском Народном Републиком Корејом (ДНРК) и другим државама. Кина је током тог периода уједно била и кључни фактор у резолуцијама о локалним конфликтима, укључујући и резолуције о рату у Индокини (1954), споразум између САД и Вијетнама (1973), као и најутичајнија спољна сила у процесу уједињења Вијетнама (1973). Крај Хладног рата довео је до великих промена у геополитичком сагледавању положаја и могућности свих држава, па тако и кинеске. Пре свега, распад СССР довео је до смањења могућности директног сукоба две државе, као и до могућности ширења кинеског утицаја на новонастале државе у Средњој Азији.

Ипак, једна друга промена довела је до значајнијег утицаја на измену у геополитичком положају и перцепцији геополитике у Кини. Та промена огледала се у отварању Кине према свету и оријентацији на стратегију економских реформи. Дефинисана као *политика реформе и отворених врата*, економска реформа у НР Кини довела је до, у савременој економској историји незабележног привредног развоја, континуираног и по времену трајања и по стопи раста, а реализованог у најмногољуднијој земљи света.⁶ Битан аспект политике отварања и економске реформе било је стварање посебних индустријских и административних зона у НР Кини у којима је „експериментисано“ са другачијим методама организације привреде и економског система. Те посебне зоне, Специјалне економске зоне, „обалски

геополитичка размишљања и ставови били су креирани кроз друге науке и научне дисциплине, попут војне географије, војне стратегије, науке о међународним односима, спољне политике и др.

⁶ За детаљније о кинеској економској реформи погледати у Митровић, Драгана, *Кинеска реформа и свет*, (Институт за економику и финансије, Београд, 1995.)

отворени градови“, „обласке економске слободне зоне“ и „делте великих река“, налазиле су се у приобалном делу НР Кине,⁷ или у области коју је Николас Спајкман, амерички научник холандског порекла, геополитичким вокабуларом дефинисао као римленд.⁸

Концентрација привреде, нарочито производње намењене извозу, у кинеском римленду, у којем је и највећа густина насељености становништва Кине, уз већ поменути снажни економски раст који је остварен, утицали су и на појаву другачијих ставова о одређеним геополитичким визијама и перцепцијама. Како је кинеска привреда постала извозно оријентисана, њеним јачањем почела је да се јавља и потреба за снажнијим обезбеђењем како извоза, односно приступа страним тржиштима, тако и увозних ресурса који су у све већој мери постајали неопходни Кини како би наставила са привредним растом и развојем.

У том контексту, значајно је нагласити и да су на економски развој Кине битно утицале директне стране инвестиције, а кроз њих и пренос стране технологије и модела управљања, као и прекоморска трговина. Ови видови економске сарадње били су, поготово у првобитном периоду економских реформи, првенствено резултат активности прекоморских Кинеза, инвестиција из Хонг Конга, са Тајвана (углавном посредним путем преко Хонг Конга и других дестинација), Јапана, а онда и других држава. Истовремено, другачији концепт развоја Кине довео је до окретања производним капацитетима који су развијани са технологијама усвајаним из иностранства. Већ овакав, другачији, вид развоја економије кроз сарадњу са светом, значио је и сигурну промену приступа таласократском правцу геополитичких промишљања.

⁷ Видети у Митровић, Драгана, „Кина, економска модернизација и њена одрживост“, у Митровић Драгана (ур.), *Развојна политика и развојни ресурси земаља Азије*, (Факултет политичких наука, Београд, 2009).

⁸ За ближе о Спајкмановом геополитичком дискурсу погледати у Вуковић Небојша, *Логика империје, Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, (Београд, Конрас, 2007.). Неопходно је уочити да различити аналитичари исту област у Кини називају и римлендом и хартлендом. Међутим, хартленд је термин који се користи у анализама у којима се Кина посматра као „острво“, о чему је било речи раније, као и у приступу геополитици регионалног карактера, док у глобалним анализама наведени део кинеске територије припада римленду, у складу са начином како је ту област дефинисао Спајкман.

Дакле, економски развој и усмеравање укупних ресурса земље ка остварењу овог циља и то кроз сарадњу са окружењем, физичко-географске карактеристике и значајно историјско наслеђе битно су утицали на промену у схватању геополитике у НР Кини, али и схватању њених посебних праваца и приступа. Такве промене у окружењу, пре свега у елиминацији могућности директног сукоба са СССР⁹, утицале су и на промену односа према таласократској димензији геополитике.

Додатни елемент за промену става према поморској моћи уопште, а самим тим и таласократској димензији геополитике у савременој Кини изазвало је питање територијалног интегритета и успостављања контроле над острвима која је Кина сматрала својом територијом.¹⁰ Иако је овај задатак био присутан све време, опасност од совјетске инвазије била је примарна, тако да су маритимна територијална питања била ниже рангирана у стратегијским приоритетима током хладноратовског периода. Најважнији циљ био је свакако повратак контроле над Тајваном,¹¹ док су територијална питања у Јужном и Источном кинеском мору такође имала велики значај. У том контексту, Кина је још 1974. године успоставила контролу над Сиша (*Xisha*) острвима у Јужном кинеском мору.

⁹ У Кини је већина процена у том периоду била усмерена на могућност копненог напада СССР, док се могућност евентуалног ангажовања пацифичке флоте СССР као главне снаге у евентуалном нападу готово у потпуности одбацивала. У складу са тим, као и са другачијом економском визијом и системом у Кини тог периода, поморска, односно таласократска моћ, није била од посебног значаја. Дефанзивни карактер који је у Кини тог времена придаван поморској моћи, значио је даље њено технолошко заостајање за напредним државама света. За детаљније погледати у Lewis, John W. and Xue, Litai, *China's Strategic Seapower: The Politics of Force Modernization in the Nuclear Age*, (Stanford, California, Stanford University Press, 1994.)

¹⁰ Поред територијалних спорова везаних за острва у приобалним морима, Кина је имала и отворена гранична питања са већином својих суседа. Завршавајући демаркацију границе са Вијетнамом, 31. децембра 2008. године, Кина је практично решила спорове око копнене границе са 12 од укупно 14 суседа. Као отворена питања, преостали су још спорови са Бутаном, са којим Кина нема дипломатске односе и са Индијом. За детаљније, посебно око решавања спорне границе са Руском Федерацијом, погледати у Mitrović Dragana, "PR China's Border Issue within Framework of Modernization and Opening up", op.cit., pp. 78-84.

¹¹ Значај који НР Кина придаје Тајвану можда је најбоље описан у преамбули кинеског Устава где се констатује: "Тајван је део свете територије НР Кине. Неприкосновена је дужност свих Кинеза, укључујући наше сународнике са Тајвана, да се испуни велики циљ поновног уједињења отаџбине". Устав НР Кине, доступно на http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/2007-11/15/content_1372962.htm (приступ 29.01.2018. године).

Ставови по овом питању у великој мери су дефинисани након усвајања Закона о територијалном мору и спољном појасу.¹² Са геополитичке тачке гледишта, најважнију поруку пружио је члан 2. Закона, који је под сувереном територијом НР Кине подразумевао „Тајван и сва остала припадајућа острва укључујући Диаоју острва; Пенгу острва; Донгша острва; Сиша острва; Џонгша острва и Нанша острва; као и сва друга острва која припадају Народној Републици Кини.“¹³ Дакле, НР Кина је јасно представила своје схватање територија које јој припадају и на основу овог закона је касније и дала свој став о кинеским територијалним водама, спољном појасу, ексклузивној економској зони (ЕЕЗ) и епиконтиненталном појасу (ЕКП). Истовремено, у члану 13. поменутог Закона, дефинисано је да НР Кина, са циљем да спречи и казни кршење закона и регулатива који се тичу питања безбедности, царина, финансија, контроле уласка и изласка на своју територију, унутрашње воде и територијално море, има право да спроводи јурисдикцију у оквиру спољног појаса.¹⁴

Други закон, који је додатно одредио позицију НР Кине са аспекта територијалног суверенитета и економских права је Закон о ексклузивној економској зони и епиконтиненталном појасу.¹⁵ Овим Законом Кина је, већ у првом члану, истакла да је сам циљ усвајања акта гарантовање суверених права НР Кине и јурисдикције над ЕЕЗ и ЕКП у складу са очувањем националних поморских права и интереса. Даље, овим законом дефинисана су и пуна суверена економска права у ЕЕЗ, укључујући и право на успостављање и коришћење вештачких острва, као и право на коришћење свих природних ресурса.¹⁶ Ипак, једна од кључних карактеристика кинеског Закона о ЕЕЗ и ЕКП је да је њиме Кина исказала своје право ограниченог суверенитета над тим областима, пре свега са аспекта коришћења природних ресурса.

¹² Закон је усвојен на 24. заседању Сталног Комитета Седмог Свекинеског Народног Конгреса 25. фебруара 1992. године, када је и ступио на снагу на основу наређења број 55 председника НР Кине Јанг Шангкун (*Yang Shangkun*).

¹³ Закон о територијалном мору и спољном појасу Народне Републике Кине, члан 2, став 2.

¹⁴ Закон о територијалном мору и спољном појасу Народне Републике Кине, члан 13.

¹⁵ Закон је усвојен на трећој седници Сталног Комитета деветог Свекинеског народног конгреса 26. јуна 1998. године.

¹⁶ Закон о ЕЕЗ и ЕКП Народне Републике Кине, члан 3.

Овакви ставови одредили су и кинески однос према Конвенцији УН о праву мора (*United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS*). Иако је Кина, 7. јуна 1996. године постала потписница Конвенције, на основу које се и врши разграничење на мору, као и дефинисање других интересних маритимних зона, она је исказала извесна уздржавања када је у питању интегрални текст Конвенције. Овде можемо уочити извесно кинеско дистанцирање од правила постојећег међународног поретка, у овом случају правног, поретка кога је прихватила и којим се користила, али који није до краја прихватала као „властити“, будући да није учествовала у његовом стварању, већ јој је наметнут.

На спољнополитичком плану, кинески приступ био је, традиционално, конципиран на неколико нивоа. Први ниво спољнополитичких интереса свакако су представљали суседи и регион, али је развојем економије и премештањем националних интереса ка заштити прекоморске трговине, дошло до прилагођавања, тј. редефинисања спољне политике. Тако је данас, за разлику од традиционалног, први ниво кинеске спољне политике уско повезан са односима са великим силама, док суседи и регион имају и даље важну улогу. Истовремено, наметнула се и потреба да се и изван регионалних оквира Кина активно спољнополитички укључи у многобројне процесе, постепено напуштајући већ поменуто традиционално становиште карактерисано одређеном врстом регионалне омеђености.

Најбољи показатељ таквих процеса у 21. веку је покретање Иницијативе појас и пут, која је вишедимензионална и манифестује не само (гео)економске интересе и циљеве Кине, већ и геополитичке и геостратегијске. Многобројни су елементи који недвосмислено потврђују овакву позицију. Њих у класичној геополитичкој сфери потврђују активности које Кина предузима дуж Појаса и Пута, укључујући и простор Србије, али посебно у Индијском океану када је поморски правац иницијативе по среди, односно Средња Азија када је у питању копнени правац. Са геостратегијске тачке гледишта, експлицитан пример је успостављање прве војне базе у иностранству, у Цибутију, на важном чворишту глобалних поморских линија комуникација.

Сви наведени чиниоци воде до закључка да је у Кини дошло до другачијег приступа поморској моћи, у њеном свеобухватном смислу, тако да се истовремено јавила и потреба за редефинисањем приступа таласократској димензији геополитике. Тако је већ средином осамдесетих година 20. века, тадашњи командант Ратне морнарице Народноослободилачке армије (НОА), а касније и члан Централне војне комисије (ЦВК), генерал Лиу Хуађинг, изнео смернице развоја кинеске поморске моћи. Основни циљ Лиуових смерница био је заштита виталних националних интереса у временима која ће доћи. Због овакве визије генерал Лиу Хауђинг често је називан и кинеским Мехеном, према америчком адмиралу и геостратегу Алфреду Мехену, творцу концепције поморске моћи.¹⁷

Такве смернице превасходно су се односиле на стратешку визију развоја кинеске Ратне морнарице, укључујући и све друге државне институције које су усмерне ка заштити кинеских националних интереса на мору. Лиуова стратешка визија усмерила је пажњу кинеске поморске и војнопоморске моћи на контролу акваторије у западном Пацифику, односно у простору који се протезао од кинеске обале, на северу до Курилских и четири главна јапанска острва, даље до Тајвана, а затим и до Бонина, Маријана и Каролина, док је на југу та визија обухватала акваторију све до индонежанског и филипинског архипелага. Ипак, кинеско руководство и Лиу Хуађинг нису прецизно дефинисали „границе“ у овој стратешкој визији, нити јасне временске оквири у којима би они требали да буду остварени. Оно што је била основна карактеристика ове Лиуове визије са „мехеновским“ карактеристикама је то да су постављене основе за даљи развој поморске моћи која је била неопходна како би се заштитили витални национални интереси.

Истовремено, већ неколико пута наглашени значај економског развоја Кине довео је и до јачања инвестиција које је она имала у другим деловима света. То појачано економско присуство, поготово у Африци, Европи и ободним државама Индијског океана, трасирало је потребу да се другачије дефинише и геополитичко присуство и наступ у тим регионима, као и могућност приступа тим тржиштима и

¹⁷ За детаљније о Алфреду Махену и његовој геополитичкој и геостратегијској концепцији поморске моћи погледати у Зарић, Иван, *Утицај идеја Алфреда Махана на савремену америчку геополитику и геостратегију*, магистарска теза, (Факултет политичких наука, Београд, 2010).

ресурсима. Тако је Кина кроз своје економске инвестиције појачала присуство у Пакистану, Мјанмару, Бангладешу, Танзанији, Анголи и другим државама. У геополитичком смислу, велике контроверзе на међународном плану изазивају кинеске таласократске „аспирације“ у Индијском океану, које се заснивају на снажнијем поморском присуству. Пре него што је потписан споразум о формирању прве кинеске базе у иностранству (Џибути), многобројни аутори су указивали на овакав развој догађаја, поредећи кинеско деловање са Мехеновим концептом поморске моћи. Сигурно је да све снажније поморско присуство изван традиционалне зоне интересовања кинеске поморске моћи показатељ да је у Кини дошло до формирања другачијих ставова према таласократском приступу геополитици. Такав приступ је можда више одређен потребом за стратешким упориштима економског елемента поморске моћи, а мање војног. Чак и такав војни чинилац, бар у краћем временском року, имао би значај због потреба Народнослободилачке армије (НОА) да логистички подржи своје трупе у мировним операцијама, пре свега у Африци и у поморским операцијама у којима учествује у борби против пирата или евакуацији свог становништва у случају политичких преврата или елементарних непогода, попут либијског случаја. У сваком случају, може се истаћи значајна разлика између западног, а пре свега америчког, и модела „прекоморског приступа“, односно поморских база и кинеског присуства у Индијском басену и афричким државама у којима Кина има значајне економске интересе и велики број грађана ангажованих као радна снага на бројним пројектима¹⁸.

Када је у питању економски аспект таласократске димензије савремене кинеске геополитике, неопходно је истаћи чињеницу да енергетика и енергетска безбедност играју веома значајну улогу у одређивању стратешких приоритета свих држава света, посебно од Првог и Другог енергетског шока као и „шока тражње“ из 2004. године,¹⁹ па тако и у Кини, која је у великој мери зависна од увоза нафте, пре

¹⁸ Xinhua, "Spotlight: China's experience and Africa's revitalization", Интернет, доступно на http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/29/c_136859973.htm (приступ 29.01.2018. године)

¹⁹ Кина је, у периоду од 2000. до 2007. године учествовала са 30 процената у расту потражње за нафтом на глобалном нивоу, а само у 2004. години дошло је до скока потражње за нафтом у НР Кини

свега са Блиског истока. Са развојем индустрије расле су и потребе за енергентима, па је НР Кина, од 1993. године, постала нето увозник нафте. Данас Кина увози око 60 процената својих укупних потреба за овим енергентом, неопходним за функционисање њене индустрије. Истовремено, оваква чињеница игра веома значајну улогу у перцепцији кинеских геополитичких потреба, пре свега узимајући у обзир да се највећа количина нафте коју Кина увози, око 80 процената, транспортује од земаља произвођача ка НР Кини танкерима који користе неке од најфреквентнијих рута на поморским линијама комуникација.²⁰ У геополитичком смислу, најзначајније „тачке загушења“ (*chokepoints*) представљају Ормушки и Малајски мореуз, док поморске руте које их спајају представљају једну од најважнијих „жила куцавица“ савременог света. Управо на овом потезу доминантна је улога и контрола западних сила, пре свих САД, преко базе на Дијего Гарсији, присуства јаке флоте у Персијском заливу и Индијском океану, све интензивнијег ангажовања 7. флоте (Пацифичка флота) у акваторијама које окружују кинеско тле и сарадње са другим државама тог региона, што свакако представља важан сегмент у сагледавању кинеске потребе да јасније формулише и одреди свој таласократски наступ и визију.

Управо због наведене геополитичке калкулације, Кина је веома ангажована на проналажењу начина да се умањи „стратешка неизвесност“ везана за Малајски мореуз, узимајући у обзир количине нафте која се тим путем допрема у Кину. Тако се ради на великом броју пројеката који би умањили зависност Кине од те поморске комуникације у случају било какве непредвиђене околности. Пре свега, у питању су планови и реализације пројеката изградње нафтовода ка Кини из Руске Федерације, Мјанмара, Пакистана, Средње Азије и други.

Ипак, колико год можда кинеска незванична „велика стратегија“ била у великој мери непознаница, било да је у питању Индијски или Пацифички океан,

за 16%. Истовремено је скок тражње довео и до пораста цена нафте на светском тржишту, који је у периоду од 2003. до 2008. године био са око 20 на 100 УСД. За детаљаније о значају енергетике у међународној политици погледати у Митровић Драгана, *Међународна политичка економија*, (Факултет политичких наука, Чигоја штампа, Београд, 2012.), а посебно поглавље „Међународна политичка економија енергије“, стр. 281-320.

²⁰ За кључне поморске линије комуникација и „тачке загушења“ на њима погледати у Rodrigue, Jean-Paul, “Straits, Passages and Chokepoints: A Maritime Geostrategy of Petroleum Distribution“, *Cahiers de géographie du Québec*, (Université Laval, Québec, vol. 48, No 135, 2004, p. 357-374.).

сигурно је да таласократска димензија геополитике има све значајније место у Кини. Томе у прилог може се истаћи и изјава генерала Ми Џенјуа (*Mi Zhenyu*), према којој Кина види „океан као главни стратешки одбрамбени правац, док политички и економски фокус Кине лежи на обалским областима како у садашњости, тако и у временима која ће доћи, стратешки фокус Кине биће усмерен ка мору“.²¹ Истовремено, у Народноослободилачкој армији константо се усавршавају и модернизују не само снаге Ратне морнарице, него и снаге Ратног ваздухопловства и Ракетне снаге.²² Наставак развоја ових снага указује на опредељеност НР Кине да игра активну улогу у заштити својих националних интереса у акваторијама од стратешког значаја, а у складу са Лиовом стратешком визијом.

Континуитет еволуције Лиувих смерница присутан је и у Белим књигама одбране за 2010., 2012. и 2014. годину. Тако је у белој књизи одбране за 2010. годину Кина пружила процену безбедносне ситуације која се заснивала на актуелним глобалним процесима, глобализацији и преласку на мултиполарни свет. Глобално безбедносно окружење НР Кина окарактерисала је као неповратни процес економске глобализације и стварања мултиполарног света у којем ће једна од кључних карактеристика бити интензивирање међународног стратешког надметања, пре свега усмереног на промену (или задржавање *statusa quo*) међународног поретка, јачање националних капацитета и геополитичко надметање. Иста процена глобалног безбедносног окружења истакла је и јачање „интегрисаних, комплексних и насилних безбедносних претњи“. У складу са таквом проценом, Стратегија садржи тврдњу да

²¹ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea, China's Navy in the Twenty-First Century*, (Naval Institute Press Maryland, Annapolis, 2010), p. 28.

²² Као карактеристичан пример може се истаћи увођење првог носача авиона у оперативну употребу РМ НОА, који је назван по североисточној кинеској провинцији Лиаонинг, у чијој луци Далијан је извршен његов ремонт. Увођењем носача авиона у своје оружане снаге, иако последња од сталних чланица Савета безбедности УН која је то учинила, НР Кина јасно исказује своју опредељеност да јача и унапређује свој таласократски потенцијал и капацитет. Такође, ништа мање значајно није ни увођење у оперативну употребу противбродских балистичких ракета „Dong Feng DF-21D“, које представљају једно од најмодернијих оружја данашњице у тој области и које се већ у стручним круговима називају „убицама носача авиона“. За више о DF-21D, између осталог, погледати и Erickson Andrew and Gabe Collins, „China Deploys World's First Long-Range, Land-Based 'Carrier Killer': DF-21D Anti-Ship Ballistic Missile (ASBM) Reaches 'Initial Operational Capability' (IOC),“ *China SignPost*, (No. 14, 26 December 2010) или Cohen David, „China Confirms Carrier-Killer“ на <http://thediplomat.com/china-power/china-confirms-carrier-killer/>

водеће силе предузимају кораке на обнови својих безбедносних и војних стратегија убрзавањем војних реформи и енергично развијају нове и софистициране војне технологије.²³

Овде је веома важно уочити основни мотив због којег Кина инсистира на развоју софистикованих војних технологија које ће се налазити или се већ налазе у наоружању НОА. Поучена историјским искуством и узимајући у обзир чињеницу да је Кина, поготово током 19. и 20. века, била предмет освајања западних сила и Јапана, управо због заостајања у војним технологијама, у Кини се потреба за праћењем и усвајањем тих технологија образлагала као одбрамбена мера како се не би поново нашла у ситуацији која је доводила до губитка територија, стављања у подређени положај, па чак и понижења. У том контексту важно је уочити да, иако се развој технологија у области одбране прати и усваја, НОА у свом наоружању нема количине убојних средстава, па чак ни нуклеарног, попут неких других држава, али да улаже напоре да прати развој у овој области како поново не би дошла у подређени положај.

Паралелно са тим, а захваљујући веома успешној имплементацији економских реформи, јачању свих државних капацитета, укључујући и сектор безбедности, као и све значајнијој улози Кине у међународним оквирима, велики број, пре свега западних, аутора изнео је процене да кинеска „велика стратегија“ води ка стварању *Pax Sinica*.²⁴ Када је безбедносни аспект стварања *Pax Sinica* у питању посебно је апострофиран значај развоја снага за пројектовање моћи, које могу да изазову актуелну „геополитичку стабилност“ и трансформишу ситем успостављене поморске и копнене моћи.²⁵

²³ Погледати у „China’s National Defense in 2010“. Интересантна чињеница је да стратеги у Кини све више дефинишу овакве ставове о модернизацији и применама софистицираних војних технологија после НАТО агресије на СР Југославију 1999. године.

²⁴ Мноштво западних аутора је развој Кине посматрало у контексту изазова САД као глобалној суперсили, узимајући у обзир и утицаје глобалне економске кризе која је посматрана као додатан фактор у корист Кине. Неки од аутора који су посебно истицали овакав „сценарио“ су и Џон Греј (John Gray), Мартин Жак (Martin Jacques), Мајкл Свејн (Michael D. Swaine), Ешли Телис (Ashley J. Tellis), Ејвери Голдштајн (Avery Goldstein), као и многи други.

²⁵ За детаљније погледати у Evans Michael, “Power and Paradox: Asian Geopolitics and Sino-American Relations in the 21st Century“, *Orbis* (Volume 55, Issue 1, 2011.)

Поред већ истакнутих територијалних, економских и геостратегијских чинилаца који утичу на кинеску геополитику данашњице, а самим тим и на њену таласократску димензију, потребно је одређење и временског и просторног аспекта предмета истраживања. Када је временски оквир у питању, истраживање ће обухватити раздобље од почетка примене политике реформе и отворених врата, дакле од 1980-их година, до данашњих дана. Међутим, како би се правилно разумеле одређени приступи и схватања, биће неопходно и објашњење појединих историјских чињеница и фактора, који обухватају и период царске Кине, са посебним освртом на истраживачке подухвате кинеских помораца, а пре свих Џенг Х'а (*Zhang He*).

Просторно, предмет рада је цео свет, са посебним нагласком на Кину, Пацифички и басен Индијског океана, као и Малајски мореуз који их спаја.

1.2 Значај истраживања

Узевши у обзир индикаторе који показују научни значај истраживања, утицаја резултата истраживања на фонд научно-теоријског и уопште научног сазнања, домет тог доприноса, његово распрострањење, трајање и интензитет, научни значај овог истраживања огледа се у пружању могућности стицања нових сазнања о кинеској геополитици, а нарочито о њеној таласократској сфери. Дакле, овим истраживањем открива се и описује један од кључних елемената савремене кинеске спољнополитичке доктрине и активности, подупрте управо нарастајућом поморском моћи и манифестацијом те моћи у геополитичком смислу.

Истраживањем теоријских промишљања као и практичног делања које се у Кини реализује у контексту поморског аспекта геополитике, могу да се открију и правци будућег деловања Кине, као нарастајуће светске силе и све значајнијег актера у глобалним међународним оквирима. Другачије речено, истраживањем би могле да се спознају везе између теоријски задатих размишљања и њима сугерисаних циљева са конкретним спољнополитичким потезима. Откривањем наведених веза пружила би се могућност бољег разумевања и схватања све присутнијег деловања Кине не само у Азији или Африци, него и у Европи, па и региону у којем се налази Република

Србија као битан чинилац у оквиру формата сарадње „Кина +16 земаља централне и источне Европе“, као саставном делу Иницијативе појас и пут.

Одређујући друштвени значај истраживања таласократске димензије савремене кинеске геополитике, сасвим је сигурно да би подробно разумевање промена у кинеском глобалном наступу створило нужне предуслове да се правовремено препознају правци у којем ће се кључне промене одигравати, и да се након тога прилагођава сопствена спољнополитика позиција. Будући да спољнополитичка активност представља осмишљено деловање, које у себи садржи различите врсте планова и пројеката зарад остваривања дефинисаних спољнополитичких циљева, важно је да наше друштво и јавност буду упознати са кључним визијама и интересима Кине. Ову чињеницу посебно ја важно имати на уму због све присутнијег деловања Кине у Европи и нарочито на Балкану, укључујући и Републику Србију, који са правом важе за „прецизни сеизмограф и најмањих промена у свим глобалним порецима моћи“.²⁶ Српски геополитички положај је такав да „спаја“ „Економски појас пута свиле“ и луку Пиреј, као најважније европско исходиште „Поморског пута свиле“.²⁷ Отуда, значајно интензивирање политичких, друштвених, економских и научних кинеско-српских односа не само да не чуди, него управо говори у прилог томе да је по среди растућа потреба за бољим схватањем процеса и ширег оквира у којима се ти односи одвијају, као и кинеских глобалних интереса у контексту којих се детерминишу наступи према другим државама, укључујући и нашу.

Изучавањем управо тих кључних стратешких визија и концепција може се оснажити способност избегавања погрешних тумачења укупног кинеског деловања, а самим тим и олакшати формулисање практичног и прагматичног наступа према Кини, али и према другим субјектима међународних односа које ова проблематика

²⁶ Матић, Бранислав, „Живети на Веригама света“, у зборнику *Тајна Балкана*, приредио Бранислав Матић, (Студентски културни центар, Београд, 1994, стр. 8.)

²⁷ Mitrović, Dragana. "China in the Western East – and Beyond: Politics and Economics of the China Plus Sixteen Cooperation Framework." *Serbian Political Thought* (Institut for Political Studies, Belgrade, Vol. 10, no. 2/2014, 2014, pp: 19-50), Kovačević, Drago, "Драгана Митровић: Кинески утицај на земље ЕУ-а постаје све јачи." Интернет, *Novosti*. (11.03.2015.), доступно на <https://www.portalnovosti.com/dragana-mitrovic-kineski-uticaj-na-zemlje-eu-a-postaje-sve-jaci> (приступ 02.02.2018.).

тангира. Превасходно, мисли се на појаву принципа акције и реакције код оних држава које исказују интересовање за дешавања на *балканском бурету барута*, на поједине механизме које је Кина покренула у оквирима сарадње са 16 држава Средње и Источне Европе, а који имају своје корене управо у геополитичким оквирима који се постављају на ширем нивоу. У складу са тиме, разумевање тих оквира представља посебно важну област за српску стручну и ширу јавност, нарочито онај њен део који би могао и требало да смањи могућност понављања сценарија у којем је Србија доживела неколицину пораза на међународном нивоу, између осталог и због неразумевања интереса светских сила и крупних промена у међународним односима.

Додатно, треба уважити и чињеницу да спољна политика сваке велике државе, међу које Кина свакако спада, почива на одређеним константама, трајним опредељењима која су опет условљена „дубинским“ анализама и стратешким препорукама. Бити упознат са таквим опредељењима и ставовима значи имати привилегију, способност, спремност и знање за предвиђања, мање или више успешна, будућих догађаја и трендова што је у спољнополитичком деловању било које државе од изузетне важности.

1.3 Циљ истраживања

У настојању да дефинишемо научне и друштвене циљеве овог истраживања, које се одвија у пољу политичких наука, полазимо од тврдње, да су они попут циљева свих научних истраживања - стицање одговарајућих научних сазнања. Овакав општи циљ је важећи без обзира да ли се ради о теоријском, теоријском и практичном или само емпиријско-практичном сазнању.

Научни циљ истраживања представља стицање одређеног сазнања или судова о појави која се истражује. Имајући у виду да је циљ овог истраживања таласократска димензија савремене кинеске геополитике, научни циљеви истраживања су научна дескрипција, научна класификација и научно објашњење.

Научна дескрипција овде има велики значај јер омогућава стицање јасније слике о предмету истраживања и представља неопходну основу за више нивое научног сазнања. Овај ниво научног сазнања може бити посебно користан уколико се

узме у обзир да предмет истраживања до сада није посебно истраживан у стручној јавности у Србији. Када је у питању научна дескрипција као научни циљ овог истраживања, пре свега треба нагласити да ћемо у истраживању описати основне елементе савремене кинеске геополитичке позиције, а посебно оне елементе који директно утичу на њену таласократску геополитичку димензију. Пре свега, ради се о опису њених геоекономских, геостратегијских и територијалних маритимних интереса, који у великој мери утичу на међународни положај Кине у савременом свету.

Научна класификација као постављени научни циљ подразумева разврставање чинилаца предмета истраживања, њихових веза и функција, према одређеним критеријумима. Узимајући у обзир овај научни циљ истраживања, класификоваћемо основне везе и функције између геоекономских и територијалних маритимних интереса Кине, као и њене војне моћи са таласократским приступом Кине геополитици.

Поред научне дескрипције и класификације, ово истраживање има за циљ и пружање одређених научних објашњења. Научно објашњење, које готово сви методолози сматрају главним циљем науке²⁸, у овом истраживању биће усмерено на сагледавање узрока, настанка, промене и развоја савремене кинеске геополитике у односу на кључне таласократске геоекономске, територијалне и геостратегијске интересе. У том погледу, научно објашњење дисертације биће усмерено на покушај да се одговори на неколико важних питања. Овом приликом набројаћемо само она најважнија:

- ✓ Каква је улога територијалних спорова и интереса Кине у приобалним морима у савременом приступу геополитичким ставовима у Кини и у вези Кине?
- ✓ Како питања Тајвана, спорова у Јужном и Источном кинеском мору утичу на таласократско дефинисање геополитичког положаја Кине?
- ✓ Како економски интереси и развој Кине утичу на схватање кинеског међународног положаја и дефинисање савремене геополитичке позиције?

²⁸ Видети у Marsh David i Stokker Gerry, *Teorije i metode političke znanosti*, (Fakultet Političkih znanosti, Zagreb, 2005.) и Porta, Donatella della and Keating Michael (eds.), *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*, (Cambridge University Press, Cambridge, 2008.)

- ✓ На који начин енергетска безбедност утиче на пројектовање кинеске геополитичке перцепције будућности и положаја Кине на међународном плану у наредном периоду?
- ✓ Каква је улога историјског контекста геостратегијског положаја Кине на њену савремену геополитичку позицију?
- ✓ На који начин се манифестује улога и јачање Народноослободилачке армије на њену геополитичку позицију у данашњици и у наредном периоду?
- ✓ У којој мери односи са САД и њиховим савезницима у Азијско-пацифичком региону, пре свих Јапаном, утичу на поморски правац савремене кинеске геополитике?

Наведена питања представљају путоказ којим дефинишемо везе између *explananduma*, односно таласократске димензије савремене кинеске геополитике и геоекономских, територијалних и геостратегијских чинилаца који на њу утичу.

Ниво стеченог научног сазнања о предмету истраживања условљава и друштвену оправданост, тј. практичну примену конкретног истраживања. Као и многа друга политиколошка истраживања, и ово истраживање је усмерено на практичну употребљивост његових резултата.

Друштвени циљ истраживања, са једне стране, је да се оно искористи за ближе упознавање заинтересованих са материјом истраживања. Пре свега, друштвени или практични циљ истраживања је упознавање стручне и шире јавности са директним везама чинилаца националних интереса, попут економије, енергетске безбедности или територијалних питања са креирањем безбедносне и спољне политике, са специфичностима које испољава Кина.

С друге стране, намеће се још један друштвени циљ истраживања који је везан искључиво за политиколошка истраживања. Наиме, ради се о усмеравању пажње друштвених субјеката политичких процеса на одређена питања, што директно води ка томе да је додатни друштвени циљ истраживања усмеравање пажње политичких субјеката на константе и далекосежне правце деловања великих сила и најзначајнијих држава данашњице у које Кина спада, пре свега у времену када долази до постепеног преласка савременог света ка мултиполарном поретку. Истовремено,

као друштвени циљ истраживања истиче се и стицање јасније слике о геополитичким разматрањима у једној од најзначајнијих држава Азије, континента који је најдинамичнији економски покретач савременог света, као и о везама између теоретског дефинисања и практичног спровођења друштвених реформи, укључујући економске и безбедносне. Истовремено, појачан ангажман Кине у Европи, са посебним освртом на механизам развијен у сарадњи те државе са шеснаест држава Средње и Источне Европе логички намеће да се свако разумевање суштинских процеса које креира Кина може искористити за формулисање практичних политика Србије у даљим односима са Кином.

1.4 Научни метод

Узимајући у обзир циљ и предмет истраживања, као и чињеницу да се ради о комплексном истраживању из области политичких наука, биће неопходна примена основних научних метода. Када су у питању општенаучне методе у политиколошким истраживањима, а имајући у виду сложеност предмета истраживања, користићемо више метода. Пре свега, биће коришћена хипотетичко-дедуктивна метода, статистичка и метода моделовања. У појединим деловима рада, биће коришћена и компаративна метода, узимајући у обзир компарацију са ранијим историјским примерима и актуелним приступима геополитици у савременом свету.

Такође, поред већ набројаних метода везаних за политиколошка истраживања, у овом истраживању које је по свом карактеру и мултидисциплинарно, обзиром да се ради о истраживању геополитичког и геостратегијског карактера, биће употребљене и географска, картографска и историјско-генетска метода.

С обзиром на сложеност истраживања, као и чињеницу да се у њему мора у обзир узети деловање великог броја чинилаца и структуре у којем они делују, метода анализе биће коришћена у значајној мери. Како је предмет истраживања савремена кинеска геополитика, и како је у раду интерес усмерен на њену таласократску димензију, на коју утичу три основне групе фактора, тако ће у овом истраживању бити коришћена пре свега парцијална анализа. Од више врста парцијалне анализе, за ово истраживање посебно су корисне анализа садржаја, структурална, функционална

и факторска анализа. Када је у питању подела анализе по својствима, користиће се и дескриптивна и експликативна анализа.

Приликом покушаја да се генерализује велики број информација до којих ће се неминовно доћи приликом истраживања, уз потребу да се изведе и одређени број општих закључака, биће коришћене методе апстракције и конкретизације. Такође, метода специјализације, уз посебан значај разврставања и сврставања, као и класификације и дихотомије, биће од велике користи. Међутим, с обзиром на то да се ради о истраживању из области политичких наука, посебно место имаће метода дедукције,

Поред већ набројаних основних аналитичких метода, у истраживању ће бити коришћене и основне синтетичке методе. Једна од најчешће заступљених метода у готово свим истраживањима је метода синтезе. У овом случају послужиће пре свега репродуктивна синтеза, односно предмет истраживања (савремена кинеска геополитика) биће подвргнут анализи, сазнаће се делови, односи и везе, и потом ће се они поново спојити у целину која ће нагласити оне карактеристике која су важне за њену таласократску димензију. Такође, користићемо и методе конкретизације, генерализације и индукције.

Поред наведених метода истраживања, један од битних сегмената самог истраживања биће прикупљање података. Неизоставно користићемо и анализу докумената након сакупљања и обраде података о прошлим и садашњим, али и о будућим појавама које су у блиској вези са предметом истраживања. Основне изворе података представљаће првенствено документи, чланци, студије и књиге које се баве кинеском геополитиком, поморском моћи, територијалним питањима, проблемима и интересима, као и геоекономским садржајима, поготово они са посебним освртом на таласократски правац. Поред наведених извора података, биће коришћени и Интернет, као и различити аудитивни, визуелни и аудио-визуелни извори података.

2 КИНЕСКИ ТАЛАСОКРАТСКИ ПРИСТУП ГЕОПОЛИТИЦИ

Народна Република Кина је често кроз историју занемаривала свој поморски потенцијал, који се данас реално огледа у величини акваторија под њеном контролом.²⁹ Како се кинеска економија изузетно брзо развија и напредује, а држава истовремено има релативно недовољно сировина, море представља још важнији стратешки извор за обезбеђивање одрживог развоја као важно поприште за учешће нације у међународном надметању и главна артерија за спољну трговину. У истом контексту, поморске линије комуникација постају жиле куцавице националног интереса и развоја.³⁰

Значај поморског правца геополитике, како у пракси, тако и у теорији, препознају многобројни кинески аутори, а посебно је мехеновски принцип размишљања присутан код војних теоретичара. Тако кинески генерал Ми Џенју (*Mi Zhenyu*), истиче да је за Кину океан главни стратешки одбрамбени правац, те да ће стратешки фокус државе бити усмерен ка мору докле год политички и економски фокус Кине лежи на обалским областима.³¹ Дакле, директне везе кинеске економије и безбедности, које се најочитије преплићу управо на таласократском правцу подразумевају да Кина све више наглашава поморски аспект својих националних интереса, формулишући стратегије за развој поморске моћи. Због тога је формулисање стратешких опција које могу да повећају стратегијску дубину Кине, а

²⁹ Тако на пример Су Ћи истиче да је величина акваторије под кинеском јурисдикцијом у складу са одредбама Конвенције УН о праву мора око три милиона км², што одговара површини двадесет пута већој од Шандонг провинције или тридесет пута већој од Ђангсу провинције. Видети Xu Qi, "Maritime Geostrategy and the Development of the Chinese Navy in the Early Twenty-First Century", *Naval War College Review*, (Naval War College, Annapolis, Vol. 59, No. 4, 2006, p. 59).

³⁰ *Ibidem*, p. 58.

³¹ Bernard Cole, *The Great Wall at Sea*, p. 28. Додато, генерал Ми као заговорник неопходности оријентације Кине ка таласократском правцу геополитике заступа тезу да Кина има јединствену позицију као евроазијска сила и да њена западна обала на Пацифику захтева геостратегију која је уједно и копнена и поморска у својој основи. Такође, Ми истиче и да Кина, с обзиром да је историјски наглашавала копнену опцију, а да је поморску схватала олако, треба да повећа свест о поморској опцији међу својим становништвом. Видети Mi Zhenyu, "A Reflection on Geographic Strategy," *Zhongguo Junshi Kexue* (China Military Science), 20.02.1998., pp. 6–14. Наведено према Holmes James and Toshi Yoshihara, "The Influence of Mahan upon China's Maritime Strategy", p. 30.

то све пре свега односи на два кључна океана за ту државу – Пацифик и Индијски океан, од кључне важности.

У складу са актуелним променама геополитичке перцепције значаја поморске моћи, професор Џанг Венму је сматрао да кинески концепт укупне поморске моћи мора да представља комбинацију поморских права и поморске моћи, при чему поморска права представљају наставак концепта националног суверенитета, док се поморска моћ у ужем смислу ограничава на средства која служе заштити националних интереса на мору.³² Како су најважнија спојница кинеске моћне економије са светским тржиштима поморске линије комуникација, неопходност поседовања снажне војнопоморске силе наметала се као нужност. Ратна морнарица, али и Народнослободилачка армија (НОА) у целини, имала би као основни задатак развој способности које би могле да се користе за ефективну контролу поморских линија комуникација и посебно места загушења на њима које су од кључног значаја за даљи национални просперитет.

Услед све већег стратешког препознавања значаја мора за Кину, у једном од утицајних часописа НОА истакнуто је да: „мора нису више само широки путеви који омогућавају међународну размену и ризница вредних стратешких ресурса за одрживи развој човечанства, већ су такође и важно поље у светском стратешком обрасцу у којем велике силе јачају своје стратегијске позиције и дипломатске гласове. Мора су већ постала 'нова командна поља' у међународном надметању...”³³

Међу бројним кинеским ауторима који заговарају јачање кинеске поморске моћи, а самим тим и таласократске димензије њене геополитике, свакако су и официри НОА, попут старијих пуковника Чен Џоуа (*Chen Zhou*) и Денг Бибоа (*Deng Bibo*), који оцењују да је изградња поморске моћи практична потреба Кине усмерена ка очувању националног суверенитета и безбедности, те поморских права и интереса. Истовремено, они закључују да ће могућност гарантовања услова за мирољубиви

³² Wenmu Zhang, "Sea Power and China's Strategic Choices", pp. 23-24. Поморску моћ као скуп поморских права и поморске моћи у ужем смислу Венму види као фактор који ће одредити судбину развоја Кине.

³³ Навод из часописа *Liberation Army Daily* од 17.02.2006. године. Наведено према Yoshihara Toshi, "China's Soft Naval Power in Indian Ocean", p.63.

развој Кине у 21. веку управо зависити од безбедности на поморском правцу и констатују да је развој поморске моћи један од кључних захтева за даљи кинески одрживи и брзи економски раст, док одржање поморских области под јурисдикцијом Кине води ка томе да су поморски ресурси доступни у изобиљу, а потенцијали за даљи развој огромни.³⁴ Такође, и дугогодишњи командант Ратне морнарице НОА адмирал Ву Шенгли (*Wu Shengli*) оцењује да је за Кину изградња поморске моћи неопходна, наводећи историјске, географске и друштвене елементе као кључне у том правцу.³⁵

Својеврсни сублимат таквих виђења у Кини можда се најбоље осликава у ставовима високих кинеских поморских официра, који су истакли да су мора постала нови терен стратешког надметања, да представљају кључ у одбрани националне безбедности и да остају војно и стратешки важна. Посебно истичу значај поморског развоја као средства помоћу којег ће одређене државе постизати политичке циљеве, уз наглашавање значаја азијско-пацифичког региона у поморском стратешком надметању. Истовремено наглашавају да „одређене државе делују са циљем да нелегално присвоје поморска права и интересе, чак до тог нивоа да чине све како би интернационализовали поморске спорове међу државама“, као и да је кинеска нација била једна од првих која је развила и користила поморске ресурсе, закаључујући да је успостављање „кинеске поморске стратегије постало задатак од највишег интереса док су нам погледи уперени ка морима као нашем простору за опстанак у будућности.“³⁶

Ипак, као и свака геополитичка визија и процес, тако се и кинеско промишљање о таласократском постављању у савременом свету спроводи у

³⁴ Погледати предавање Тоши Јошихаре од 7. фебруара 2013. године на америчком Ратном колеџу Ратне морнарице САД, када аутор цитира поменуто кинеске теоретичаре и њихов рад о основама Мехеновог учења (*Essentials for Everyone: Mahan*), издатог 2009. године - Yoshihara Toshi, *Rise of Chinese Seapower*. February 7, 2013. Доступно на <https://www.youtube.com/watch?v=7P4sOH5JBXE>, 15,25 минут поменутог предавања.

³⁵ Историјски елемент адмирал Ву Шенгли поткрепљује податком да је Кина била изложена инвазијама са мора и империјалистичким освајањима која су дошла са мора у 470 наврата. Погледати Yoshihara Toshi, *Rise of Chinese Seapower*, 18:04'-19.03'.

³⁶ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, pp. 12-13. Наведено према Yan Youqiang и Chen Rengxing, "On Maritime Strategy and the Marine Environment", *Zhongguo Junshi Kexue* 2, 20 May 1997, 81-92, [*China Military Science*], Beijing.

простору. Тај простор има неколико ареала или „концентричних кругова“ који би могли да служе као заштитни омотач заштите кључних националних поморских интереса, за односно повећање кинеске таласократске *стратегијске дубине*.

Карта 1 – Апроксимативни приказ „зоне интересовања кинеске поморске моћи“³⁷

2.1 „Пацифичка“ геополитичка оријентација НР Кине у 21. веку

Примарну зону интересовања кинеске поморске геополитике чине мора која је окружују и која воде даље ка изласку на Пацифик. Управо се у овој области налази највећи број спорова које Кина има са суседима, ту су позиционирани најснажнији изазивачи даљем расту кинеске укупне моћи, а поморске линије комуникација које су у том делу света протежу од виталног су значаја за кинеску нацију.

³⁷ Ауторска израда. На карти је представљена „зона интересовања“ кинеске поморске моћи на основу идеје Роберта Каплана о кинеској стратегији на два океана, тј. у „афро-индо-пацифичком“ региону. Пацифички регион обухвата област која се поклапа са подручјем органиченим првим и другим ланцем острва, делом укључујући и Нову Гвинеју и северни део Аустралије са припадајућим водама, у коме се може очекивати појачано испољавање кинеске поморске моћи, како због изузетне важности поморских линија комуникација које од Аустралије воде ка Кини и којима се транспортује и значајна количина сировина неопходних кинеској индустрији, тако и због све веће војно-политичке важности тих области у глобалним геостратегијским поставкама и наступа САД усмереног на обуздавање Кине. Индијски субрегион протеже се од индонезанског архипелага до источних обала Африке у правцу исток-запад, док се на северу протеже до обала јужне и југоисточне Азије. Његов јужни „обод“ обухвата област којом се крећу кинески бродови допремајући сировине из афричких држава које се налазе на западној обали континента (Намибије, Анголе, Нигерије и др.) и којима се транспортују кинески производи ка тим дестинацијама, који је и најбитнији део Индијског океана за поморски саобраћај. Та два субрегиона раздвојена су или спојена „копчом“ од тајландског залива и Андаманског мора, раздвојених тајландским копном (земљоуз Кра, пре свега), па све до јужних обронака Суматре, Јаве и Балија и важних мореуза између тих острва, попут Сунде и Ломбока. Свакако, у оквиру „копче“ најважнију улогу има Малајски мореуз и поморске руте које кроз њега пролазе.

Такође, изузетан развој Азијско-пацифичког региона, а нарочито кинеске моћи, сврстао је овај регион на једно од водећих, ако не и примарно место у глобалним геополитичким анализама и довео до тога да су САД формулисале посебну стратегију „ребалансирања“ ка том делу света.³⁸ Истовремено, тај регион, а посебно западни део Пацифика, представља „прву линију“ кинеске одбране укупних националних интереса. Ова компликована геополитичка једначина за Кину се реализује у условима све снажнијег интересовања многих субјеката, при чему се из поступака појединих држава, попут Филипина³⁹ или Вијетнама, може извести закључак да пацифички субрегион афро-индо-пацифичког региона представља подручје на којем се активно спроводи политика равнотеже снага, уз истовремено обуздавање Кине.

Процеси који се одвијају у том делу света, у највећем броју анализа пројектују се у прецизно одређеним географским подручјима, што неспорно има геополитички предзнак, без обзира на то да ли се у њима користи сам термин геополитика. Та географска подручја, названа „првим и другим ланцем острва“, представљају територије (острва) који омеђавају акваторије унутар којих се простиру неке од светски најважнијих поморских линија комуникација, виталних за другу (Кина) и трећу (Јапан) економију по величини у савременом свету. Ова област представља како брану даљег продора кинеске поморске моћи дубље у Пацифик, тако и „мостобран“ за наступ других сила, примарно САД, према источном крилу евроазијског мегакопна. „Први ланац острва“ (*diyi daolian*) простире се од Курилских острва, преко главних јапанских и Рјукју острва, Тајвана, до филипинских острва и

³⁸ За детаљније погледати америчку војну стратегију из 2011. године којом је дефинисано америчко ребалансирање ка Азијско-пацифичком региону “The National Military Strategy of the United States of America: 2011 Redefining America’s Military Leadership“, February 2011.

³⁹ Ступањем Родрига Дутертеа на положај председника Филипина, дошло је до извесног „захлађења“ односа те државе са САД, уз одређену врсту промене односа према Кини након званичне посете Дутертеа Пекингу у октобру 2016. године. Погледати у Hunt, Katie, Matt Rivers, and Catherine E. Shoichet, “In China, Duterte announces split with US: ‘America has lost’.”, *CNN*.20.10.2016., доступно на <http://edition.cnn.com/2016/10/20/asia/china-philippines-duterte-visit/> (приступ 26.10.2016. године) и Xinhua, “Duterte says visit to China ‘signals a turning point in our shared history’”, *Xinhua*. 22.10.2016. доступно на http://news.xinhuanet.com/english/2016-10/22/c_135772745.htm (приступ 26.10.2016. године).

индонежанског архипелага.⁴⁰ (видети карту број 2) Иако оваква интерпретација представља најчешћи приказ првог ланца острва, поједини аутори дају и шири опис тог ареала, попут Роберта Каплана који у свом делу о кинеској стратегији на два океана у први ланац острва уводи чак и Аустралију.⁴¹

Након првог ланца, који обухвата мора непосредно уз кинеско копно (Жуто, Источно и Јужно кинеско море), „други ланац острва“ (*di'er daolian*) протеже се даље у Пацифик, на удаљености од 1.000 до 1.500 миља од кинеске обале. Физичко-географска „баријера“ која представља „други ланац“ повезује Курилска острва на северу, преко главних јапанских до Бонинских острва и даље, јужно, ка Маријанским острвима, Гуаму, острву Палау⁴² и индонежанском архипелагу. Истовремено, важно је уочити да се у делима кинеских аутора појавио и такозвани *трећи ланац острва*, који се протеже чак до Хаваја.⁴³ Међутим, сам Лиу Хуађинг није у својим делима представљао и трећи ланац острва, а и сама идеја се ретко појављује, укључујући и средства јавног информисања.

У контексту *ланаца* и зона на западном Пацифику, као и кинеско-америчке поделе сфера утицаја, један од занимљивих предлога америчким представницима изнео је старији кинески поморски официр у Пацифичкој команди Оружаних снага САД 2009. године истакавши да би САД могли да контролишу област источно од

⁴⁰ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea: China's Navy Enters the Twenty-First Century*, p. 166.

⁴¹ Наведену констатацију Каплан даје на два места пишући о кинеској поморској стратегији на Пацифику и у Индијском океану и позивајући се на Тоши Јошихару и Џејмса Холмса. Видети у Kaplan Robert, *Monsoon: The Indian Ocean and the Future American Power*, (Random House, New York, 2010., p. 284) и Kaplan Robert, „China's Two Ocean Strategy“, у Abraham Denmark and Nirav Patel(eds), *China's Arrival: A Strategic Framework for a Global Relationship*, (Center for New American Security, Washington D.C., 2009, p. 49).

⁴² За ближе о статусу и геостратегијској позицији Бонина, Маријана, Палауа и Каролини видети у Scott David, „US Strategy in the Pacific – Geopolitical Positioning for the Twenty-First Century“, *Geopolitics* (Routledge, Oxfordshire, Vol. 17, no. 3, 2012, pp. 618-619).

⁴³ За детаљније погледати Xu Qi, „Maritime Geostrategy and the Development of the Chinese Navy in the Early Twenty-First Century“, p.66. Тако Ериксон и Голдштајн, који су превели наведени Суов текст на енглески језик, указују да је Џу Минг, у свом чланку под насловом „Схематски дијаграм распореда америчких поморских снага и система база у западном Пацифику“ из 2006. године представио три ланца острва.

Хаваја, а Кина западно од тих острва. Према наводима тог кинеског официра, у том случају САД не би имале потребу да долазе у западни Пацифик и Индијски океан.⁴⁴

Карта 2 – Стратешка визија „Лиу Хуађинга“ и припадајућа мора

Овако приказани *ланци острва* представљају важан параметар у сагледавању кинеских поморских активности на пацифичком правцу, што је у великој мери манифестовано и приликом извештавања о деловању кинеске Ратне морнарице. Тако нису ретке ситуације у којима се кинеско поморско ангажовање изван првог ланца острва описује као *пробој* или *нарушавање* ланца.⁴⁵

Визија генерала Лиу Хуађинга је подразумевала да НОА, пре свега Ратна морнарица, буде оспособљена да преузме активнију улогу у акваторију до првог ланца острва, како би заштитила поморске интересе и ресурсе, обезбедила кључне

⁴⁴ Scott David, “US Strategy in the Pacific – Geopolitical Positioning for the Twenty-First Century“, pp: 622-623.

⁴⁵ Видети у Li Xiaokun, “China sails through ‘first island chain’“, Интернет, http://www.chinadaily.com.cn/china/2013-08/02/content_16863833.htm, приступ 05.08.2013. и “Chinese naval fleet enters Pacific Ocean through Osumi Strait“, http://eng.mod.gov.cn/Photos/2013-08/23/content_4463103.htm, (приступ 25.08.2013), у Zhang, Tao, “Air force in Pacific drill to test far-offshore strength“, доступно на http://english.chinamil.com.cn/view/2016-09/26/content_7276556.htm (приступ 26.09.2016.) и у Japan Ministry of Defense, *Defense of Japan 2015*, Ministry of Defense, Tokyo, 2015, p. 44.

поморске линије комуникација у ратном периоду, и реализовала улогу одвраћања од евентуалне агресије са мора. Наредну фазу у реализацији стратегије представљало је ширење зоне оперативног деловања снага за пројекцију кинеске моћи НР Кине до другог ланца острва, који кинески стратези сматрају, посматрајући из војне перспективе, безбедном позицијом за снаге САД, због тога што могу да избегну директан контакт са кинеским снагама и да се ослањају на своју супериорност када је у питању моћ да изводе ударе оружјем дугог домета, истовремено ефективније обуздавајући Кину.⁴⁶

Иако се оба поменута ланца острва најчешће данас везују за кинеске геополитичке и геостратегијске пројекције, они су, у стратегијском смислу, као појам добили на значају након завршетка Другог светског рата, када су САД настојале да остваре своје константно присуство у региону. Контекст нове геополитичке форме, када је, између 1949. и 1950. године, формулисан стратегијски оквир као истурени одбрамбени бедем (*forward defense perimeter*), истакао је и генерал Даглас Мекартур који је нагласио да је „сада Пацифик англосаксонско језеро [...] наша линија одбране протеже се кроз ланац острва уз обалу Азије“, да би исти значај у геополитичком смислу потврдио и тадашњи државни секретар САД Дин Ачесон констатујући да она досеже до „самог западног обода Пацифика, који се протеже од Алеутских острва преко Јапана и иде ка Рјукју острвима. Ми поседујемо важне одбрамбене позиције на Рјукју острвима и њих ћемо наставити да држимо [...] Одбрамбени бедем се даље протеже од Рјукју острва све до филипинских острва.“⁴⁷ Дакле, на одређени начин Кина је у свом поморском концепту само прилагодила геополитички наступ датости простора у којем је изражен њен национални интерес, везујући се за већ раније

⁴⁶ W. Wei, 'The Effect of Tactical Nuclear Missiles on the Maritime Strategy of China', trans. in Naval War College Review 61/1 (2008) p. 134. Наведено према Scott David, "US Strategy in the Pacific – Geopolitical Positioning for the Twenty-First Century", p. 619.

⁴⁷ Scott David, "US Strategy in the Pacific – Geopolitical Positioning for the Twenty-First Century", p. 617. Генерал Мекартур је истовремено уочио и да САД контролишући тај ланац острва могу да спрече било какав непријатељски улазак у Пацифик, али да је неопходно контролисати све његове делове. Како наводи Скот, генерал Мекартур је на уму, приликом изношења овакве констатације, управо имао НР Кину, због чега је инсистирао на томе да Тајван, под било каквим условима, не сме да падне под њену контролу. Ову позицију САД и данас настоје да очувају, када је геостратегијски приступ западним обронцима Пацифика у питању. Мекартур је истичући велики стратешки значај Тајвана, нагласио да острво представља *непотопиви носач авиона*. Наведено према Holmes James and Toshi Yoshihara, "The Influence of Mahan upon China's Maritime Strategy", p. 29.

успостављене обрасце и дефинисане појмове. Додатно, сагледавајући глобални геополитички положај Кине, она се налази у „унутрашњем полумесецу“, у складу са Макиндеровом поделом света, а њена акваторија која се пружа од севера ка југу повезана је са светским океанима. Међутим, пролаз ка (отвореним) океанима је опструисан са два ланца острва, што кинеску геостратегијски положај доводи у полузатворено стање.⁴⁸

У оквиру тако одређених физичко-географских *баријера*, кинеска стратешка визија поделила је акваторију на неколико кључних области од виталног интереса за националну поморску моћ, а пре свега за њену војнопоморску моћ. Најважнија област свакако су приобална мора (*jinhai*, енг. *offshore areas*), која обухватају Жуто море, Источно и Јужно кинеско море, воде око Тајвана, и акваториј унутар и изван архипелага Окинава.⁴⁹ У кинеској савременој војнопоморској стратегији термин *jinhai* највише одговара акваторијуму омеђеном *првим ланцем острва*, односно приобалним морима. Други поморски ареал од виталног интереса за Кину представљају *средња мора* (*zhonghai*), тј. акваториј између два ланца острва, изван које се налазе удаљена мора (*yuanhai*).⁵⁰

⁴⁸ Xu Qi, "Maritime Geostrategy and the Development of the Chinese Navy in the Early Twenty-First Century", p. 58.

⁴⁹ Током периода када је Лиу формулисао ову стратешку визију употребе кинеске војнопоморске моћи, концепт *offshore* био је различито схватан. Тако је у кинеској званичној војној литератури приказано да се ради о области удаљеној од кинеске територије 200 миља, док су поједини аутори сматрали да се ради о области која обухвата ЕЕЗ и ЕКП, дакле појас удаљен од Кине до 350 миља. За детаљније погледати у Chieh-cheng Huang Alexander, "The China's Navy Offshore Active Defense Strategy: Conceptualization and Implications", pp. 16-19. Посебно погледати табелу 2 на стр. 19, на којој су приказане све просторне и термиолошке промене у кинеској војнопоморској стратегији од успостављања Народне Републике до краја 20. века. Додатно, област која је за Кину такође важна, а која се могу сматрати саставним делом приобалних мора су и само приобаље (*yanhai*, *haian*, енгл. *coastal*), као и подручје између приобаља и приобалних мора (*binhai* – *jinan*, енгл. *inshore*).

⁵⁰ Својеврсни синоним за термин *yuanhai* је *yuanyang* такође значи удаљена мора или удаљени (отворени) океани. Међутим, у стратегијском схватању, ова два термина испољавају битну разлику, зато што са Кину удаљена мора представљају акваторију која се налази непосредно изван другог ланца острва, док удаљени океани подразумевају акваториј и изван тог појаса. Додатна специфичност која се може уочити код Кине у овом погледу је да сви наведени термини не обухватају искључиво специфична поморска подручја, већ да у већој мери одговарају областима у којима се пројектује поморска моћ даље од обале, те су, како је већ констатовано, подложна и променама у контексту јачања кинеских способности за пројекцију моћи у том домену. Додатно, Ратна морнарица, као ни друге званичне кинеске институције нису званично дали прецизне информације о значењу појединачних термина, због чега такође постоји њихово повремено различито тумачење. Термине који се употребљавају у објашњењу кинеске таласократске стратегије, било на енглеском, било на кинеском језику, није једноставно превести на српски језик, уз задржавање правилног значења

Промене у стратегијском приступу таласократској димензији геополитике у Кини добро се очитују и у трансформацији војнопоморске стратегије (*haijun zhanlue*)⁵¹ те земље. Кинеска војнопоморска стратегија трансформисана је у три кључне фазе.⁵² Прва фаза, када је Ратна морнарица НОА била намењена за обалску одбрану (*jin'an fangyu*, енг. *near-coast defense*) доминирала је од успостављања НР Кине па све до средине 1980-их година.⁵³ Друга фаза трансформације односила се на активну одбрану приобалних мора (*jinhai jiji fangyu*, енг. *near-seas active defense*,) која је трајала до средине прве деценије 21. века,⁵⁴ када је започела трећа и актуелна фаза

поготово у геополитичком смислу, који овде и представља суштину узимајући у обзир да је и стратегија одређена појединим геополитичким оквирима. Тако ће се у даљем раду користити термини приобална мора за *near-seas*, средња мора за *middle-seas* и удаљена мора за *far-seas*. На тај начин ће се и у семантичком смислу препознати о којим акваторијумима је реч, узимајући у обзир њихов значај за кинеску таласократску геополитику.

⁵¹ Оквир и смернице за стратегијско деловање за Ратне морнарице НОА представљени су кроз тзв. осам карактера (*jiji fangyu*, *jinhai zuozhan*) којима је одређена активна одбрана и извођење операција у приобалним морима, док су четири карактера (*junshizhanlue*) била усмерена на смернице за све видове НОА, при чему су војне стратешке смернице (*junshi zhanlue fangzhen -militarystrategic guideline*) одређивале зону одговорности Ратне морнарице. За детаљније погледати у Chieh-cheng Huang Alexander, "The Chine's Navy Offshore Active Defense Strategy: Conceptualization and Implications", pp. 16-19. Као полазни извор Хуанг користи „Мемоаре Лиу Хуађинга“ (Memoirs of Liu Huaqing, p. 434), као и податке у вези са такође бившим командатом Ратне морнарице НОА адмиралом Ши Јушенгом (*Shi Yunsheng*) из Енциклопедије кинеске Ратне морнарице ([China Navy Encyclopedia], vol. 1 (Beijing: [Sea Tide Press], 1998), pp. 16–31.

⁵² За детаљније погледати у Nan, Li, "The Evolution of China's Naval Strategy and Capabilities: From "Near Coast" and "Near Seas" to "Far Seas"" у Phillip C. Saunders, Christopher D. Yung, Michael Swaine and Andrew Nien-Dzu Yang (eds.), *The Chinese Navy: Expanding Capabilities, Evolving Roles*, (Center for the Study of Chinese Military Affairs, Institute for National Strategic Studies, National Defense University Press, Washington D.C., 2011, pp: 109-141). Нан даје и детаљније објашњење разлога због којих се већ поменути оригинални кинески термини преводе на енглески као *near-seas*, *middle-seas* и *far-seas*, са посебним објашњењем термина *middle-seas*. Видети Ibidem, p. 135.

⁵³ Основна карактеристика ове стратегије била је да је она обухватала територијалне воде и кинеско копно до области од око 300 км од мора. Дакле, била је усмерена на економски и политички најважнију област у Кини. Како Кина има веома дугачку обалну линију, стратегија је подразумевала фокусирање на поједине кључне пролазе и тачке, са циљем заштите основних националних интереса, као и спречавања инвазије на Кину са мора. У те кључне тачке/пролазе спадали су Бохајски мореуз (*Bohai*), Тајвански мореуз и мореуз Ћионгџоу (*Qiongzhou*). За детаљније о овом периоду кинеске стратегије, као и тадашњим поморским способностима видети у Nan, Li, "The Evolution of China's Naval Strategy and Capabilities: From "Near Coast" and "Near Seas" to "Far Seas"" , pp. 111-116.

⁵⁴ За детаљније о овој фази кинеске стратегије погледати у Nan, Li, "The Evolution of China's Naval Strategy and Capabilities: From "Near Coast" and "Near Seas" to "Far Seas"" , pp: 116-129. Посебно погледати карту 5-1 на стр. 117, на којој су приказане области које су у том периоду обухватале приобална мора и удаљена мора. Тајванска криза из 1995-96. године имала је негативан ефекат на развој поменуте стратегије, с обзиром да је Лиу у својим замислима имао и припреме за извођење поморских операција изван првог ланца острва (у том моменту то је била способност извођења операција изван 200 миља од обале и тзв. *плава Ратна морнарица*). Ипак, након кризе, фокус у кинеској доктрини био је усмерен на извођење (против)поморско-десантних операција и операција

извођења операција у удаљеним морима (*yuanhai zuozhan*, енг. *far-seas operations*).⁵⁵ Већ у другој фази кинеска Ратна морнарица постаје стратегијски вид оружаних снага, који није више намењен искључиво за пружање подршке копненој војсци. Замисао је била да би улога Ратне морнарице требало да буде таква да се спроводи активна одбрана и изводе операције у приобалним морима (*jiji fangyu, jinhai zuozhan*, енг. *defend actively, operate in the near seas*). Географски опсег деловања Ратне морнарице се проширује на акваториј који одговара оном који обухвата *први ланац острва*, као и три мора унутар обода (*neiyan*, енг. *inner rims*,) првог ланца (Жуто море, Источно и Јужно кинеско), односно акваторију непосредно на спољном ободу (*waiyan*, енг. *outer rim*,) првог ланца. Лиу је оваквим концептом стратегијске употребе Ратне морнарице НОА, у геополитичком смислу, по први пут кинеској флоти дао задатак, поред већ присутног поновног уједињења Тајвана, очувања суверенитета у вези са поморским споровима, заштите поморских ресурса, обезбеђења поморских линија комуникација у ратним периодима, одвраћање и одбрану од непријатељске агресије са мора, као и постизање стратешког нуклеарног одвраћања.

сукоба са ударним групама носача авиона. Додатно, долази и до промене стратегије ка извођењу операција сукоба са ударним групама носача авиона, док у технолошком смислу, можемо да уочимо и потребу за развојем наоружања, пре свега ракета, које би одговорило тим задацима, што је резултирао увођењем у оперативну употребу ракета ДФ-21Д.

⁵⁵ Наредна промена догодила се почетком 21. века, када су председници Ђанг, а затим и Ху истакли потребу да се дугорочно мора посветити пажња одбрани и способностима за извођење операција у удаљеним морима. У том контексту, актуелна фаза кинеске стратегије односи се на ангажман у удаљеним морима, што код кинеских стратега подразумева, суштински, унутрашњи и спољни обод око другог ланца острва. Важно је уочити разлику коју кинески стратежи праве између удаљених мора и удаљених океана (*yuanyang*, енг. *far oceans*) и ратних морнарица које у њима делују. Тако су Ратне морнарице света кинески стратежи поделили у три групе: прву чине оне флоте које су офанзивне и могу да делују у удаљеним океанима (*yuanyang jingong xing – blue water navy*) – представник ове групе је америчка Ратна морнарица; другу чине флоте регионалног офанзивног и дефанзивног карактера (*qiyu fangyu jingong xing - regional blue-water type*), попут британске, француске, немачке, јапанске и других у трећу групу морнарица које су намењене за обалску одбрану (*yan'anfangyu xing - coastal defensive*). Занимљиво је да индијску морнарицу кинески аутори сврставају између друге и треће групе, односно као суб-регионалну (*ciqiyu*). Кинески концепт удаљених мора у суштини одговара другој групи Ратних морнарица, тако да Кина у наредном средњорочном периоду (оквирно до средине 2021. године) иде ка изградњи војнопоморске флоте која ће моћи да изводи операције у удаљеним морима, а не океанима, али ће истовремено имати способности да пројектује моћ и изван свог региона, у ограниченом капацитету (нпр. као В. Британија током рата на Фокландским острвима). Видети за детаљније у Nan, Li, "The Evolution of China's Naval Strategy and Capabilities: From "Near Coast" and "Near Seas" to "Far Seas"", pp: 129-135. и p. 139. За додатно о стратегији која подразумева употребу Ратне морнарице НОА у удаљеним морима погледати и у Nan Li and Christopher Weuwe, "China's Aircraft Carrier Ambitions: An Update", pp. 17-20.

Тако је Кина променом стратегијског концепта покренула процес који је за циљ имао измештање тежиште одбране националних интереса даље од кинеске територије, а све ради повећања стратегијске дубине одбране. Визија активне одбране у *приобалним морима* конципирана је са намером да се, услед геополитичке потребе, оствари активнија улога у акваторији у оквиру првог и другог ланца острва, односно да се креирају снаге довољно снажне да могу успешније да контролишу тај простор и да се супротставе америчком обуздавању које се реализује снажним војним присуством у том региону.

Одбрамбени аспект употребе удаљених мора „захтева од Ратне морнарице да одреди поље визије своје стратегијске дубине ка удаљеним океанима и да развије нападачке способности за борбене операције на спољној линији, како би одржала неопходан штит за дугорочни развој националних интереса.“⁵⁶ На основу оваквих промишљања кинеских стратега може се закључити да је један од основних циљева Кине да у подручјима до првог и другог ланца острва активно спроводи стратегију ускраћивања приступа (А2/АД). У складу са таквим приступом можемо да уочимо и један од концепата који се појавио у првој деценији 21. века, а који је такође у потпуности усклађен са потребом да се акваториј у оквиру првог ланца острва држи под контролом. Тако је у Кини заговарана потреба апсолутне супериорности у области 500 миља од кинеске обале и дуж целе обале. При томе би апсолутна супериорност послужила ради одбране приобалног економског круга Кине.⁵⁷ Како би могла слободно да остварује своје интересе у акваторијуму који се протеже до првог ланца острва, али и да пројектује своју моћ изван те области, Кина мора да неутралише непријатељске снаге које тренутно под својом контролом држе Тајван.⁵⁸

Узимајући овакву геостратегијску поставку у обзир, сасвим је очигледно да се америчка стратегија и даље геополитички ослања на први и други ланац острва, али се сада насупрот САД налази сила у успону, Кина, која настоји да оствари пробој

⁵⁶ Xu Qi, “Maritime Geostrategy and the Development of the Chinese Navy in the Early Twenty-First Century“, p. 61.

⁵⁷ Holmes James and Toshi Yoshihara, “The Influence of Mahan upon China's Maritime Strategy”, *Comparative Strategy* (Routledge, Oxfordshire, Vol. 24, no. 1, Jan-Mar 2005, p. 24.)

⁵⁸ Ibidem, p. 29.

кроз ту „линију“. Управо из тих разлога Кина је, у геостратегијском смислу, велику пажњу посветила осавремењавању свог наоружања, које својим карактеристикама одговара реализацији стратегије ускраћивања приступа, при чему је интересно да поједини аутори сагледавају кинеске територијалне интересе у Источном кинеском мору управо као део те стратегије.⁵⁹

Када је у питању Пацифик, као правац деловање кинеске поморске компоненте геополитике и геостратегије, могу се истаћи три кључна циља Кине: 1) супротстављање америчком обуздавању; 2) спречавање онемогућавања стратегијског приступа Кине Пацифику и 3) спречавање остваривања геополитичке надмоћи било које стране у Азијско-пацифичком региону. Како би се правилно сагледала кинеска геополитичка визија на пацифичком правцу, потребно је уочити и деловање кључног супарника Кине у том домену, Сједињених Америчких Држава. Наиме, САД су појачале своје присуство у Азијско-пацифичком региону успостављајући низ механизма који су представљали оживљавање хладноратовске политике обуздавања. Амерички стратези су своју визију представили и кроз званичан документ, „Националну војну стратегију САД“ из 2011. године⁶⁰, сада већ познатим стратегијским приступом о ребалансирању ка Азијско-пацифичком региону. У склопу те стратегије, не само да је донета одлука да укупни амерички војнопоморски капацитети буду распоређени са 60 процената у Азијско-пацифичком региону, у односу на преосталих 40 процената за друге делове света, него је јасно наглашено да је неопходно ојачати постојећа и успоставити нова савезништва у том делу света. Тако су потписани споразуми са Аустралијом о распоређивању америчке војске у тој држави,⁶¹ поново је успостављено војно присуство на Филипинима,⁶² интензивирана

⁵⁹ За детаљније видети рад јапанског аутора Тетсуа Котанија у којем се истиче да Кина на тај начин тестира границе деловања Јапана као и стратешку позицију САД у региону. Видети у Kotani Tetsuo, “China’s Fortress Fleet-in-Being and its Implications for Japan’s Security“, *Institut Francais des Relations Internationales - Center for Asian Studies*, (February 2013.). Доступно на <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/asievisions62kotani.pdf> (приступ 25.05.2016.).

⁶⁰ „The National Military Strategy of the United States of America: 2011 Redefinig America’s Military Leadership“, February 2011.

⁶¹ Погледати у Calmes, Jackie, “A U.S. Marine Base for Australia Irritates China., *The New York Times*. 16.11.2011. доступно на <http://www.nytimes.com/2011/11/17/world/asia/obama-and-gillard-expand-us-australia-military-ties.html> (приступ 07.12.2015. године), Oaks, Laurie, “US fury over Darwin port lease to Chinese is no surprise“, *Herald Sun*. (20.11.2015.), доступно на

је сарадња са Јапаном, Р. Корејом и Тајваном, док је однос са Вијетнамом са којим су релацији биле у нарушеном стању од окончања међусобног сукоба, изузетно унапређен.⁶³

Дакле, америчко пребацивање тежишта на азијско-пацифички регион представља снажније интензивирање спровођења модификоване политике обуздавања, што је појачало притисак на поморски стратешки фронт НР Кине. Коментаришући америчко снажно војно присуство у региону, а посебно извођење релативно честих и великих војних вежби, Ји поставља реторичко питање каква би била америчка позиција да на пример Кина одржи велику војну вежбу у близини Хаваја или Флориде. У том контексту и оцењује да САД примењују хладонратовске обрасце обуздавања Кине коришћењем војне моћи,⁶⁴ а сличну опсервацију прави и Роберт Каплан који се пита, анализирајући америчко снажно војно присуство у непосредној близини кинеског копна, а у оквиру два ланца острва, како ли је „Кинезима да гледају америчке носаче авиона и експедиционе ударне групе које плове кроз њихово најважније двориште.“⁶⁵

Посебно је у контексту јачања кинеске поморске моћи у оквиру првог и другог ланца оства важно детаљније сагледати однос који може да настане или већ

<http://www.heraldsun.com.au/news/opinion/laurie-oakes/us-fury-over-darwin-port-lease-to-chinese-is-no-surprise/news-story/a4bf7a3385e4c077757d626dd4659a3a> (приступ 07.12.2015.), Wade, Geoff, “Port of Darwin: This is about more than China's economic interest.” *ABC NET*, (24.11.2015.), доступно на <http://www.abc.net.au/news/2015-11-24/wade-the-darwin-port-is-another-link-in-china-s-expansion/6967640> (приступ 07.12.2015. године).

⁶² Видети у Penghong, Cai, “China’s Evolving Overseas Interests and Peaceful Competition”, у P. A. Dutton, & R. D. Martinson (Eds.), *Beyond the Wall: Chinese Far Seas Operations*, (Newport, Rhode Island: China Maritime Studies Institute, U.S. Naval War College, Vol. 13, 2015, p. 66.), као и у Katigbak, Jose, “US seeks clarification on breakup”, *The Philippine Star*, 22.10.2016. доступно на <http://www.philstar.com/headlines/2016/10/22/1636104/us-seeks-clarification-breakup> (приступ 26.10.2016. године).

⁶³ За детаљније погледати у Митровић Драгана, “USA President Trump’s first Asian Tour – From 'America first' to Indo-Pacific“, *Азијске свеске*, (Институт за азијске студије, vol: 3, No: 1, Београд, 2017, стр. 7-24), као и у “China’s Big Strategic Mistake in the South China Sea“, доступно на <http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/chinas-big-strategic-mistake-the-south-china-sea-10477> (приступ 08. октобра 2014. године) и Reuters. “Vietnam says no to foreign military base on its soil“, *Reuters*, (13.10.2016.) доступно на <http://www.reuters.com/article/us-vietnam-russia-military-idUSKCN12D15S> (приступ 17.10.2016. године).

⁶⁴ Ји је овакво поступање окарактерисао као стратегијски погрешно, наводећи да су се и времена и стратегијске околности промениле. Видети у Yi, Yang, “Navigating Stormy Waters: The Sino-American Security Dilemma at Sea“, p. 7.

⁶⁵ Kaplan Robert, “China’s Two Ocean Strategy”, p. 52.

настаје према САД, као актуелном *владару* копна, мора и ваздуха. Због тога је за америчке стратегије, посебно оне који дефинишу смернице за наставак доминације америчке војне моћи на глобалном нивоу, од највећег интереса уочавање *зона надметања*⁶⁶ у којима одређени непријатељи могу да нанесу озбиљне ударе америчкој војсци.

Када су САД у питању, Кину као извор стратешких проблема за САД посматрају бројни геополитички аналитичари. Тако Френсис Семпа сматра да је Кина, као држава која поседује све карактеристике будућег хегемона, један од најважнијих изазивача за америчку глобалну доминацију. Истовремено, оцењује да уколико би Кина ускратила приступ Ратној морнарици САД својим приобалним областима и даље од тог појаса, то имало изузетно позитивне ефекте на остваривање онога што он назива експанзионистичким циљевима. Кинеске способности да реализује стратегију ускраћивања приступа истовремено би имале и утицај на друге државе региона, попут Јапана и Р. Кореје, које се у великој мери ослањају на америчку безбедност, док истовремено, САД у азијско-пацифичком региону значајно зависе од могућности приступа својих поморских и ваздухопловних снага инфраструктури савезника. Уколико би се САД ускратиле такве могућности, готово у потпуности би се подрила америчка регионална савезништва. То је један од кључних разлога због којих САД имају потребу да обуздавају Кину на њеном поморском правцу.⁶⁷

⁶⁶ Зоне надметања у војно-стратегијском смислу детаљно је описао амерички теоретичар Бери Позен у свом раду о основама америчке војне хегемоније. Наиме, он је ову зону (*contested zone*) дефинисао као ону област у којој нека локална/регионална сила, са знањима о локалним условима и поседовањем одговарајуће технологије чини изузетно опасном за ангажовање америчке војне моћи. Тако је Позен нагласио да „што се америчке војне снаге више приближе територији коју контролише непријатељ, исти непријатељ ће постати конкурентнији. Оваква ситуација производ је комбинације политичких, физичких и технолошких чињеница. Комбинација ових чињеница креира зону надметања у конвенционалној борби где слаби противници имају добру шансу да начине озбиљну штету америчким снагама.“ Видети у Posen, Barry R, „Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony”, *International Security* (MIT Press, Cambridge, MA, Vol. 28, no. 1, 2003, p. 22.) У наведеном раду, Позен истиче и рат са Србима као један од примера слабијег противника који је користио предности бољег познавања „терена“ на којем се рат водио.

⁶⁷ Истовремено, Френсис Семпа сматра да се Кина може обуздавати и на телурократском правцу, али да је примарно да се САД ангажују на таласократском, узимајући у обзир да на том правцу Кина може да испољи најнегативнији утицај на америчке националне интересе. За детаљније видети у Sempa, F. P., *The Geopolitical Containment of China*, Интернет, The Mackinder Forum (31.12.2009.), доступно на

У такво глобално важној *геополитичкој игри* Сједињене Америчке Државе разместили су јаке снаге и формирале војне базе⁶⁸ управо на првом и другом ланцу острва, додатно ојачавајући своју позицију упоредо са снажењем кинеских ефектива кроз (ре)успостављање савеза и војних инсталација у региону.⁶⁹ Тако су САД поново активирале АНЗУС пакт, покренуле додатне механизме који се могу користити за обуздавање растуће кинеске моћи, међу које се свакако могу уврстити трилатерални стратешки дијалог САД-Јапан-Аустралија, као и трилатерални стратешки дијалог САД-Јапан-Република Кореја.⁷⁰ У крајњем, наведени геополитички и геостратегијски односи САД и Кине наснажније се, када је поморска моћ у питању, преламају управо на првом и другом ланцу острва, који на најцелисходнији начин пружају могућност да се Кини ускрати *слободан приступ Пацифику*,⁷¹ али је истовремено баш тај геополитички вектор основа кинеско-америчког стратешког сукоба.

<http://www.mackinderforum.org/commentaries/the-geopolitical-containment-of-china> (последњи приступ 16.01.2010. године)..

⁶⁸ Сличан поглед на обуздавање и супротстављање обуздавању кинеског копна ланцима острва имају и Ју Јанг (*Yu Yang*) и Ћи Сиаодонг (*Qi Xiaodong*). Наиме, Ју и Ћи оцењују да су америчке војне базе распоређене у конфигурацији од три линије, од којих се прва протеже од Јапана и Р. Кореје до базе на острву Дијего Гарсија у Индијском океану, друга повезује Гуам и Аустралију, а трећа лежи северно од Хаваја, иде преко Мидвеја и завршава на Алеутским острвима. Наведено према Yoshihara Toshii, "Chinese Missile Strategy and the U.S. Naval Presence in Japan: The Operational View from Beijing", *Naval War College Review* (Naval War College, Newport, Vol. 63, no. 3, Summer 2010, p. 43).

⁶⁹ Кинески аутори често наводе америчка стратегијска документа, попут Поморске стратегије САД (*A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower*) из 2007. године, као доказе да САД желе да имају позицију хегемона када је у питању контрола мора. Видети у Lu, Rude, "The New U.S. Maritime Strategy Surfaces", *Naval War College Review* (Naval War College, Newport, Vol. 61, no. 4, 2008, pp: 54-61) Такође и Хао тумачи понашање САД као настојање задржања/достизања хегемонске позиције, чак и у односу на Кину, констатацијом да америчка Ратна морнарица улаже напоре „да успостави поморско партнерство са Кином и интегрише Кину у поморски безбедносни поредак који предводе САД.“ Видети у Hao Su, "The U.S. Maritime Strategy's New Thinking: Reviewing the „Cooperative Strategy for 21st Century Seapower“", *Naval War College Review* (Naval War College, Newport, Vol. 61, no. 4, 2008, pp: 68-71.)

⁷⁰ Ови механизми се у Кини видео као део укупног америчког обуздавања, које се спроводи због америчке намере да *Pax Americana* настави да егзистира. Тако Ванг Јушенг (*Wang Yusheng*) оцењује да је САД неопходно да одрже две кључне линије на евроазијској шаховској табли, од којих је једна у југоисточној Азији. Према његовом запажању та линија иде од Јапана, преко Тајванског мореуза, АСЕАН-а па све до Индије, при чему је Јапан осовина те линије, док су троуглови САД-Јапан-Аустралија на југу и САД-Јапан-Р. Кореја на северу кључна сидра за одржање линије. Ова линија може да служи као први ланац у Пацифику да би САД одвратиле Кину. За детаљније видети у Wang Yusheng, "Basic Features and Problems in Current Asia-Pacific Situation", *Foreign Affairs Journal* (Chinese People's Institute of Foreign Affairs, Vol 86, Issue Winter, 2007.), доступан на <http://cpifa.org/en/q/listQuarterlyArticle.do?articleId=114>.

⁷¹ Управо овакве констатације износе бројни кинески аутори. Као пример можемо да узмемо старијег пуковника Фенг Лианга (*Feng Liang*) и потпуковника Дуан Тингџија (*Duan Tingzhi*) са кинеског

У том контексту америчке војне базе⁷² дуж првог ланца острва конституишу својеврсни „обрнути кинески зид“⁷³ који служи за обуздавање Кине, у којем је позиција Тајвана кључна до те мере да би у случају да Кина поврати Тајван под своје окриље, *обрнути кинески зид* био снажно нарушен, а кинеска Ратна морнарица не само да би „изненада била у позицији стратешке предности *vis-à-vis* првог ланца острва, него би њене националне енергије биле драматично ослобођене да пројектује моћи изван (*првог ланца острва – примедба И.З.*), до нивоа који је до сада био немогућ.“⁷⁴ Истоветно оцењују и Холмс и Јошихара, који констатују да је за Кину „Тајван кључна геополитичка платформа са којом може да штити матицу, заштити трговину и пробије се у западни Пацифик.“⁷⁵

Да је Тајван⁷⁶ кључна геополитичка недостајућа карика кинеској поморској моћи оцењује и професор Џанг Венму, који сматра да без Тајвана не постоје нужни

Поморског командно-штабног колеца, који ланце острва описују тако да наглашавају да „ова острва опструишу кинески приступ морима“ Сличан приступ има и директор Института за међународну стратегију школе КП Кине Гонг Ли који описује кинески проблем као приступ мору, али не и океану. Видети у Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea: China's Navy Enters the Twenty-First Century*, p.2.

⁷² Занимљив је и контекст тактике употребе стратешких пројектила које заговара Џао Сијун (*Zhao Xijun*), у којем би Кина извршила демонстрацију моћи испаливањем стратешких пројектила у мора у близини америчких база која се налазе у окружењу кинеског копна. И док је Џао ову тактику наменио случајевима када би се САД или њихови партнери у региону активно војно укључили у решавање питања Тајвана, амерички стратези виде тактике употребе које је Џао предложио као могуће варијанте демонстрације кинеске воље и моћи у случају потребе стратешког надметања у вези са обуздавањем Кине кроз два ланца острва. За детаљније видети у Yoshihara Toshii, “Chinese Missile Strategy and the U.S. Naval Presence in Japan: The Operational View from Beijing“, pp. 49-50. У истом раду се приказује и неколико опција које разматрају кинески стратези у вези са преемптивним ударима конвенционалним балистичким ракетама по непријатељској позадини. Овај сегмент кинеске стратегије је превасходно усмерен на капацитете Ратне морнарице САД у Азијско-пацифичком региону.

⁷³ Kaplan Robert, “China’s Two Ocean Strategy”, p. 50.

⁷⁴ Kaplan Robert, “China’s Two Ocean Strategy”, pp. 50-51.

⁷⁵ Holmes James and Toshi Yoshihara, “The Influence of Mahan upon China’s Maritime Strategy”, p. 33. За детаљније о питању војностратегијског значаја Тајвана погледати и у Peter Howarth, *China’s Rising Sea Power: The PLA Navy’s Submarine Challenge*, (Routledge, London and New York, 2006, pp. 21-40.)

⁷⁶ Изузетан геополитички положај, а самим тим и значај Тајвана у оквиру првог ланца острва може се запазити код готово свих аутора који се баве азијско-пацифичким регионом и посебно код оних који дешавања у овом региону анализирају из геополитичке визуре. Поред већ поменутих виђења, сматрају да контрола Тајвана „може да омогући ефективну контролу поморских линија комуникација између североисточне и југоисточне Азије са Блиским истоком, угрожавајући Пекингу приступ виталним ресурсима и приступ Ратној морнарици НОА отвореном мору (*high seas*).“ За детаљније погледати у Lin Zhibo, “New Academic Analysis: Will There Be an All-out US Intervention in a Taiwan Strait War?”. Наведено према Holmes James and Toshi Yoshihara, “The Influence of Mahan upon China’s Maritime Strategy”, p. 47. Лин констатује како Тајван може да послужи као ослонац за 7. америчку флоту пружајући основу за максимални степен контроле над кинеском источноморском и јужноморском флотом.

предуслови за потпуни развој кинеске поморске моћи, те да би изостанак повратка Тајвана под контролу Пекинга засигурно довео до губитка Нанша и Диаоју острва. „Губитак ових региона имплицира да би Кини недостајало основног простора за осигурање националне политичке и економске безбедности које би биле кључне за успон Кине као велике силе.“⁷⁷

Поред САД, значајан утицај на укупно сагледавање кинеске таласократске геополитике има и Јапан, чији је кључ спољне и безбедносне политике у настојању да „одврати“ Кину превасходно у вези са такозваним безбедносним дијамантом (Јапан-САД-Аустралија-Индија), односно јачањем савезништва унутар тог „дијаманта“. За директно спречавање даљег ширења кинеског поморског утицаја, јапански стратегији као кључну област по своје националне интересе виде троугао Токио-Гуам-Тајван (ТГТ), који је истовремено и мостобран за пројектовање америчке војне моћи у Источној Азији.⁷⁸ У том контексту можемо да закључимо да ће даље јачање војнопоморске моћи Кине имати за последицу њено све интензивније надметање са САД и њеним савезницима у региону. Истовремено, узимајући у обзир и потребе јачања кинеске поморске моћи дуж виталних поморских линија комуникација, неминовно је да ће односи са Јапаном, али и Индијом такође бележити негативан тренд.

Када је кинеска поморска геополитика у питању, сасвим је очигледно да у поређењу са америчким виђењем стратегије спорну област представља зона надметања која се простире од кинеског копна према првом и другом ланцу острва. У складу са тим, што су кинеске способности снажније, зона надметања ове две силе простире се даље од кинеског копна, а ближе ка другом ланцу острва. Анализирајући геостратегијску компоненту кинеског и америчког приступа овој области, јасно је уочљиво да доминација примене стратегије ускраћивања приступа са једне (кинеске) и стратегије одвраћања/обуздавања са друге (америчке) стране у потпуности одговара одмеравању две силе у поменутој зони надметања. Интензитет надметања

⁷⁷ Wenmu Zhang, “Sea Power and China's Strategic Choices“, p.25.

⁷⁸ За детаљније видети у Kotani Tetsuo, “China’s Fortress Fleet-in-Being and its Implications for Japan’s Security“, pp: 15-18. Истовремено, за картографски приказ наведене јапанске стратегије погледати карту на стр. 22 истог дела.

Кине и других заинтересованих страна највише је изражен у простору између кинеског копна и првог ланца острва, где је активиран велики број механизма свих страна усмерених ка испуњењу националних интереса, а развој савременог наоружања које се уводи у употребу у свим оружаним снагама у великој мери је у складу са одговорима на изазове управо у том подручју. Истовремено јачају и везе између држава које оцењују да кинески даљи раст може да представља озбиљан изазов њиховим циљевима.

Карта 3 – Идентификационе зоне ПВО у Источном кинеском мору⁷⁹

Поред класичног војностратегијског приступа, оличеног у већ поменутих стратегијским наступима Кине и САД, један од механизма који се у том геополитичком контексту користи свакако је и идентификациона зона противваздухопловне одбране. Наиме, ови механизми успостављени су још током

⁷⁹ Ауторска израда. На приказаној карти означене су идентификационе зоне ПВО у Источном кинеском мору у новембру 2013. године када је Кина прогласила своју зону, а затим и Р. Кореја проширила јужни захват своје зоне. Шрафиране су и области преклапања прокламованих идентификационих зона ПВО Јапана, Р. Кореје и Кине. На карти није приказана зона коју је прокламовао Тајван, јер та зона нема преклапања са другим зонама. Имајући у виду спорења везана за острва Дяою/Сенкаку, посебно смо приказали део око острва Јонагуни, где је Јапан унилатерално проширио своју зону, која се до тада протезала правцем север – југ на 123. степену источне географске дужине, тако што је у непосредној близини овог острва зону померио 22 км (12 наутичких миља) ка западу, у области где се преклапају кинеска и јапанска зона.

трајања Хладног рата у већем броју држава, док је у азијско-пацифичком региону идентификационе зоне прогласила неколицина држава и ентитета (САД око Гуама, Јапан, Р. Кореја, Филипини, Тајван). Ипак, у контексту анализе кинеске позиције, свакако да је најзначајнији моменат био проглашење Идентификационе зоне ПВО у Источном кинеском мору у новембру 2013. године од стране НР Кине. Једнострано и ненајављено проглашење поменуте зоне, први пут од стране НР Кине, у великој је мери довело до компликовања њених односа са другим државама у региону, укључујући и САД

Уколико би кинеска стратегија овладавања акваторијом прво у оквиру првог ланца острва, а затим и истицања значајнијег утицаја на област у оквиру другог ланца острва била успешна, то би на геостратегијском плану довело САД у позицију да Пацифик не буде више *америчко језеро*, као што је било током периода од краја Другог светског рата до данас. Истовремено, на глобалном плану било би то први озбиљан индикатор да на морима више не влада униполарни амерички поредак,⁸⁰ већ да би *светски поморски* поредак морао више да се посматра као мултиполарни, а у Пацифику чак и као сино-амерички биполарни.

Кина, у свом геополитичком приступу поморској моћи користи многобројне механизме, те је најавила и да ће успоставити међународни поморски судски центар, ради достизања прокламованих циљева попут оног да се држава уздигне на ниво поморске силе или да се пружи подршка реализацији Иницијативе појас и пут. Свеобухватност кинеског приступа може се уочити и кроз интензиван ангажман на јачању интереса кроз сарадњу у области попут туризма, односно унапређење дипломатских и економских веза са микро државама у Пацифику.⁸¹

На пример, Роберт Каплан оцењује да је јачањем неколико Ратних морнарица, укључујући и кинеску, америчка униполарна доминација на морима почела да бледи. Видети у Kaplan Robert, "China's Two Ocean Strategy", у Denmark Abraham, PatelNirav (eds.), *China's Arrival: A Strategic Framework for a Global Relationship*, (Center for New American Security, Washington D.C., 2009.), p. 48.

⁸¹ Кина одржава и јача дипломатске односе са неколико острвских држава у Пацифику. Тако је, према проценама аустралијског Луови института (The Lowy Institute), Кина један од најзначајнијих кредитора и држава која пружа подршку економијама тих држава, попут Тонге, Самое и Фиџија. Кинеске активности у овом делу Пацифика посебно су интензивирани након 2006. године, те Кина, уз традиционално присутне Аустралију и Нови Зеланд, поред Јапана, остварује све значајније везе са тим државама. "The Geopolitics of Chinese aid: Mapping Beijing's Funding in the Pacific", *Lowy Institute for*

2.2 Индијски океан у кинеској геополитици - стратегија заштите виталних поморских линија комуникација

Индијски океан представља други „слој“ интересовања кинеске поморске моћи, који се у кинеском таласократском приступу геополитици назива и „трећим ланцем острва“. Његов значај у промишљањима на кинеској страни има све већи удео у укупној поморској моћи Кине јер кроз Индијски океан пролазе поморске линије комуникација којима се Кина снабдева сировинама из Африке и Евроазије и којима она транспортује робе ка светском тржишту, укључујући и тржиште ЕУ које од 2005. године представља најважније тржиште за кинеску робу. Дакле, геоекономски интереси Кине у великој мери су повезани са Индијским океаном, поготово узимајући у обзир све интензивнију међузависност коју та држава остварује са остатком света у економском и трговинском домену. Како је један од основних постулата поморске моћи то да војнопоморски чинилац има као кључни задатак да обезбеди несметано одвијање трговине поморским линијама комуникација, очекивано је да Кина паралелно са својим геоекономским интересима у Индијском океану истовремено промовише и показује своје геостратегијске аспирације.

Све интензивнији развој теоријских визија поморске моћи Кине, које обухватају и Индијски океан, јужне обоне Евроазије и субсахарску Африку, које су садржане у доктрини и стратегији да се Кина у будућем периоду одреди као и постане поморска сила, нарочито у периоду Ху Ђинтаа и Си Ђинпинга, преточен је у два велика пројекта. Први је покретање Иницијативе појас и пут, која представља можда и најбољи показатељ на који се начин у Кини прилази таласократском правцу геополитике када је Индијски океан посредник. Наиме, кључне локације на којима се сусрећу *Појас и Пут* управо се налазе у Индијском океану, односно лукама у евроазијском *римленду*, на југу Азије. Истовремено, део те иницијативе, Поморски пут свиле за 21. век, у највећој мери конципиран је тако да наглашава поморске линије комуникација које пролазе управо кроз Индијски океан.

International Policy, доступно на <https://www.lowyinstitute.org/publications/geopolitics-chinese-aid> (последњи приступ 13.09.2016. године), као и интерактивни приказ тих активности Lowy Institute for International Policy, “Chinese Aid in the Pacific“, *Lowy Institute for International Policy*, доступно на <https://www.lowyinstitute.org/chinese-aid-map/> (приступ 13.09.2016. године).

Други чинилац је геостратегијске природе и односи се на раније академску визију, а затим и практичну државну политику за јачање војнопоморског присуства у акваторијама од велике важности за Кину. Врхунац оваквог приступа био је успостављање прве кинеске војне базе у иностранству, и то у Џибутију, дакле на једној од најфреквентнијих поморских линија комуникација које пролазе кроз Индијски океан.

Такође, Индијски океан има запажену позицију и у спровођењу кинеске *go global* стратегије⁸², истовремено представљајући, заједно са тајванским мореузом, Јужним кинеским морем, Малајским мореузом и Арабијским морем, поморску жилу куцавицу у разматрањима кинеске националне економије и одбране.⁸³ Колико је велик значај Индијског океана у стратегијским промишљањима не само Кине него и других великих сила савременог света можда је и најбоље описао амерички стратег Томас Барнет истичући следеће: „ниједном океану није потребна стратегијска стабилност више него Индијском океану, који је највише изложен деловању нуклеарних сила од свих седам океана.“⁸⁴

⁸² Анализирајући кинески однос према Индијском океану, истакнути индијски експерт за Кину Џаганат Панда у великој мери користи радове кинеских аутора и нарочито изјаве кинеских политичких и дипломатских представника. Тако наводи изјаву кинеског амбасадора у Ирану Лиу Џентанга (*Liu Zhentang*) из 2007. године, којом се потврђује податак да Кина охрабрује своје компаније да инвестирају у државе на ободима Индијског океана у склопу своје *Go Global* стратегије коју је Кина иницирала 2001. године. Додатни пример је и изјава амбасадора Шу Цана из 2010. године којом се истиче потреба за коришћењем механизма попут Асоцијације обода Индијског океана као корисног механизма за унапређење сарадње у условима убрзане економске глобализације и регионалних економских интеграција. Видети у Panda, Jagannath P. "China's Tryst with the IORA: Factoring India and the Indian Ocean", *Strategic Analysis*, (Routledge, London, Vol. 38, Issue 5, 2014, pp. 669-671). Уколико у обзир узмемо овако дефинисану позицију кинеских високих представника, онда можемо да закључимо да креирање „Поморског пута свиле за 21. век“ представља само логичан наставак остваривања кинеских таласократских геополитичких амбиција које су најављиване читаву деценију раније.

⁸³ Погледати у Panda, Jagannath P. "China's **Tryst** with the IORA: Factoring India and the Indian Ocean", p. 671. Панда се на овом месту позива на кинеског аутора Ванг Сианглина (*Wang Xianglin*), који такође истиче геополитички значај акваторија на јужним ободима евроазијског *римленда* и Индијског океана. Истовремено, аутор детаљно анализира један од важнијих механизма које Кина користи у својој спољној политици према овом региону, а то је Асоцијација обода Индијског океана (АОИО) (*Indian Ocean Rim Association (IORA)*).

⁸⁴ Међу нуклеарне силе које испољавају утицај на овом океану спадају САД, Велика Британија, Француска, Руска Федерација, НР Кина, Индија, Пакистан и Израел. Видети у Barnett, Thomas P.M. "India's 12 Steps to a World-Class Navy", *Proceedings* (Navy War College, Annapolis, July 2001, Vol.127, Issue7, pp. 41-45.) Сличну констатацију можемо да нађемо и код других аутора, као што је крилатица: „Ко год да контролише Индијски океан доминира Азијом. Овај океан је кључан од свих седам мора у

Када је кинески наступ у Индијском океану у питању, он поред снажних економских елемената, све присутнијег војно-дипломатског приступа, има у својој суштини и велики утицај елемената тзв. меке моћи, која се најпре очитује кроз константне компарације са деловањем *флоте блага* из периода Минг династије. Овакав комплексан приступ као свој најмањи заједнички садржалац има то да манифестује снажну кинеску жељу да има обезбеђен приступ лукама на јужним ободима евроазијског римленда, што ће осигурати и видљивије присуство Кине у Индијском океану, а самим тим подржати и аспирације да се изгради флота која ће у наредном периоду вероватно имати и шире амбиције.⁸⁵

Појачано кинеско ангажовање у акваторију изван њене традиционалне зоне вођено је комбинацијом различитих интереса, пре свих заштитом прекоморских инвестиција и безбедности својих грађана, што је као једно од важних питања кинеске спољне и безбедносне политике поставило способност и капацитете Кине да такве интересе заштити. Како је важан вектор кинеских инвестиција, али и област одакле се највише ресурса допрема растућој домаћој привреди, распоређен у Африци и у јужним деловима Евроазије, сасвим је природно било да Кина своје стратешко размишљање усмери и ка Индијском океану. Слично истиче и професор са Академије друштвених наука у Шангају и истраживач шангајског Института за међународне студије и Центра за поморске студије Цаи Пенгхонг.⁸⁶

Узимајући у виду зависност Кине од слободе и безбедности поморских рута у Индијском океану, одговор њене таласократске политике је нађен кроз успостављање прве прекоморске базе. Наиме, Кина је у марту 2016. године и званично потврдила да

21. веку, судбина света биће одређена у овом водама.“ Видети у Khan, Sufyan A., “Greater Indian Ocean: A Peaceful Geo-Political Pivot Or A Contentious Source Of Hedging”, *Eurasia Review*, 23.06.2011., доступно на <http://www.eurasiareview.com/23062011-greater-indian-ocean-a-peaceful-geopolitical-pivot-or-a-contentious-source-of-hedging/> (приступ 11.04.2013.). Ову крилатицу у великој мери користе и кинески и индијски аутори повезујући је са Мехеновим схватањем поморске моћи.

⁸⁵ У прилог оваквој тези иду и процене, тј. најаве кинеских аутора попут пензионисаног контраадмирала Лин Џуа (*Yin Zhuo*), да је Кини потребно по две ударне групе носача авиона за западни Пацифик и Индијски океан, односно барем пет до шест носача авиона. Видети у Sheng, Yang, “2nd carrier almost complete - China-built ship ‘much more advanced’ than Liaoning”, *Global Times*, (21.02.2017.), доступно на <http://www.globaltimes.cn/content/1033999.shtml> (приступ 13.03.2017.).

⁸⁶ Cai, Penghong, *China’s Evolving Overseas Interests and Peaceful Competition*. у Peter A. Dutton and Ryan D. Martinson (eds.), *Beyond the Wall: Chinese Far Seas Operations*, (China Maritime Studies Institute, U.S. Naval War College Newport, Rhode Island; Vol. 13, 2015., pp. 65-66.).

ће у Цибутију успоставити своју прву војну базу у иностранству, што је представљало отклон од дотадашњих званичних изјава представника Министарства одбране Кине. Међутим, иако су званичне кинеске институције током ранијег периода имале негативне изјаве о питању успостављања база у иностранству, веома жива дебата у вези са тим питањем се водила унутар кинеске академске и стручне јавности, укључујући и медије. Један од најзначајнијих заговорника овакве опције је и професор међународних односа из Шангаја Шен Дингли (*Shen Dingli*), који сматра да Кина мора, у складу са својим интересима, да размотри формирање војних база у иностранству. Тако Шен констатује да успостављање прекоморских база у иностранству није идеја коју Кина нужно треба да избегава, будући да је то њено право будући да то чине и друге земље зарад заштите својих прекоморских права и интереса. Он стиче принцип легалности као суштински битан, али и принцип легитимности, који извире из нечињења штете другим државама.⁸⁷ Професор Шен у својој анализи истиче три кључна елемента о којима би требало водити рачуна, а то су однос између трупа стационираних у бази и државе у којој се база успоставља, однос између трупа, односно базе и суседних држава земље у којој се база налази и однос између великих сила.⁸⁸ Активни заговорник стварања база био је и Лиу Џонгмин (*Liu Zhongmin*), који истиче да Кина треба да увери међународну заједницу да су јој прекоморске базе неопходне зарад сопствених интереса, али и због преузимања веће међународне одговорности, те да то не треба да скрива. Он критикује државе које позивају Кину да прихвати више међународне одговорности, али се истовремено „неразумно“ противе кинеским плановима за успостављање прекоморских база, које су неопходне како би се држала таква одговорност.⁸⁹

⁸⁷ Shen Dingli, "Don't shun the idea of setting up overseas military bases" *China.org.cn*. 28.01.2010. Доступно на http://www.china.org.cn/opinion/2010-01/28/content_19324522.htm (приступ 30.10.2011. године).

⁸⁸ Шен сматра да је могуће да државе у којима се базе успостављају имају интерес за њима, да ће околне државе подржати постојање базе уколико она доприноси регионалној стабилности, док ће питање база бити осетљиво код оних великих сила које већ имају своје базе у иностранству. Видети у Shen Dingli, "Don't shun the idea of setting up overseas military bases".

⁸⁹ Liu Zhongmin, "Overseas Bases Needed for Much More than Cruising Sailors". Наведено према Yung Christopher D., *Chinese Overseas Basing Requirements for the Twenty-First Century*, p. 49.

Стратегијске и економске разлоге за успостављање база има на уму и бивши високи кинески ваздухопловни официр Даи Су (*Dai Xu*), који је формулишући критеријуме по којима би било најкорисније одредити у ком региону и у којој држави би требало успоставити базу полазећи од значаја кинеских интереса у том подручју и квалитета односа са државом домаћином како би кинеске трговачке флоте могу да се у њој снабдевају, а комерцијални интереси у земљама и регионима око базе имали „стабилну тачку подршке.“⁹⁰

Анализирајући потребу Кине да успостави прекоморске базе, Цаи уочава шест могућих модела тих база,⁹¹ од којих детаљније приступа анализи два, по њему највероватнија: 1) *логистичка упоришта двоструке намене* (користе је трговачка и ратна кинеска флота) и 2) *модел „ниска бисера“* који представља комбинацију економских инвестиција, обезбеђења ресурса за кинеску привреду и могућности коришћења лука за војне потребе. Заговорници овог модела, контраадмирал Јин Џуо (*Yin Zhuo*)⁹² и Даи Су у директну везу доводе ангажовање кинеске ратне флоте у Аденском заливу, као трајни задатак усмерен на заштиту поморских линија комуникација на једној од најфреквентнијих светских поморских рута и неопходност пружања логистичке подршке у таквој мисији.⁹³ Сигурно је да у том смислу не треба занемарити већ поменутог професора Шен Динглија, који, подржавајући овако

⁹⁰ Yung Christopher D., *Chinese Overseas Basing Requirements for the Twenty-First Century*, p. 49.

⁹¹ Међу тих шест модела он сврстава: 1) тзв. *пум-стоп* модел, који подразумева *ad-hoc* аранжмане, не захтева потписивање посебних уговора и Споразума о статусу снага, подразумева нижи статус припадника НОА у земљи где се база налази и др; 2) такозвани модел „слабе колонијалне мреже база“ – базе карактеристичне за колонијално доба, које нису директно повезане са јачањем војних способности и примарно се ослањају на економске аспекте; 3) логистичка упоришта двоструке намене – овај модел оцењује као један од вероватнијих за Кину; 4) модел „ниска бисера“ – разматран према истоименој идеји/теорији америчке компаније која ради са Министарство одбране САД „Буз Аллен Хамилтон“, 5) такозвани модел „складишта“ – овај модел подразумева креирање мањег броја база већих капацитета како за смештај и одмор посада, тако и за прихват бродова, ваздухоплова са пратећим логистичким потребама (гориво, муниција, поправке и др.) и 6) амерички модел база - великог броја база значајног капацитета по целом свету, уз постојање додатних уговора који омогућавају бродовима и ваздухопловима приступ лукама и аеродромима

⁹² За детаљнији приказ ставова Јин Џуоа, погледати, између осталог и Zhang, Haizhou. "China rules out overseas naval base now", *China Daily* (01.01.2010.), доступно на http://www.chinadaily.com.cn/china/2010-01/01/content_9254142.htm (приступ 13.09.2013), као и Moore, Malcolm. "China may build Middle East naval base", *The Telegraph*, (December 30, 2009.), доступно на <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/6911198/China-may-build-Middle-East-naval-base.html> (приступ 13.09.2013.).

⁹³ Погледати у Yung Christopher D., *Chinese Overseas Basing Requirements for the Twenty-First Century*, pp: 50-51.

дефинисане стратегијске потребе Кине, као додатни аргумент у својим анализама, истиче и чињеницу да је управо Кина највећи појединачни контрибутор у мировним мисијама УН од свих сталних чланица Савета безбедности.

Анализирајући потребе за променама у примени кинеске војнопоморске политике Нан Ли оцењује да би базе требало да представљају основни показатељ промене у стратешком мишљењу у Кини, које води ка транзицији од одбране ка офанзивнијем деловању. Истиче да истурене базе на острвима у удаљеним подручјима морају да пруже капацитете за обавештајно-извиђачку делатност, навигацију и комуникацију, за хидро-метеоролошка истраживања, као и за поморске и ваздухопловне операције. Истовремено, заговара да неке од ових инсталација морају да буду изграђене далеко у океанима (*in deep oceans*) или на дну океана, због чега ће бити потребни и нови бродови-платформе за допремање, наглашавајући значај логистике за извођење поморских операција у удаљеним океанима.⁹⁴ Овакав модалитет, који се већ јасно показује у пракси, представља геополитички пројекат који се заснива на изградњи вештачких острва у Јужном кинеском мору, успостављању прекоморских база и снажног комерцијалног присуства у Индијском океану, јачању билатералних односа са другим потенцијалним партнерима на локацијама на којима би могло да дође до успостављања нових поморских база, јачању капацитета ратне и трговачке флоте, са циљем остваривања неопходне контроле поморских линија комуникација и стварању предуслова за касније пројектовање моћи далеко од региона у којем је Кина то традиционално чинила. Истовремено, на секундарном правцу, оваква промена у испољавању геополитичких амбиција резултираће и успостављањем бољих позиција у борби за ресурсе, попут фосилних горива или рибарења.

На основу активне дебате у кинеским академским и стручним круговима пре званичног споразума о отварању базе у Цибутију, препознали смо 18 локација (видети карту 4) на којима би Кина могла да има интерес да формира базе.⁹⁵ Као

⁹⁴ Видети у Nan Li, "The Evolution of China's Naval Strategy and Capabilities: From "Near Coast" and "Near Seas" to "Far Seas"", p.130.

⁹⁵ Оно што се може истаћи је да успостављање базе у Цибутију засигурно не значи и да ће Кина кренути ка сличним пројектима, мањег или већег обима, на свим локацијама које су овде

могуће локације у досадашњем периоду истицане су следеће луке: Сејшели, Марао (Малдиви), Гвадар (Пакистан), Читагонг (Бангладеш), Ситве (Мјанмар), Ссихануквиле (Камбоџа), Ко Ланта (Тајланд), Хамбантота (Шри Ланка), Салалах (Оман), Аден (Јемен), Луанда (Ангола), Лагос (Нигерија), Валвис беј (Намибија), Момбаса (Кенија), Цибути (Цибути), Морезби (Папуа Нова Гвинеја), Чонђин (Демократска Народна Република Кореја) и Дар ес Салам (Танзанија).⁹⁶ Све ове локације за формирање база у великој мери одговарају реализацији кинеског поморског интереса у удаљеним морима и океанима и представљале би чворишта за неколико геополитички важних пројеката, попут Иницијативе појас и пут, механизма сарадње са државама Африке и Латинске Америке, те ће за основни циљ управо имати директан утицај на безбедност виталних поморских линија комуникација за кинеску економију.

представљене и о којима се дискутује у кинеској академској и стручној јавности. Сигурно је да би такав нагли заокрет представљао изазов и другим елементима кинеске спољне политике и принципа на којима се она заснива, уз истовремено превелико напрезање економских и војних ресурса пре свих у овом моменту.

⁹⁶ Индијски експерт Џаганат Панда дао је приказ 16 локација на којима би Кина могла да има поморске базе у Африци и Азији. У односу на приказаних 18 локација, разлика постоји у сагледавању лука у Јемену (Аден) и Оману (Салалах), које иако не наводи експлицитно у писаном делу рада, Панда приказује на карти као могуће локације. Погледати у Panda, Jagannath P. "China's Tryst with the IORA: Factoring India and the Indian Ocean", pp. 671-674, посебно карту број 1 на стр 674).

Карта 4 - Могуће локације кинеских поморских база⁹⁷

извор: Зарић Иван. „Евроазијска геополитичка и геостратегијска перспектива Народне Републике Кине“, стр. 219

Ако се анализирају могуће локације кинеских поморских база са аспекта таласократског геополитичког правца и фокусом на Афро-индо-пацифички регион, то јест његов индијски субрегион (видети карту број 1), може се закључити да би Кина на тај начин могла да испољава утицај на три важна крака поморских линија комуникација у Индијском океану. Први би био северни крак који од Персијског залива, поред Индијског потконтинента води ка Малајском мореузу, Јужном кинеском мору и Пацифику. Други би био западни крак који је усмерен ка јужним ободима Арабијског полуострва, Аденском заливу и даље ка Црвеном мору, Суецком каналу и Средоземном мору. Сигурно је да би једно од важнијих исходишта овог крака у геоекономском контексту, представљала и лука Пиреј у Грчкој, али је несумњиво да је за кинеску таласократску геополитику примарно учешће у контроли једне од најчешћих и данас најнестабилнијих вода на рогу Африке. Сам одабир Цибутија за прво кинеско стратегијско упориште говори у прилог томе, као и

⁹⁷ Карта преузета из Зарић Иван. „Евроазијска геополитичка и геостратегијска перспектива Народне Републике Кине“, стр. 219.

о растућим кинеским поморским интересима изван зоне традиционалног деловања коју представљају околна мора кинеском копну. На послетку, трећи крак је јужни и југоисточни правац којим Кина остварује веома битну транспортну везу са западном обалом Африке, посебно са Анголом, која спада у ред најзначајнијих снабдевача Кине нафтом и другим ресурсима неопходних за даљи развој кинеске индустрије.

Раније је помињан како модел успостављања база назван „ниском бисера“ (*string of pearls strategy*), тако и истоимена геополитичка теорија коју Кина спроводи у Индијском океану. Приликом формулисања стратегије „ниска бисера“, разматране су, превасходно, луке у Мјанмару, Шри Ланки, Тајланду, Камбоџи, Бангладешу и Пакистану, узимајући у обзир чињеницу да су кинеске инвестиције у првој деценији 21. века тежишно биле усмерене на луке у тим државама, као и да се овај регион у великој мери „ослања“ на Јужно кинеско море.

Стратегија „ниска бисера“, иако довођена у питање и негирана од стране кинеских институција, готово у потпуности одговара оним стратегијским замислима које су кинески теоретичари представили кроз могуће локације стратешких упоришта/поморских база у Индијском океану и Африци. Истовремено, са формулисањем Поморског пута свиле за 21. век, који је део кинеске званичне политике, више је него сигурно да Индијски океан, уз Африку и поједине делове источног Медитерана, представља геополитичку област од највишег значаја за Кину и да у обе стратегијске замисли локације које су биле истицане као кључне у стратегији „ниска бисера“ имају велики значај.

Иницијатива појас и пут и кинеска „стратегија за Индијски океан“ сусрећу се на местима споја Појаса и Пута, тако да се те локације могу посматрати као епицентар кинеских интереса у Индијском океану. Посебно место у таквим визијама има Пакистан, нарочито лука Гвадар⁹⁸ која има неколико важних елемената који јој омогућавају да буде приоритетна локација погодна за реализацију кинеских

⁹⁸ За детаљан приказ физичко-географских карактеристика Гвадара, његове, како аутор истиче *ултра стратешке локације*, проблема који се јављају услед чињенице да се налази у провинцији Балучистан, критичког приступа према коначном развоју луке и друге детаље погледати поглавље „Балучистан и Синд“ у Kaplan Robert. *Monsoon: The Indian Ocean and the Future American Power*, pp. 67-94.

интереса. Наиме, кинеске инвестиције у луку су импозантне⁹⁹, у договору са Пакистаном покренут је процес стварања Специјалне економске зоне Гвадар, на улазу у Ормушки мореуз, најзначајнијем месту загушења на поморским линијама комуникација када је глобална енергетска безбедност у питању. Такође, укупни лучки капацитети могли би да омогуће и значајну логистичку подршку бродовима кинеске Ратне морнарице у будућем периоду, али је интензиван кинески ангажман довео и до појачаног интереса других великих и регионалних сила, које настоје да пронађу адекватне одговоре на појачано кинеско деловање у том делу Индијског океана.¹⁰⁰

Поред Гвадара, међу важније локације за кинеске интересе у Индијском океану спада и Шри Ланка, на којој је лука Хамбантота¹⁰¹, на крајњем југу острва, препозната као најинтересантнија. Тако је у јануару 2017. године потписан уговор о изнајмљивању на период од 99 година луке, као и о изградњи индустријског парка.¹⁰²

⁹⁹ Кина је, кроз Економски коридор Кина-Пакистан у луку Гвадар и друге пројекте у непосредној близини, комбиновала како кредите за развој, од којих су бројни бескаматни, тако и бесповратне кредите. Укупни износи које је Кина, кроз различите моделе финансирања, определила за развој Гвадара, како луке, тако и осталих пројеката (међународни аеродром, железница, фабрика за десалинизацију воде и др.), превазилазе две милијарде УСД.

¹⁰⁰ Једна од важнијих реакција на кинеско инвестирање у Гвадар била је изградња поморске базе у луци Карвар у Индији, у оквиру које је смештена је индијска војнопоморска база „Кадамба“ која је пројектована тако да може да обезбеди вез за 42 брода, укључујући и подморнице. Намена ове базе је да, као трећа поморска база Индије на западној обали, у стратегијском смислу, пружи допринос у спречавању сино-пакистанском блоку да затвори Индији приступ Ормушком мореузу, као и да уједно растерети Мумбаји, као једну од најфреквентнијих лука. Самим тим, циљ је да се онемогући креирање „ормушке дилеме“ за Индију, по моделу „малајске дилеме“ за Кину. Истовремено, у Индији се Гвадар већ посматра као кинеска поморска база, заједно са Цибутијем, иако овде није постигнут сличан формални договор. Између осталог погледати у Panditi, Rajat, „*Aircraft carrier not threat, but China's expanding naval footprint in Indian Ocean a big concern*“, Internet, The Times of India, 27.04.2017. године, доступно на: <http://timesofindia.indiatimes.com/india/chinas-expanding-naval-footprint-in-indian-ocean-a-big-concern/articleshow/58386277.cms> (последњи приступ 25.05.2017. године).

¹⁰¹ За веома користан опис луке, њених физичко-географских карактеристика и пројеката који се реализују, погледати у Kaplan Robert. *Monsoon: The Indian Ocean and the Future American Power*, pp. 191-195.

¹⁰² Према најавама обе стране очекује се да ће укупна кинеска улагања износити између пет и шест милијарди УСД. Кинеска улагања у луку и аеродром у Хамбантоти износила су око две милијарде УСД, договорено је да удео кинеске контроле луке буде 60 процената после 10 година, те да домаће компаније контролишу 40%. За детаљније, између осталог, видети у Asian Tribune, „An Industrial Zone with Chinese Investment in Hambantota Launched“, *Asian Tribune*, (08.01.2017.), доступно на <http://asiantribune.com/node/89955> (приступ 19.04.2017.), Mourdoukoutas, Panos, „Ten Years From Now, China Will Still Own Sri Lanka's Hambantota Port“, *Forbes*, (05.04.2017.), доступно на <https://www.forbes.com/sites/panosmourdoukoutas/2017/04/05/ten-years-from-now-china-will-still-own-sri-lankas-hambantota-port/#5bd6baa31168> (приступ 19.04.2017.) и Reuters, „Sri Lanka wants to reduce

Узимајући у обзир овакав приступ Кине према Шри Ланки, може се закључити да ће она једнога дана бити у могућности да комплекс који гради на југу Шри Ланке користи и као луку за логистичке потребе своје ратне флоте, и као базу одакле ће моћи да штити поморске линије комуникација које се протежу кроз Индијски океан.

Сличан модел односа који је Кина градила са другим државама у Индијском океану примењен је и у Мјанмару, Бангладешу, на Сјешелима, али и у афричким државама које представљају центар њених интереса, како на обалама Индијског океана, тако и на обалама Атлантика. У складу са поменутом филозофијом, пре него што је представљена Иницијатива појас и пут, реализован је низ пројеката у Мјанмару усмерених на изградњу лучких и железничких капацитета,¹⁰³ а готово је извесно да ће снажно кинеско присуство у Мјанмару довести до надметања Индије и Кине око утицаја на ову државу.¹⁰⁴ Истовремено се реализују и кинеске инвестиције у Бангладешу, где је најзначајнија локација за коју су Кинези заинтересовани лука у Читагонгу,¹⁰⁵ као и јачање утицаја на Сејшелима, при чему се посебно интересовање

China's stake in strategic Hambantota port deal“, *The Economic Times*, (27.03.2017.), доступно на <http://economictimes.indiatimes.com/news/defence/sri-lanka-wants-to-reduce-chinas-stake-in-strategic-hambantota-port-deal/articleshow/57858230.cms> (приступ 18.04.2017.).

¹⁰³ Пројекат од највишег стратегијског значаја била је изградња гасовода и нафтовода са обала Бенгалског залива (Ситве) до Јуан провинције (Кунминг). Истовремено, кинеске компаније су ангажоване и на изградњи луке у Кјаукпују (*Kyaukpui*), као и путне инфраструктуре која повезује ову луку и Јуан провинцију. За детаљније погледати у Wong, Catherine, "Five things you should know about China-backed port in Myanmar“, *South China Morning Post*, (09.05.2017.), доступно на <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2093581/five-things-you-should-know-about-china-backed-port> (приступ 25.05.2017.), Tiezzi, Shannon, "Chinese Company Wins Contract for Deep Sea Port in Myanmar“, *The Diplomat*, (01.01.2016.), доступно на <http://thediplomat.com/2016/01/chinese-company-wins-contract-for-deep-sea-port-in-myanmar/> (приступ 26.04.2017.) и The Maritime Executive, "China Seeks Control of Strategic Port in Myanmar“, *The Maritime Executive*, (05.05.2017), доступно на <http://www.maritime-executive.com/article/china-seeks-control-of-strategic-port-in-myanmar> (приступ 06.06.2017.). За додатне податке о директним кинеским инвестицијама и пројектима у Мјанмару погледати у Dunn, Christopher, Lin Ji, and Kui Peng, *Chinese Investments in Myanmar - A Scoping Study*, (Global Environmental Institute, Beijing, 2016).

¹⁰⁴ За детаљније процене видети у Kaplan Robert. *Monsoon: The Indian Ocean and the Future American Power*, pp. 179-190.

¹⁰⁵ За детаљније видети у Ahsan, Nazmul, "China agrees to invest in 10 large infrastructure projects“, *Newage*, (13.02.2015.), доступно на <http://archive.newagebd.net/94791/china-agrees-to-invest-in-10-large-infrastructure-projects/> (приступ 10.07.2017.), Mukherjee, Amitava, "Is Bangladesh the Newest Addition to China's 'String of Pearls'?" *Geopolitical Monitor*, (28.07.2014.), доступно на <https://www.geopoliticalmonitor.com/bangladesh-newest-addition-chinas-string-pearls/> (приступ 10.07.2017.) и The Economist, "Bangladesh signs US\$13.6bn investment package with China“, *The Economist*, (20.10.2016.), доступно на

других великих сила усмерава на могућност отварања кинеске војне базе на тим острвима.¹⁰⁶

Поред издвојених локација на ободима Евроазије и Индијског океана које представљају можда и најважнија чворишта кинеских интереса у том региону, могуће будуће базе за растући кинески таласократски утицај у свету налазе се и на западним обалама Африке, а пре свих у Намибији, Анголи и Нигерији. Када су луке у овим државама, попут Валвис беја (Намибија), Луанде (Ангола) или Лагоса (Нигерија) у питању, у њима се комбинују војно-дипломатске активности кроз посете кинеских ратних бродова тим лукама, као и економско присуство кроз изградњу лучких капацитета.¹⁰⁷

Један од најважнијих фактора који кинески аутори константно истичу у вези Индијског океана везан је директно за односе великих сила, у оквиру којег су и разматрани модели успостављања прекоморских база, као и укупни односи са САД, као поморски доминантним фактором у Индијском океану, као и Русијом. Ипак, незаобилазан фактор у геополитичким анализама у том делу света свакако је Индија, при чему се може очекивати да ће стратешка одмеравања снага Кине и Индије бити присутнија на поморском неголи на копненом правцу, где такође постоје услед актуелних територијалних спорова које те државе имају. Оваква процена у великој је мери последица чињенице да и Индија и Кина зависе од поморских линија комуникација које се протежу кроз Индијски океан, те да ће управо из тог разлога бити неизбежно њихово међусобно одмеравање снага на геополитичком плану. Са кинеског становишта посебно треба имати у виду да иако су САД те које често истичу своје геостратегијске разлоге због којих желе да контролишу поморске руте

<http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1544727338&Country=Bangladesh&topic=Economy> (приступ 10.07.2017.).

¹⁰⁶ Видети у Zhou, Bo, "The String of Pearls and the Maritime Silk Road", *Chinausfocus*, (11.02.2014.), доступно на <http://www.chinausfocus.com/foreign-policy/the-string-of-pearls-and-the-maritime-silk-road/> (приступ 12.05.2017.)

¹⁰⁷ Кина је активно учествовала у неколико важних пројеката изградње и унапређења лука у Луанди и Лагосу. Тако је, узимајући у обзир чињеницу да је Ангола најважнији спољнотрговински партнер Кине у том делу света, Луанда лука од највишег интереса за Кину, што ће је можда у наредном периоду претворити и у чвориште одакле ће кинеска роба моћи да се транспортује ка другим одредиштима у Африци, уз већ присутан висок ниво извоза нафте и других ресурса из Анголе ка Кини.

кроз Индијски океан, управо Индија, која заузима простор јужно од Хималаја и на својеврсни начин „попуњава простор“ између Пакистана са једне и Непала, Бангладеша и Мјанмара са друге стране, суштински представља силу које може да буде уравнотеживач кинеским аспирацијама у Индијском океану.

Из угла кинеских поморских интереса у тим водама, један од најупечатљивијих погледа на Индију може да се уочи у ставовима које је формулисао Џанг Минг, који констатује: „Индијски потконтинент сличан је масивном троуглу који досеже у срце Индијског океана, од чега има корист свако ко одатле настоји да оствари контролу над Индијским океаном“.¹⁰⁸ Анализирајући геостратегијски значај позиције Индије у контексту контроле Индијског океана, Ђиан Хуа (*Jian Hua*) закључује да Индија личи на непотопиви носач авиона и најзначајнију стратешку тачку која чува Индијски океан, најважнију везу за транспорт нафте и везу између Пацифика и Атлантика.¹⁰⁹ Истовремено, у Кини се раст Индије посматра из геостратегијске визуре,¹¹⁰ док се посебна пажња посвећује индијској политици Погледа на Исток (*Look East*), као и војним односима са Јапаном и Аустралијом.

Када је Индија у питању, њен поглед на кинеске активности у Индијском океану из геополитичке перспективе заснива се на перцепцији да се спроводи стратегијско окруживање Индије продубљивањем кинеских поморских веза са Шри Ланком, Малдивима, Сејшелима, Камбоџом, Мјанмаром, Пакистаном, Маурицијусом и државама источне Африке, без обзира што се као један од примарних кинеских циљева може истаћи неопходност заштите виталних поморских линија комуникација критичних за трговину и снабдевање енергентима.

¹⁰⁸ Zhang Ming, “The Malacca Dilemma and the Chinese Navy’s Strategic Choices“, *Modern Ships*, no. 274 (October, 2006), p. 23, наведено према Holmes, James R., and Toshi Yoshihara, „China and the United States in the Indian Ocean - An Emerging Strategic Triangle?“, *Naval War College Review* (Naval War College Press, Newport, Rhode Island, 2008, Vol. 61, no. 3, p.51).

¹⁰⁹ Holmes, James R., and Toshi Yoshihara, “China and the United States in the Indian Ocean - An Emerging Strategic Triangle?“, p.51.

¹¹⁰ Тако Џао Бол (*Zhao Bole*), професор Студија Јужне Азије на Сичуан Универзитету истиче четири кључна геостратегијска фактора који су обележили раст Индије: 1) Индија и њено окружење одликују се богатством водних ресурса; 2) она је далеко најмоћнија држава у региону Индијског океана; 3) физичка удаљеност САД од Индије омогућава Њу Делхију довољно геополитичког маневарског простора и 4) Индија се граничи са економски динамичним регионом који чине државе АСЕАН и Кина. Видети у Holmes, James R., and Toshi Yoshihara, “China and the United States in the Indian Ocean - An Emerging Strategic Triangle?“, p. 52.

Додатно, индијске анализе, када је по среди кинески наступ у Индијском океану и индијско контрирање том наступу, као озбиљан фактор који се често назива и непотопивим носачем авиона, узимају Андаманска и Никобар острва због њихове геостратегијске позиције.¹¹¹ Иста група од 244 острва, са кинеске стране, посматра се као „метални ланац“ острва којим се са западне стране може затворити Малајски мореуз и онемогућити стратешка проходница Кине ка Индијском океану.¹¹²

Исто као што у Кини поједини аутори виде Индију као највећег такмаца, тако постоје и тумачења у Индији према којима је управо та земља, са својим снажним присуством у близини кључних места загушења на поморским линијама комуникација, попут Малајског мореуза, Баб-ел-Мандеба, Суецког канала и Рта добре наде, препрека кинеској експанзивној визији.¹¹³ Сублимат индијске визуре кинеског деловања можемо направити према следећа три елемента: 1) Кина користи регионалне механизме, попут Асоцијације обода Индијског океана, који су у блиској

¹¹¹ Ове групе острва налазе се у близини Малајског мореуза на рутама које воде даље ка индијском потконтиненту и имају могућност за прихват значајнијих војних капацитета Индије. Такви капацитети могу у случају заоштравања односа са Кином и избијања кризе да послуже за онемогућавање даљег наступа кинеске флоте, било ратне, било бродова за подршку, коришћењем авијације или пројектила. У том контексту, односно као стратегијску калкулацију, би требало посматрати и одлуку Индије да на Андаманска острва распореди своје најсавременије верзије авиона типа Су-30МКИ. У Индији се процењује да и даље постоје одговарајући капацитети да се одговори на евентуални кинески изазов. Погледати у Unjhawala, Yusuf, "India's dominance in Indian Ocean is intact", *LiveMint*, (04.05.2017.), доступно на <http://www.livemint.com/Opinion/kRTW3DyTQ8J9uCwirAaMnO/Indias-dominance-in-Indian-Ocean-is-intact.html> (приступ 25.05.2017.).

¹¹² Овакву позицију заузео је кинески аутор Џанг Минг (*Zhang Ming*), који је на то додао да би Индија, када би реализовала такав сценарио, остварила контролу над Индијским океаном, након чега би свакако желела да прошири свој утицај даље на исток, што би неизбежно имало утицаја и на Кину. Због таквих пројекција Минг сагледава Индију као најреалистичнијег кинеског стратегијског супарника у Индијском океану. За детаљније погледати у Kaplan Robert. *Monsoon: The Indian Ocean and the Future American Power*, pp. 125-126.

¹¹³ Као кључни документ којим се доказују индијске процене о експанзивној кинеској политици према Индијском океану често се наводи „Извештај о развоју у Индијском океану“, који је објављен у јуну 2013., а који се у Индији колоквијално зове Приручник о стратегији за Индијски океан. Индијски аутори у овом документу виде потврду својих ранијих процена да Кина жели да, кроз економско деловање, оснажи своју стратегијску позицију у Индијском океану, додатно укључујући и војни чинилац. За индијско виђење овог документа, између осталог, погледати у Rajan, D. S., "The Unfolding China's Indian Ocean Strategy", *South Asia Analysis Group*, (12.02.2014.), доступно на <http://www.southasiaanalysis.org/node/1455> (приступ 20.04.2017.) и Singh, Abhijit, "China's new 'Blue-Book' for the Indian Ocean", *Mirror Business*, (26.06.2013.), доступно на <http://www.dailymirror.lk/31520/chinas-new-blue-book-for-the-indian-ocean> (приступ 20.04.2017.). Документ израдила група аутора из кинеске Академије друштвених наука, те он не представља званичну кинеску политику. Међутим, као што је био случај и са другим документима које су различите организације у Кини израђивале, не може се у потпуности искључити опција по којој се кроз оваква документа испитују реакције других страна, пре формулисања званичне политике.

корелацији са *go global* стратегијом, која се заснива на економском чиниоцу, тј. потребом за обезбеђењем потребних ресурса, као и на војном, који води ка стварању Ратне морнарице способне да делује у удаљеним морима и океанима; 2) Пекинг приступ Индијском океану и приобалним државама систематично, као део велике стратегије, спроводи годинама, иако је директно поморско присуство Кине још увек релативно слабо у ободним државама Индијског океана и 3) Кина жели и настоји да појача свој утицај у региону, са циљем да у дугорочном периоду изгради нове луке и поморске базе, које ће моћи да користи у кризним ситуацијама.¹¹⁴

2.3 Улога и значај Малајског мореуза у савременој кинеској геополитици

Малајски мореуз раздваја источне обале острва Суматра у Индонезији и југозападне ободне Малајског полуострва, дугачак је 1018 км, дубок на појединим деловима само 23 метра, док је на најужем месту широк свега 2,8 км. Мореуз спаја Андаманско море на западу и Јужно кинеско море на истоку, представљајући најважнију „копчу“ између Индијског океана и Пацифика,¹¹⁵ којим се транспортује

¹¹⁴ За детаљније видети у Panda, Jagannath P. “China’s Tryst with the IORA: Factoring India and the Indian Ocean“, pp. 668-687. И други индијски аутори, попут комодора Баскара, оцењују да кинеско активно учешће у операцијама на рогу Африке, које по правилу прате посете добре воље лукама на ободима Индијског океана, подржано релативно учесталим патролама изван кинеских територијалних вода, укључујући и посете подморница државама попут Шри Ланке, већ може да се посматра као својеврсно „полу-перманентно“ присуство кинеске Ратне морнарице у региону. Видети у Bhaskar, Uday, “Strategic Sustainment? China ship's, silk roads, and Indian Ocean presence“, *IHS Jane's Navy International*, IHS Jane's, (Surrey, Vol. 119, no. 10, December 2014, pp: 16-17.). На истом месту се наводи и да је кинеско ангажовање подморница изван традиционалне зоне ангажовања дуплирано у периоду од 2007. до 2014. године. Такође, и приликом посете луци Коломбо једне подморнице Сонг класе и брода за подршку у септембру 2014. године, истиче се да је посета реализована у делу луке који је изградила Кина кроз инвестицију вредну 500 милиона УСД. Управо на овом примеру, релативно малог значаја, можемо да видимо како кинески наступ у Индијском океану синхронизује свој геоекономски и геостратегијски елемент.

¹¹⁵ Због наведених физичко-географских својстава, Међународна поморска организација поставила је одређена ограничења приликом проласка бродова кроз Малајски мореуз, тако да се захтева да као минимум сваки брод има најмање 3,5 метра дубине испод кобилице при пловидби. Ипак, и поврх тога, њиме на годишњем нивоу прође више од 60.000 бродова. Видети за детаљније у Ho, Joshua H., “The Security of Sea Lanes in Southeast Asia“, *Asian Survey* (University of California Press, Berkeley, Vol. 46, no. 4, 2006, pp. 558-574). Додатно, поједине процене још из 2004. године говориле су да 60 процената бродова који пролазе кроз Малајски мореуз припада Кини. Видети у Shaofeng, Chen, “China’s Self-Extrication from the “Malacca Dilemma” and Implications“, *International Journal of China Studies* (Institute of China Studies, University of Malaya, Kuala Lumpur, Vol. 1, no. 1, 2010, p. 7). Истовремено, поменута

око 80 процената нафте ка Источној Азији и куда пролази више од четвртине светске трговине, посебно између Кине, Јапана и Јужне Кореје са једне стране и ЕУ, Африке и држава Блиског истока са друге стране. Додатно, у њему и око њега се сусрећу сфере таласократских интереса Кине и Индије, уз снажно присуство САД. Иако је технологија учинила велики напредак и промене у глобалним оквирима, глобализација „смањила свет“, Малајски мореуз једно је од оних места на Земљи на којем је географија наставила да буде доминантан фактор и чије место чак ни изузетан технолошки напредак није променио. Мореуз наставља да буде „уско грло“ у поморском саобраћају, али и у геостратегијским анализама. Његов геополитички значај био је велики и кроз историју, јер је, уз Баб-ел-Мандеб и Ормушки мореуз, представљао и једно од кључних места загушења на поморским линијама комуникација које су спајале ондашњу Венецију на једној и царски Јапан и царску Кину на другој страни. У складу са таквим виђењем настала је и изрека: „ко год да господари Малајским мореузом има у својим рукама врат Венеције“.¹¹⁶ Континуитет стратегијског значаја можемо уочити и током западних поморских освајања, у оквиру којих је Португал заузео ову локацију већ 1511. године, да би се од 1867. године налазила под контролом Британије.

Изузетан стратегијски значај мореуза, посебно приликом геополитичких анализа које су усмерене на кинеску поморску моћ, наглашавају и многобројни савремени аутори. Тако Френсис Семпа истиче да су Сингапур и контрола Малајског мореуза кључни за ускраћивање кинеског приступа Индијском океану и државама произвођачима нафте на Блиском истоку и у Африци.¹¹⁷ Истовремено, у Кини се значај мореуза најбоље описује термином „малајска дилема“, који је у геополитичке вокабуларе уведен након изјава тадашњег кинеског председник Ху Ђинтаа у

ограничења Међународне поморске организације усмеравају супер-танкере ка мореузу Ломбок, на тај начин увећавајући његов геополитички значај.

¹¹⁶ Видети у Kaplan Robert. *Monsoon: The Indian Ocean and the Future American Power*, p. 7. Аутор по овом питању цитира изреку Тома Пиреса (Tomé Pires).

¹¹⁷ Семпа поново наглашава да Кина половину својих потреба за нафтом увози са Блиског истока, а трећину из Африке, те да управо од високе потрошње енергената и њихове доступности зависи даљи економски раст Кине. Видети у Sempa, Francis P, “The Geopolitical Containment of China“.

новембру 2003. године о важности мореуза.¹¹⁸ Ху је констатујући да су се „одређене велике силе све време уплитале и настојале да контролишу пловидбу кроз Мореуз“¹¹⁹ додатно нагласио значај тих вода за Кину, позивајући на „усвајање нових стратегија како би се ублажиле уочене рањивости.“¹²⁰ Разрађујући импликације „малајске дилеме“ кинески стратези, али и утицајни медији у тој држави, констатовали су „ко год да контролише Малајски мореуз, ефективно држи у захвату кинески стратешки енергетски пролаз и може да запрети кинеској енергетској безбедности у било ком тренутку.“¹²¹ Такође, како констатује Чен Шаофенг (*Chen Shaofeng*), у сваком смислу се Малајски мореуз може посматрати као „линија живота растућег змаја“. Но, како констатује, Кини недостају капацитети да пројектује своју поморску моћ, тако да растућа зависност од Мореуза постаје стратегијска слабост, где нарочито истиче тензије у Источном кинеском мору, Јужном кинеском мору или због питања Тајвана.¹²² Због оваквих перцепција се у Кини значај Малајског мореуза уочава и као једна од кључних стратешких локација које би САД могле да пробају да ставе под своју контролу како би оствариле геополитичку надмоћ, контролисале раст Кине и других сила, као и светске енергетске токове.¹²³ Геополитичка визиura сагледавања Малајског мореуза присутна је и приликом анализа могућих конфронтација са САД у

¹¹⁸ Видети, између осталог и у Bhaskar, Uday, "Strategic Sustainment? China ship's, silk roads, and Indian Ocean presence", p. 16. Апострофирајући значај Малајског мореуза, индијски комодор и директор Друштва за политичке студије из Њу Делхија, Удај Баскар констатује да је управо ово стратешка локација на којој Кина може да се суочи са поморском блокадом, због чега се у кинеској Ратној морнарици све интензивније, приликом проласка флотних састава из Кине ка Индијском океану, користи мореуз Ломбок.

¹¹⁹ Lanteigne Marc, "China's Maritime Security and the 'Malacca Dilemma'", *Asian Security*, (Taylor & Francis Group, Vol. 4, Issue 2, 2008, pp. 143-161).

¹²⁰ Shaofeng, Chen, "China's Self-Extrication from the 'Malacca Dilemma' and Implications", p. 2.

¹²¹ Li Xiaojun, "On the Influence of Sea Power upon China's Oil Security", наведено према Andrew S. Erickson, Gabriel B. Collins, "China's Oil Security Pipe Dream – The Reality, and Strategic Consequences, of Seaborne Imports", *Naval War College Review*, (Naval War College Press, Newport, Rhode Island, Spring 2010, Vol. 63, No. 2, p. 90.) Овај став формулисан је у China Youth Daily од 15. јуна 2004. године. Видети у према Storey, Ian, "China's 'Malacca Dilemma'", *China Brief*, (The Jamestown Foundation, April 12, 2006.), доступно на <https://jamestown.org/program/chinas-malacca-dilemma/> (приступ 12.08.2013.).

¹²² Shaofeng, Chen, "China's Self-Extrication from the 'Malacca Dilemma' and Implications", p. 2.

¹²³ Shi Hongtao, Zhongguo Nengyuan Anquan de Qianzai Weixie: Guodu Yilai Maliujia Haixia [Potential threat to China's energy security: over-relying upon the Strait of Malacca], Zhongguo Qingnian Bao (China Youth Daily), 15th June 2004, наведено према Shaofeng, Chen, "China's Self-Extrication from the 'Malacca Dilemma' and Implications", p. 9.

вези са питањем Тајвана. Тако се процењује да би у том случају САД пореметиле или блокирале транспорт нафте ка Кини са Блиског истока кроз Малајски мореуз.¹²⁴

Узимајући у обзир немерљив значај који овај мореуз има за кинеску енергетску безбедност, трговинску размену са кључним купцима робе и снабдевачима сировина, мере које Кина предузима како би смањила зависност од тог пловног пута су¹²⁵: проналажење других рута снабдевања - коришћењем других рута које повезују Индијски океан и Јужно кинеско море, попут мореуза Ломбок или Сунда или прављењем алтернативе, попут изградње канала на земљишту Кра у Тајланду; побољшање енергетске ефикасности у Кини које би довело до смањења раста потреба за нафтом и гасом; јачање сарадање са државама које излазе на мореуз и у великој мери зависе од поморског саобраћаја кроз мореуз, тј. чланицама АСЕАН-а¹²⁶ и развој наоружања како би одговорила на „три основне претње“ по Кину, које долазе од САД . Ове претње су: а) блокада мореуза и поморских линија комуникација, б) формирање војног блока сличног НАТО усмереног против Кине и в) окруживање Кине од јапанских острва, преко Тајвана до Филипина.¹²⁷ У Кини се доминантно претње по кинеске интересе када је Малајски мореуз у питању виде у контексту сукоба са САД, али се оне у мањој мери се ослањају на процене о могућој поморској блокади коју би извеле САД, а више на то да Кина као велика сила не може себи да дозволи ризик да зависи од добре воље САД када је њена енергетска безбедност у питању.¹²⁸ Истовремено, блокада најважнијих поморских линија

¹²⁴ Lee, Pak K. “China’s quest for oil security: oil (wars) in the pipeline?“, *The Pacific Review* (Routledge, Taylor & Francis, London, Vol. 18, No. 2, June 2005, p. 270.

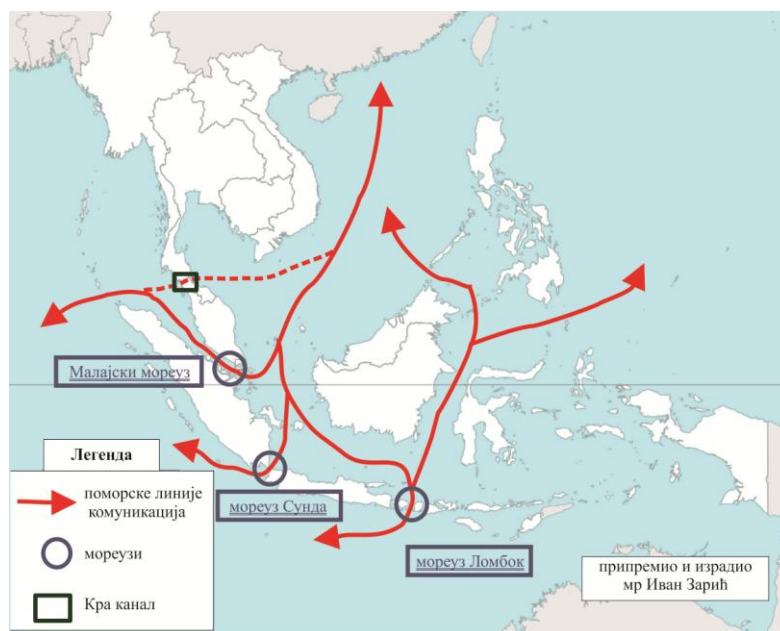
¹²⁵ Постоје свакако аутори у Кини који оцењују да питање безбедности поморских линија комуникација у контексту Малајског мореуза не представља *животно питање* за Кину, јер увек постоје опције коришћења других поморских пролаза (нпр. мореузи Сунда, Ломбок и даље Макасар), које флоте могу да користе у пролазу ка и из Индијског океана ка Јужном кинеском мору. Видети у You, Ji, “Dealing with the Malacca Dilemma: China’s Effort to Protect Its Energy Security”, *Strategic Analysis* (Taylor & Francis, London, Vol. 31, Issue 3, May 2007, pp. 467-489.)

¹²⁶ Shaofeng, Chen, “China’s Self-Extrication from the “Malacca Dilemma” and Implications“, p. 15.

¹²⁷ За детаљније о мерама које Кине предузима видети у Shaofeng, Chen, “China’s Self-Extrication from the “Malacca Dilemma” and Implications“, pp. 9 -13.

¹²⁸ Yoshihara Toshi, “Chinese Missile Strategy and the U.S. Naval Presence in Japan: The Operational View from Beijing“, p. 42.

комуникација за Кину тема је и других америчких стратега, код којих се поједине усмеравају управо на Малајски мореуз, Ломбок и Сунду.¹²⁹

Карта 5 – Малајски мореуз и поморске линије комуникација

Истовремено, сигурно је да јачање способности НОА наводи на закључак да Кина, у случају потребе, може да реагује и војним средствима да заштити своје виталне интересе у случају блокаде како би превазишла „малајску дилему“. Међутим, употреба војних средстава за заштиту поморских линија комуникација представља „последњу опцију у хијерархији избора Пекинга“.¹³⁰ Поред војне опције, као најмање вероватне, и други ризици по безбедност мореуза, попут пиратства,

¹²⁹ Анализирајући могуће америчке опције којима би се реаговало у случају конфликта САД и Кине, Томас Хемс сугерише чак да САД спрече пролаз великим танкерима и теретним бродовима кроз три стратешка мореуза, чиме ће извести тежак ударац кинеској трговини. За детаљније видети у Hammes, Thomas X., *Offshore Control: A Proposed Strategy for an Unlikely Conflict. Analysis*, (National Defense University, Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies, Washington D.C., 2012, p.5). Аутор у раду истиче да је отворени сукоб Кине и САД мало вероватан, али се бави могућим стратегијама које би САД могле да употребе у таквом конфликту. Исти приступ, односно поморску блокаду (користи термин *Offshore controle*) сугерише и за Пацифик. За додатно о америчким погледима на евентуалну поморску блокаду Кине погледати и Collins, Gabriel B., and William S. Murray, “No Oil For The Lamps Of China?“, *Naval War College Review* (Naval War College Press, Newport, Vol. 61, no. 2, 2008, pp: 79-95).

¹³⁰ You, Ji, “Dealing with the Malacca Dilemma: China’s Effort to Protect Its Energy Security”, p. 478.

тероризма и поморских акцидената представљају елементе који могу да наруше кинеске геополитичке интересе.¹³¹

Како смо већ поменули, једна од могућности смањења зависности од Малајског мореуза јесте изградња канала на земљоузу Кра на Тајланду. Изградњом оваквог канала, који би спајао тајландски залив и Андаманско море, за кинеске, али и друге бродове скратио би се знатно пут од лука на Далеком истоку ка Индијском океану и обрнуто. Међутим, иако се изградња канала посматра као један од могућих пројеката у оквиру „Поморског пута свиле за 21. век“, за сада ни Кина ни Тајланд нису званично исказали интересовање да се крене у реализацију.¹³² Но, геополитички значај Кра канала за Кину је велики јер би се најпре у значајној мери смањила зависност од проласка кроз Малајски мореуз. Друго, створиле би се могућности развоја постојећих и стварања нових лучких и логистичких капацитета погодних за развој економије у Југоисточној Азији. Од постојећих лука, сасвим је сигурно да би Хонг Конг могао да профитира од преусмеравања саобраћаја из Малајског мореуза и да преузме дао послова које тренутно има Сингапур. Треће, у стратегијском контексту земљоуз Кра, на којем би се канал градио, налази се релативно близу кинеског острва Хаинан, што би Кини омогућило пројектовање војне моћи у том правцу на релативно једноставнији начин него што је случај са удаљеним Малајским мореузом, као и Индијским океаном у целини.

Узимајући истакнуте елементе у обзир, као и чињеницу да закључци појединих кинеских аутора говоре у прилог тези да се преувеличавају ризици са

¹³¹ Видети у Килибарда, Зоран и Ади, Брамасто, „Управљање ризицима у мореузу Малака“, *Војно дело* (Медија центар "Одбрана", Београд, бр. 1, 2014, стр. 38).

¹³² Посебно је велико било интересовање о ставовима Кине и Тајланда о евентуалној изградњи канала након што је у мају 2015. године у Гуанџоу потписан Меморандум о разумевању (меморандум су потписали представници компанија „China-Thailand Kra Infrastructure Investment and Development“ и „Asia Union Group“. Претходно су кинеске компаније урадиле студију изводљивости). Међутим, одмах након тога су представници Кине и Тајланда негирали да те државе стоје иза потписаног меморандума и пројекта. Додатно, кроз меморандум је планирано да изградња траје 10 година, уз процену да ће вредност радова бити око 28 милијарди УСД. Између осталог, видети у Ship&Bunker, „Thailand and China Deny Deal on Building Kra Canal to Bypass Singapore“ *Ship&Bunker*. (20.05.2015.), доступно на <https://shipandbunker.com/news/apac/720344-thailand-and-china-deny-deal-on-building-kra-canal-to-bypass-singapore> (приступ 16.04.2017), The Independent, „The real threat to S'pore – construction of Thai's Kra Canal financed by China“, *The Independent*. (02.10.2016.), доступно на <http://www.theindependent.sg/the-real-threat-to-spore-construction-of-thais-kra-canal-financed-by-china/> (приступ 16.04.2017.).

којима се Кина сусреће у Малајском мореузу¹³³, сасвим је извесно да ће се зависност Кине, њена безбедност у економском и геополитичком смислу, са повећањем међузависности у светској економији и повећањем броја пројеката у оквиру Иницијативе појас и пут, од коришћења овог мореуза остати на високом нивоу.

¹³³ Видети у Shaofeng, Chen, “China’s Self-Extrication from the “Malacca Dilemma” and Implications“, p. 20. Чен такође оцењује да ће зависност од мореуза наставити да егзистира, али да су мере које Кина предузима одговарајуће. Са геополитичке тачке гледишта сматра да ће модернизација НАО сасвим сигурно довести до трке у наоружању у Азији и Југоисточној Азији.

3 ТЕРИТОРИЈАЛНИ МАРИТИМНИ ИНТЕРЕСИ НР КИНЕ

Савремену кинеску геополитику најпре дефинишу физичко-географске карактеристике њене територије, дужина обалне линије и границе, што за последицу, између осталог, има и дисперзију фокуса националних интереса на два¹³⁴ основна правца: копнени (телурократски) и поморски (таласократски).

Међутим, и поред *баријерности* у физичко-географском смислу, поготово граничних области на Хималајима, Тибету и пустињи Гоби, Кина је имала значајне проблеме са дефинисањем граничних линија са својим суседима. Ти спорови имали су за последицу и оружане сукобе. Успостављањем НР Кине 1949. године, наслеђено стање било је такво да је новоформирана власт имала пред собом отворена гранична питања са готово сваким појединачним суседом. Бројни споразуми о дефинисању граница потписани су током шездесетих година 20. века, али и такав напредак није смањио значај који су територијални спорови имали на односе Кине са (појединим) суседима.

Као што је поменуто, избијали су и оружани конфликти Кине са суседима у вези са граничним питањима. Као карактеристични истичу се сукоб са Индијом из 1962. године, са бившим СССР-ом 1969. године, као и са Вијетнамом у јануару 1974. године. Међутим, већ почетком седамдесетих година 20. века, однос значаја територијалних спорова на копненом и поморском правцу почео је битније да се мења. Својеврсни „застој“ у територијалним споровима са Индијом и СССР-ом, после оружаних сукоба који су их пратили, у фокус је ставио поморске територијалне спорове, пре свега на оне у Јужном кинеском мору (Сиша и Нанша острва).

¹³⁴.Ипак, и у оквиру њих, могу се одредити и додатне поделе, па тако копнени правац може бити усмерен ка односима са бившим СССР, сада Руском Федерацијом, Индијом или са туркофонским народима, док поморски може бити одређен односима са Јапаном (Источно кинеско море) или односима са Вијетнамом, Филипинима, Малезијом и другим државама (Јужно кинеско море). Сваки од ових (под)праваца имао је некада важнију, а некада мање значајну улогу током богате историје кинеске цивилизације.

Ипак, као важна прекретница на копненом правцу свог могућег геополитичког деловања, можда и најзначајнији догађај представљало је нестајање бившег СССР-а са политичке карте света. Нестанком СССР-а Кина се суочила са појавом већег броја мањих суседа на свом евроазијском правцу, уз истовремено значајно смањење ризика од директног сукоба са Руском Федерацијом, наследником СССР-а, чији последњи лидер такође настоји да нормализује, а затим и унапреди односе са НР Кином.¹³⁵ Истовремено, осамостаљивање бивших совјетских република довело је до могућности ширења страних утицаја, па и кинеског (пре свега на средњоазијске државе), олакшаног створеним својеврсним геополитичким вакуумом у том простору и настанком Шангајске организације за сарадњу, коју Кина иницира имајући на уму регионални оквир који погодује мирном разграничењу.¹³⁶ Овакав геополитички сценарио омогућио је релаксацију односа са суседима и решавање бројних отворених граничних спорова на копненом делу границе. Тако је Кина, завршавајући демаркацију копненог дела границе са Вијетнамом, 31. децембра 2008. године, практично решила спорове око копнене границе са 12 од укупно 14 суседа. Као отворена питања на копненом делу граница преостали су још спорови са Бутаном, са којим Кина нема дипломатске односе, и са Индијом.¹³⁷ Све ово је имало снажан утицај на могућност геополитичког фокусирања Кине на њен таласократски правац, на којем су остали отворени територијални спорови у Источном и Јужном кинеском мору пре свега, као и отворено питање Тајвана.¹³⁸

¹³⁵ Кинеско-совјетски односи бележили су успоне и падове током периода Хладног рата. Ипак, посебно од 1981. године, СССР је настојао да унапреди односе са Кином, што је дало иницијално позитивне резултате. Истовремено, Кина је наставила да инсистира на отклањању „четири препреке“ (присуство совјетских трупа на граници и ракета СС-20 на Далеком истоку, нерешена гранична питања, окупација Авганистана и подршка Вијентаму и његовим сателитским режимима у Лаосу и Камбоџи) као предуслову за пуну нормализацију односа. На сино-совјетске односе су паралелно значајан утицај имали и сино-амерички односи тога доба. Видети у Митровић, Драгана, *Кинеска реформа и свет*, стр. 325-333.

¹³⁶ Видети у Митровић, Драгана, „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и донети нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије“ *Српска политичка мисао*, (Институт за политичке студије, Београд), број 1-2, 2007, стр. 219-242. и Митровић, Драгана, „ШОС – проблеми и перспективе развоја“, *Српска политичка мисао*, (Институт за политичке студије, Београд), број 3-4, 2007, стр. 125-142.

¹³⁷ Mitrović Dragana, “PR China’s Border Issue within Framework of Modernization and Opening up“.

¹³⁸ Зарић, Иван, „Евроазијска геополитичка и геостратегијска перспектива Народне Републике Кине“, стр. 196-200.

Као додатни фактор од утицаја на кинеску геополитичку, а самим тим и таласократску перцепцију интереса у приобалним морима, може се узети и историјски чинилац. Наиме, Кина је била изложена снажним утицајима спољних сила током историје, које су, свака на свој начин, исказивале претензије према кинеским територијама. Утицај спољних фактора био је изражен поготово од средине 19. века до оснивања НР Кине, што је довело и до осећања понижења код Кинеза, због чега је и Мао Цедонг повремено описивао Кину као полуколонијалну земљу.¹³⁹ На таласократску димензију кинеске геополитике, са историјског гледишта, најснажније је утицала чињеница да је Кина, после вишевековних освајања са копнених праваца, од средине 19. века била изложена поробљавању које је *дошло са мора*, и које је за последицу имало да готово све кинеске луке буду под контролом страних сила. Оваква историјска конотација свакако је оставила снажне трагове на савремену кинеску геополитичку перцепцију, што је утицало на настајање другачијег приступа тим питањима, као и другачијег деловања, како на унутрашњем, тако и на спољнополитичком плану, укључујући и међународне организације.

Како би се на правилан начин разумели кинески маритимни територијални интереси, неопходно је имати на уму неколико важних чињеница. Прва је та да је Кина 1992. године, усвојила Закон о територијалном мору и граничном (спољном) појасу, којим је потврдила право суверености над тзв. спорним острвима. Друга чињеница је да је Кина, 07. јуна 1996. године,¹⁴⁰ ратификовала Конвенцију УН о праву мора (*United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS*), на основу које се и врши разграничење на мору, као и дефинисање других интересних поморских зона. Ипак, Кина је исказала извесна неслагања са интегралним текстом Конвенције. Трећа је усвајање Закона о ексклузивној економској зони (ЕЕЗ) и епиконтиненталном појасу (ЕКП) 1998. године, којим је додатно исказано право

¹³⁹ Иста констатација налази се и у преамбули кинеског Устава, где се констатује да је „после 1840. године, феудална Кина постепено претворена у полуколонијалну и полуфеудалну државу.“ Детаљније у The National People's Congress of the People's Republic of China, "Constitution of the People's Republic of China", доступно на http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/2007-11/15/content_1372962.htm.

¹⁴⁰ Ратификација Конвенције извршена је на основу одлуке Комитета Осмог Свекинеског народног конгреса, на 19. седници одржаној 15. маја 1996. године. Међутим, НР Кина потписала Конвенцију првог дана када је она отворена за потписивање, 10. децембра 1982. године. Сама Конвенција ступила је на снагу 1994. године.

суверенитета и јурисдикције над ЕЕЗ и ЕКП. Дакле, у битној мери постоји повезаност територијалних интереса које НР Кина полаже према одређеним острвима и стенама у граничним морима, њених тумачења одредби Конвенције УН о праву мора.¹⁴¹ и усвојених националних Закона који третирају територијално море, спољни појас, ЕЕЗ и ЕКП.

Ипак, иако је ратификовала Конвенцију 1996. године, НР Кина је, као и низ других држава, исказала формалну резервисаност према том документу, која се огледа у следећим спорним питањима:

1) исказивање права на уживање суверенитета и јурисдикције над ЕЕЗ и ЕКП;¹⁴²

2) истицање могућности билатералних консултација са заинтересованим државама око граница и надлежности над акваторијом. Наиме, Кина је овим путем исказала да даје предност билатералним решавањима спорова насупрот међународној арбитражи;

3) трећа изјава НР Кине приликом ратификације Конвенције односила се на реафирмацију суверенитета над свим архипелазима и острвима који су набројани у члану два Закона о територијалном мору и спољном појасу НР Кине из 1992. године;

4) четврто спорно питање у кинеском тумачењу Конвенције УН о праву мора тиче се права ратних бродова страних држава на безазлен пролазак кроз територијалне воде. Конвенцијом је одређено да сви бродови имају право на безазлен пролазак кроз територијална мора других држава, укључујући и ратне бродове, при чему је НР Кина исказала став да ће страни бродови који се користе у војне сврхе морати да имају одобрење власти НР Кине за улазак у

¹⁴¹ Конвенцијом су прецизније дефинисани: територијално море, спољни појас, екслузивна економска зона (ЕЕЗ) и епиконитентални појас (ЕКП) у којима државе уживају одређене врсте и нивое суверенитета. Такође, направљене су разлике између острва и стена и права које они генеришу када је акваторија у питању, као и основни принципи разграничења на мору. Видети у *United Nations Convention on the Law of the Sea*, (Nova Science Publishers, Inc., New York, 2009).

¹⁴² На основу ове декларације и неслагања са Конвенцијом, НР Кина је у неколико наврата реаговала на америчко војно присуство, како бродова тако и ваздухоплова, у својој ЕЕЗ. Погледати у Cole, D. Bernard: *The Great Wall at Sea, China's Navy in the Twenty-First Century*, (Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 2010, p. 22)

кинеске територијалне воде. Кина у овом случају инсистира на томе да страни војни бродови имају одговарајуће одобрење кинеских власти за несметан пролазак кроз територијалне воде Кине пре самог уласка. Овакав став Кина је заузела и пре саме ратификације Конвенције у Закону о безбедности поморског саобраћаја (*Maritime Traffic Safety Law of the People's Republic of China*), где је експлицитно истакнуто да „ниједан инострани војни брод не може да уђе у територијалне воде НР Кине, а да претходно није добио одобрење Владе (НР Кине – примедба И.З.)“¹⁴³ и

5) Кина је одбацила и све процедуре у Одељку два Дела XV Конвенције, повезане са Чланом 298 тог документа и тиме истакла да се не слаже са увођењем „трећих страна“, односно било каквих медијатора у решавање поморских спорова који се тичу дефинисања граница било територијалног мора, било ЕЕЗ, било ЕКП. Очигледно је кинеско инсистирање на билатералном решавању тих спорова.

Међутим, кинеско исказивање резервисаности према Конвенцији могло се и очекивати, ако се има у виду да је Закон о територијалном мору и спољном појасу изгласан четири године пре ратификације Конвенције. Наиме, са геополитичке тачке гледишта,¹⁴⁴ је најважнију поруку пружио је Члан два Закона, на који се НР Кина касније и позвала приликом ратификације Конвенције УН о праву мора, који је под сувереном територијом НР Кине подразумевао „Тајван и сва остала припадајућа острва укључујући Диаоју острва; Пенгу острва; Донгша острва; Сиша острва; Џонгша острва и Нанша острва; као и сва друга острва која припадају Народној Републици Кини.“¹⁴⁵ Дакле, НР Кина је јасно навела територије за које сматра да јој припадају, а потом и став о територијалним водама, спољном појасу, ЕЕЗ и ЕКП. Управо анализирајући касније неслагање са Конвенцијом УН о праву мора приликом

¹⁴³ Xue Guifang, “China and the Law of the Sea: An Update“, *International Law Studies - International Law and Military Operations*. Michael D. Carsten (ed.), (Naval War College, Newport, Rhode Island, Vol. 84, 2008. p. 103.) На истом месту се разјашњава да је кинески став по овом питању, када се посматрају права у ЕЕЗ, такав да ова регулатива не утиче на слободну пловидбу и прелете.

¹⁴⁴ Закон је усвојен на 24 сесији Сталног комитета Седмог Свекинеског народног конгреса 25. фебруара 1992. године, када је и ступио на снагу на основу наређења број 55 председника НР Кине Јанг Шангкуна (*Yang Shangkun*)

¹⁴⁵ Закон о територијалном мору и спољном појасу Народне Републике Кине, члан 2, став 2.

ратификације, јасно је да основно неслагање са тим документом: око суверенитета и јурисдикције, директно произилази из наведеног Закона, у којем јасно стоји, у члану 13, да НР Кина, са циљем да спречи и казни кршење закона и регулатива који се тичу питања безбедности, царина, финансија, контроле уласка и изласка на своју територију, унутрашње воде и територијално море, има право да спроводи јурисдикцију у оквиру спољног појаса.¹⁴⁶

Поред наведеног, и Закон НР Кине о ЕЕЗ и ЕКП, усвојен на Трећој седници Сталног комитета деветог Свекинеског народног конгреса 26. јуна 1998. године, битна је чињеница у разумевању геополитичке позиције НР Кине према својим маритимним територијалним и економским интересима. Већ у Члану 1 овог Закона наводи се да је сам циљ усвајања акта гарантовање суверених права НР Кине и јурисдикције над ЕЕЗ и ЕКП у складу са очувањем националних поморских права и интереса. Одређене активности које је касније Кина предузела, посебно у Јужном кинеском мору, претходно су дефинисане у Члану 3 Закона којим је наведено да Кина има пуна суверена економска права у ЕЕЗ, укључујући и право на успостављање и коришћење вештачких острва, као и право на коришћење свих природних ресурса.¹⁴⁷ Ипак, карактеристика Закона о ЕЕЗ и ЕКП је та да је Кина исказала своје право ограниченог суверенитета над тим областима, пре свега са аспекта коришћења природних ресурса. На овом месту је важно уочити и то да Кина има донекле другачију позицију према јурисдикцији у ЕЕЗ у односу на неке друге потписнице Конвенције УН о праву мора. Та различитост огледа се у томе што Кина заговара „широку и ексклузивну јурисдикцију над поморским областима обалних држава и становништа је да обалске државе имају право на већу контролу над ЕЕЗ од оне која је омогућена Конвенцијом УН о праву мора.“¹⁴⁸ Када је правни статус ЕЕЗ у питању, Кина се противи позицији да ЕЕЗ треба посматрати као део отвореног мора

¹⁴⁶ Закон о територијалном мору и спољном појасу Народне Републике Кине, члан 13.

¹⁴⁷ Закон о ЕЕЗ и ЕКП НР Кине, члан 3. Слична права Кина је себи приписала и када је у питању ЕКП. Видети члан 4 истог Закона.

¹⁴⁸ Xue Guifang, “China and the Law of the Sea: An Update, pp.: 104-105.

(*high seas*), наводећи да уколико је то случај, онда нема никаквог смисла да се таква зона уопште успоставља.¹⁴⁹

За правилније схватање геополитичке позиције НР Кине, а нарочито њене таласократске димензије, важно је истаћи и како Кина посматра ЕЕЗ у одбрамбеном контексту. У том смислу, Суе наводи да Кина ЕЕЗ види као својеврсну *бафер* зону, што је и показано усвајањем амандмана на Закон о геодетском и картографском премери (*Surveying and Mapping Law of the People's Republic of China*) 2002. године. Наиме, према том закону ЕЕЗ је нова зона са специфичним правним статусом, где обалне државе имају право да заштите, користе, истражују и експлоатишу све природне ресурсе, да спроводе све неопходне мере и прописе како би спречиле оштећења или загађења тих ресурса, као и да спроводе контролу и регулацију поморског окружења и научних истраживања у зони.¹⁵⁰

Поред наведеног, НР Кина је, 11. маја 2009. године, предала прелиминарну информацију УН о резултатима истраживања протезања епиконтиненталног појаса, на основу које Пекинг тврди да се његов ЕКП простире чак до западних обронака наставка тла Окинаве, што су потврдили 2012. године достављањем коначне изјаве о епиконтиненталном појасу.¹⁵¹

¹⁴⁹ Ibidem, p. 105.

¹⁵⁰ Ibidem, p. 105. Сам закон усвојен је 1. јула 1993. године. Усвајање амандмана уследило је након конфронтације кинеских војних бродова и ваздухоплова са извиђачким бродом РМ САД *Bowditch*. На овом месту важно је уочити да је слична формулација употребљена и у Закону о ЕЕЗ и ЕКП, члановима 5, 7, 8 и 9, где је истакнуто да међународне организације, стране организације и појединци морају да прибаве одговарајуће дозволе од кинеских власти и подлежу њиховој јурисдикцији у одређеној мери.

¹⁵¹ Мерења која је Кина овим поводом извршила урађена су у складу са одлуком Комисије УН о границама ЕКП из 1996. године (*UN Commission on the Limits of the Continental Shelf – CLCS*), на основу које су државе имале обавезу да предају резултате својих мерења о границама сопственог ЕКП. За детаље о кинеским мерењима властитог ЕКП погледати у *Preliminary Information Indicative of the Outer Limits of the Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles of the People's Republic of China*, доступно

на http://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/preliminary/chn2009preliminaryinformation_english.pdf, (приступљено 04.10.2011. године). Ипак, подношење овог документа УН не значи и да ће Кина, или било која друга држава, имати решен територијални спор или да ће јој бити прихваћен декларисани ЕКП у подручју преко 200 миља. У случају Кине, то се односи на чињеницу да се на овај начин неће решити било који територијални спор са Јапаном. За коначну изјаву о спољним границама ЕКП у Источном кинеском мору видети у “Submission by the People's Republic of China Concerning the Outer Limits of the Continental Shelf beyond 200 Nautical Miles in Part of East China Sea.” (September 13, 2012.),

Доступно

на

Наведена законска акта и приступање Конвенцији УН о праву мора из 1982. године представљала су само део нормативних аката која је НР Кина усвојила, а која су у вези са њеним поморским интересима.¹⁵² Поред њих, НР Кина је и на билатералном плану потписала неколицину споразума са земљама региона, који обухватају области од рибарења до демаркације границе на мору.¹⁵³

3.1 Питање Тајвана

Сагледавању целине овог питања неопходно је додати утицај периода јапанске ефективне контроле над Тајваном, који траје до краја Другог светског рата, као и време до почетка економских реформи. Важно је истаћи да је НР Кина до 1971. године, у већој мери била изопштена из кључних међународних форума, а кинеску столицу у УН држала је Република Кина. Фактор који је подупирао затечену ситуацију између матице и Острва биле су САД и њихов снажан геостратегијски интерес да Тајван не падне под контролу матице, као и владавина Гуоминтанга на самом Тајвану. Свакако, опредељујући чинилац у овој геополитичкој једначини била је изузетна америчка војна надмоћ у региону у том периоду, а значај Тајвана, као и Јапана, у овом смислу изузетно расте избијањем рата на Корејском полуострву.

Питање Тајвана¹⁵⁴ НР Кина је од свог оснивања непрекидно сматрала питањем од прворазредног националног интереса. У Преамбули важећег кинеског устава

http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/chn63_12/executive%20summary_EN.pdf (приступ 06.12.2014).

¹⁵² Међу законима које је Кина усвојила, као посебно значајни за њене поморске интересе издвајају се Декларација о територијалном мору (усвојена 4. септембра 1958. године), Регулative о експлоатацији подморских нафтних ресурса у сарадњи са страним компанијама (*Regulations on the Exploitation of Offshore Petroleum Resources in Cooperation with Foreign Enterprises* – усвојено 30. јануара 1982. године, амандмани усвојени 23. септембра 2001. године), Закон о управљању поморским областима (*Law on the Management of the Use of Maritime Areas* – усвојен 27. октобра 2001. године), као и многи други. За списак релевантних кинеских закона који третирају област поморског права видети табелу I.2 у Zou Keyuan, *Law of the Sea in East Asia: Issues and prospects*, (London and New York, Routledge, 2005, pp. 3-5.)

¹⁵³ У том погледу посебно се издваја споразум о разграничењу на мору у заливу Беибу (Тонкин) између Кине и Социјалистичке Републике Вијетнам од 25. децембра 2000. године. За списак релевантних билатералних поморских споразума у Источној Азији видети табелу I.3 у Zou Keyuan, *Law of the Sea in East Asia: Issues and prospects*, pp. 5-6.

¹ Тајвански мореуз протеже се у дужини од око 170 миља правцем североисток-југозапад и повезује Источно и Јужно кинеско море, а сматра се делом Источног кинеског мора. Најмања ширина мореуза

истакнут је значај Острва за матицу.¹⁵⁵ У прилог тези о посебном значају који за Кину има Тајван је и постојање Канцеларије за питања Тајвана (*Taiwan Affairs Office*), док је кинеска позиција формулисана током реформског периода према Тајвану садржана у две Беле књиге. Ипак, неопходно је уочити да су та документа објављена тек у периоду када су економске реформе и политика „отворених врата“ већ биле у средини друге деценије и бележиле импозантне резултате. Сигурно је да су веома позитивни ефекти економских реформи и у међувремену створена економска међузависност пружили добру подлогу Кини да снажније истакне своју позицију према Острву и да нагласи принцип територијалног интегритета уздајући се у бројне канале комуникације, успешну економску сарадњу и привлачност матице за пословање и живот хиљада тајванских привредника, као и снажне породичне и историјске везе.

Прва Бела књига („Питање Тајвана и поновно уједињење Кине“) објављена је 1. септембра 1993. године, док је друга („Принцип једне Кине и питање Тајвана“) објављена 21. фебруара 2000. године. Већ на почетку прве Беле књиге из 1993. године, јасно је исказано да је питање Тајвана питање од националног интереса, будући да се ради о територијалном интегритету и суверенитету државе.¹⁵⁶ Пекинг се, подупирући своју позицију у вези са Тајваном, позива на међународно-правне и историјске елементе. Када су историјски елементи у питању, Кина истиче да јој је Острво припадало још од античких времена, као и да први писани трагови о кинеској контроли Тајвана потичу из трећег века пре нове ере,¹⁵⁷ али се посебно наглашава

износи 81 миљу, на свом северном крају широк је 93 миље, на јужном 116 миља, раздвајајући острво Тајван и Провинцију Фуђијан. Просечна дубина мореуза износи 60 метара.

² Видети Устав НР Кине, доступно на http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/2007-11/15/content_1372962.htm (приступ 29.01.2018. године).

¹⁵⁶ Овакав закључак може да се изведе узимајући у обзир чињеницу да се Кина, већ у првом параграфу прве Беле књиге, позива на Повељу УН и друга документа Уједињених нација којима се третирају питања суверенитета и територијалног интегритета држава. Видети у *Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The Taiwan Question and Reunification of China", (Taiwan Affairs Office, 01.09.1993.).* Доступно на http://www.gwytb.gov.cn/en/Special/WhitePapers/201103/t20110316_1789217.htm (приступ 25.11.2014).

¹⁵⁷ Као имена острва из античких времена наводе се Јицоу (*Yizhou*) или Лиућиу (*Liuqiu*), док су први писани трагови који Кина истиче документа попут „*Seaboard Geographic Gazetteer*“, из периода од пре више од 1.700 година аутора Шена Јинга (*Shen Ying*), држава Вуа из периода Три краљевства. Видети у *Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The Taiwan Question and Reunification of China".*

период од почетка 17. века, када је започео процес економског развоја Острва и када се његова популација значајно повећала.¹⁵⁸

Међутим, Тајван је, након кинеско-јапанског сукоба, окончаног Уговором из Шимоносекија 1895. године, припао Јапану, па је све до окончања Другог светског рата био под јапанском управом. Кинеска страна, пак, као кључне догађаје истиче окупацију Манџурије од стране Јапана 1937. године, те кинеску објаву рата Јапану 9. децембра 1941. године, уз једнострано поништење свих споразума између две државе са кинеске стране, укључујући и Уговор из Шимоносекија, затим декларацију из Каира (1943) и на послетку Потдсамску декларацију (1945. године). Окончањем Другог светског рата, тачније крајем октобра 1945. године, Тајван је враћен под суверенитет Републике Кине.¹⁵⁹ Управо је враћање Тајвана под контролу Републике Кине полазна основа кинеског става у међународно-правном смислу, којим НР Кина третира Острво као саставни део своје територије и које у великој мери утиче на формулисање касније државне политике противљењу како сецесионистичких намера на Тајвану, тако и уплитања страних сила у решавање питања Тајвана. Народна Република Кина, тј. Комунистичка партија Кине истиче да је успостављањем НР Кине 1. октобра 1949. године само дошло до замене једног система власти другим, да је НР Кина заменила Републику Кину и постала једина легитимна власт на целокупној територији државе, као и једини представник на међународној сцени негирајући тиме постојање Тајвана као посебног ентитета и игноришући реалност присуства Републике Кине, тј. Тајпеја у УН. Тако се у Белој књизи из 2000. године истиче да је дошло до промене режима у Кини „у ситуацији где се главна тела истог међународног права нису променила, да стога није дошло ни до промене суверенитета и територијалног интегритета Кине, тако да Влада НР Кине природно

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ Погледати у Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The Taiwan Question and Reunification of China", и Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The One-China Principle and the Taiwan Issue." (*Taiwan Affairs Office*. Februar 21, 2000.). Доступно на http://www.gwytb.gov.cn/en/Special/WhitePapers/201103/t20110316_1789217.htm (приступ 25.11.2014.). Истовремено, супротне ставове званичним кинеским, са међународно-правног аспекта, имале су западне водеће државе (САД и В.Британија), као и Индија. Видети у Jain, J.P., "The Legal Status of Formosa: A Study of British, Chinese and Indian Views", *American Journal of International Law* (American Society of International Law, Washington D.C., Vol. 57, 1963, pp: 25-45).

ужива пуна права и суверенитет над Кином, што укључује суверенитет над Тајваном.¹⁶⁰

У обе Беле књиге посвећене Тајвану Пекинг истиче да је питање Острва остало отворено највећим делом захваљујући мешању страних сила, иако је претходно *de jure* и *de facto* било враћено под кинески суверенитет. Кина оцењује да је мешање САД довело до тога да се направи подела на „две стране преко мореуза.“¹⁶¹ Такође, посебно се апострофира утицај САД на питање Тајвана у периоду рата у Кореји. Са геополитичке тачке гледишта посматрано, у том периоду постављена је основа „стратегије обуздавања“ Кине од стране САД, базирана на појасу гаранције безбедности¹⁶² које су САД прошириле и на Тајван, директно се, према кинеским ставовима, мешајући у унутрашња кинеска питања, чему у прилог се истиче и изјава тадашњег америчког председника Харија Трумана од 27. јуна 1950. године о наређењу да седма флота РМ САД спречи било који напад на Тајван.¹⁶³ У геополитичким анализама, проширивање безбедносних гаранција које су САД извршиле у том периоду описано је као формирање „Ачесонове линије“ или „велике баријере“. Она се у значајној, идејној, мери поклапа са „првим ланцем острва“, којим се у савременом свету описују, како кинеске геополитичке амбиције у Источном и Јужном кинеском мору, тако и модели америчке „стратегије обуздавања“ кинеског копна. Позиција Тајвана у геополитичком и геостратегијском смислу немерљива, обзиром да Острво представља тачку са које се кинеско копно највише „затвара“ или „отвара“ према Пацифику. У прилог овоме говоре и изјаве генерала Мекартура који

¹⁶⁰ Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The One-China Principle and the Taiwan Issue.", Наиме, суштина питања Тајвана, када је реч о кинеској позицији, је да се ради о унутрашњем политичком сукобу између комунистичких и националистичких власти и група, који је резултирао повлачењем поражене (националистичке) струје са матице на Острво.

¹⁶¹ Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The Taiwan Question and Reunification of China".

¹⁶² Scott, David. "US Strategy in the Pacific – Geopolitical Positioning for the Twenty-First Century." *Geopolitics*, (Oxfordshire, Routledge, Vol. 17, no. 3, 2012, pp: 607-628).

¹⁶³ Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The Taiwan Question and Reunification of China", *op. cit.* Кинески закључак је да су САД, у складу са оваквим ставом, заузеле Тајвански мореуз, на острву инсталирале своју ваздухопловну базу, а затим у децембру 1954. године потписале споразум у области одбране којим су Тајван ставиле под своју заштиту. Слично је констатовано и у другој Белој књизи, где се наглашава да су се поражене снаге Гуоминтанга, уз помоћ страних сила, након пораза, повукле на острво.

је оценио да се контролом тог острвског ланца може спречити било који непријатељски улазак у Пацифик, при чему је по питању Тајвана снажно препоручио да, као војно ургентна ствар, Тајван (Формоза) не сме пасти у руке кинеских комуниста ни по коју цену.

Супротстављени односи Кине и САД, при чему је питање Тајвана било, геополитички посматрано, најважнија карика тих односа, трајали су све до повратка НР Кине у међународне институције 1971. године.¹⁶⁴ Паралелно са тим процесом, који је највећим делом реализован услед америчких геополитичких хладноратовских интереса, на билатералном нивоу односи Пекинга и Вашингтона били су у значајној мери одређивани управо питањем Тајвана. Тако су САД и НР Кина, у времену од 1972. године до 1982. године усвојиле три заједничка саопштења (коминикеа), у којима су истакли своје позиције поводом питања статуса Острва, односно „једне Кине“.¹⁶⁵ Међутим, америчка позиција, иако формално исказивана кроз заједничке коминикее са НР Кином, је задржала „стратешку двосмисленост“ и не може се тумачити идентично са начином на који то кинеска страна чини. Иако је декларативно различит став у вези са питањем Тајвана превазиђен, у практичном смислу САД своје суштински битне односе са Острвом регулишу усвајањем Закона о односима са Тајваном 1. јануара 1979. године у Конгресу.¹⁶⁶ Упркос коминикеима и дипломатским напорима, дошло је озбиљних проблема на терену, што је довело до Трећег коминикеа којим је третирано питање продаје америчког наоружања и војне

¹⁶⁴ НР Кина је заузела место у УН 25. октобра 1971. године, резолуцијом број 2758 Генералне скупштине УН, донетом на 26. заседању Генералне скупштине УН. Видети у UN General Assembly. "Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations." (25.10.1971.). Доступно на <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/327/74/IMG/NR032774.pdf?OpenElement> (приступ 12. 04. 2014.).

¹⁶⁵ Управо су кроз коминикее из 1972. године (тзв. Шангајски коминике), 1978. године и 1982. године америчка и кинеска страна истакле своје разлике кроз *принцип* (НР Кина) и *политику* (САД) једне Кине, због чега ови документи представљају једне од најважнијих у сино-америчким односима.

¹⁶⁶ "Taiwan Relations Act." (*American Institute in Taiwan*, 01.01.1979.) Доступно на <http://www.ait.org.tw/en/taiwan-relations-act.html> (приступ 12.04.2014. године). Кључне одредбе овог Закона у практичном смислу су довеле у питање кинеско тумачење постигнутих договора исказаних у заједничким саопштењима. Кинески став, прецизно дефинисан у Белој књизи из 1993. године, био је такав да су САД заобишле постигнут договор омогућујући несметан извоз наоружања и војне опреме Тајвану (део 2, став, под бројем 5 Закона). Посебно је негативан став у Кини био према делу 3 Закона који је регулисао оквир за одвијање војне сарадње САД и Тајвана, у складу са проценама и одлукама Председника и Конгреса.

опреме Тајвану.¹⁶⁷ Међутим, иако дипломатски значајан, Трећи коминике није допринео смањењу извоза америчког оружја на Тајван.¹⁶⁸

Суштина политике НР Кине према питању Тајвана као делу кинеске територије садржана је у кључним одредницама: „мирно поновно уједињење матице и Острва“ и „једна земља, два система“.¹⁶⁹ Трећи део Беле књиге одбране из 1993. године допунио је представљање ових одредница, у чије елементе спадају: 1) постојање *једне Кине*,¹⁷⁰ 2) коегзистенција два система,¹⁷¹ 3) висок степен аутономије и 4) мировни преговори¹⁷². Тако је истакнуто да је жеља Кине да се поновно уједињење реализује мирним путем, на добробит свих кинеских грађана, иако истовремено није искључена употреба војне силе у решавању питања острва. Употреба војне силе није фактички искључна ни у једном стратешком документу

¹⁶⁷ Видети у "Joint Communiqué on Arms Sales to Taiwan." (*Taiwan Documents Project*, 17.08.1982.) Доступно на <http://www.taiwandocuments.org/communique03.htm> (приступ 12.04.2014. године). Посебно је интересантан став 5 саопштења, којим су САД поновиле да признају једну Кину, њен територијални суверенитет и интегритет, као и да ће продаја наоружања и војне опреме Тајвану бити ограничена у временским оквирима и капацитетима средстава. Ипак, у ширем контексту, Тајван је у јулу 1982. године презентовао „шест тачака“ као смернице за будуће односе САД и Тајвана, којима је било, између осталог, прецизирано да САД неће временски ограничити испоруке наоружања острву, да неће посредовати између матице и острва, као и да неће формално признати кинески суверенитет над острвом. Видети "The 'Six Assurances' to Taiwan." (*Taiwan Documents Project*, July 1982.). Доступно на <http://www.taiwandocuments.org/assurances.htm> (приступ 12.04.2014. године). Иако ових „шест тачака“ САД нису формално прихватиле, према наводима бившег америчког амбасадора Џона Холдриџа (*John Holdridge*), Сједињене Државе су пренеле Тајвану сагласност поводом „шест тачака“ и о томе, крајем јула исте године, обавестили амерички Конгрес.

¹⁶⁸ У прилог овој тези можемо да искористимо и снажно противљење НР Кине ставу Конгреса САД приликом процеса одобравања војног буџета САД за фискалну 2016. годину, којим је подржана реализација заједничких вежби САД и Тајвана у фискалној 2016. години. Кина је развој војних односа САД и Острва управо критиковала позивајући се на три заједничка сино-америчка саопштења. Видети у *China Daily*. *China opposes US defense bill*. (26.06.2015.). Доступно на http://usa.chinadaily.com.cn/us/2015-06/26/content_21116670.htm (приступ 27.06.2015. године).

¹⁶⁹ Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The Taiwan Question and Reunification of China".

¹⁷⁰ Узимајући у обзир принцип постојање једне Кине, са седиштем централних власти у Пекингу, Тајван се посматра као неодвојиви део Кине. Овај елемент је предуслов да би се постигло мирно решење питања Тајвана, а свако самоопредељење острва се категорички искључује. Такође, кроз политику „једне Кине“, централне власти се снажно супротстављају и другим решењима, попут „две Кине“, „једна Кина, један Тајван“, „једна држава, две владе“, као и сваком другом имену и приступу који би могао да води ка сепаратизму.

¹⁷¹ Овај елемент може се оценити као кинески став по којем би становници Тајвана задржали свој облик друштвеног уређења и начин живота приликом реинтеграције са матицом.

¹⁷² Пут ка поновном уједињењу матице и Острва реализовао би се преговорима. Као кораци ка нормализацији односа наглашени су успостављање директне трговине, поштанског, авио и поморског саобраћаја и другог.

који НР Кина издаје, како у поменутиим Белим књигама у вези са питањем Тајвана, тако ни у Белим књигама која се односе на област одбране.

Континуитет кинеске политике према Тајвану можемо да уочимо и током Ђанговог периода, где је „предлог од осам тачака“¹⁷³, ослоњен на политику „мирољубивог поновног уједињења“ и концепт „једна земља, два система“.¹⁷⁴ Ипак, заостравање политике НР Кине према Тајвану током деведесетих година било је последица и другачијих ставова тајванских лидера према будућим односима матице и Острва, пре свега намера да се иде ка стицању пуне независности. Додатно, и Хуових шест предлога о мирољубивом развоју односа матице и Острва, изнетих у децембру 2008. године у говору поводом форума којим је обележено 30 година од прве поруке „сународницима“ на Тајвану, у највећој мери представљали су континуитет политике „мирољубивог поновног уједињења; једна земље, два система“.¹⁷⁵

Надоградња Беле књиге из 1993. године извршена је другом, 2000. године, у којој принципи, ставови и политика нису мењани, али је под утицајем враћања Хонг Конга и Макаа под централну кинеску власт дошло до наглашавања успешности модела „једна земља, два система“. Другом Белом књигом Кина је потврдила већину ставова из ранијег периода, а новину је представљала анализа деловања тајванских

¹⁷³ Предлог је изнет у говору „Наставак стремљења ка поновном уједињењу Кине“ одржаном 30. јануара 1995. године.

¹⁷⁴ Ђангов предлог подразумевао је следеће: 1) наставак коришћења принципа политике једне Кине као предуслова за мирно поновно уједињење, 2) противљење повећању „међународног простора“ за тајванске власти, уз сагласност за шире деловање невладиних организација, 3) наставак инсистирања на преговорима, који би водили ка мирном поновном уједињењу, 4) истицање да ће НР Кина учинити све што је у њеној моћи да се поновно уједињење реализује мирним путем, а не војним средствима, 5) развој економских односа у корист народа и у матици и на острву, 6) подршка даљем унапређењу односа међу људима на острву и у матици, 7) наглашавање заштите права грађана са острва, које све званични Пекинг посматра као кинеске држављане и грађане и 8) размену посета лидера са острва матици и обрнуто. За детаљније видети у Jiang, Zemin. "Jiang Zemin's Eight-point Proposal." (*Taiwan Affairs Office of the State Council PRC*, 30.01.1995.). Доступно на http://www.gwytb.gov.cn/en/Special/Jiang/201103/t20110316_1789198.htm (приступ 12.04.2014.).

¹⁷⁵ Хуових шест предлога били су: 1) стриктно придржавање принципа једне Кине и унапређење обостраног политичког поверења, 2) унапређење економске сарадње и промовисање заједничких интереса, 3) промовисање кинеске културе и јачање духовних веза, 4) јачање обостраних посета грађана и проширење размене на различитим нивоима, 5) јачање националног суверенитета и одржавање консулација о спољној политици и 6) окончање стања непријатељства и постизање мировног споразума. Видети у Hu, Jintao. "Let Us Join Hands to Promote the Peaceful Development of Cross-Straits Relations and Strive with a United Resolve for the Great Rejuvenation of the Chinese Nation." (*Taiwan Affairs Office of the State Council PRC*, 31.12.2008.) Доступно на http://www.gwytb.gov.cn/en/Special/Hu/201103/t20110322_1794707.htm (приступ 12.04.2014.).

власти током деведесетих година 20. века, посебно намера Ли Тенг-хуија да се снажније крене ка независности, како у правном смислу, тако и креирањем међународне подршке за такав корак.¹⁷⁶ Међутим, ове намере Лијеве администрације нису успеле, што је довело до одређеног смиривања тензија у односима матице и Тајвана, посебно у периоду од промене власти на Острву. Касније ће овакав развој ситуације омогућити Хуу да изврши промене у примени кинеске политике према Тајвану, док су истовремено пружале објашњења за „чвршће“ деловање у Ђанговом периоду. Додатно, у другој Белој књизи Кина је истакла да је неприхватљив аргумент Тајпеја у прилог независности, односно постојања „две Кине“ који је базиран на ставу да су од 1949. године „територије на обе стране Мореуза биле подељене и да је њима управљано одвојено, при чему ни једна страна није имала јурисдикцију над другом; Влада НР Кине никада није владала Тајваном; и од 1991. године Тајван има врсту власти који нема ништа заједничко са оним на кинеском копну.“¹⁷⁷ Истовремено, Пекинг се снажно успротивио и могућности расписивања референдума на Острву о питању независности,¹⁷⁸ док се навођење власти са Тајвана да постоји непремостива разлика у друштвеним системима матице и Острва тумачи као изговор за избегавање поновног уједињења, уз наглашавање да се не ради о избору између два система, него о избору између поновног уједињења и сепаратизма.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Готово целокупна трећа целина Беле књиге из 2000. године посвећена је описима, из угла НР Кине, деловања Лијеве администрације на плану представљања опције постојања „две Кине“. Видети у Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The One-China Principle and the Taiwan Issue." Истовремено, овакав приступ Лија често се назива у стручној литератури и „теоријом две државе“. Видети у Shiquan, Xu, "The 1992 Consensus: A Review and Assessment of Consultations Between the Association for Relations Across the Taiwan Strait and the Straits Exchange Foundation", *American Foreign Policy Interests* (Routledge, Oxfordshire, Vol. 23, no. 3, 2001, p. 121).

¹⁷⁷ Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The One-China Principle and the Taiwan Issue."

¹⁷⁸ Кинески аргументи противљењу одржавања референдума, као опције којом би острво остварило независност, било је уједно и противљење ставу на Тајвану по којем „суверенитет припада људима“. И у овом случају, НР Кина је истакла три кључна чиниоца због којих се противи референдуму: 1) по домаћем и међународном праву правни статус Тајвана као дела кинеске територије је недвосмислен, тако да не постоји претпоставка за употребу референдума о одлучивању по питању самоопредељења, 2) фраза „суверенитет припада људима“ односи се на све грађане државе, а не на одређене грађане или на грађане на одређеном подручју и 3) Тајван никада у историји није био самостална држава, од 1945. године није био колонија нити је био под страном окупацијом. У складу са тим, питање самоопредељења не постоји. Видети у Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council PRC. "The One-China Principle and the Taiwan Issue."

¹⁷⁹ Ibidem.

Иако има мањих промена политике Пекинга према Тајпеју у време Ху Ђинтаа у односу на Ђангову еру, значајни делови спровођења политике оперативног нивоа¹⁸⁰ су остали исти.¹⁸¹ Тако је настављено са јачањем војних капацитета усмерених према Тајвану, пре свега размештања балистичких ракета кратког домета (ДФ-11 и ДФ-15), као и јачања укупних војних способности Кине усмерених на одвраћање од уплитања САД у евентуални сукоб и покушај решавања питања Тајвана „војним путем“. Такође, настављено је са онемогућавањем Тајвана да се појави као субјекат међународних односа, то јест одржан је континуитет супротстављања учлањењу Тајвана у међународне организације, чак и оне које нису политичког карактера. Истовремено са настојањима Хуа да се, у одређеној мери приступ решавању питања Тајвана модификује и прилагоди актуелним околностима, редефинисан је и начин на који је разматрана улога НОА у том питању. Тако је и улога НОА више била усмерена ка реализацији „невојних“ питања и модела употреба, попут реализације тзв. три рата: психолошког, правног и медијског.¹⁸²

Истовремено је, током Хуовог периода, дошло до поновног успостављања контакта са Тајваном у политичкој, војној и цивилној сфери. Ипак, као можда и најважнија промена може се узети, како то наводи Лин, примена принципа „штапа и шаргарепе“ у кинеској политици, при чему се под *тврдим* наступом (штап) посебно истиче усвајање Закона против отцепљења Тајвана, а под „меком моћи“ (шаргарепа)

¹⁸⁰ Ако за стратешки ниво узмемо да је Хуова политика била базирана на принципима из времена Денга, и настављеним током периода Ђанга, под оперативним нивоом можемо да подразумевамо начине на који се та стратешка политика спроводила, превасходно у домену односа матице и Острва у сферама економије, културе, као и војних питања и друго.

¹⁸¹ У кинеској политици према острву и Хуов говор на 17. Конгресу био је обележен изјавом која се може оценити као „црвена линија“ НР Кине по питању Тајвана: „ми смо спремни да учинимо све што је у нашој моћи, у пуној искрености, да остваримо мирно поновно уједињење наше отаџбине, али ми никада нећемо дозволити никоме да одвоји Тајван од Кине ни под којим именом или у било ком облику“. Huang, Jiashu. "Peace Agreement: The Long Road Ahead." *China Security* (Washington D.C., World Security Institute, Vol.4, no. 1,2008, p. 33.)

¹⁸² Концепт *три рата* НОА је обелоданила 2003. године, што се може посматрати као прилагођавање стратегија НР Кине према Острву у ширим друштвеним, економским и социјалним оквирима. Видети у Lin, Chong-Pin. "More Carrot Than Stick: Beijing's Emerging Taiwan Policy.", p. 5. Када је шири контекст употребе НОА према Тајвану у питању, свакако да је то остало само вођење рата, али је Ху 2007. године указао на шест негативних могућих последица по Кину уколико би се такав рат заиста и догодио: бацање „сенке“ на олимпијске игре у Пекингу 2008. године, угрожавање економског развоја Кине у југоисточним приобалним подручјима, нарушавање спољних односа Пекинга са појединим државама, угрожавање страних инвестиција према Кини, могуће жртве у том рату и негативан утицај на модернизацију државе.

према Острву покретање низа мера која су водиле ка побољшању односа. Закон против отцепљења (*Anti-Secession Law*)¹⁸³ потврдио је кључне политичке ставове матице према Острву, али је њиме Кина истакла да задржава право употребе свих доступних средстава, укључујући и војна¹⁸⁴. Са друге стране, покренут је и низ иницијатива које су имале за циљ промоцију привлачности Кине према Тајпеју и које су биле намењене промени ставова јавног мњења према поновном уједињењу. У истом периоду десила се и еволуција принципа „једне Кине“ коју је централна влада дефинисала и одредила као транзицију од привржености територијалности ка привржености људима.¹⁸⁵

Доласком Си Ђинпинга на чело КП Кине у новембру 2012. године, а затим и на чело НР Кине у марту 2013. године, настављено је са континуитетом промовисања политике „једне земље два система“ и „мирољубивог поновног уједињења“.¹⁸⁶ У складу са генералном оријентацијом на примену јачања меке моћи, од Сија,¹⁸⁷ уочавамо и исказе да „национално уједињење које ми заговарамо није само јединство у форми, него још важније, остваривање духовних веза између две стране.“¹⁸⁸ У исто време, наставља се и снажна подршка јачању економске сарадње, као и покушај њене институционализације кроз потписивање Оквирног споразума о економској сарадњи (*Economic Cooperation Framework Agreement (ECFA)*)¹⁸⁹, док су ратификацију

¹⁸³ Закон је ступио на снагу наређењем број 34 председника Ху Ђинтаоа од 14. марта 2005. године, а усвојен је на трећој сесiji Десетог заседања Свекинеског Народног Конгреса истог дана.

¹⁸⁴ За одлуку о примени силе надлежни су Државни Савет и Централна војна комисија. Она се може употребити уколико: 1) сецесионисти делују под било којим именом или средствима која могу да проузрокују сецесију острва од матице, 2) у случају појаве већих инцидената која воде ка отцепљењу острва од матице или 3) да су у потпуности исцрпљена сва средства за мирно поновно уједињење. Погледати у Члан 8 Закона. "Anti-Secession Law." (*Third Session 10th National People's Congress and Chinese People's Political Consultative Conference*. 14.03.2005.) Доступно на <http://www.china.org.cn/english/2005lh/122724.htm>. (приступ 17.04.2014). Такође, за детаљније о политици према Тајвану у контексту наведеног Закона погледати и Wei, Chunjuan Nancy. "China's Anti-Secession Law and Hu Jintao's Taiwan Policy." *Yale Journal of International Affairs* (Yale Jackson Institute for Global Affairs, Yale, Vol.5, no. 1, 2010, pp: 112-127).

¹⁸⁵ Huang, Jiashu. "Peace Agreement: The Long Road Ahead.", pp: 36-37.

¹⁸⁶ Xinhua, *Xinhua Insight: Xi steadfast on reunification*.

¹⁸⁷ Важно је нагласити да је Си приликом одређивања своје практичне политике према питању Тајвана истицао да је уједињење превасходно усмерено ка окончању политичке конфронтације, а не ка суверенитету и територијама. Овакав приступ свакако манифестује наглашавање *меке моћи* у приступу решавању питања Острва.

¹⁸⁸ Xinhua, *Xinhua Insight: Xi steadfast on reunification*.

¹⁸⁹ Споразум је потписан 29. јуна 2010. године у Чонђингу, НР Кина.

Споразума о слободној трговини (*Cross-Strait Service Trade Agreement (CSSTA)*) спречили студенти у Тајпеју. Наиме, иако је CSSTA потписан 2013. године, због студентских протеста из 2014. године никада није ратификован од стране тајванског парламента.¹⁹⁰

Интересовање Тајвана да се укључи у оснивање Азијске инфраструктурне инвестиционе банке (АИИБ) показало је да се Кина придржава своје политике. Наиме, иницијатива за приступање АИИБ потекла је од тадашњег председника Тајвана и Гуоминтанга, Ма Јинг-ђеу (*Ma Ying-jeou*) 27. марта 2015. године,¹⁹¹ кинески званичници су се сагласили, уз истицање потребе поштовања међународне праксе у сличним ситуацијама и принципа „једне Кине“ као услова, да би Тајван и званично поднео писмо о намерама 31. марта 2015. године.¹⁹² Заправо, неодмерени ентузијазам и приближавање Маа Кини је изазвало отпор у тајванској јавности, али је довело и до катастрофалног пораза његове партије и његовог на наредним изборима, будући да подељеност јавног мњења у тој земљи по овим питањима није давало легитимитет његовог делању.

Политичко приближавање званичног Тајпеја и НР Кине десило се у време власти Гуоминтанга и два мандата председника Маа, од 2008. године. Ма се може описати као предводник струје у Гуоминдангу, мањинске у политичком спектру Тајвана¹⁹³ које сматрају поновно уједињење прихватљивим, па стога и приближавања

¹⁹⁰ Cole, Michael, "Sunflowers End Occupation of Taiwan's Legislature" (11.04.2014.), доступно на <https://thediplomat.com/2014/04/sunflowers-end-occupation-of-taiwans-legislature/> (приступ 20.03.2018. године)

¹⁹¹ Више о разлозима за укључивање Тајвана у АИИБ у Brown, David G., and Kevin Scott. "China-Taiwan Relations: Looking to a Different Future." *Comparative Connections*. (Center for Strategic and International Studies, Washington, DC, Vol. 17, May 15, 2015.)

¹⁹² Наиме, Тајван је писмо о намерама поднео паралелно Секретаријату АИИБ, као и Канцеларији за послове Тајвана НР Кине, али је Кина даљу комуникацију ограничила искључиво на канал преко њених институција. Видети у Brown, David G., and Kevin Scott. "China-Taiwan Relations: Looking to a Different Future."

¹⁹³ Основна подела политичких партија на Тајвану је њихово сврставање у једну од две групе: „плаву“ (*Pan –Blue*) – која се најчешће повезује са прихватањем идеје поновног уједињења или задржавања *status quo* (чине је Гуоминтанг, Прва народна партија, Нова партија и Нестраначка унија солидарности) и „зелену“ (*Pan –Green*) – која се залаже за стицање пуне независности (чине је Демократска народна партија, Унија солидарности Тајвана и Партија за независност Тајвана).

матици и кроз политичке канале, те је био изузетно добро прихваћен у Пекингу.¹⁹⁴ Насупрот Мау, актуелна председница Тајвана Цаи, која заступа позицију о посебности Тајвана представља већинску опцију, и посебно наглашава важност повећање издвајања средстава за потребе одбране, услед јачања кинеских војних ефектива и агресивног понашања Пекинга према Острву.¹⁹⁵

Већ смо нагласили да Тајван као територија има немерљив значај у геополитичком и геостратегијском смислу, како за Кину, тако и за друге заинтересоване стране у Азијско-пацифичком региону, нарочито САД и америчке савезнике. Контрола Тајвана омогућила би Кини отворен излаз на Пацифик и контролу тог улаза и излаза, чиме би њени укупни спољнополитички, економски и безбедносни интереси били реализовани, укључујући и „избацивање“ САД из позиције доминантног контролора, што је садашња ситуација, односно она, која постоји већ седамдесет година. Са друге стране, уколико је Тајван под контролом или у сфери утицаја стране силе, Острво чини кључну карику у геополитичком обуздавању кинеског копна, што се директно негативно испољава на задовољење кинеских националних интереса.

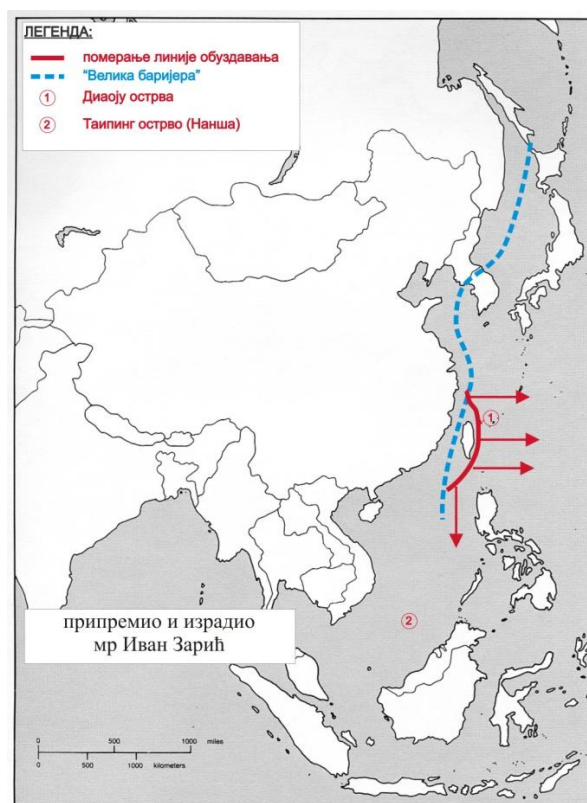
Такав пример управо је америчко стављање Острва под безбедносне гаранције одмах по избијању рата у Кореји. Генерал Бредли, тадашњи начелник Здруженог ГШ ОС САД оценио је да су „Кореја, Јапан, Окинава, Формоза, Филипини и Југоисточна Азија сви део истог проблема. Обзиром да су њихове позиције међузависне, постоји хитна потреба да се координира укупна (*америчка – примедба И.З.*) политика према Далеком истоку.“¹⁹⁶ У ширем контексту, Тајван се посматра као део „првог ланца острва“ који је намењен спречавању слободног приступа Кине отвореном мору,

¹⁹⁴ Под вођством Маа, реализовани су бројни сусрети представника две стране, укључујући и сусрет шефа тајванског Савета за односе са матицом Ванг Јичија и директора Канцеларије Државног Савета НР Кине за односе са Тајваном Џанг Џиђуна 11. фебруара 2014. године. Погледати у Patience, Martin. *China and Taiwan in first government talks*. (11.02.2014.) Доступно на <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-26129171> (приступ 06.07.2014).

¹⁹⁵ *Associated Press*, “Taiwan president pledges stronger defense to China pressure”, *Fox News*, (29.12.2017.), доступно на <http://www.foxnews.com/world/2017/12/29/taiwan-president-pledges-stronger-defense-to-china-pressure.html> (приступ 15.02.2018. године).

¹⁹⁶ Schaller, Michael. "Securing the Great Crescent: Occupied Japan and the Origins of Containment in Southeast Asia." *The Journal of American History* (Organization of American Historians, Vol.69, no. 2, September 1982, p. 413).

односно као део истурених америчких безбедносних положаја, док, са друге стране Мореуза, Острво представља не само политички, него и геополитички централно место у разматрањима кинеских стратега.¹⁹⁷ Такође, важно је да се уочи и да је Тајван изузетно битна карика америчког транспацифичког мостобрана на Далеком истоку, уз Јапан, Републику Кореју, Филипине (иако постоје одступања у периоду Дутертеа на власти), а све више у тај „геополитички низ“ спада и Вијетнам. Као такав, транспацифички мостобран је један од два основна крака „кљешта“, којима САД држе Евроазију. Свакако, други важан крак тих геополитичких кљешта чине НАТО и ЕУ.

Карта 6 – „Геополитичке промене у случају поновног уједињења Острва са матицом“¹⁹⁸

¹⁹⁷ Видети у Scott, David. "US Strategy in the Pacific – Geopolitical Positioning for the Twenty-First Century", p. 618.

¹⁹⁸ Ауторска израда. На карти је приказана супозиција прекидања „велике баријере“, као прве опције стратегије обуздавања према НР Кини од периода рата у Кореји, односно од времена када је Тајван по први пут био директно укључен у ту америчку стратешку опцију према источним ободима Евроазије.

Такође, и код америчких стратега се постављају хипотезе какве би промене догодиле уколико би Тајван поново био под кинеском управом. Тако Тоши Јошихара и Џејмс Холмс оцењују да би повратак Тајвана под кинеску контролу, било мирољубиво, било војним средствима, довео до фундаменталних промена у кинеској стратегији. Те промене не само да би се огледале како у слободном приступу Пацифику, стварању услова за снажније геополитичко деловање на том правцу, већ би истовремено довеле и до готово потпуне контроле северног обода Јужног кинеског мора. У војно-стратегијском смислу, „пост-тајвански“ период омогућио би Пекингу најмање две ствари: 1) простор за шире деловање НОА кроз распоређивање војних капацитета, тренутно усмерених према Острву, ка другим интересним сферама, доминантно на јужном стратегијском правцу, односно Јужном кинеском мору у једном или два петогодишња периода и 2) коришћење Острва као војног упоришта – базе. И на овај начин би се стационирањем снага стратегијских ракетних јединица, ваздухоплова или ратних бродова делимично окружило Јужно кинеско море.¹⁹⁹ (видети Карту 1).

Раније су поменути и Кинмен²⁰⁰ и Матсу²⁰¹ острва, која се налазе под ефективном контролом Тајвана. Уколико се посматра значај тих острва са микро-

Контролом острва реализовало би се померање „линије обуздавања“ даље ка Пацифику и омогућило би се геополитичко деловање према северним ободима Јужног кинеског мора, као и на даље према водама које се налазе између првог и другог ланца острва. Истовремено, означена су и два секундарна, односно посредна „добитка“ који би Кина имала поновним присједињењем Тајвана.

¹⁹⁹ Видети у Yoshihara, Toshi, and James R. Holmes. "Can China Defend a 'Core Interest' in the South China Sea." *The Washington Quarterly* (Center for Strategic and International Studies, Washington, Vol. 34, no. 2, 2011, p.56). Иако је размештање војних снага матице на Острву након поновног уједињења варијанта коју НР Кина негира кроз своју политику мирољубивог уједињења, свакако да би она била саставни део овог процеса, што се види и из примера Хонг Конга.

²⁰⁰ Кинмен архипелаг сачињава два острва, Кинмен и Лиеју (*Lieyu*), као и неколико острваца, укупне површине од око 153км². Позиционирана су на самом уласку у Сјамен залив, од Тајвана су удаљена 200км, а историјски су веома блиско повезана са областима у Фуџијан провинцији. За детаље видети у Tsai, Huei-Min, and Bo-Wei Chiang. "Enclosing resources on the islands of Kinmen and Xiamen: From war blockade to financializing natural heritage." *Journal of Marine and Island Cultures* (Institution for Marine and Island Cultures, Mokpo National University, Mokpo, Vol.3, no. 2, December 2014, p.70).

²⁰¹ Матсу је мали архипелаг, сачињен од 19 острва и острваца, укупне површине од 29,6 км², смештен на око 211км северозападно од Тајвана и североисточно од града Фуџоу. Острва су насељена релативно малобројном популацијом – 11.196 становника. За детаље видети у Baldacchino, Godfrey, and Huei-Min Tsai. "Contested enclave metageographies: The offshore islands of Taiwan." *Political Geography* (Elsevier Ltd., Vol.40, May 2014, p.14).

геополитичке тачке гледишта,²⁰² може се закључити да би стављањем острва под своју контролу НР Кина посредно имала велику корист (видети Карту 2). Посебно је значај Кинмен острва дошао до изражаја крајем грађанског рата у Кини, када је архипелаг стављен под контролу Националиста са Тајвана и када је постао „граница“ између матице и Острва, убрзо затим, због свог важног геостратегијског положаја, претворен у важну војну базу, статус који је задржало све до деведесетих година 20. века.²⁰³ Сигурно је да би уједињењем Тајвана са матицом контрола ових архипелага значајно допринела ефективној контроли Тајванског мореуза, а посебно уласка у Сјамен, важног економског чворишта НР Кине. Њихов значај још је истакнутији приликом кризних периода у Тајванском мореузу, као и на ширем регионалном плану, јер би омогућио како одбацивање евентуалних непријатељских снага даље од копна, односно увећање стратегијске дубине НР Кине, тако и стварање повољнијих услова за размештање њених снага и коришћења острва као основице за даље напредовање. У (гео)економском смислу, посебно је важна контрола прилаза СЕЗ Сјамен, иако се није приметило да је и до сада била ометена у економском развоју.

Додатно, стављањем Кинмен, Матсу и Пенгу острва под своју контролу НР Кина би геополитички „затворила“ Тајвански мореуз у потпуности. У том смислу, посебно је важно уочити везу између фактичке контроле акваторије кроз пуно успостављање ЕЕЗ у Тајванском мореузу са кинеским позицијама према којима државе уживају одређену врсту суверенитета и унутар ЕЕЗ и ЕКП.

²⁰² Острва су често кроз историју била важна стратешка упоришта, у периоду династије Минг (од 1380-их година), током 17. века у економском смислу због сарадње и надметања са западним силама у трговини, као војне основице за нападе на Тајван средином 17. века, у периоду када су Острво контролисали Холанђани. Такође, Сјамен је одређен као једна од пет лука у складу са Споразумом из Нанђинга (1842.г.) за међународну трговину, да би временом постала економски центар јужног дела Фуђијан провинције. За детаље видети у Tsai, Huei-Min, and Bo-Wei Chiang. "Enclosing resources on the islands of Kinmen and Xiamen: From war blockade to financializing natural heritage.", p. 70. На почетку 21. века све више јачају везе између кинеског копна и Кинмен острва, укључујући и успостављање веза између Сјамен и Кинмен острва. У прилог јачању тих веза иду у повећане могућности туристичких посета становника матице Кинмен острву. Видети у Baldacchino, Godfrey, and Huei-Min Tsai. "Contested enclave metageographies: The offshore islands of Taiwan."

²⁰³ Војна администрација на Кинмен острву, уједно и на Матсу острвима (*War Zone Administration Committee*) укинута је 7. новембра 1992. године. Један од основних разлога за такав потез, односно за смањење војних ефектива на острву, био је последица економских реформи у НР Кини и отварања према свету и улоге Сјамена као специјалне економске зоне још од маја 1980. Tsai, Huei-Min, and Bo-Wei Chiang. "Enclosing resources on the islands of Kinmen and Xiamen: From war blockade to financializing natural heritage.", pp: 70-71.

Карта 7 – „Геополитички положај острва Кинмен (однос према кинеском копну и Тајвану)“

извор: Tsai, Huei-Min, and Bo-Wei Chiang. "Enclosing resources on the islands of Kinmen and Xiamen: From war blockade to financializing natural heritage.", p.70.

Када је Јужно кинеско море у питању, и значај поновног уједињења Тајвана са матицом, евидентно је да би се таква опција одразила и на кинеске територијалне маритимне интересе. Пре свега, непосредни добитак био би стављање под контролу највећег природног острва у Нанша архипелагу, Таипинг дао (Иту-Аба), које се тренутно налази под контролом Тајвана. Наиме, на Таипинг острву се налазе војне инсталације тајванских власти, укључујући и аеродром, а његов геополитички, као и геостратегијски значај све више расте узимајући у обзир појачане војне активности свих страна укључених у територијалне спорове у вези са Нанша архипелагом, као и чињеницом да САД све интензивније користе војну инфраструктуру на Острву за своје потребе. У том погледу, посредна корист коју би Кина остварила била би стварање додатних и изузетно повољних капацитета који би омогућили значајно геополитичко и геостратегијско позиционирање НОА и НР Кине у Јужном кинеском мору, посебно у његовим областима важним за могућност приступа, а самим тим и контроле, поморских линија комуникација које воде кроз ту акваторију од Малајског мореуза ка Источној Азији и обратно, као и могућност за снажнију одбрану геоекономских и енергетских интереса НР Кине у јужним деловима Јужног кинеског мора.

Друга посредна корист поновног стављања Тајвана под контролу матице огледа се у јачању дела кинеских ставова према спору у вези са Диаоју острвима у Источном кинеском мору. Наиме, кинески позиција о праву суверенитета базирана је, између осталог, и на поништењу неправедног Уговора из Шимоносекија, којима су спорна острва, заједно са Тајваном, потпала под јапанску управу, те је сигурно да би у случају поновног уједињења Острва са матицом кинеска позиција према Диаоју острвима била још снажнија.²⁰⁴ Трећа посредна корист за НР Кину у случају потпуног враћања Тајвана под суверенитет огледала би се и у (гео)економском смислу, пре свега проширењем ЕЕЗ и ЕКП под директном контролом, а самим тим и могућношћу њихове експлоатације. У овом погледу, потребно је имати у виду и одредбе кинеског Закона о ЕЕЗ и ЕКП, којим се дефинишу и друге појединости, попут уживања ограниченог суверенитета у ЕЕЗ и ЕКП.

Са кинеске стратегијске тачке гледишта Тајван се посматра као „најслабија карика“ у првом ланцу острва. У складу са тим, у Кини се наводе намере Јапана да на острвима источно од Тајвана омогући креирање *померене стратегијске основице за обуздавање*. Тако се као једна од локација помиње и острво Јонагуни (*Yonaguni*), где је планирано успостављање војне базе²⁰⁵, која би послужила као „резервни положај“²⁰⁶ како би се први ланац острва одржао у случају да се Тајван изузме из сфере утицаја САД и савезника. На тај начин би се одржала могућност обуздавања

²⁰⁴ За детаљније о питању Диаоју острва у Источном кинеском мору, погледати део овог рада: „3.3 Територијална питања у Источном кинеском мору“.

²⁰⁵ Најаве о могућностима коришћења острва у војне сврхе покренуте су још 2007. године, да би 2014. године и званично кренула изградња војних капацитета. Иако ће ОС Јапана на острву инсталирати радарску станицу са око 100 припадника, значајнија је била процена америчких дипломатских представника о капацитетима за смештај ратних бродова у луци на острву и хеликоптера на комерцијалном аеродрому. Видети у McCormack, Gavan. "Yonaguni: Dilemmas of a Frontier Island in the East China Sea." *The Asia-Pacific Journal* (Japan Focus, Vol.10, no. 40, 2012). Истовремено, приликом почетка градње радарске станице, јапански министар одбране Ицунори Онодера (*Itsunori Onodera*) је истакао да постоји могућност изградње војних испостава и на другим острвима југозападно од јапанских главних острва. Видети у "Japan expands its military footprint for first time in 40 years to counter China." (*Consortium of Defense Analysts - Threats to U.S. Security*. 03.05.2014.). Доступно на <https://cofda.wordpress.com/2014/05/03/japan-expands-its-military-footprint-for-first-time-in-40-years-to-counter-china/> (приступ 18.06.2015).

²⁰⁶ Видети у Li, Hongmei. *People's Daily*. У вези ојачања „резервног положаја“ у „линији обуздавања“ и милитаризације Окинава острва у Јапану видети и Key-young, Son, and Ra Mason. "Building a Maritime 'Great Wall' to Contain China? Explaining Japan's Recalibration of Risk with the Militarization of Okinawa." *Asian Perspective* (Kyungnam, Institute for Far Eastern Studies, Kyungnam University; Hatfield School of Government, Portland State University, Vol.37, no. 3 (July-September), 2013, pp. 437-461.)

Кине, али би свакако капацитети који би се евентуално успоставили на острву Јонагуни²⁰⁷ били далеко нижег капацитета него што би могло да се очекује са капацитетима и значајем који има Тајван.

Узимајући у обзир како политику, тако и активности које НР Кина спроводи у контексту покушаја остваривања контроле на Тајваном, сасвим је сигурно да ће Острво наставити да игра једну од доминантних улога у формулисању кинеске геополитике. Несумњиво је да је за Кину контрола Тајвана изузетан улог и евентуални добитак, али да се у том контексту суочава, и наставиће да се суочава, са неколицином фактора који јој не иду у прилог. Први је присуство подељеног јавног мњења на Острву, у којем ипак већину имају снаге које се противе уједињењу са матицом. Други је да САД, као највећа светска војна сила, имају изузетно висок степен геостратегијских интереса који искључују да Тајван постане део НР Кине, нарочито уколико се у обзир узму последње верзије америчких стратегија националне безбедности и војних стратегија, у којима се управо кинеска страна наводи као један од кључних изазивача америчкој премоћи. И трећи фактор који не иде у прилог кинеским аспирацијама по питању Тајвана, јесте позиција *регионалних играча*, предвођених Јапаном, који би уједињење матице и Острва видели као веома важан корак ка остварењу кинеске регионалне хегемоније, што је у супротности њиховим националним интересима и доводи до реакција које делују насупрот кинеских аспирација. Истовремено, најбољи аргумент који НР Кина може да користи у пропагирању своје позиције у чврстој је вези са економским чиниоцем и веома успешно спроведеним економским реформама које су промениле квалитет живота

²⁰⁷ Јонагуни је као једно од Јасејама (Yaeuama) острва део Окинава префектуре у Јапану и представља најзападније насељено јапанско острво. Налази се на око 110 километара источно (ENE) од Тајвана, пречника је 27,5км, површине од око 29 км² и иако је део Јапана, одликује се посебностима попут различитог сопственог језика (*dunan tunui*) и богатом културом, без обзира на малобројну популацију. Под јапанску управу поново је сврстан 1972. године, обзиром да је у периоду од краја Другог светског рата до тог периода био под америчком управом. Једна од најзначајнијих одредница Јонагуни острва је управо његов положај, који га чини и периферним у односу на остатак Јапана (удаљен је од Токија око 2.000 км), али му истовремено и развој територијалног спора са Кином око Диаоју острва, поред већ истакнутог запажања да може да постане саставни део „првог ланца острва“, даје битан стратегијски значај и у Јапану и у САД. Видети у McCormack, Gavan. "Yonaguni: Dilemmas of a Frontier Island in the East China Sea." Да је стратегијски положај Јонагуни острва свакако препознат говори и чињеница да је јапанска Идентификациона зона ПВО у том делу померана западно од 125° источне географске дужине.

њеног становништва, али и њену позицију у савременом свету.. У складу са таквим односом снага, неминовно је да ће питање Тајвана и даље наставити да буде чинилац којем ће се у Пекингу придавати огроман значај, као и једна од најважнијих, ако не и кључна тачка размимоилажења у сино-америчким односима.

3.2 Територијални спорови НР Кине у Јужном кинеском мору

Јужно кинеско море оивичено је копненим масама Кине на северу, Вијетнама на западу, Филипина на истоку и Малезије и Брунеја на југу. Унутар њега налази се велики број острва, гребена, спрудова и других рељефних облика. Ипак, главне четири групе острва које се налазе у Јужном кинеском мору, према називима који се користе у Кини, су Сиша, Нанша, Џонгша и Донгша острва. Море се протеже у правцу југ-север од 3°57' до 21° северне географске ширине, нешто више од 1.000 миља, и у правцу запад-исток од 109°30' до 117°50' источне географске дужине - око 500 миља. Заузима површину од око 3,5 милиона квадратних километара, просечне је дубине 1.212 метара, а највећа дубина му је 5.559 метара. Са Индијским океаном повезано је Малајским мореузом. Овакве физичко-географске карактеристике чине Јужно кинеско море полу-затвореним, према дефиницији датој у Конвенцији УН о праву мора.²⁰⁸

Однос Кине према интересима у Јужном кинеском мору је исказан и Законом о територијалном мору и граничном (спољном) појасу из 1992. године, Законом о ЕЕЗ и ЕКП из 1998. године, као и ставом према Конвенцији УН о праву мора из 1982. године, датом 1996. године приликом ратификације, о којој је већ било речи. Међутим, темељ овако јасније дефинисаних кинеских интереса били су ставови и поступци, присутни од формирања НР Кине, као и историјски контекст питања. Но, подстрек за јасније дефинисање ставова Кине према Јужном кинеском мору кроз законска акта и приступање међународним конвенцијама био је све снажнији геополитички значај те акваторије, како у домену (гео)економије, тако и у домену безбедности (геостратегије). Кључне одреднице тог значаја су: 1) веома важне поморске линије комуникација пролазе кроз Јужно кинеско море; 2)

²⁰⁸ Конвенција УН о праву мора из 1982. године, члан 122.

заинтересованост како *великих светских играча* за контролу тих комуникација, тако и земаља које на њега излазе и 3) чињеница да Јужно кинеско море поседује богате природне ресурсе. Управо су наведене карактеристике довеле до тога да Јужно кинеско море постаје све значајније у стратегијским оквирима на регионалном, али и на глобалном нивоу. Због тога не чуди што се оно данас све више сматра (азијским) Медитераном 21. века, аналогно значају који је Медитеран имао током ранијег периода историје Европе и света, пре свега узимајући у обзир да кроз Јужно кинеско море иду најважније поморске руте ка (и од) тренутно другој и трећој светској економији по величини – Кини и Јапану.

Као резултат оваквог кинеског постављања геостратегијски значај Јужног кинеског мора добија све већу пажњу и других међународних субјеката, пре свих САД. Тако се у једном од извештаја Центра за нову америчку безбедност, посвећеном управо односима САД и Кине у вези са Јужним кинеским морем (*Cooperation from Strength: The United States, China and the South China Sea*), констатује да је његов геостратегијски значај тешко пренагласити. У наведеном извештају се истиче да „Јужно кинеско море функционише као грло између западног Пацифика и Индијског океана – маса повезујућег економског ткива где срастају глобалне поморске руте, чија је вредност 1,2 хиљада милијарди УСД на годишњем нивоу. То је и демографско чвориште глобалне економије 21. века, где 1,4 милијарди Кинеза, скоро 600 милиона јужних Азијаца и 1,3 милијарде становника индијског потконтинента транспортује виталне ресурсе и размењује добра на регионалном и глобалном нивоу. То је и област где неколико земаља има преклапајуће територијалне захтеве над морским дном са доказаним резервама нафте у износу од седам милијарди барела, као и са налазиштима природног гаса процењеним на 900 хиљада милијарди кубних фита (приближно 25,5 хиљада милијарди кубних метара – примедба И.З.)“²⁰⁹

Узимајући у обзир растући значај Јужног кинеског мора у регионалним и глобалним оквирима, снажна заинтересованост Кине на новом нивоу економског

²⁰⁹ Cronin Patrick M (ed.), *Cooperation from Strength: The United States, China and the South China Sea*, (Center for New American Security, January, 2012, p.5.)

раста и политичке и војне моћи за ову акваторију је очекивана. Кинески интереси превасходно су усмерени, у геополитичком смислу, на контролу поморских линија комуникација које пролазе кроз Јужно кинеско море, као и на могућност експлоатације природних ресурса, што заједно директно ствара могућност за обезбеђивање услова за даљи економски раст и безбедност. Ипак, ти интереси у овом случају супротстављени су у значајној мери настојањима других заинтересованих држава које такође сматрају да имају суверенитет над архипелазима или право на успостављање ЕЕЗ у Јужном кинеском мору, као и чињеници да и друге државе, као и Тајван, имају под својом *de facto* контролом поједина острва и гребене. Такво супротстављање окарактерисано је истицањем права неколико држава, пре свих Филипина, Вијетнама и Малезије, а у мањој мери Брунеја, како на билатералној основи, тако и у оквиру Асоцијације нација југоисточне Азије (АСЕАН), као и тајванских власти над острвима Сиша²¹⁰, Нанша²¹¹, те Хуангјан (*Huangyan Dao*)²¹², док су Донгша²¹³ и Џонгша²¹⁴ острва превасходно предмет спорења НР Кине и Тајвана. Узимајући у обзир да спорење НР Кине и власти на Тајвану, услед комплексности односа матице и Острва, не можемо да сматрамо међудржавним спором, али га то не чини мање опасним по стабилност региона..

Геополитички значај Сиша/Парасел и Нанша острва/Спратли острва огледа се, превасходно, у њиховој позицији, као и природним ресурсима који се налазе у

²¹⁰ Наведени архипелаг може се наћи у различитој литератури и као Параселски архипелаг (*Paracel*) углавном у западној литератури и на картама енглеског говорног подручја или Хоанг Са (*Hoang Sa*) у Вијетнаму.

²¹¹ Нанша архипелаг се у литератури може наћи и као Спратли острва (*Spratly Islands*) у западној литератури и на картама енглеског говорног подручја, као Куан дао Труонг Са (*Quan dao Truong Sa*) у Вијетнаму или као Капулуан нг Калајан (*Kapuluan ng Kalayaan*) у Филипинима.

²¹² Ова острва позната су и као спруд Скарборо (*Scarborough Shoal*) у енглеском говорном подручју или као Панатаг спруд (*Panatang Shoal*) на Филипинима. Такође, у употреби је и термин Минжу Ђао (*Minzhu Jiao*) острва. Налазе се на око 150 миља западно од филипинског острва Лусон.

²¹³ Донгша острва (*Dongsha Qundao*, енглески назив *Pratas Islands*) представљају мању групу коралних острва која се налазе на мање од 200 миља у правцу југ-југоисток од Хонг Конга.

²¹⁴ Џонгша острва (*Zhongsha Qundao*, енглески назив *Macclesfield Bank*) представљају подручје које се другачије третира у кинеској и западној литератури и извештајима. Наиме, у западној литератури *Macclesfield Bank* представља три подводна гребена који се налазе југоисточно од Сиша архипелага. Међутим, у Кини је присутан другачији приступ овом подручју. Наиме, у кинеској формулацији „термин 'Zhongsha Qundao' није ограничен само на *Macclesfield Bank*, већ обухвата и спруд Скарборо и друге гребене, као што су *Truro Shoal (Xianfa Ansha)*, *Helen Shoal (Yitong Ansha)*, *St. Esprit Shoal (Shenhu Ansha)* и *Dreyer Shoal (Zhongnan Ansha)*. За детаљније погледати у Zou Keyuan, *Law of the Sea in East Asia: Issues and prospects*, (London and New York, Routledge, 2005, pp. 55-56.)

њиховој близини. Уколико бисмо се користили концептом поморске моћи, који је дефинисао Алфред Мехен, могли бисмо да закључимо да њихова географска позиција омогућава одличну полазну основу за контролу неких од најважнијих светских поморских линија комуникација данашњице, обзиром да се налазе у близини или на самим комуникацијама.²¹⁵ Дакле, централно место у интересима свих заинтересованих држава, па тако и НР Кине, у Јужном кинеском мору, представљају Сиша²¹⁶ и Нанша острва.²¹⁷

Оба архипелага нису до 1970-их година имала у тој мери велики значај на геополитичким картама света, као што је ситуација данас. Њихову стратегијску вредност препознала је, пре тог периода, РМ Јапана током Другог светског рата, кратко их зауевши и направивши подморничке базе на њима. Међутим, по окончању рата присуство Јапана престаје, што је створило простор да представници тадашње француске колонијалне власти у Вијетнаму и Републике Кине, тј. Тајпеја, искажу права суверенитета над острвима.²¹⁸

²¹⁵ Мехен је овакав закључак извео у свом чланку о под називом “*Hawaii and Our Future Sea Power*“ („Хаваји и наша будућа поморска моћ“), где је анализирао значај Хаваја за тада још увек недовољно развијени таласократски потенцијал Сједињених Држава. За детаљније погледати у Зарић Иван, *Утицај идеја Алфреда Махана на савремену америчку геополитику и геостратегију*.

²¹⁶ Архипелаг Сиша/Парасел састоји се од групе коју чини 15 острва и неколицина пешчаних спрудова и гребена. Позициониран је јужно од кинеског острва Хаинан и источно од града Да Нанг у Вијетнаму. Обзиром да се налази у самом средишту Јужног кинеског мора, као и да је дубина мора одмах изван архипелага готово 1.000 метара, може се извести закључак да би примарни интерес заинтересованих држава био да контролом ових острва остваре проширење својих територијалних вода и ЕЕЗ.

²¹⁷ Нанша архипелаг или Спратли острва чини групација више од стотину острваца, гребена и спрудова „расутих“ на великој површини Јужног кинеског мора. Удаљен је мање од 100 миља од филипинског острва Палаван (*Palawan*) или острва Борнео (Малезија), од југозападне обале Вијетнама око 350 миља и око 400 миља јужно од Сиша острва. Лоциран је, поготово његови западни делови, на самом поморском саобраћајном чворишту које спаја Пацифик, преко Јужног кинеског мора и Малајског мореуза са Индијским океаном, чиме је стратегијски значај овог архипелага готово неупоредив у савременом свету.

²¹⁸ Право суверенитета над Сиша и Нанша острвима Вијетнам и Кина су исказивали без обзира на државно уређење. Тако је и НР Кина, по формирању 1. октобра 1949. године, наставила са инсистирањем на сувереном праву над овим острвима, као и Вијетнам током периода од француских колонијалних власти па све до данашњих дана (током поделе Вијетнама на северни и јужни део земље, јужни део Вијетнама је константно исказивао своје право над острвима, док је промена става тзв. Северног Вијетнама уследила током 1970-их година. Претходно је Северни Вијетнам, као кинески сателит, признавао суверенитет Кине над Сиша острвима). Такође, и тајванске власти су и после 1949. године истицале право на острва. За детаљније о наведеном консултовати Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, (Routledge, New York & London, 1989). За тврдње Тајвана у вези са полагањем права над острвима у Јужном кинеском мору видети и у

Иако је надметање за територије у Јужном кинеском мору интензивирано након седамдесетих година 20. века, ривалитет је био присутан и у ранијем периоду. Карактеристика таквог спорења, током 1950-их и 1960-их година, била је да без обзира на присуство изјава о праву суверенитета, заинтересоване државе нису биле превише активне у потраживању својих права, док је доминација САД била део успостављеног поретка. Тако је Кина успоставила своје присуство 1955. године на групи острва Амфитрит²¹⁹ у оквиру Сиша/Параселских острва, док су тајванске власти успоставиле свој први гарнизон на острву Таипинг (*Tai ping Dao*)²²⁰ у Нанша архипелагу.²²¹

Промену која је довела до стварања могућности да се Јужно кинеско море развије у праву арену геополитичког надметања створио је низ догађаја глобалног и регионалног нивоа током седамдесетих година 20. века.²²² Тако је, променом кључних регионалних и глобалних стратегијских услова, дошло и до промена у понашању свих актера у Јужном кинеском мору, уз интензивирање активности свих заинтересованих страна.

Територијални спор НР Кине и Вијетнама у Јужном кинеском мору одвија се и у Сиша и у Нанша архипелагу. Односи две стране били су обележени и сукобима,

Hu Nien-Tsu Alfred. "South China Sea: Troubled Waters or a Sea of Opportunity?" *Ocean Development & International Law*, (Taylor & Francis Group, Philadelphia, Vol.41, no. 3, 2010, pp. 203-213).

²¹⁹ Група острва Амфитрит (*Amphitrite Group*) налази се на источном ободу архипелага Сиша. Централно острво ове групе је Јонсинг (*Yongxing*, енглески Вуди острво (*Woody island*), вијетнамски Пу Лам (*Phu Lam*)), које је и, од скоро, административни центар Кине у архипелагу, као и Ши Дао (*Shí Dao*, енглески *Rocky Island*, вијетнамски назив Ђао Ђа (*Đao Đa*)). Северни део групе острва чине Сиша Џоу (*Xisha zhou*, енглески *West sand*, вијетнамски назив Кон Кат Тај (*Con cat Tay*); Џаошу (*Zhaoshu Dao*, енглески *Tree Island*, вијетнамски назив Ђао кај (*Đao Cay*)) и подгрупа од седам острва названа Ђилијен Ју (*Qilian Yu*).

²²⁰ Највеће природно острво у Нанша архипелагу. Као и за друга острва, гребене и спрудове у Јужном кинеском мору, у зависности од литературе користе се и следећи називи за ово острво: енглески *Itu Aba Island*, вијетнамски назив је Ба Бин (*Ba Binh*), а филипински Лигао (*Ligao*).

²²¹ За детаље консултовати Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, р. 11. Обзиром на различите изворе доступне за прво присуство на овим острвима, Ло закључује да је присуство Тајвана на острву Таипинг највероватније од 1956. године.

²²² Међу најзначајније догађаје у том смислу спадају: повлачење САД из Вијетнама, интензивирање питања безбедности поморских линија комуникација у Јужном кинеском мору, прве детаљније прогнозе о постојању резерви нафте и гаса у подморју, уз истовремено отпочињање преговора и консултација о Конвенцији УН о праву мора

прво 1974. године у Сиша,²²³ а затим и 1988. године у Нанша архипелагу. Између два оружана сукоба, две стране су одмеравање снага и истицање супротстављених ставова реализовале дипломатским и пропагандним средствима, при чему је Вијетнам 1980. и 1982. године објавио две Беле књиге којима је презентовао своју позицију.²²⁴ Ипак, након константних тензије између две стране и низа блиц окршаја, те сукоба код Чигуа гребена почетком 1988. године, где надмоћније кинеске снаге успостављају контролу над гробеном, долази до укупног јачања кинеског присуства у Нанша архипелагу.

Поред Вијетнама, право над острвима са припадајућом акваторијом у Нанша архипелагу исказују и Филипини, који су до почетка 1980-их година успоставили војну контролу над осам острва. Међутим, Филипини нису, као НР Кина и Вијетнам, исказали право над целим архипелагом, него само над делом обухваћеним картом подручја *Kalayaan*.²²⁵ Малезија такође, недуго затим, истиче право суверенитета над делом Нанша архипелага. Прва значајнија акција коју је предузела Малезија била је 1983. године, када је успостављена контрола над гробеном Данван Ђао (*Danwan Jiao*)²²⁶, а званично је право над спорним острвима истакла 1979. године, објављивањем карте ЕКП.²²⁷

Ипак, кључна карактеристика кинеског постављања према Филипинима и Малезији у том периоду била је одређена чињеницом да је Кина желела да умањи

²²³ Након овог сукоба код групе острва која се налази на југозападу Сиша архипелага, а која се називају Јонгл (*Yongle Qundao*) или Група полумесеца (*Crescent Group*), Кина је у потпуности успоставила контролу над Сиша архипелагом. Вијетнам је после губитка контроле над тим острвима успоставио контролу над неколико рељефних облика у Нанша архипелагу, чиме се сукоб две стране примарно пренео у тај део Јужног кинеског мора.

²²⁴ Битно је да се уочи и шири међународни контекст у којем долази до заоштравања односа Кине и Вијетнама. Наиме, услед лоших односа Кине и бившег СССР, дошло је до приближавања Кине са САД, што је резултирало и успостављањем дипломатских односа између те две земље. Такође, Кина је и са Јапаном побољшала односе потписивањем мировног споразума. С друге стране, Вијетнам је имао све боље односе са СССР, са којим потписује и Споразум о пријатељству и сарадњи. У тако комплексној ситуацији, питање Сиша и Нанша острва имало је споредни карактер и примарно су служили да би се „поставила позорница“ за решавање других спорних питања.

²²⁵ Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, pp: 145-146.

²²⁶ Гребен је познат и као *Swallow Reef* на енглеском говорном подручју, као *Layang-Layang* у Малезији, *Celerio* на Филипинима или *Da Hoa Lau* у Вијетнаму.

²²⁷ Карта је обухватила и део острва, гробена и других рељефних облика Нанша острва, која су представљена као део малезијске територије. Погледати у Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, pp. 155-157.

утицај СССР и совјетске флоте у Јужном кинеском мору. Совјетски утицај је јачао преваходно кроз сарадњу са Вијетнамом. Управо је наведено *балансирање* најснажније утицало на позицију Кине, која је свакако настојала да има подршку Филипина и Малезије у супротстављању јачању СССР на њеном јужном крилу, узимајући у обзир тада актуелне односе са СССР на копненој граници, због чега је до озбиљнијег заоштравања става према овим државама у контексту спорова у Нанша архипелагу, дошло тек у првој деценији 21. века.

Свакако, највећи притисак на укупну ситуацију у Јужном кинеском мору врши сама Кина као сила у успону. Основе кинеског става, које су у вези са територијалним маритимним интересима, могу се, условно поделити у две целине: 1) полагања права суверенитета над острвима у Јужном кинеском мору и 2) јурисдикција над акваторијом у том мору. Узимајући у обзир међусобну испрепетаност и повезаност питања права суверенитета и јурисдикције, ове две целине се не могу посматрати одвојено када су територијални поморски интереси и територијални спорови у Јужном кинеском мору по среди.

Питање суверенитета над острвима у Јужном кинеском мору датира из периода пре успостављања Народне Републике. Историјско право које Кина сматра да поседује над острвима у Јужном кинеском мору представља један од важнијих чинилаца њене позиције, што тврди и убедљива већина кинеских аутора, било ранијих, било савремених. Тако, на пример, Ченг Хуан сматра да је историјско право Кине тако добро документовано и сеже до античке прошлости да би за сваку другу страну било готово немогуће да докаже контра аргументе. Такође, и Тао Ченг сматра да Кина има супериорно право над овим острвима које поткрепљује и подацима о поседовању права на основу међународних уговора. Такође, Чиу и Парк сматрају да Кина поседује чвршће упориште у историјском праву над Сиша и Нанша острвима у односу на Вијетнам.²²⁸ У истом контексту и савремени кинески аутори, попут

²²⁸ За детаљније видети у Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, pp. 13-14. Ипак, и Ло закључује да поједини кинески аутори, попут Ченг Хуана и Тао Ченга нису увек и у потпуности узимали у разматрање ставове других заинтересованих држава, пре свега Републике Вијетнам, иако имају свеобухватнији и више балансиран став од претходних аутора.

извршног директора кинеског Института за поморске послове (*China Institute of Marine Affairs*) и од 2008. године члана Међународног трибунала за право мора Цигуо Гаоа (*Zhiguo Gao*) и професора међународног права на Цинхуа Универзитету Бинг Бинг Ђа (*Bing Bing Jia*), сматрају да је неспорно кинеско историјско право на Јужно кинеско море, за шта наводе бројне кинеске изворе као доказе.²²⁹ Такође, и Ли Ћингсин (*Li Qingxin*) даје увид у мноштво историјских доказа и приказа кинеског присуства у Јужном кинеском мору током историје, превасходно се бавећи историјским *Поморским путем свиле*.²³⁰

Међутим, питање историјског права над спорним острвима изазивало је и још увек изазива опречне реакције свих заинтересованих страна. Тако су, на пример, Филипини као доказ да кинеско инсистирање на историјском праву над острвима у Јужном кинеском мору није основано објавили и каталог карата који представља део картографске изложбе под називом „Историјске истине и лажи: спруд Скарборо на античким картама“ (*„Historical Thrust and Lies: Scarbrough's coal on the ancient maps“*).²³¹

Представљање делова Јужног кинеског мора као интегралног дела Кине, у модерној историји, започело је 1914. године. Наиме, те године је кинески картограф Ху Ћинђие (*Hu Jinjie*) израдио карту која је представљала основу за рад картографа у наредним деценијама. Хуова карта обухватала је само Сиша и Донгша острва, а ка југу се протезала до области између 15 и 16 степени северне географске ширине.²³²

²²⁹ За детаљније видети у Gao, Zhiguo, and Bing Bing Jia. “The Nine-dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications”, *The American Journal of International Law* (American Society of International Law, Washington DC, Vol. 107, Issue No. 1, January 2013, pp. 98-124.)

²³⁰ Видети у Li Qingxin, *Maritime Silk Road*. (China Intercontinental Press, Beijing, 2006). За детаљније објашњење историјских околности и кинеског приступа праву суверенитета над територијама у Јужном кинеском мору, у периоду до 1970-их година, погледати у Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, pp. 26-33.

²³¹ Картографску изложбу приредио је Институт за поморске и океанске послове (*Institute for Maritime and Ocean Affairs*) Филипина. Карте су доступне на <http://www.imoa.ph/imoawebexhibit/> (Приступљено 12. септембра 2014. године). Изложба и пратеће карте конципиране су на оспоравању кинеског историјског права на Хуангјан гребену, а тиме посредно и праву суверенитета, чему у прилог сведочи и наведена изложба. Ипак, у таквом „сукобу“ све значајније место заузима објављивање различитих врста карата којима се властита ставови подупиру или туђи оспоравају, окарактерисана кованицом „mapfare“ („ртовање картама“).

²³² Није познато зашто су карте обухватале само наведене области. За детаље погледати у Keyuan, Zou. *Law of the Sea in East Asia: Issues and prospects.*, op.cit, p. 44. И Вијетнам је такође, кроз истицање своје

Након тога су кинеске власти питање представљања Јужног кинеског мора и суверенитета над острвима актуелизовале 1933, формирањем интересорног комитета (*Land and Water Maps Inspection Committee*)²³³ и наставком публикувања карата Јужног кинеског мора.²³⁴

Ипак, непосредан повод за овако, интензивније, приступање Кине питању спорних острва у Јужном кинеском мору било је заузимање неколико мањих острва у Нанша архипелагу које је предузела Француска, као сила која је била заштитник Вијетнама тога доба, што је изазвало снажне кинеске протесте и довело до објављивања карти Јужног кинеског мора на којима се кинески суверенитет протезао до области између седам и девет степени северне географске ширине. Међутим, оно што представља важну чињеницу је то да су карте, атласи и друге публикације које су третирале спорна острва биле, највећим делом, производ рада појединаца, а не и званичне публикације државних институција.

Након Другог светског рата, влада Републике Кине, тј. Тајпеја, поново је истакла своје право суверенитета над наведеним острвима после повлачења Јапана 1946. године,²³⁵ а већ наредне године закључено је да најјужнија граница Кине

позиције, наглашавао карте које говоре у прилог његовом историјском праву над острвима, уз истовремено спорење карата које савремена Кина наглашава будући да су кинеске карте кроз историју приказивале различите делове Јужног кинеског мора као своје. Видети у Pedrozo, Raul Pete, *China versus Vietnam: An Analysis of the Competing Claims in the South China Sea*, Occasional Paper, (CNA Washington D.C., 2014).

²³³ Први кључни задатак који је комитет урадио био је пописивање и именовање свих острва, гребена, спрудова и других рељефних облика у Јужном кинеском мору, од којих је већина била у саставу Сиша или Нанша острва. Комитет је 1935. године објавио карту којом је јужна граница Кине досезала до четвртог степена северне географске ширине и која је укључивала и Џенгму гребен (*Zengmu Reef*) у кинеску територију. Између осталих, видети и Gao, Zhiguo, and Bing Bing Jia. "The Nine-dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications", pp. 101-102.

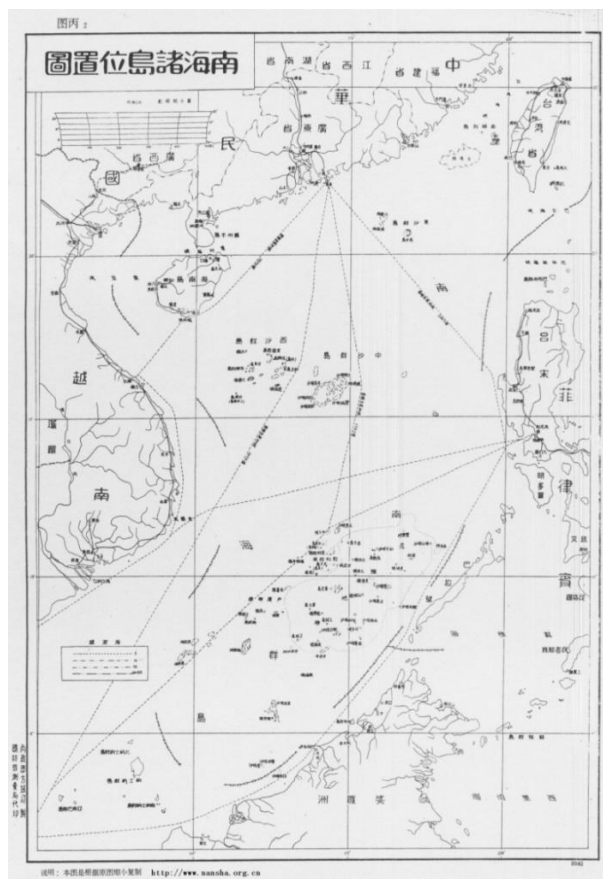
²³⁴ Наредна карта објављена је 1936. године и обухватала је Сиша, Нанша, Донгша и Џонгша острва. Погледати у Li Jinming, Li Dexia: "The Dotted Line on the Chinese Map of the South China Sea: A Note", *Ocean Development & International Law*, (Taylor & Francis Inc, Washington, D.C, 2003, Vol. 34, Issue 3/4, pp. 287-289). Џоу Кејуан даје податак да је већина карата у том периоду као најјужнију границу представљала области између седам и девет степени СГШ, а да је линија померена на четири степена СГШ у атласу који је штампан 1936. године. Погледати у Keyuan, Zou. *Law of the Sea in East Asia: Issues and prospects*, p. 44.

²³⁵ Како наводе Гао и Ђие, Кина је повратила Сиша и Нанша острва од Јапана (иако је став Јапана по овом питању различит од кинеског) на основу Декларације из Каира и Потсдамске декларације, а да при томе није било реакција Вијетнама. Такође, Кина је послала и једну групу бродова са задатком да означе Јонсинг острво (*Woody Island*), у Сиша архипелагу, као и Таипинг острво у Нанша архипелагу. Видети у Gao, Zhiguo, and Bing Bing Jia. "The Nine-dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications", p. 102.

досеже до четвртог степена северне географске ширине. У складу са тим и у циљу додатног одређења територије под суверенитетом Кине, Министарство унутрашњих послова је 1. децембра 1947. године публикувао карту Јужног кинеског мора којом су Сиша, Нанша, Џонгша и Донша острва представљена као суверена територија Републике Кине (видети карту 3), након чега је она штампана као додатак на карти административне поделе државе. Ова карта коју је МУП Р. Кине објавио 1947. године и која је представљена као додатак карти административне поделе Р. Кине из 1948. године прво је објављивање карте која је приказала територијално разграничење са суседима у Јужном кинеском мору. Линија разграничења Кине са суседима је, према наводима једног од аутора карте, Ванга Сигуанга (*Wang Xiguang*), одређена тако да иде еквидистанцом између Кине и других држава. Због представљања разграничења са 11 испрекиданих линија, ова карта названа је и „карта од 11 црта“ (*11-dotted line*). Овде је неопходно приметити да се у литератури често користи термин „карте од девет црта“ (*9-dotted line*), али је таква карта публикована тек након 1953. године у време када је већ била успостављена НР Кина и то на основу одлуке Чу Енлаја, тада министра спољних послова, да се уклоне две црте које су представљале линију разграничења у Беибу заливу.²³⁶ Такође, у административном смислу, Кина је у мају 1949. године све архипелаге у Јужном кинеском мору, потчинила дистрикту Хаинан, у оквиру провинције Гуангдонг.²³⁷

²³⁶ Li Jinming, Li Dexia, “The Dotted Line on the Chinese Map of the South China Sea: A Note“, pp 289-290.

²³⁷ Gao, Zhiguo, and Bing Bing Jia. “The Nine-dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications“, pp 103. Реорганизацијом државне администрације острва припадају Хаинану, који постаје једна од СЕЗ. Последња промена у том домену догодила 24. јула 2014. године када је званично формирана Санша префектура. Седиште префектуре налази се на Јонсинг острву, а административно је надређена свим острвима, гребенима и спрудовима у Јужном кинеском мору. Погледати “China establishes Sansha City” *Xinhua*. (24.07.2014.), http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-07/24/c_131734893.htm (приступ 24.07.2014.).

Карта 8 – Јужно кинеско море - „карта од 11 црта“²³⁸

извор: Hu, Nien-Tsu Alfred. “South China Sea: Troubled Waters or a Sea of Opportunity?”, p 208.

Од оснивања НР Кине, прва исказивања права суверенитета над острвима у Јужном кинеском мору била су представљена у средствима јавног информисања, док је прву званичну реакцију НР Кине јавно представио тадашњи министар спољних послова Чу Енлај у изјави датој у вези са мировном конференцијом у Сан Франциску из 1951. године.²³⁹ Потврђивање права суверенитета над спорним острвима НР Кина је учинила и усвајањем Декларације о територијалном мору у децембру 1958.

²³⁸ Карта представља Јужно кинеско море и објавио ју је МУП Републике Кине 1. децембра 1947. године.

²³⁹ Видети у Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, p. 26. Такође, у истом тексту погледати и део у вези са неуспелим покушајем усвајања изјаве о праву суверенитета НР Кине над острвима у Јужном кинеском мору, који је совјетска делегације, у име НР Кине, изнела на конференцији у Сан Франциску. Одбијање усвајања ове изјаве често се данас узима као један од аргумената на Западу, на Филипинима и у Вијетнаму, који говори супротно кинеским тврдњама на историјско право над острвима у Јужном кинеском мору.

године.²⁴⁰ Том приликом је констатовано да се декларација односи на све територије НР Кине, како копненог дела и приобалних острва, тако и „Тајвана са околним острвима, Пенгу острва, Донгша острва (*Tungsha*), Сиша острва, Чунгша острва (*Chungsha*) и Нанша острва, као и свих других острва која припадају Кини, а која су од копна и приобалних острва одвојена отвореним морем (*high seas*).“²⁴¹ Битне одлике Декларације из 1958. године су да се и у њој констатује да између копна матице и обалних острва, са једне стране и острва у Јужном кинеском мору са друге стране, постоји отворено море, као и да се исти метод мерења територијалног мора примењује и на острва у Јужном кинеском мору.²⁴²

Прву акцију у вези са успостављањем суверенитета над Сиша и Нанша острвима НР Кина спроводи упућивањем истраживачког тима на Амфитрит групу острва у Сиша архипелагу 1955. године, док током 1950-их и 1960-их година ставове исказује превасходно изјавама у средствима јавног информисања. Истовремено, саопштења су објављивана и поводом кршења уласка у ваздушни простор и акваторију, од чега је само у вези са САД, у периоду од 1959. године до децембра 1971. године, дакле током рата у Вијетнаму, било издато преко 200 саопштења.²⁴³

Дакле, од успостављања Народне Републике Кине па до седамдесетих година 20. века, кинеска позиција била је карактерисана чињеницом одсуства значајније акције уз константно истицање права суверенитета. Истовремено, друге битне унутрашње и међународне околности такође су имале утицај на кинеске ставове у

²⁴⁰ Ова Декларација усвојена је само пет месеци после завршетка прве Конференције УН о праву мора (UNCLOS I). Важно је уочити да НР Кина није у том периоду била чланица УН, већ да је њено место заузимала Република Кина, тј. Тајпеј. Ипак, Декларација је у највећој мери била у складу са принципима усвојеним на UNCLOS I, који су представљени кроз Женевску конвенцију о праву мора из 1958. године. Ипак, битно је уочити да је НР Кина Декларацијом дефинисала своје територијалне воде од 12 миља од основне линије, иако договор о том питању није био постигнут на UNCLOS I, а дотадашња пракса била је да се територијално море протеже до три миље од основне линије. За детаљније погледати у Xue Guifang. “China and the Law of the Sea: An Update”, у Michael D. Carsten (ed). *International Law Studies - International Law and Military Operations*. (Newport, Rhode Island: Naval War College, Vol. 84, 2008. pp. 102-103.)

²⁴¹ Члан 4 Декларације. Видети у *Limits in the Seas - No. 43: Straight Baselines: People's Republic of China*. (Office of the Geographers, Bureau of Intelligence and Research, US Department of State, Washington DC, 1971, p.2).

²⁴² Наведено је касније потврђено и Законом о територијалном мору и граничном (спољном) појасу из 1992. године.

²⁴³ Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, p. 29.

вези са територијалним маритимним интересима и споровима у Јужном кинеском мору. Тако су значајан утицај на кинеске ставове имали и спорови о разграничењима који су вођени током 1950-их и 1960-их година на копненим границама. Такође и почетак економских реформи и политике отварања унео је нову димензију у геополитичку перцепцију Кине,. У том контексту занимљиво тумачење кинеске политике према споровима у Јужном кинеском мору дао је и Марвин Самјуелс у својој књизи „Надметање за Јужно кинеско море“ (*Contest for the South China Sea*), у којој еволуцију кинеских ставова везује за историју успона и падова кинеске поморске моћи, при чему је закључио да су се кинески интереси, али и присуство *ширили* или *скупљали* у зависности од њене жеље и капацитета да постане поморска сила. Савремен приступ ка споровима у Јужном кинеском мору, Самјуел је повезао са редефинисањем таласократске политике (*ocean policy*) почетком 1970-их година, која је представљала окосницу промене става НР Кине према територијалним споровима у Јужном кинеском мору.²⁴⁴

Посредно и непосредно сви закони и друга акта²⁴⁵ које је Кина усвајала, а који се односе и на Јужно кинеско море, имали су везе са картом од *девет црта*. Без обзира на веома честе интерпретације о суштини карте Јужног кинеског мора од *девет црта*, никада није до краја са кинеске стране разјашњено њено право значење, односно да ли на тај начин НР Кина тврди да има право како суверенитета над свим острвима, тако и право јурисдикције у околним водама, обухваћеним картом. Као путоказ ка правилнијем разумевању кинеског модификованог става, може да се искористи и објављивање дела основне (базне или обалне) линије у односу на коју се одређују територијално море, спољни појас, ЕЕЗ и ЕКП, а које је Кина објавила у мају 1996. године. У склопу те основне линије, објављено је и 28 основних тачака око Сиша острва, у односу на које је одређено територијално море око њих. Воде унутар линије спојене тим тачкама Кина је дефинисала као своје унутрашње воде.

²⁴⁴ За детаљније погледати у Marwyn S. Samuels, *Contest for the South China Sea*, (Methuen, New York, 1982).

²⁴⁵ Декларација о територијалном мору из 1958. године, усвајање Закона о територијалном мору и граничном (спољном) појасу из 1992. године, ратификација Конвенције УН о праву мора 1996. године и усвајање Закона о ЕЕЗ и ЕКП 1998. године.

Истовремено, Кина је најавила да ће, у каснијем периоду, објавити и основне линије, укључујући и основну линију за Нанша острва.²⁴⁶

Нови „талас“ заостравања односа међу заинтересованим странама догодио се услед потребе да се, у складу са Конвенцијом УН о праву мора, дефинишу ЕЕЗ и у Јужном кинеском мору, што је довело до преклапања економских ексклузивних зона пре свих Вијетнама, Филипина, Брунеја, Малезије и НР Кине. Међутим, примена принципа у међународном праву да „територија доминира акваторијом“, односно да јурисдикција поморског права деривира из суверенитета над копном доводи до тога да се тек правом суверенитета над копном могу уживати права у акваторији, укључујући и ЕЕЗ и ЕКП, што је додатно интензивирало значај територијалних спорова.

Основни закључци о кинеској позицији, односно еволуцији кинеског поступања поводом спорова у Јужном кинеском мору, базирних на карти од *девет црта*, су да: овом картом Кина истиче свој суверенитет над острвима и другим острвским рељефним облицима који су обухваћени њоме, као и суверенитет, суверена права и јурисдикцију над околним водама и морским дном, а у складу са Конвенцијом УН о праву мора; она служи за очување историјских кинеских права на рибарење, пловидбу и друге поморске активности у водама и ЕКП, као што су експлоатација нафте и гаса; она може да послужи као потенцијална линија разграничења на мору између држава које излазе на Јужно кинеско море и да кинеска страна креативно тумачи право и чак говори о „еволуцији“ мапа и још важније, она жели ексклузивно и у целости контролу над ЈКМ.

Када је у питању јурисдикција НР Кине над акваторијом Јужног кинеског мора, како наводи Ванг, Кина је у јуну 1973. године, у радном документу поднетом Комитету УН за подморје (*UN Seabed Committee*), сугерисала да архипелаг и низ острва која се налазе близу једна другима треба посматрати као целину у смислу одређивања граница територијалног мора које их окружује.²⁴⁷ Не мање значајно је и питање права

²⁴⁶ Keyuan, Zou. *Law of the Sea in East Asia: Issues and prospects*, p. 46.

²⁴⁷. Видети у Wang Junming: “New map boosts China's claim in sea“, доступно на http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2014-07/04/content_17646555.htm (приступљено 06..07.2014. године). Овде је свакако у потпуности јасан став НР Кине када су у питању Сиша острва, узимајући у

на рибарење у акваторији у Јужном кинеском мору, где НР Кина такође сматра да постоје, поред права суверенитета и традиционална права на рибарење у одређеним областима ексклузивних економских зона или водама архипелага суседних држава. Овакав став заснива се на историјским активностима кинеских рибара и других усмерених на експлоатацију поморских ресурса, који су унапређивањем технологије довели до ширења активности у оквиру области од *девет црта*, па и даље. На овом месту Ванг препознаје да иако су друге суседне земље прошириле ЕЕЗ на област у оквиру *девет црта*, Кина има традиционално право на рибарење, и даље би требала да има приступ вишковима ресурса и одређеним областима у оквиру ЕЕЗ других земаља.²⁴⁸

На какав закључак наводи овакво тумачење кинеског историјског права и јурисдикције у Јужном кинеском мору? Прво, може да се закључи да Кина „оставља довољно простора“ себи да у наредном периоду другачије интерпретира своју јурисдикцију унутар области *карте од девет црта*, односно да дефинисањем режима унутар „квази територијалног мора“ значајније побољша своју геополитичку позицију у Јужном кинеском мору. Друго, да, суштински, Закон о ЕЕЗ и ЕКП из 1998. године представља основу кинеског става према јурисдикцији над водама у Јужном кинеском мору, а не Закон о територијалном мору и граничном (спољном) појасу из 1992. године. Обзиром на то да је основна линија од које ће се рачунати територијално море и друге поморске зоне према Конвенцији УН о праву мора из 1982. године дефинисана за Сиша острва, несумњиво је да ће дефинисање основне линије за Нанша острва бити далеко комплексније питање и да ће захтевати налажење заједничких решења НР Кине, Вијетнама и Филипина, у мањој мери и Малезије,²⁴⁹ који имају под својом физичком контролом поједине рељефне облике у том делу Јужног кинеског мора.

обзир чињеницу да је 1996. године објављено којих то 28 тачака творе основну обалну линију у односу на коју се одређује даља јурисдикција над акваторијом.

²⁴⁸ Wang Junming: “New map boosts China's claim in sea”.

²⁴⁹ Свакако треба имати на уму и реакције САД у случају проглашења основне линије Кине у Нанша архипелагу.

Поред билатералних приступа територијалним споровима у Јужном кинеском мору, као и „размене супротних ставова“ у оквиру одговарајућих комитета УН, решавање спорова добило је на значају и у важним регионалним форумима. Тако је Кина са АСЕАН-ом (Асоцијацијом нација југоисточне Азије – *Association of South East Asian Nations ASEAN*) 4. новембра 2002. године у Пном Пену потписала Декларацију о понашању страна у Јужном кинеском мору (*Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea*²⁵⁰). Узимајући у обзир значај који је дат решавању територијалних спорова и надлежности у Јужном кинеском мору, Декларацијом је дефинисано и да ће све стране интензивирати напоре да изграде међусобно поверење, што укључује размену мишљења војних званичника, обавештавање других страна о одржавању војних вежби, размену релевантних информација и друго.²⁵¹

Ипак, без обзира на овако дефинисан текст Декларације, готово све заинтересоване стране укључене у територијалне спорове у Јужном кинеском мору, настојале су да остваре своје циљеве, не придржавајући се у потпуности текста Декларације и делујући у складу са својим тумачењем територијалног разграничења и националним интересима. У прилог наведеном иде и чињеница да су Филипини од септембра 2012. године као званичан термин за Јужно кинеско море увели „Западно филипинско море“, док га је Вијетнам истовремено назвао „Источно море“.

Додатни елемент у спору око острва у Јужном кинеском мору представљало је и филипинско покретање поступка арбитраже пред Сталним арбитражним судом

²⁵⁰ Текст декларације доступан је на званичној Интернет страници АСЕАН, <http://www.asean.org/asean/external-relations/china/item/declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea>. Декларацијом је, пре свега тачкама 4 и 5, прецизније одређено понашање свих страна у вези са питањем територијалних спорова. Тачком 4 дефинисано је да се све заинтересоване стране обавезују да ће територијалне и јурисдикционе спорове решавати мирним путем, без прибегавања претњи или употреби силе, пријатељским консултацијама и преговорима директно заинтересованих суверених држава, у складу са општеприхваћеним принципима међународног права и Конвенцијом о праву мора УН из 1982. године. Такође, тачком 5 Декларације стране су се обавезале да ће се уздржати од „спровођења активности које могу да додатно компликују или ескалирају спорове и утичу на мир и стабилност, укључујући, између осталог, уздржавање од насељавања тренутно ненасељених острва, гребена, спрудова и других облика, као и да управљају својим разликама на конструктиван начин.“

²⁵¹ У овом домену, потписницима Декларације остављен је избор одлучивања, обзиром да се Декларација може више посматрати као давање препорука у циљу изградње међусобног поверења, него правно обавезујући акт за све потписнице.

(*Permanent Court of Arbitration*).²⁵² Филипини су поступак арбитраже покренули у три категорије: прво, да кинеска тврдња о историјском праву у Јужном кинеском мору није у складу са Конвенцијом; друго, кинеско полагање права на 200 миља, базирано на појединим стенама, рељефним облицима при ниским плимама и подводним облицима у Јужном кинеском мору није у складу са Конвенцијом и треће, да Кина нелегално омета уживање и остваривање права Филипина, у складу са Конвенцијом.²⁵³ Међутим, Кина је одбила арбитражу, као и учешће у поступку арбитраже, уз издавање посебног документа којим је одредила своју позицију према иницијативи за арбитражу и према надлежности Суда.²⁵⁴ Овиме је Кина довела у питање и саму основаност Суда, као и поретка под којим је настао, поретка у чијем успостављању она није учествовала. Тиме је испољила манир велике силе, која одлуке суда поштује када јој одговарају, а игнорише их, у супротном случају, сматрајући се „већом“ од њих и правног поретка под којим делују.

Са друге стране, повећање значаја Јужног кинеског мора у кинеској геополитичкој перцепцији може да се уочи и објављивањем тзв. вертикалне карте. Картом, објављеном 2014. године, НР Кина је по први пут јавно представила карту која је једнако третирала кинеску територију и акваторију.²⁵⁵ Овом картом Кина је

²⁵² Филипини су 22. јануара 2013. године покренули арбитражни поступак против НР Кине, у складу са Анексом VII Међународне конвенције о праву мора Уједињених нација „у односу на спор са Кином о поморској јурисдикцији Филипина у Западном филипинском мору“. Видети у *Permanent Court of Arbitration*. “The Republic of the Philippines v. The People’s Republic of China”, *Permanent Court of Arbitration*. (22.04.2015.) Доступно на http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1529 (приступ 11.05.2015.).

²⁵³ Видети у Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. “Position Paper of the Government of the People's Republic of China on the Matter of Jurisdiction in the South China Sea Arbitration Initiated by the Republic of the Philippines”, *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. (07.12.2014.). Доступно на http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1217147.shtml (приступ 16.03.2015.).

²⁵⁴ Видети у Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. “Position Paper of the Government of the People's Republic of China on the Matter of Jurisdiction in the South China Sea Arbitration Initiated by the Republic of the Philippines.”

²⁵⁵ Наиме, уобичајено се Јужно кинеско море представљало издвојено, у доњем углу карте Кине, али је новим приказом на својеврстан начин представљено и јачање ставова према територијалним споровима у тој акваторији. Објављивање ове карте изазвало је снажне реакције Вијетнама и Филипина, који су тај потез назвали неразумним експанзивним захтевима Кине. Протестима на рачун Кине придружио се и Амбасадор САД у Манили Филип Голдберг, који је истакао да кинеска вештачка острва у Јужном кинеском мору немају упориште у међународном праву. За детаљније погледати чланак професора међународног права и права мора у Партијској школи ЦК КП Кине Wang Junming: “New map boosts China's claim in sea“, доступно на <http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2014->

појачала свест својих грађана о територији коју обухвата, уз истовремено инсистирање на историјском праву, будући да је нарастајући кинески национализам један од кључних извора легитимитета владајуће КП Кине.

Међутим, као што слике говоре више од речи, тако и дела (по)казују намере далеко јасније од декларација и политичких ставова. Када је кинески приступ територијалним споровима у Јужном кинеском мору у питању, приметна је веома интензивна изградња вештачких острва на гребенима који су се већ налазили под контролом те државе, попут оних у Нанша архипелагу: Чигуа гребен (*Johnson South Reef*), Нансун гребен (*Nanxin Jiao*) и Синан гребен (*Xinan Jiao*)²⁵⁶, Хуајанг гребен, Гуихан гребен²⁵⁷, као и Јонгшу гребен (*Fieri Cross Reef*). Но, далеко алармантније по све стране у спору је то што је изградња вештачких острва у Јужном кинеском мору, које је Кина предузела, битно утицало на њено позиционирање у том региону и на целу ситуацију. Тако је, у периоду од 2012. до 2014. године, значајно увећан Чигуа гребен (*Chigua Reef*)²⁵⁸, на који права поред Кине полажу и Филипини и Вијетнам.

07/04/content_17646555.htm (приступљено 06.07.2014.). Поред објављивања „вертикалне карте“, додатни елемент који је Кина унела у наведено питање била је и израда нових пасоша, који у позадини страница имају одштампану територију НР Кину са приказом Јужног кинеског мора кроз *карту од девет црта*, по моделу тзв. *вертикалне карте*.

²⁵⁶ Ова два гребена заједнички се често, у литератури енглеског говорног подручја, називају и *Gaven Reefs*. Нансун је севернији, веће је површине, а највиша тачка му је 1,9 метара изнад воде, док је Синан мањи и лоциран је јужније. Позиционирани су у непосредној близини острва Таипинг, на само 12 миља југозападно од рељефних облика тог острва приликом ниске воде. Видети у David Hancox, Victor Prescott. “A Geographical Description of the Spratly Islands and an Account of Hydrographic Surveys Amongst Those Islands” у Clive Schofield (ed.), *Maritime Briefing*. (Durham, International Boundaries Research Unit, Department of Geography, University of Durham, Vol. 1. no. 6, 1995, pp. 8-9.)

²⁵⁷ Овај гребен (*Guihan Jiao*) назива се још и Колинсов гребен (*Collins Reef*).

²⁵⁸ На енглеском говорном подручју за овај гребен користи се термин Јужни Џонсонов гребен (*Johnson South Reef*), Филипини га називају Мабини гребен (*Mabini Reef*), док га Вијетнам назива Гак ма (*Gac Ma*). Овај гребен представљао је централно место сукоба између Вијетнама и Кине 1988. године у Нанша острвима. Након покушаја Вијетнама да питање Јужног џонсоновог гребена покрене на годишњем самиту АСЕАН у Мјанмару у мају 2014. године, Кина се томе супротставила, уз истицање да питања Јужног кинеског мора нису питања за односе Кине и АСЕАН. Видети у Hardy, James. “China building island in South China Sea”, *IHS Jane's Defence Weekly*, (IHS Jane's, Bracknell, Vol 51, Issue 21, May 21, 2014, p. 5).

Илустрација 1 – „изградња Чигуа гребена“²⁵⁹

извор: Hardy, James. “China building island in South China Sea”, p. 5

Иако су ове кинеске активности наишле на реакције других заинтересованих страна у територијалним споровима у Јужном кинеском мору, пре свих Филипина, званичници Кине су истакли да је неспоран кинески суверенитет над Нанша острвима, укључујући и Чигуа гребен и околне воде и „да које год радове НР Кина изводи на Чигуа гребену, све је у оквиру кинеског суверенитета“.²⁶⁰

Међутим, најзначајнија кинеска изградња вештачког острва, са геополитичке тачке гледишта, реализована је у другој половини 2014. године на Јонгшу гребену. Значај изградње вештачког острва на овом гребену огледа се, пре свега, у чињеници да је на њему изграђена полетно-слетна стаза дужине од 3.000 метара, чиме је и Кина, као последња од заинтересованих страна, добила капацитете за смештај авијације, иако је до тада тврдила да је намена ових вештачких острва искључиво цивилна, за метеоролошка осматрања, еколошка мерења, а касније и туристичке сврхе.

²⁵⁹ Илустрација приказује сателитски снимак процеса конструкције на Чигуа гребену од 13. марта 2012. године до 11. марта 2014. године. Снимак је објавило Министарство спољних послова Филипина 15. маја 2014. године. Према процени Филипина, радови које Кина спроводи на наведеном подручју су такве природе да у каснијој фази то острво може да подржи изградњу полетно-слетне стазе.

²⁶⁰ Изјава портпарола МСП НР Кине Хуа Чунјинга. Преузето из Janes Defense Weekly, 21.05.2014, p. 5. Изјаве овог типа посебно су интензивирани од почетка 2015. године и константних критика које Кини упућује америчка администрација.

Илустрација 2 - „Сателитски снимци изградње Јонгшу гребена у Нанша архипелагу“²⁶¹

извор: <http://www.janes.com/article/51633/us-steps-up-south-china-sea-pr-battle-with-p-8-surveillance-flights-over-spratlys>

Дакле, карактеристика ситуације у том делу Јужног кинеског мора је да готово све заинтересоване државе, као и Тајпеј имају под физичком контролом нека од острва или других рељефних облика. Но, НР Кина, непрекидно и интензивно у последњих неколико година предузима активности у вези са унапређењем њихових капацитета, односно природна острва и гребене дограђује и развија стварањем вештачких острва.

Оно што се може одмах уочити то је да НР Кина, иако под контролом држи поједина острва и гребене у Нанша архипелагу, за разлику од осталих држава и територија, до скоро на њима није имала полетно-слетне стазе. Доминантне су процене да процесом изградње острва Кина жели да успостави војне базе и кроз њих веће војно присуство у овом региону, што би, као евентуални крајњи циљ имало и успостављање Идентификационе зоне ПВО у Јужном кинеском мору, попут оне која

²⁶¹ Сателитски снимак приказује процес изградње Јонгшу гребена и полетно слетне стазе на њему. Процес насипања гребена започео је средином 2014. године, чему у прилог иду и сателитски снимци објављени на IHS Jane's од 8. августа 2014. године и 14. новембра 2014. године, који су приказали значајне промене на овом гробу. Видети у Hardy, James. *US steps up South China Sea PR battle with P-8 surveillance flights over Spratlys*. (IHS Jane's, 25.05.2015.) Доступно на <http://www.janes.com/article/51633/us-steps-up-south-china-sea-pr-battle-with-p-8-surveillance-flights-over-spratlys> (приступ 30.05.2015.)

је формирана у Источном кинеском мору у новембру 2013. године.²⁶² Има и тумачења да се на тај начин олакшава логистичка подршка цивилним бродовима, рибарима и другим кинеским цивилним структурама приликом боравка у региону. Но, кинеско Министарство спољних послова перманентно истиче да, узимајући у обзир неспорни суверенитет над Нанша острвима, Кина има право да изводи било какве грађевинске радове у том подручју.²⁶³

Поред наведених спорова, током 2014. године појавиле су се и вести о спору НР Кине и Индонезије око Натуна острва у Јужном кинеском мору као последица тумачења једне од варијанти *карте од девет црта* на којој је рађена пројекција спајања две црте на крајњем југу. На овим острвима је Индонезија изградила војна постројења, чиме се територијални спорови НР Кине у Јужном кинеском мору проширују и на спорења са Индонезијом.²⁶⁴

²⁶² У том погледу, присутна су и честа позивања на изјаве официра РМ НОА, попут изјаве старијег пуковника Ли Јиа о неопходности увођења Идентификационе зоне ПВО у Јужном кинеском мору, као и на изјаву професора међународних односа са Ренмин Универзитета из Пекинга Ђин Цанронга о томе да је предлог да се изгради вештачко острво окол Јонгшу гребена поднет централним властима. Тако „дограђен“, Јонгшу гребен био готово двоструко већи од острва Дијего Гарсија. Додатно, као својеврсни путоказ за наведене процене коришћен је и приказ дизајна како би база на гребену требала да изгледа, а који је објавио Институт за дизајн и истраживање кинеске државне корпорације за бродоградњу (*No. 9 Design and Research Institute of China State Shipbuilding Corp.*). За изјаве старијег пуковника Ли Јиа, између осталог, видети у Chan, Minnie. “Southern air defence zone 'crucial for China in long term', PLA expert says”, (*South China Morning Post*, 22.02.2014.) Доступно на <http://www.scmp.com/news/china/article/1432938/southern-air-defence-zone-crucial-china-long-term-pla-expert-says> (Приступљено 16.03.2014.), док за изјаве професора Ђин Цанронга видети у Kwok, Kristine, and Minnie Chan. “China plans artificial island in disputed Spratlys chain in South China Sea” (*South China Morning Post*, 7.06.2014.). Доступно на <http://www.scmp.com/news/china/article/1527059/china-plans-artificial-island-disputed-spratlys-chain-south-china-sea> (Приступљено 12.08.2014.).

²⁶³ “Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference on May 15, 2014.” *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 15.05.2014. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1156451.shtml (Приступ 18.05.2014.).

²⁶⁴ За детаљније видети и Keck, Zachary. “China's Newest Maritime Dispute”, *The Diplomat*. (20.03.2014.) Доступно на <http://thediplomat.com/2014/03/chinas-newest-maritime-dispute/> (приступ 3.04.2014.), затим у Lee, Victor Robert. “Is Indonesia Beijing's Next Target in the South China Sea?” *The Diplomat*. (02.10.2014.) Доступно на <http://thediplomat.com/2014/10/is-indonesia-beijings-next-target-in-the-south-china-sea/> (приступ 05.10.2014.), и Panda, Ankit. “Indonesia Keeps an Eye on the Natuna Archipelago”, *The Diplomat*. (27.08.2014.) Доступно на <http://thediplomat.com/2014/08/indonesia-keeps-an-eye-on-the-natuna-archipelago/> (приступ 29.08.2014.).

Илустрација 3 – „Хипотетички спор око Натуна острва“²⁶⁵

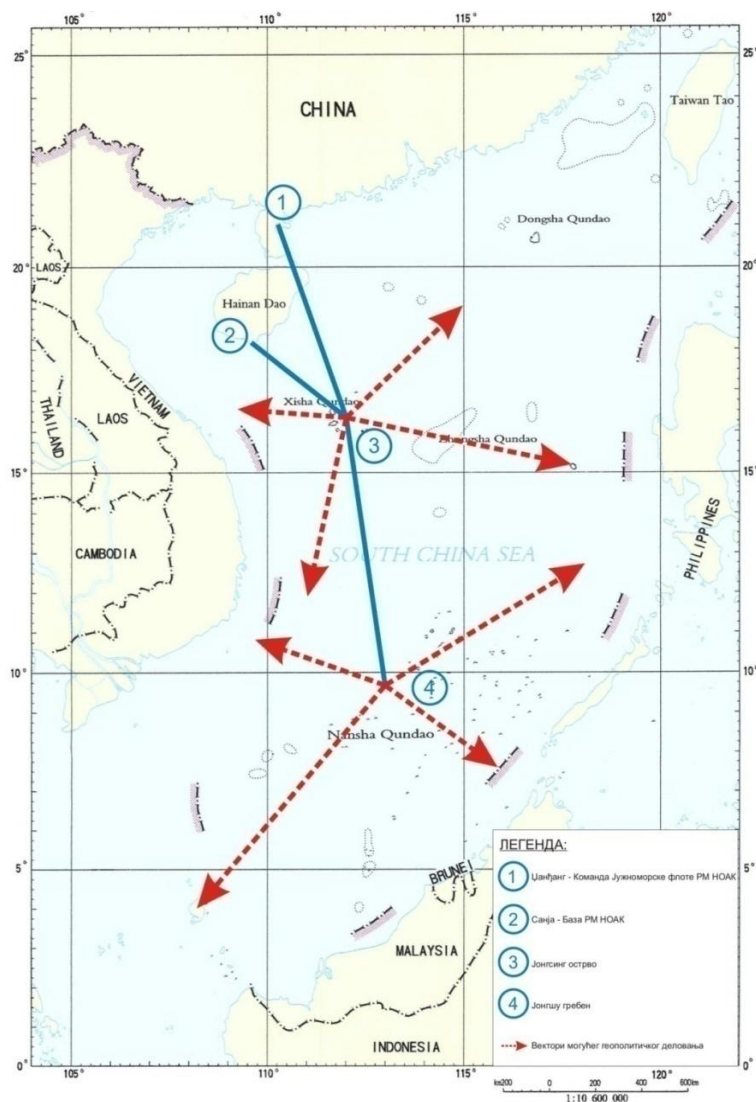
извор: Lee, Victor Robert. “Is Indonesia Beijing’s Next Target in the South China Sea?”

Дакле, када се узму у обзир све активности које Кина предузима у Јужном кинеском мору могли би да се изведу следећи геополитички закључци. Прво, изградњом адекватних војних капацитета у Нанша архипелагу, поред постојећих капацитета у Сиша архипелагу (Јонсинг острво), Кина би створила могућност, односно проширила капацитете за пројектовање моћи у том региону. На тај начин би Кина имала своје војне ефективе распоређене на 800 километара јужно од Хаинан острва, са могућношћу да пројектује своју моћ у готово целом Јужном кинеском мору. Истовремено, тиме би се ставила у позицију регионалног актера који може да утиче на безбедност поморских линија комуникација које воде кроз Јужно кинеско море, пре свега до Малајског мореуза, али и Сунда, а донекле и мореуза Ломбок. Геополитички посматрано, Кина би контролом овог архипелага у Јужном кинеском мору имала могућност инсталације стратешки важне основице и базе за контролу Малајског мореуза, најважније тачке загушења на поморским комуникацијама у том делу света.

Друго, изградњом војних капацитета на овако стратешки битној позицији, Кина би проширила своју „стратешку дубину“ и била би у могућности да реагује

²⁶⁵ Илустрација представља приказ потенцијалног „спора“ Кине са Индонезијом око Натуна острва. Три варијанте спајања две најјужније *црте* на карти коју је 2013. године издао *SinoMaps Pres* настале су услед тумачења да је дошло до измена у приказу управо те две црте које би могле да се тумаче као могући „увод“ у спор са Индонезијом.

даље од свог копна у случајевима евентуалног испољавања непријатељстава према њој из тог правца.

Карта 9 – Могући вектори геополитичког деловања Кине у Јужном кинеском мору²⁶⁶

²⁶⁶ Ауторска израда. Као „подлога“ узета је карта коју је НР Кина приложила уз своју вербалну ноту CML/18/2009 од 7. маја 2009. године, достављене Генералном секретару УН Бан Ки Муну, приликом изражавања протеста на заједничку информацију Малезије и Вијетнама о ЕКП одговарајућем комитету УН. Плавом бојом спојене су најважнија упоришта РМ НОА у Јужном кинеском мору: команда Јужноморске флоте НОА у Џанђангу, база Санја на острву Хаинан, острво Јонсинг у Сиша архипелагу, на којем се налази полетно-слетна стаза и Јонгшу гребен, на којем је изграђено вештачко острва са полетно-слетном стазом дужине од 3.000 метара. Црвеном бојом приказани су вектори геополитичког деловања Кине из тих стратешки важних упоришта. Самим погледом на локације на којима се налазе кључне војне инсталације Кине у Јужном кинеском мору види се да ће она бити у

Истовремено, на овај начин Кина може у значајнијој мери да примењује и своју стратегију „ускраћивања приступа“²⁶⁷ поморским снагама стратешких супарника или њихових савезника, пре свега САД. У прилог овом сценарију иде и чињеница да се ради о острвима мање површине, посебно у Нанша архипелагу, што им омогућава смештај мањих флотних састава и ограниченог броја ваздухоплова. Истовремено, ова острва могу да послуже као озбиљна логистичка подршка оперативним саставима НОА у ускраћивању присуства евентуалним непријатељским снагама у региону, без обзира на повод њиховог боравка. У том смислу, ова опција се може тумачити и као варијанта супротстављања америчком обуздавању Кине из тог правца, али и много више од тога, јер би Кина са инсталицијама које је поставила по морском дну могла да прати сваки цивилни или војни брод који пролази овим правцем, да му евентуално онеспособи опрему, да му дозволи или не дозволи приступ, што је неприхватљиво обзиром на значај овог пловног пута.

Треће, Кина снажнијим војним присуством може адекватније да заштити и своје економске интересе у региону, посебно у области експлоатације нафте и гаса, рибарења, али и других природних ресурса који су присутни у региону. У том погледу, Кина би била у могућности да спроводи јурисдикцију у ЕЕЗ и ЕКП, а у складу са ставовима које пропагира када је приступ режимима у тим зонама у питању. Свакако, у контексту остваривања контроле над налазиштима нафте и гаса у Јужном кинеском мору, само успостављање пуног суверенитета над острвима омогућило би потпуну јурисдикцију над територијалним морем, спољним појасом,

могућности да готово у потпуности контролише цео тај простор и да испољи деловање према било којој тачки, а у складу са својим националним интересима.

²⁶⁷ Стратегија „*anti access/area denial*“ (A2/AD) подразумева поседовање одговарајућих војних капацитета који би одвратили евентуалног супарника да искористи своје војне ефикасности са циљем наметања режима у поморском окружењу који би били у супротности са националним интересима. Када су у питању ова стратегија и изградња вештачких острва у Јужном кинеском мору, може се извести закључак да је превасходна намена тих инсталација на вештачким острвима стварање капацитета за рано откривање и упозоравање, односно да ће примарна употреба бити да се удаљене тачке користе за правовремено детектовање свих важних покрета за Кину. У том контексту се на вештачким острвима могу приметити радарске станице и друге прислушне инсталације, које су у фази изградње. Овакав приступ је стратегијски логичан, узимајући у обзир да би било веома тешко одбрани тако изоловану инфраструктуру од дејстава непријатељских снага у случају евентуалног сукоба.

као и у, економски најважнијим, ЕЕЗ и ЕКП²⁶⁸ и истовремено у потпуности негирало могућност државама лоцираним на овом мору да наставе редован живот од њега и на њему. Напоследку, евидентно је да САД и Јапан предузимају низ активности како би се предупредила кинеска потпуна доминација у водама Јужног кинеског мора. Тако су САД покренуле, а Јапан подржао и узео учешће, у тзв. *Freedom of Navigation Operations*,²⁶⁹ које се континуирано изводе са циљем стављања геополитичког притиска на Кину. У случају да се кинески сценарио оствари, то би изазвало несагледиве геополитичке последице по САД и њихово присуство на Пацифику, као и по постојећи регионални и глобални поредак док би за Јапан то била геополитичка и геоекономска катастрофа и директна претња по опстанак. Тако би НР Кина под своју контролу ставила најважнију „спојницу“ Индијског океана и Пацифика, успостављајући доминацију над једним од најважнијих економских коридора данашњице. У том смислу, тешко је замислити реализацију оваквог сценарија мирним путем.

3.3 Територијална питања у Источном кинеском мору

Источно кинеско море је полузатворено море које се на северу простира до корејског острва Чеју и Жутог мора, на југу до Тајвана и Јужног кинеског мора, са којим је повезано Тајванским мореузом, на истоку до јапанских острва Ријукју и Кјушу, а на западу до кинеског копна. Различити извори дају и другачије податке о

²⁶⁸ Сигурно је да би се као један од могућих сценарија могао предвидети и успостављање Идентификационе зоне ПВО Кине над Јужним кинеским морем, јер управо изградњом капацитета на вештачким острвима Кина стиче преко потребне капацитете да се касније евентуално одлучи на такав корак. Без радара, базирања авијације, њихове редовне логистичке подршке, извесно је да ИЗ ПВО не би могла да се успостави и над Јужним кинеским морем, у духу оног механизма који је у новембру 2013. године успостављен над Источним кинеским морем. Но, такав сценарио би водио у даље конфронтације јер би ускратио Јапану право на живот, а САД доминацију овим водама коју има седамдесет година, а што би без рата било тешко остварило.

²⁶⁹ Реализација ових операција интензивирана је након посете тадашњег америчког државног секретара Х. Клинтон Азијско-пацифичком региону. Том приликом започела је ревитализација АНЗУС пакта и снажнијег америчког присуства у региону. Једна од манифестација била је и присуство бившег секретара одбране САД Ештона Картера на носачу авиона РМ САД у Јужном кинеском мору (уз сликање над вештачким острвима). Саме FONOPS подразумевају да амерички ратни бродови учестало прилазе вештачким острвима у Јужном кинеском мору на мање од 12 миља, као и да су интензивирали своје пловидбе овим морем.

самој површини коју море обухвата, тако да се крећу од 750.000 км² па до око 1.249.000 км², док је ширина акваторије око 350 миља.²⁷⁰

Основно кинеско територијално питање у Источном кинеском мору повезано је са спором са Јапаном око мање групе ненасељених острва које у Кини називају Диаоју, а у Јапану Сенкаку.²⁷¹ Према подацима које је истакла Канцеларија за информисање Државног савета НР Кине у Белој књизи посвећеној Диаоју острвима, под називом „Диаоју острва, нераздвојиви део територије Кине“ (*Diaoyu Dao, an Inherent Territory of China*) из септембра 2012. године, групу сачињавају сва острва и гребени, укупне површине од 5,69 км², који се налазе унутар подручја између 123°20' и 124°40' источне географске дужине и 25°40' и 26°00' северне географске ширине.²⁷² Од пет острваца, само су два мало веће површине²⁷³, пет рељефних облика унутар овог подручја се често третира као потпуно непогодно за људско насељавање, док ни на једном није забележена људска економска активност кроз историју.²⁷⁴ Острва су

²⁷⁰ За детаљније погледати у Zhonghai, Zhou, "On legal issues of East China Sea", *Frontiers of Law in China* (Springer, Vol.3, no. 3, September 2008, pp. 353-367.), као и International Hydrographic Organization. *Limits of Oceans and Seas: Special Publication No. 23*. (IMP. Monegasque, Monte-Carlo, 1953, p. 31). Такође, погледати и "U.S. Energy Information Agency." *East China Sea*. (17.05.2014.) Доступно на <http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=ecs> (приступ 15.11.2014).

²⁷¹ Обзиром да се рад превасходно бави кинеском геополитиком, а тиме и кинеским ставовима, у наставку ће се за спорна острва у највећој мери користити термин који је у употреби у Кини (Диаоју), без намере да се на тај начин иде у прилог било чијој позицији о суверенитету над спорним острвима.

²⁷² Видети у State Council Information Office The People's Republic of China, "Diaoyu Dao: An Inherent Territory of China." *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, (Septembar 2012.) Доступно на http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/diaodao_665718/t973774.shtml (приступ 15.11.2013). Такође, за прецизну листу острва погледати и Табелу 1 у Wei Su, Steven, "The Territorial Dispute over the Tiaoyu/Senkaku Islands: An Update", *Ocean Development & International Law* (Taylor & Francis Group, Philadelphia, Vol.36, 2005, p. 46).

²⁷³ Диаоју острво има површину од 3,91 км², а Хуангвеи ју од 0,91 км².

²⁷⁴ Ради се о острвима Диаоју (ово острво још се може наћи у литаратури и као *Tiaoyutai*, јапански назив *Uotshui-Shima*), Хуангвеи ју (*Huangwei Yu*, јапански назив *Kuba-shima*), Нансијао (*Nanxiao Dao*, јапански назив *Minami Kojima*), Беисијао (*Beixiao Dao*, јапански назив *Kita Kojima*), Чивеи ју (*Chiwei Yu*, јапански назив *Taisho-Kojima*), као и стенама/гребенима Нан ју (*Nan Yu*), Беи ју (*Bei Yu*) и Феи ју (*Fei Yu*), за која се користе и називи Дабеисијао (*Dabeixiao Dao*, јапански назив *Okino Kitaiwa*), Данансијао (*Dananxiao Dao*, јапански назив *Okino Minamiwa*) и Феилаи (*Feilai Dao*, јапански назив *Tobise*). За детаљније консултовати Zhongqi, Pan. "Sino-Japanese Dispute over the Diaoyu/Senkaku Islands: The Pending Controversy from the Chinese Perspective." *Journal of Chinese Political Science* (Springer Science & Business Media B.V., Dodrecht, Vol.12, no. 1, 2007, p.71), Wei Su, Steven. "The Territorial Dispute over the Tiaoyu/Senkaku Islands: An Update", op.cit, p.46, State Council Information Office The People's Republic of China. "Diaoyu Dao: An Inherent Territory of China", *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, као и Ministry of Foreign Affairs of Japan. "The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion", *Ministry of Foreign Affairs of*

позиционирана на око 120 миља североисточно од Тајвана, 200 миља југозападно од Окинаве и око 230 миља источно од кинеског града Венџоу (*Wenzhou*). Налазе се на крају природног наставка кинеског копна (епиконтинентални појас) и од Окинаве су одвојене понором дубине од преко 2250 метара, док се дубина у непосредном окружењу острва креће између 100 и 150 метара.²⁷⁵

Кина сматра да полаже историјско право над Диаоју острвима, наводећи да то право сеже до раних периода Минг династије и 14. века. Значајан број како кинеских аутора, тако и државних институција, истиче да су, током периода владавине Минг и Ђинг династије, Диаоју острва била административно везана за провинцију Тајван и у том статусу остала су све до окончања кинеско-јапанског рата 1894-1895. године и потписивања *Уговора из Шимоносекија* 17. априла 1895. године, када је Јапан, преузимајући Тајван, преузео контролу и над Диаоју острвима од Ђинг династије. Истовремено, јапанска страна сматра да има право на спорна острва захваљујући њиховом открићу и запоседању, односно чињеници да су Диаоју/Сенкаку острва били *terra nullius* крајем 19. века када су их пронашли јапански истраживачи и запосели у име своје државе, истовремено негирајући Кини исказано историјско право и указујући на другачије кинеске приступе у различитим периодима.²⁷⁶ Додатно, поред историјског елемента, на питање спорних острва у Источном кинеском мору, како на кинески став, тако и на став Јапана, али и акције других

Japan. (March 2014.) Доступно на http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/pdfs/senkaku_pamphlet.pdf (приступ 15.11.2014.).

²⁷⁵ Видети у Heflin, William B. "Diayou/Senkaku Islands Dispute: Japan and China, Oceans Apart", *Asian-Pacific Law and Policy Journal* (University of Hawaii School of Law, Hawaii, Vol.1, 2000, p. 18). Такође, посебно видети карту број 2 из коначне информације НР Кине о спољним границама ЕКП датим УН у септембру 2012. године у "Submission by the People's Republic of China Concerning the Outer Limits of the Continental Shelf beyond 200 Nautical Miles in Part of East China Sea", (13.09.2012.) Доступно на http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/chn63_12/executive%20summary_EN.pdf (приступ 12.06.2014. године).

²⁷⁶ Видети у Ministry of Foreign Affairs of Japan. "Three Truths about the Senkaku Islands", *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. (04.10.2012.) Доступно на http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/three_truths_1.html (приступ 15.11.2014.). Овим документом, који је настао као последица интензивирања спора на јесен 2012. године и намере Владе Јапана да откупи поједина острва од приватних власника, Јапан даје приказ својих аргумената на основу којих тврди да полаже право на спорна острва. Аргументи су базирани на потенцирању историјских чињеница и „географског открића“, као и одредби међународно-правних уговора. Важно је уочити, што ће се видети касније, да Јапан и Кина другачије тумаче одредбе истих уговора који се тичу спорних острва.

заинтересованих страна, значајно утичу и споразуми, уговори и други међународно-правни документи.

Када су историјске чињенице у питању, појашњавајући своју позицију у вези Диаоју острва, Кина је у Белој књизи из септембра 2012. године истакла управо историјски фактор као веома важан спомињући као најстарији писани запис о Диаоју острвима, као проналаску кинеских морепловаца и кинеској територији, књигу из 1403. године под називом „Путовање са ветром у леђа“ (*Voyage with a Tail Wind*), која се користи као приказ да су кинески поморци већ током 14. и 15. века пронашли и дали називе острвима Диаоју.²⁷⁷ Истовремено, у Кини се, као прилог истицању права суверенитета на основу историјских чињеница, наводе укључивања острва у кинеску територију током путовања царских изасланика, подаци о „линији раздвајања“ између кинеског царства и Ријукју краљевства која се налазила између Чивеи ју острва (које је припадало Кини) и Куме острва (које је припадало Ријукју краљевству), те друге карте којима су ова острва приказивана као кинеска територија.²⁷⁸ Истовремено, и Јапан, као друга заинтересована страна у спору, наводи да Кина све до краја 1960-их година није истицала право над острвима, што потврђују и кинске карте, истовремено тврдећи да су острва стављена под јапанску контролу на основу принципа *terra nullius* крајем 19. века, а након Другог светског рата споразумом са САД којим је окончана америчка контрола области додељене на управу под мандатом УН.²⁷⁹

Међутим, контрола острва је, према кинеском тумачењу, завршетком првог кинеско-јапанског рата 1894-1895. године и потписивањем Уговора из Шимоносекија

²⁷⁷ Видети у State Council Information Office The People's Republic of China, "Diaoyu Dao: An Inherent Territory of China".

²⁷⁸ Ibidem.

²⁷⁹ Различити приступи Кине и Јапана по овом питању могу се наћи, између осталог, у Jiping, Guo. *Ironclad Evidence Shows that Diaoyu Dao is China's Territory*. (Ministry of foreign Affairs of the People's Republic of China, Septembar 2012.) доступно на http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/diaodao_665718/ (приступ 15.11.2013.), у Ministry of Foreign Affairs of Japan. "The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion", *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. (March 2014). За додатна кинеска појашњења ставова видети и State Council Information Office The People's Republic of China, "Diaoyu Dao: An Inherent Territory of China", као и посебан део Интернет странице МСП НР Кине посвећене спору око Диаоју острва, као нпр. "The Issue of Diaoyu Dao - Diaoyu Islands cannot be bought", *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. (14.09.2012)

припала Јапану. Чланом 2 наведеног Уговора било је предвиђено да ће „Кина препустити Јапану на вечно управљање и под пун суверенитет следеће територије, заједно са свим утврђењима, складиштима и јавним добрима“, при чему је у ставу б) члана 2 прецизно дефинисано да се ради о „острву Формоза, заједно са свим острвима која припадају наведеном острву Формози“.²⁸⁰ Практично, и за данас актуелни спор, Уговор из Шимоносекија може да буде почетна тачка у разматрању спора са међународно-правне тачке гледишта, превасходно узимајући у обзир чињеницу да и Кина и Јапан често различито тумаче одредбе како овог Уговора,²⁸¹ тако и свих других докумената која третирају питање Диаоју/Сенкаку острва.

Период од потписивања Уговора из Шимоносекија до краја другог кинеско-јапанског рата није обиловао ситуацијама у којима су се Диаоју/Сенкаку острва налазила на листама приоритета, ни у Кини, нити у Јапану. Оваква ситуација била је, превасходно, резултат чињенице да су две државе у том периоду биле у константном сукобу, који је некада био и војног карактера, а готово перманентно дипломатског и економског. У таквим околностима ненасељена острва нису представљала примарно поље интересовања ни царског Јапана, ни царске, нити Републике Кине.

Са правне тачке гледишта, за спор над Диаоју острвима следећа важна тачка била је формална кинеска објава рата Јапану, истовремено када и Немачкој и Италији, 9. децембра 1941. године.²⁸² Дакле, кинеска објава рата Јапану званично је ступила на снагу само два дана након јапанског напада на Перл Харбур и уласка САД у рат, иако је сама Република Кина била окупирана од стране Јапана од 1937. године. На овом месту можемо да запазимо посредну улогу Сједињених Држава у спору, која ће се на различите начине испољавати на све заинтересоване стране, како НР Кине и Јапана, тако и тајванских власти од 1945. године до данашњих дана. Формалном

²⁸⁰ "Treaty of Shimonoseki" *Taiwan Documents Project*. (17.04.1895.) Доступно на <http://www.taiwandocuments.org/shimonoseki01.htm> (приступ 28.01.2015).

²⁸¹ Став Јапана у вези са овим Уговором је да Диаоју/Сенкаку острва никада нису била обухваћена Уговором, те да се у том смислу питање њиховог суверенитета ни не може везивати за Уговор. Видети у Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, p. 170, као и у документу МСП Јапана из 2012. године - Ministry of Foreign Affairs of Japan. "The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion".

²⁸² Кина је објаву рата дала 8. децембра 1941. године са клаузулом којом је објава ступала на снагу у поноћ 9. децембра.

објавом рата, коју је потписао тадашњи председник Републике Кине Лин Сен (*Lin Sen*), у последњем пасусу, истакнуто је да кинеска Влада „...даље изјављује да сви споразуми, конвенције, договори и уговори у вези односа између Кине и Јапана јесу и остају ништавни и неважећи.“²⁸³ За питање Диаоју острва најважније је кинеско поништење Уговора из Шимоносекија, јер се на ову чињеницу НР Кина позива приликом истицања правног упоришта свог става о суверенитету над спорним острвима, апострофирајући да је овај уговор представљао „неједнаки уговор“.

Република Кина је, као учесница рата на страни сила победница, током и окончањем Другог светског рата, добила још неколико правних аргумената које користи како би ојачала своју позицију по питању суверенитета над спорним острвима. Међу кључна документа на којима Кина инсистира спадају Каирска декларација из 1943. године,²⁸⁴ и Потсдамска декларација. У делу документа који се односи на дефинисање услова предаје Јапана, одређеним 26. јула 1945. године, чланом 8 Анекса 2 документа истакнуто је да ће се спровести услови Декларације из Каира и да ће „јапански суверенитет бити ограничен на острва Хоншу, Хокаидо, Кјушу, Шикоку и нека мања острва која ми (*САД, Уједињено Краљевство и Република Кина – примедба И.З.*) одредимо.“²⁸⁵ Сама предаја Јапана реализована је 2. септембра 1945. године, када је јапанска Влада прихватила документ о условима предаје и обавезала се да ће испунити одредбе Потсдамске декларације.²⁸⁶ Након тога, а у складу са постигнутим договорима, церемонија повратка провинције Тајван под кинеску власт извршена је 25. октобра исте године у Тајпеју. Ипак, у свим тим документима Диаоју/Сенкаку острва нису помињана експлицитно. Наставак тог принципа остао је присутан и када су острва потпала под америчку војну управу.

²⁸³ Видети *China's Declaration of War against Japan, also Against Germany and Italy*. (09.12.1941.) Доступно на <http://ibiblio.org/pha/policy/1941/411209b.html> (приступ 29.01.2015).

²⁸⁴ Наиме, декларација је прецизирала да је циљ САД, Велике Британије и Републике Кине да „Јапан мора да остане без свих острва у Пацифику које је заузео или окупирао од почетка Првог светског рата 1914. године, као и да ће све територије које је Јапан украо од Кинеза, као што су Манџурија, Формоза и Пескадорес, бити враћене Републици Кини.“ Поред тога, назначено је и да ће Јапан бити протеран са свих других територија које је заузео насиљем и похлепом. ”Cairo Conference”, *Taiwan Documents Project*. (01.12.1943.) Доступно на <http://www.taiwandocuments.org/cairo.htm> (приступ 28.01.2015).

²⁸⁵ ”Potsdam (Berlin) Conference”, *Taiwan Documents Project*. (01.08.1945.) Доступно на <http://www.taiwandocuments.org/potsdam.htm> (приступ 29.01.2015).

²⁸⁶ Видети у ”First Instrument of Surrender” *Taiwan Documents Project*. (02.09.1945.) <http://www.taiwandocuments.org/surrender01.htm> (приступ 29.01.2015).

Наиме, 29. јануара 1946. године, у складу са инструкцијом врховног команданта савезничких снага број 677 (*Supreme Commander for the Allied Powers Instruction No. 677*), било је одређено који део територије се налази под административном управом Јапана, што је укључило „четири главна јапанска острва (Хокаидо, Хоншу, Кјушу и Шикоку) и приближно 1.000 мањих суседних острва, укључујући Цушима (*Tsushima*) и Ријукју острва северно од 30 паралеле северне географске ширине“,²⁸⁷ на шта Република Кина није реаговала, као ни када су она враћана Јапану, закључно са Окинавом, 15. маја 1972. године.²⁸⁸

Са међународно-правне тачке гледишта, Кина оспорава враћање острва под јапанску управу обзиром да је оно делом било базирано на неколико међународних споразума и одлука које је Пекинг одбацио. Ради се о Уговору из Сан Франциска²⁸⁹, као и одлукама америчке администрације са Ријукју острва (*United States Civil Administration of the Ryukyu Islands - USCAR*) из 1952. и 1953. године којима су промењене одредбе из 1946. године о области над којима управу има америчка администрација. Наиме, Уговором из Сан Франциска област која се налазила под управом УН, а којом су суштински самостално управљале Сједињене Државе, промењена је тако да је обухватала област јужно од 29 степени с.г.ш, уместо 30 степени с.г.ш како је било прецизирано 1946. године већ поменутом инструкцијом команданта савезничких снага.²⁹⁰

Променама у овом домену НР Кина се оштро противила узимајући у обзир и чињеницу да није била присутна на конференцији у Сан Франциску (као ни

²⁸⁷ State Council Information Office The People's Republic of China, "Diaoyu Dao: An Inherent Territory of China".

²⁸⁸ Враћање острва под јапанску управу реализовано је на основу „Споразума између Јапана и Сједињених Америчких Држава у вези са Рјукју и Даито острвима“ (*"Agreement Between Japan and the United States of America Concerning the Ryukyu Islands and the Daito Islands"*) од 17. јуна 1971. године. Споразум се често у литератури може наћи као Окинава споразум (*Okinawa Agreement*).

²⁸⁹ Овај документ зове се Уговор о миру са Јапаном (*Treaty of Peace with Japan*) и потписан је 8. септембра 1951. године у Сан Франциску. Због тога се у значајном броју радова и другој литератури име овог документа наводи као Уговор из Сан Франциска.

²⁹⁰ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "The Issue of Diaoyu Dao - Diaoyu Islands cannot be bought", *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. (14.09.2012.) Доступно на http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/diaodao_665718/t970602.shtml (приступ 15.11.2013), State Council Information Office The People's Republic of China. "Diaoyu Dao: An Inherent Territory of China", и Ministry of Foreign Affairs of Japan. "The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion".

Република Кина), чиме је све одлуке које су том приликом донете прогласила неважећим.²⁹¹ У том контексту важно је истаћи и да су реакције како НР Кине, тако и Републике Кине биле присутне, али због сложених међународних околности, пре свега односа са САД, значајно различите. Премијер и министар спољних послова НР Кине Чу Енлај критиковао је већ сам ток преговора, а закључке из Сан Франциска прогласио је апсурдним и унилатералним деловањем САД. Како истиче професор међународног права са Сјамен Универзитета Чи Манђиао (*Chi Manjiao*), сама оваква реторика указала је да НР Кина неће признати споразум, већ да ће своју позицију заснивати на Каирској и Потсдамској декларацији, декларацији УН, Споразуму из Јалте и другим документима.²⁹²

Додатно, ни Споразум из Сан Франциска није експлицитно дефинисао статус Диаоју острва, али су током припреме финалне верзије острва била третирана на различите начине.²⁹³ Како закључује Сеокво, Споразум из Сан Франциска имао је четири главне одредбе које су се тикале спорних острва:

- 1) термин Диаоју/Сенкаку острва, нити било који други назив спорних острва, није био експлицитно наведен у тексту споразума;
- 2) острва нису била укључивана ни у јапанску, ни у територију НР Кине, односно Републике Кине, нити у нацртима, нити у финалној верзији споразума;

²⁹¹ Ова конференција имала је, такође, и утицај на територијалне спорове у Јужном кинеском мору, о чему је раније било речи. Кинеска реакција била је обележена негативним ставом према постигнутим одредбама и њиховим експлицитним непризнавањем.

²⁹² Manjiao, Chi. "The Unhelpfulness of Treaty Law in Solving the Sino-Japan Sovereign Dispute over the Diaoyu Islands" *East Asia Law Review* (University of Pennsylvania, Philadelphia, Vol.6, 2011, pp. 170-171.)

²⁹³ Први доступни нацрт споразума, од 19. марта 1947. године, имао је одредбу која је јапанску територију враћала на ону коју је та држава обухватала пре 1. јануара 1894. године. За детаље о различитим варијантама нацрта Споразума из Сан Франциска, у периоду од 1947. године до 1951. године погледати у Seokwoo, Lee. "1951 San Francisco Peace Treaty with Japan and the Territorial Disputes in East Asia", *Pacific Rim Law and Policy Journal* (University of Washington School of Law, Washington, Vol. 11, no. 1, 2002, pp. 63-147). Аутор у том раду истражује на који начин су све третиране територијални спорови које је Јапан имао са СССР, Корејом и Кином, при чему се истиче да Јапан није истицао право на Диаоју острва све до 14. јануара 1895. године. Такође, наводи се и да су Ријукју острва припадала Кагошима префектури, а не Окинава префектури, што такође није ишло у прилог јапанској позицији. У анализи каснијих нацрта Сеокво истиче да острва нису експлицитно била третирана ни као део јапанске нити као део кинеске територије, те да су више посматрана у смислу области која ће се ставити под старатељство УН, односно САД као јединог старатеља у име УН, неголи као класично територијално питање.

- 3) члан 3 Споразума није дефинисао територије које су смештене под старатељство УН, са САД као јединим административним ауторитетом, обзиром да границе Ријукју острва никада нису биле правно дефинисане пре почетка преговора о споразуму. Поред тога, прецизна демаркација и делинеација области Ријукју острва такође је претходно била предмет спора између неколико заинтересованих страна и
- 4) кроз нацрте споразума, а поготову у ранијим верзијама, биле су присутне снажне претпоставке да ће се Јапан одрећи свих права на Ријукју острва која се налазе јужно од 29° с.г.ш, што укључје и спорна острва.²⁹⁴

Поред НР Кине и власти са Тајвана такође су исказивале своје право на спорна острва, користећи, у мањој или већој мери, сличну аргументацију као и Пекинг. Ипак, став Републике Кине по питању Диаоју острва био је у великој мери одређен потребама стратешког савезништва са САД, које су биле током педесетих година изразито на страни представника са Тајвана у кинеском грађанском сукобу, те они нису инсистирали на покретању питања права суверенитета над спорним острвима, потискујући ту тему у дневној политичкој агенди на међународном плану због потребе одржања јаког савезништва са САД у вези са кључним питањима односа матице и Острва, што упућује на међународни политички елемент као важан део сложене слике овог спора.

Када су одредбе америчке администрације са Рјукју острва по среди, за питање Диаоју острва најважније су две: „Цивилно административно наређење бр. 68“ (*Civil Administration Ordinance No. 68*) од 29. фебруара 1952. године и Прокламација број 27 (*Civil Administration Proclamation No. 27*) од 25. децембра 1953. године. Наведена америчка документа дала су прецизне географске одреднице²⁹⁵ унутар којих је важила јурисдикција америчке цивилне администрације на Ријукју

²⁹⁴ Видети у Seokwoo, Lee. "1951 San Francisco Peace Treaty with Japan and the Territorial Disputes in East Asia", pp. 126-127.

²⁹⁵ Прецизно је одређено да је област омеђена следећим тачкама: 1) 28° N, 124°40' E; 2) 24° N, 122° E; 3) 24° N, 133° E; 4) 27° N, 131°50' E; 5) 27°N, 128°18' E; 6) 28° N, 128°18' E и назад до почетне тачке. Видети у Seokwoo, Lee. "1951 San Francisco Peace Treaty with Japan and the Territorial Disputes in East Asia", p.90. Такође, видети и карту коју је израдило МСП Јапана којом је приказана наведена област Ministry of Foreign Affairs of Japan. "The Senkaky Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion", p. 5.

острвима и обухватала је сва острва, острвца, гребене и спрудове, као и њихове територијалне воде. Оваквим дефинисањем области која потпада под америчку администрацију на Ријукју острвима и Диаоју/Сенкаку острва су у њу укључена, чиме су постала део територије чији су једини старатељи, у име УН, биле САД. Међутим, НР Кина негира да су она имала икакво правно упориште, будући да сам Споразум из Сан Франциска није дефинисао област која је обухватала спорна острва као површину којом ће управљати САД у име УН.²⁹⁶

Поновно затишје у спору наступило је све до краја 1960-их година, када су се појавиле процене да се на морском дну у непосредној близини Диаоју острва налазе значајне количине нафте и гаса. Паралелно са истраживањима налазишта нафте и гаса у Источном кинеском мору, у близини Диаоју/Сенкаку острва, одвијао се и процес реинтеграције НР Кине у међународне институције. Тако је Народна Република Кина 25. октобра 1971. године заузела кинеско место у УН уместо Републике Кине, тј. Тајвана, при чему је истовремено одбила да призна све међународне уговоре и друга документа која је закључила или признала Република Кина. Одбијање признавања свих уговора које је потписала или прихватила Република Кина посебно се, у случају спора око Диаоју острва, односило на сино-јапански мировни споразум (*Treaty of Peace Between the Republic of China and Japan*), који је закључен 5. августа 1952. године.²⁹⁷ Наиме, споразум је, у вези са територијалним питањима, предвиђао да се „сви уговори, конвенције и споразуми, закључени пре 9. децембра 1941. године поништавају као последица рата“, и који се стога није односио на територије тада под контролом САД.²⁹⁸ НР Кина, изолована на међународном плану, такође није снажније исказивала своје противљење и захтев за суверенитетом над спорним острвима зазирући од директног супротстављања САД.²⁹⁹

²⁹⁶ Seokwoo, Lee. "1951 San Francisco Peace Treaty with Japan and the Territorial Disputes in East Asia", p. 89.

²⁹⁷ Manjiao, Chi. "The Unhelpfulness of Treaty Law in Solving the Sino-Japan Sovereign Dispute over the Diaoyu Islands", p. 170.

²⁹⁸ Члан 2 Споразума. Наведено према Ibidem, pp: 171-172.

²⁹⁹ Ibidem, p. 172.

Битан међународно-правни документ који утиче на позиције заинтересованих страна према спору око Диаоју/Сенкаку острва је Споразум између Јапана и Сједињених Америчких Држава у вези са Ријукју и Даито острвима. Овим споразумом САД су острва вратиле под административну управу Јапана, као саставни део Ријукју острва, такође без експлицитног навођења самих острва, позивајући се на члан 3 Споразума из Сан Франциска.³⁰⁰ Међутим, већ у припреми текста споразума, представници власти са Тајвана исказали су изненађење оваквим ставом САД и противили су се одлуци да острва припадну Јапану, без обзира на став САД да се преноси само административна управа Јапану, без залажења у питање суверенитета.³⁰¹ Значајније противљење исказала је и НР Кина, након повратка у УН, снажно се противећи закључцима „Окинава споразума“, одбијајући његову правну валидност и утицај на сувереност НР Кине над Диаоју острвима.³⁰²

Додатно, четири споразума између НР Кине и Јапана тичала су се и питања суверенитета над Диаоју/Сенкаку острва.³⁰³ Суштина ових докумената, који су били у вези са успостављањем односа између НР Кине и Јапана и њиховим побољшањем након што је НР Кина заузела своје место у УН била је, посебно током седамдесетих

³⁰⁰ Видети Drifte, Reinhard. *The Senkaku/Diaoyu Islands Territorial Dispute Between Japan and China: Between The Materialization of The "China Threat" And Japan "Reversing The Outcome of World War II"?* UNISCI Discussion Papers N° 32, 2013, pp: 16-17.

³⁰¹ За детаљније о ставу Републике Кине поводом трансфера јурисдикције над острвима, посебно о дипломатским активностима амбасадора са Тајвана, као и о реакцијама у САД погледати у Drifte, Reinhard. *The Senkaku/Diaoyu Islands Territorial Dispute Between Japan and China: Between The Materialization of The "China Threat" And Japan "Reversing The Outcome of World War II"* p.17. Такође, за детаље о самом споразуму и његовом утицају на спор из угла НР Кине, погледати и у Manjiao, Chi. "The Unhelpfulness of Treaty Law in Solving the Sino-Japan Sovereign Dispute over the Diaoyu Islands", pp: 172-174.

³⁰² Manjiao, Chi. "The Unhelpfulness of Treaty Law in Solving the Sino-Japan Sovereign Dispute over the Diaoyu Islands", p. 172.

³⁰³ Ради се о следећим документима: 1) „Заједничка декларација између Народне Републике Кине и Јапана“ (*Joint Declaration Between the People's Republic of China and Japan*) од 29. септембра 1972. године; 2) Споразум о миру и пријатељству између Народне Републике Кине и Јапана (*Treaty of Peace and Friendship Between the People's Republic of China and Japan*) од 12. августа 1978. године; 3) Заједничка декларација између Народне Републике Кине и Јапана о успостављању кооперативних партнерских односа заснованих на мирољубивости и развоју (*Joint Declaration Between the People's Republic of China and Japan on Establishing Peaceful and Developing Friendly Cooperative Partnership Relations*) од 26. новембра 1998. године и 4) Заједничка декларација о промовисању свеобухватних односа између Народне Републике Кине и Јапана (*Joint Declaration on Comprehensively Promoting Strategic Mutual Beneficial Relations between People's Republic of China and Japan*) од 7. маја 2008. године. За детаљније видети у Manjiao, Chi. "The Unhelpfulness of Treaty Law in Solving the Sino-Japan Sovereign Dispute over the Diaoyu Islands", pp: 174-176.

година 20. века, таква да је Кина настојала да питање суверенитета остави по страни и да се фокус међусобних напора усмери на унапређење осталих области, нарочито економске сарадње, што посебно долази до изражаја почетком ере спровођења политике „реформе и отварања“, где су кинеска очекивања од Јапана била огромна. Ипак, неопходно је уочити да су пре промене става у Кини, Јапан, Република Кореја и Тајпеј покренули питање заједничког истраживања морског дна у Источном кинеском мору и развоја капацитета за експлоатацију природних ресурса. Повратком НР Кине на међународну сцену власти са Тајвана су биле искључене из пројекта, а НР Кина је заинтересованост за заједничке пројекте показала тек враћањем Денгове групе на власт.³⁰⁴ У прилог позицији НР Кине крајем седамдесетих година 20. века око остављања питања суверенитета над спорним острвима за наредни период говори и Денгова изјава приликом потписивања Споразума о миру и пријатељству 1978. године³⁰⁵ у Токију, када је истакао да су се две владе сложиле да питање спорних острва оставе по страни, као и приликом потписивања Споразума из 1972. године. Денг је том приликом истакао следеће: „Наша генерација није довољно мудра да нађе заједнички језик по овом питању (*Диаоју острва – примедба И.З.*). Наша следећа генерација свакако ће бити мудрија. Они ће пронаћи решење које ће бити прихватљиво за све.“³⁰⁶

³⁰⁴ За детаљније о идеји заједничког развоја пројекта у Источном и Јужном кинеском мору видети у Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, pp: 163-184.

³⁰⁵ У истој години догодио се додатни инцидент који је показивао позиције обе стране. Наиме, јапански десничари, окупљени у организацију „Федерација младих“ (*Youth Federation*) подигли су светионик на самом Диаоју острву. Кинеска реакција подразумевала је слање флоте од преко 80 рибарских бродова у акваторију острва. За детаљније видети у Downs, Erica Strecker, and Phillip C. Saunders. "Legitimacy and the Limits of Nationalism: China and the Diaoyu Islands", *International Security* (The MIT Press, Boston, Vol.23, no. 3, 1998-1999, pp: 124-126.)

³⁰⁶ Видети у Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, pp: 172-173. Денгови иступи приликом боравка у Токију послужили су 2012. године и Кини и Јапану да покушају да поткрепе своје ставове у вези са суверенитетом над спорним острвима. Тако је изјава тадашњег министра спољних послова Јапана Коичира Гембе (*Koichiro Gemba*) да се лидери две земље нису, 1972. и 1978. године, договорили да оставе по страни решавање питања спорних острва наредним генерацијама изазвала и снажну реакцију у НР Кини, у којој су се апострофирале Денгове изјаве које су тврдиле управо супротно. За ближе о иступу јапанског министра Гембе видети у Gamba, Koichiro. "Japan-China Relations at a Crossroads", *The Diplomatic Insight: Peace Through Informed Dialogue*, (thediplomaticinsight.com, Islamabad, December 2012, pp. 5-6), а за кинеску реакцију и оспоравање става министра Гембе видети у Jiping, Guo. *Ironclad Evidence Shows that Diaoyu Dao is China's Territory*.

Сино-јапански спор око суверенитета над острвима наставио је да буде присутан и у наредном периоду, уз успоне и падове интензитета тог питања у међусобним односима. Повремени „окидачи“ за стављање фокуса на ово питање доводили су до његовог интензивирања, али су друге околности билатералних односа играле можда и пресудну улогу у формулисању позиција две стране.³⁰⁷

Ново подсећање да спор постоји догодило се 1996. године, а започело је низом догађаја мањег значаја и интензитета током јула и августа те године.³⁰⁸ Заправо, унутар НР Кине питање острва било је потиснуто у други план, због великог значаја који је придаван јапанској економској помоћи кључној за реформе. У том периоду били су присутни само мањи протести, више на Тајвану и у Хонг Конгу, него у матици.³⁰⁹

Током прве деценије 21. века неколико минорних инцидената је подсећало да спор постоји. Један од таквих догађаја био је и 2005. године, у случају званичног јапанског признавања постојања светионика на Дiaoју острву који су подигли

³⁰⁷ Тако је спор интензиван након што су јапанске власти истакле намеру да светионик који су подигли млади јапански десничари 1978. године уврсти на званичан списак поморских навигационих ознака. На то су реаговали и Тајпеј и Пекинг, али донекле различито од дотадашњег периода. Реакција Пекинга била је условљена отежаном унутрашњом и међународном позицијом, узимајући у обзир проблеме који су се на економском и политичком плану појавили после догађаја на Тјенанмену 1989. године и чињенице да су односи са Јапаном постали кључни за излазак из тадашње међународне изолације Пекинга и пре свега да су били везани за реализацију потребног јапанског кредита и бројних других видова помоћи и инвестиција. Улога Јапана у превазилажењу економске изолације НР Кине била је можда и од пресудног значаја. Видети у Митровић, Драгана, *Кинеска реформа и свет*, стр. 388-342. У контексту тих односа према спору око острва, Комунистичка партија Кине (КПК) је дала инструкцију локалним партијским комитетима да та „економски и стратешки небитна острва не требају да утичу на пријатељске односе са Јапаном“. Видети у Downs, Erica Strecker, and Phillip C. Saunders. "Legitimacy and the Limits of Nationalism: China and the Diaoyu Islands", p. 130. Исти аутори истичу како је реакција у том случају била снажнија на Тајвану него у НР Кини.

³⁰⁸ Наиме, 14. јула 1996. године подигнут је други импровизовани светионик на спорним острвима (направљен од алуминијума, напајан соларном енергијом), 20. јула исте године Јапан је ратификовао Конвенцију о праву мора из 1982. године, при чему је прогласио ЕЕЗ од 200 миља, која је обухватала и Дiaoју острва. Мања екстремистичка група из Јапана (*Senkaku Islands Defense Association*) поставила је јапанску заставу у близини светионика у августу, јапански премијер је претходно посетио Јасукуни храм, а министар спољних послова поновио званични став Јапана да, обзиром да су острва одувек била део јапанске територије, као и да их Јапан има под својом ефективном контролом, суштински и не постоји спор у вези са њима. Downs, Erica Strecker, and Phillip C. Saunders. "Legitimacy and the Limits of Nationalism: China and the Diaoyu Islands", p. 133. Такође видети и Xue, Guifang Julia, and Zhang Lei. "Maritime Disputes in Northeast Asia and Escalation of the Sino-Japan Islands Dispute: Implications and Prospects", *University of Hawai'i Law Review* (University of Hawaii School of Law, Honolulu, Vol.35, no. 2, 2013, p. 472).

³⁰⁹ За детаље о хронологији ескалације сукоба 1996. године погледати у Downs, Erica Strecker, and Phillip C. Saunders. "Legitimacy and the Limits of Nationalism: China and the Diaoyu Islands", pp: 131-138.

десничари. Овакав поступак Јапана одмах је изазвао оштре реакције у Кини, као и код тајванских власти и довео је до новог низа инцидената на мору између кинеских рибарских бродова и бродова државних институција Јапана.³¹⁰ До озбиљније ескалације спора дошло је у септембру 2012. године.³¹¹ Наиме, након одлуке Владе Јапана, од 10. септембра 2012. године, да откупи спорна острва из приватног власништва и да их национализује дошло је до новог заоштравања односа, интензивирања питања суверенитета над њима и до заузимања чвршћих позиција на обе стране.³¹² Кина и Јапан објавили су документа којима су представили своје позиције по питању спорних острва,³¹³ а које су била супротстављене. Последица оваквих супротних ставова било је нарушавање билатералних односа две земље, као и организовање вишемесичних антијапанских демонстрација широм Кине, у којима је вандализована јапанска имовина, укључујући и фабричка постројења и јапанске

³¹⁰ За детаљније видети у Xue, Guifang Julia, and Zhang Lei. "Maritime Disputes in Northeast Asia and Escalation of the Sino-Japan Islands Dispute: Implications and Prospects", pp: 472-473.

³¹¹ Питању национализације острва, које је предложила влада премијера Ноде како би спречила ескалацију кризе након бурних кинеских реакција на најаве десничарских планова у вези неких од острва, претходио је „увод“ који је обухватао именовање 39 острваца (у периоду јануар – март 2012. године), а међу која су укључена и четири у спорном архипелагу. НР Кина, сада већ друга економија света, овог пута оштро реагује дипломатским порукама које су имале за циљ смиривање тензија и супротстављање активностима Јапана. На послетку, спор је ушао у наредну ескалацију када је Влада Јапана одлучила да за два милиона јена откупи острва од приватних власника, како би их ставила под државну контролу, како би спречила да тадашњи десничарски гувернер Токија Шинтаро Ишихара (*Shintaro Ishihara*) оствари своју намеру и откупи острва за своје политичко „игриште“. Видети у Ryall, Julian. "Japan agrees to buy disputed Senkaku islands", Интернет, *The Telegraph*. 05.09.2012., доступно на <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/japan/9521793/Japan-agrees-to-buy-disputed-Senkaku-islands.html> (приступ 07.02.2018. године).

³¹² Видети у State Council Information Office The People's Republic of China. "Diaoyu Dao: An Inherent Territory of China". Јапанска намера била је да се откупе острва Дiaoју, Нансијао и Беисијао. Такође, видети и у Park, Choon-Ho. "Oil Under troubled Waters: The Northeast Asia Sea-Bed Controversy." *Harvard International Law Journal* (Harvard Law School, Cambridge, Vol.14, no. 2, 1973, pp. 248-258). Парк даје приказ позиција Кине и Јапана током седамдесетих година 20. века. На овом месту, веома је занимљив податак који даје Парк у вези са тврдњама појединих Американаца кинеског порекла да су они приватни власници острва на основу указа царице-удове Ц' Ши (*Dowager Tsu Shih*) из 1893. године. Међутим, Влада Јапана сматра да не постоји ништа необично у откупу острва од приватних лица, узимајући у обзир да су она до 1932. године и „била власништво Владе Јапана“, те да се од 2012. године поново откупљују и постају власништво Јапана. Видети у Ministry of Foreign Affairs of Japan. "The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion."

³¹³ Ради се о већ помињаним документима. Са кинеске стране то је Бела књига под називом „Дiaoју острва, нераздвојиви део територије Кине“ ("*Diaoyu Dao, an Inherent Territory of China*"). Са јапанске стране то је документ МСП под називом „Сенкаку острва: потрага за поморским миром базираним на владавини права, а не на сили и принуди“ ("*The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion*"). Наведени јапански документ представља сублимат информација које је МСП Јапана објављивало на свом сајту од интензивирања спора у септембру 2012. године.

ресторане у власништву Кинеза. Демонстратори су блокирали амбасаду Јапана у Пекингу, што је многе подсетило на анти-западне насилне протесте у време Културне револуције. Према већини информација, демонстрације су биле организоване и њима се управљало. Билатерални односи две земље сведени су на најнижи ниво од њиховог успостављања, а НР Кина је увела економске санкције према Јапану, које су изузетно оштро погодиле не само њихове економске односе (нарочито су драстично опадале јапанске инвестиције из године у годину), већ и саму кинеску привреду, док је јапанска пословна заједница почела да спроводи стратегију измештања својих инвестиција из Кине у друге растуће економије региона. Нарушавање дипломатских односа врло брзо је водило и ка заоштравању војних односа и до повећања могућности ескалације сукоба³¹⁴, но кинеске власти су после неколико месеци прекинуле протесте грађана СМС порукама и другим уобичајеним каналима контроле јавног мњега. Сусрети на највишем нивоу су обустављени, а у Кини је растући национализам са доласком Си Ђинпинга и његових први пет година на власти постао изузетно наглашени чинилац како домаће политике, тако и кинеског постављања у међународној заједници, а нарочито према Јапану.

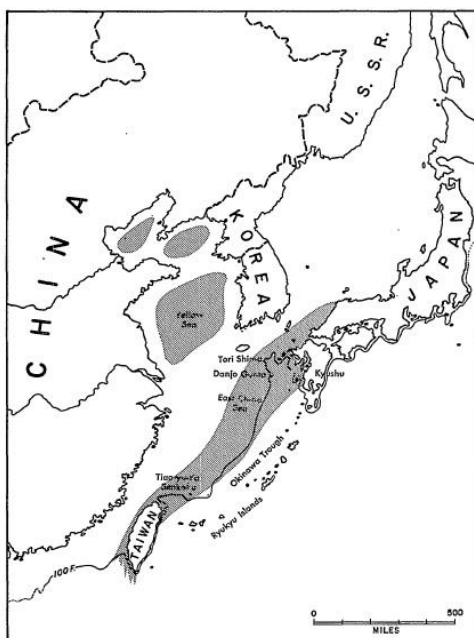
Заједнички развој и коришћење природних ресурса у Источном кинеском мору, уз остављање решавања питања суверенитета будућим генерацијама, постали су извор нових спорења, нарочито због другачијег приступа решавању питања разграничења ЕЕЗ и ЕКП.³¹⁵ Два су основна геополитичка разлога због којих Јапан и НР Кина инсистирају на суверенитету над спорним острвима. Први су већ поменути

³¹⁴ Обе стране су оптуживале другу државу за оштре реакције које су могле да воде до непријатељстава. Тако је Јапан, у промовисању „агресивног поступања кинеске војске“ дао саопштење да су се његови бродови нашли на нишану радара кинеских војних бродова, а у домену јавне дипломатије посебно је апострофирано повећање броја улазака кинеских бродова и ваздухоплова у „територијално море и спољних појас Јапана“ око острва од септембра 2012. године. Видети у Ministry of Foreign Affairs of Japan, "The Senkaku Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion." Посебно видети дијаграм на стр. 11 којим је приказан број присуства кинеских бродова у водама спорних острва. У ширем контексту, Јапан је као провокативно деловање видео и увођење кинеске „Идентификационе зоне ПВО“ у Источном кинеском мору, која је обухватала и Диаоју острва.

³¹⁵ Кинески и јапански став разликовали су се по томе на који би начин требало одредити разграничење зона већ током преговора о Конвенцији. Кина је константно заговарала принцип праведности и непосредних преговора, док је Јапан инсистирао на максимуму од 200 миља од основне линије, уз поштовање еквидистанце између наспрамних држава. Видети у Chi-kin Lo, *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*, pp: 170-173.

истраживања и експлоатација нафте и гаса у подморју Источног кинеског мора, а други је повећана свест обалних држава о потреби заштите својих поморских интереса. Дакле, процене о могућем постојању резерви нафте и гаса дале су другачију димензију спору и сврстале га на далеко више место у приоритетима обе стране него што је био случај до тада. Међутим, процене резерви нафте и гаса у Источном кинеском мору различите су у зависности од аутора, држава које дају процене, као и области које процене обухватају³¹⁶, но ипак релативно недовољне за потребе Кине које све више расту. Међутим, у геополитичком смислу, а и у вези са територијалним спором око Диаоју острва, концентрација нафтних и гасних поља је таква да се махом налазе у области на коју тврде да полажу право и Кина и Јапан, односно унутар њихових прокламованих ЕЕЗ. Такође, најзначајније процене указују да су највећа налазишта нафте лоцирана у близини и унутар самог Окинава понора, што питање спора за суверенитет око Диаоју острва чини још важнијим за обе стране (видети карту број 5). У том контексту, њихова контрола би укључила и веома важно право на рибарење.

³¹⁶ За америчке процене видети у "U.S. Energy Information Administration", а за кинеске у China National Offshore Oil Company. Annual Report 2013. *CNOOC LIMITED*. (31.12.2013.), доступно на <http://www.cnoocld.com/upload/Attach/mrfj/2014/04/2395984295.pdf> (приступ 22.01.2015).

Карта 10 – „Приказ процењених локација налазишта нафте и гаса у Источном кинеском мору“³¹⁷

извор: Park, Choon-Ho. "Oil Under troubled Waters: The Northeast Asia Sea-Bed Controversy",
p.214.

Важна је и констатација кинеских аутора Суеа и Џанга да значај острва није претежно одређен историјским и међународно-правним чињеницама, већ пре свега њиховом стратешком локацијом и највећим делом чињеницом да ће држава која буде контролисала острва стећи и огромна права над околним морима успостављањем ЕЕЗ.³¹⁸ Дакле, суверенитет над острвима би пружио могућност успостављања одговарајућих интересних зона у акваторију која их окружује, а у складу са Конвенцијом УН о праву мора из 1982. године. Међутим, и Јапан и Кина тумаче не само одредбе Конвенција УН о праву мора у складу са својим националним интересима, већ и друга документа и споразуме који су повезани са овим питањем.

Дакле, може се очекивати да ће Кина наставити да инсистира да се разграничење одреди на основу права на продужетак епиконтиненталног појаса, док

³¹⁷ Карта је заснована на проценама и подацима Економског комитета за Азију и Далеки исток (*Economic Commission for Asia and the Far East (ECAFE)*).

³¹⁸ Видети у Xue, Guifang Julia, and Zhang Lei. "Maritime Disputes in Northeast Asia and Escalation of the Sino-Japan Islands Dispute: Implications and Prospects", pp: 461-462.

ће Јапан остати на заговарању принципа еквидистанце и тврдњи да има суверенитет над острвима, служећи се аргументима историјског и међународног права. У прилог својим тврдњама, јапанска страна користи и чињеницу да се острва налазе под контролом Јапана од откривања и запоседања, те да у складу са тим и не постоји територијални спор. Оспоравајући кинеску позицију, како Пекинга, тако и Тајпеја, у вези са суверенитетом над острвима, Јапан указује да ни историјски, географски нити геолошки аргументи који се том приликом истичу немају ваљану основу у међународном праву.³¹⁹ Посебно је важно уочити да Јапан оспорава кинеску тврдњу да су острва стављена под контролу уговором из Шимоносекија. Овако дефинисана позиција представља континуитет јапанског става према питању суверенитета над Диаоју/Сенкаку острвима.³²⁰ Додатна карактеристика приликом формулисања позиције Јапана је та да Кина све до 1970-их година 20. века није истицала право суверенитета над острвима, те да је *окидач* за промену тог става био проналазак резерви нафте и гаса у близини острва.³²¹

Анализирајући тако дефинисане ставове, може се очекивати да ће обе стране заступати позицију да острва, иако ненасељена, припадају управо њима, са правом на одговарајуће поморске зоне. Истовремено, спор две стране биће присутан и у наредном периоду, превасходно као полигон на којем ће се доказивати растућа моћ, Кине пре него Јапана, уз готово сигурне повремене инциденте и „економске активности“, присуство безбедносних капацитета, али са малим шансама да прерасте у озбиљнији сукоб који би попримио и војну димензију. Основни мотив за овакве

³¹⁹ У међународно-правном контексту Јапан истиче да острва нису била обухваћена Чланом 2 Уговора из Сан Франциска, већ Чланом 3, на основу кога су, као део јапанске територије, и то Нансеи шото (*Nansei Shoto*) острва Окинава префектуре, стављена под америчку управу. Такође, уговором из 1972. године САД су их вратиле под јапанску управу баш у складу са Чланом 3 уговора из Сан Франциска. У прилог томе, Јапан додаје обраћање кинеског конзула јапанским властима у мају 1920. године поводом проблема кинеских рибара у водама Сенкаку острва којим се острва третирају као део јапанске територије. Видети Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Senkaku Islands*, (13.04.2016. године), доступно на <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/index.html> (приступ 04.03.2018. године).

³²⁰ The Japan Times, "Suga reiterates stance on Senkakus", (04.06.2013.), доступно на <https://www.japantimes.co.jp/news/2013/06/04/national/suga-reiterates-stance-on-senkakus/#.Wpxssh3wbIV> (приступ 04.03.2018. године).

³²¹ The Japan Times, "Japan protests Chinese activity near Senkaku Islands in gas-rich East" (01.08.2017.), доступно на <https://www.japantimes.co.jp/news/2017/08/01/national/politics-diplomacy/japan-protests-chinese-activity-near-senkaku-islands-gas-rich-east-china-sea/#.Wpxs0R3wbIV> (приступ 04.03.2018. године).

позиције директно је везан не само са схватањем да би се тиме омогућила контрола значајних ресурса, већ и услед њихове стратешке позиције. Додатно, кинески став поводом спора око Диаоју острва у значајној мери је одређен и другим споровима које та земља има са осталим суседима, пре свега у Јужном кинеском мору.

4 ГЕОЕКОНОМСКИ МАРИТИМНИ ИНТЕРЕСИ НР КИНЕ

Једна од најзначајнијих компоненти и елемената неопходних за сагледавања савремене Кине свакако је њена економска позиција, настала као резултат реформи и модернизације које трају више од тридесет осам година. Континуирани економски раст који је Кина забележила од почетка спровођења политике реформе и отварања, по свом трајању и висини раста, готово незабележеног у историји светске економије, у великој мери је утицао на њену позицију у међународним пословима.³²² Суштински, почетак реформисања кинеске економије, али и целокупног друштва, представљао је прекретницу у односу на период „понижења“ Кине од стране западних стила, који је започео Опијумским ратовима и трајао више од века.

Економски напредак који је остварен политиком реформе и отварања истовремено је мењао и кинеску (гео)економску и геополитичку позицију на карти света, као и прилике унутар саме државе, превасходно у домену унутрашњих миграција „село-град“, еколошких, социјалних и других последица. Резултати који су постигнути, али који се и даље постижу, довели су Кину на позицију друге економије света по величини бруто домаћег производа (БДП) крајем 2010. године.³²³

Неколико је кључних карактеристика које су имале директан утицај на кинеску савремену геополитику, а које су најдиректније повезане са њеном економском политиком, реформама, отварањем према свету и постигнутим резултатима. Прва и најважнија последица је та да је управо отварање према свету у највећој мери представљало покретач за размишљања и идеје које су водиле ка другачијем схватању таласократске димензије геополитике у савременој Кини, онако

³²² Када се овакви подаци анализирају, поготово у геополитичком контексту, неопходно је узети у обзир и чињеницу да је Кина успела да оствари овакве импозантне резултате у времену доминације једине, за сада преостале светске суперсиле – САД. Погледати у Mitrovic Dragana, "The Global Political Economy - Challenges, Management and Prospects." *The Asian Business and Management Conference*. (International Academic Forum, Osaka, 2011, pp: 383-395).

³²³ Hosaka, Tomoko A., "China surpasses Japan as world's No. 2 economy", *The Washington Post*, 16. 08. 2010, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/08/15/AR2010081503697.html> (приступ 14. 07. 2013).

како су водиле другачијем гледању на саму Кину, свет који је окружује и њено место у њему. Друга је била последица прве, и односи се на јачање и све израженије присуство Кине као глобалне трговинске силе у готово свим деловима света, која је постепено повећавала зависност од поморског транспорта као „карике“ између производње на кинеском тлу и приступа светским тржиштима, односно извозу као кључном мотору раста кинеске економије. Трећа последица која се појавила је потреба за све већим количинама ресурса готово свих врста која је наметала и другачији приступ спољним и безбедносним пословима. Ова последица посебно је изражена у домену енергетике, примарно у потребама за нафтом, узимајући у обзир да је Кина временом постала од извозника, прво један од најважнијих увозника овог енергента у свету, да би у другој деценији 21. века постала и највећи светски увозник нафте,³²⁴ а да највећи део овог енергента стиже у њене луке поморским коридорима које она не контролише, те је и тиме зависна од постојећег окружења.

Економски развој креирао је и узрочно-последичне везе између кинеске економске и спољне политике, које су имале своју изражену манифестацију на геополитичку позицију те државе, а посебно њену таласократску димензију. Геоекономски посматрано, важно је уочити чињеницу да 11 провинција и аутономних области НР Кине има излаз на море, да оне обухватају површину од 1,3 милиона километара квадратних, што чини укупно 14 процената површине НР Кине.³²⁵ Како је у приобалном делу Кине сконцентрисан највећи део популације, сасвим је природно било да управо ове области приликом спровођења „политике реформе и отварања“ постану главни покретач кинеског развоја и унапређења укупних друштвених, али пре свих других, економских кретања. Истовремено, додатни разлог окретања ка мору лежао је и у чињеници да су Кини „ограничени ресурси на копну ометали њен даљи развој. Са растућим повећањем популације и

³²⁴ The Maritime Executive, "China Surpasses U.S. as Largest Crude Oil Importer", *The Maritime Executive* (02.03.2018.), доступно на <https://www.maritime-executive.com/article/china-surpasses-u-s-as-largest-crude-oil-importer#gs.ZKFeOWY> (приступ 22.03.2018.)

³²⁵ Видети у Xue Guifang. "China and the Law of the Sea: An Update." *International Law Studies - International Law and Military Operations*, (Newport, Rhode Island, Naval War College, Vol. 84, 2008. p. 98).

постепеним смањењем ресурса, Кина се окренула океану и поморским ресурсима да се ослободи притиска због недостатка ресурса на копну.³²⁶

Међутим, прве деценије од успостављања Народне Републике биле су обележене сасвим другачијим приступом економији. Управо историјско искуство стране окупације приобалних области и успостављања „екстратериторијалног статуса у бројним лучким градовима“, које је Кина искусила у *веку понижења* довела су до тога да се обалске области ставе на хијерархијски ниже место у односу на оно које им је геоекономски припадало. Поред историјског искуства, и други догађаји на глобалној и регионалној сцени битно су допринели оваквом формулисању практичне политике, пре свега односи са тадашњим суперсилама САД и СССР, рат у Вијетнаму и друго. У складу са таквим проценама Мао је одбацио предложени Трећи петогодишњи план (1965-1970) „оцењујући да је концентрација индустрије у обалским деловима учинила Кину изузетно рањивом“, због чега се „заложио за премештање постојећих фабрика у унутрашњост и изградњу железничке линије у провинцијама Сичуан, Гуиџоу и Јунан у најкраћем могућем року.“³²⁷ На сличном нивоу, а у супротности са таласократским виђењем геополитичких интереса, било је и признање да је развој унутрашњих региона представљао дугорочни циљ, уз истовремено позивање на приоритетну изградњу обалских индустријских капацитета у „О десет главних односа“ из 1956. године.³²⁸

У складу са таквим објективним околностима и донетим одлукама, први кораци у економским реформама предузети су у области пољопривреде. Међутим, сама одлука којом је започео процес реформи и кинеског отварања према свету

³²⁶ Ibidem, p. 98.

³²⁷ Видети у Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, (Institut za ekonomiku i finansije, Beograd, 1995), str. 26. Посебно погледати утицај стратегијског размишљања у Кини тога доба и усклађивања економских планова са безбедносним проценама у вези тзв. *Трећег фронта*, које су била базиране на процени да ће Тајван, уз подршку САД, извршити напад на матицу управо у приобалним подручјима. Суштински, линије фронтава односиле су се на области из којих је било могуће организовати каснији ослободилачки рат, при чему је *први фронт* био око Шангаја, *други* око Суџоа, а *трећи* у региону Хуанг Шана у провинцији Анхуи. Трећи фронт ће, као програм, бити изразито доминантан у том периоду и имаће супремацију над свим осталим националним пројектима, тако да ни један пројекат, изузев нафтне индустрије, није започет у обалним подручјима у периоду између 1965. и 1971. године. За детаљније о *Трећем фронту* погледати исто дело, стр. 25-29.

³²⁸ Ibidem, str. 27.

донета је на Трећем пленуму 11. сазива Централног комитета КП Кине, који је одржан децембра 1978. године. Као основни циљ те политике било је постављено да „Кина остварујући веома амбициозне економске циљеве, који се тичу економског и социјалног развоја, подигне стандард својих грађана, достигне економску и политичку моћ, и преко ње поврати своје место у заједници народа, оно место, које јој по њеној дугој традицији, историји и вредностима, које је тако дуго носила, а и представљала, и припада.“³²⁹ Дакле, један од политичких циљева кинеске економске реформе и отварања био је окончање периода изолационизма и укључивање у светске послове.

Суштински, модернизација кинеске економије, која је подразумевала и напуштање изолационизма реализована је на принципу стратегије три мотора економског раста и развоја: 1) инвестиција, 2) извоза и 3) домаће потрошње. Сваки од наведених елемената имао је своје место и улогу у кинеској економској политици и реализацији амбиционизних економских планова развоја. Супротно раширеним уверењима, инвестиције су биле највећим делом домаће, као и Кинеза из Тајвана, Хонг Конга, Макаа, за генерисање извоза је опредељена обалска зона и развој лаке индустрије, уз истовремено кинеско отварање као нужан предуслов за развој овог чиниоца³³⁰, док је домаћа потрошња механизам на који је Кина рачунала, највећим делом захваљујући чињеници да Кина има најбројнију популацију на свету.

Пре уласка у реформски процес, Кина је проучила страна и искуства суседних земаља у потрази за моделом који би био најпогоднији за њихову државу. У припреми модела реформи, пажљиво је изучаван најпре модел Јапана, пример Сингапура, САД, као и бивше СФР Југославије, Румуније и других држава, на основу којих је направљен модел који је касније примењен.³³¹ Тај модел подразумевао је да се одређена реформа започне на експерименталној основи у специјалној економској

³²⁹ Видети у Митровић, Драгана, „Кина, економска модернизација и њена одрживост” у Митровић Драгана (ур.), *Развојна политика и развојни ресурси земаља Азије*, (Факултет политичких наука, Београд, 2009).

³³⁰ Кинеско отварање према свету суштински је добило потврду Уставом из 1982. године, када је политика отворених врата представљена у форми уставног решења, кроз члан 18. Устава. Видети у Митровић Драгана, *Кинеска реформа и свет: економско и политичко окружење Кине у 80-им годинама*, стр. 45.

³³¹ Видети у Митровић, Драгана, „Кина, економска модернизација и њена одрживост”.

зони, а да се тек након што се покажу њени позитивни резултати, такав модел примени на целокупну државу.

Када је поморски аспект кинеске геоекономије у питању, и национални интереси у вези са поморском моћи, давање великог значаја у економској реформи обалским областима кроз успостављање административних јединица као што су „специјалне економске зоне“, „обалски отворени градови“, „обалске економске слободне зоне“ и „делте великих река“, представљало је, према нашем разумевању, кључну одредницу тог елемента. Основна карактеристика оваквих одлука била је та да је нагласак на приобалне области постепено мењао схватање према геополитичким законима и процесима, тако да је Кина размештајем најважнијег покретача своје економије у, Спајкмановим вокабуларом исказано, Римленд³³², створила кључни предуслов за окретање ка таласократском размишљању и делању. Дакле, почев од Цаове обалске стратегије³³³, развоја индустрије у Римленду, унапређења бродоградње, лука и целокупне поморске индустрије, па до наглашавања значаја, места и улоге које поморски сектор има у савременој Кини, уз истицање све већег значаја такозване „плаве економије“ (*Blue economy*), Кина је остварила изузетан напредак од државе која је негирала своје поморске потенцијале и била доминантно копнено оријентисана, до државе која је концентрацијом привреде и индустрије у

³³² Детаљније о Спајкмановом геополитичком дискурсу погледати у: Вуковић Небојша, *Логика империје, Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, (Конрас Београд, 2007). Неопходно је уочити да различити аналитичари исту област у Кини називају и Римлендом и Хартлендом, област најгушће насељену, која представља економски најважнији и најдинамичнији регион државе. У војно-стратегијским анализама ова област Кине може се поистоветити са центром гравитације целокупне државе (центар гравитације представља основни извор моћи помоћу које се постиже циљ, или сам представља моћ.). За подробнија сазнања о центру гравитације погледати у: Драгомир Ђурић, Сретен Егерић, „Појмовно одређивање центра гравитације“, *Војно дело*, (Медија центар Одбрана, Београд, vol. 64, бр. 1, 2012.), стр. 228-252. Да су кинеске приобалне провинције постале центар гравитације државе указују и моги кинески аутори. Тако професор Џанг Венму констатује да се центар гравитације кинеске националне економије померио ка југоисточним регионима, али да безбедност не може бити ограничена само на те области, јер у сценарију по којем Тајван и друга острва у морима која окружују Кину нису под кинеском контролом, Кина не би могла да осигура безбедност комерцијалних центара попут Шангаја, Гуанџоуа и Шенџена. Видети у Wenmu Zhang, “Sea Power and China's Strategic Choices”, *China Security* (World Security Institute, Washington D.C., Summer 2006, p. 25).

³³³ Стратегија отварања кинеске обале и њеног нагласка у геоекономском смислу названа је по тадашњем кинеском премијеру Цао Цијангу (*Zhao Ziyang*). За детаљније видети у Митровић, Драгана, „Кина, економска модернизација и њена одрживост”.

приморским деловима земље створила потребу да се значајније оријентише ка поморским интересима и дефинисању својих таласократских потреба.

Креирањем претежно извозно оријентисане привреде, која је бележила огромне суфиците у трговинској размени са готово свим државама света, истовремено долази и до све већих потреба Кине да обезбеди трајан приступ страним тржиштима. Овакав сценарио додатно је наглашавао потребу за редифинисањем приступа таласократској димензији геополитике у Кини. Такви трендови манифестовани су и приликом дефинисања кључних циљева у 12. петогодишњем плану, када су по први пут у таквим плановима поморска права и интереси сепаратно обрађени и наглашени.

Са друге стране, снажан економски раст, креиран захваљујући индустријским центрима смештеним највише у приобалним провинцијама, истовремено је „праћен и повећањем потрошње сировина и енергетских ресурса, као и зависношћу од њихове испоруке поморским рутама.“³³⁴ На тај начин су кључни чиниоци економског развоја Кине постали директно повезани са таласократским приступом геополитичким размишљањима, утирући пут моделима економског развоја и напретка друштва који су били у директној корелацији са поморском моћи у њеном најширем смислу. Посебно се у домену енергетике истицала важност нафте за развој кинеске привреде, тако да је енергетска (гео)политика имала све значајније место приликом дефинисања како економске, тако и спољне и безбедносне стратегије НР Кине на преласку из 20. у 21. век.

4.1 Утицај привреде на кинеску геополитичку позицију

Кинеска економска реформа и њени резултати су били кључни покретач промене става кинеских лидера и стручњака према поморским правима и интересима државе, а самим тим и на таласократску димензију кинеске геополитике. Економске промене, које су започете 1978. године, постепено су доводиле до другачијег схватања и других елемената укупне кинеске поморске моћи, било да се ради о

³³⁴ За детаљније погледати у Klimenko Anatoly. “On the Evolution of China's Military Policy and Military Strategy“, p. 32.

физичко-географској групи елемената поморске моћи, било друштвено-политичких, у складу са идејама Алфреда Мехена.

Сама кинеска привредна реформа реализована је кроз три основна стуба, а све у складу са принципима „четири модернизације“³³⁵. Први стуб реформи била је „реформа на селу“, која је имала централно место, односно, како истиче Драгана Митровић „приоритет у првој фази реформи и стратешки значај у реформи привредног живота Кине има реформа пољопривредне производње.“³³⁶ Реформа на селу је, у иницијалној фази од 1978. до 1985. године, довела до многобројних промена, директно утичући на животе преко 800 милиона људи. Након првих позитивних резултата,³³⁷ овај стуб кинеске привредне реформе започео је са „другим степеном развоја“ од 1985. године, који је превасходно био карактерисан „напуштањем државног монопола над откупом и продајом главних пољопривредних производа“ и стављањем фокуса „са ширења система уговорне производне одговорности на побољшање снабдевања робама.“³³⁸ Истовремено, неопходно је уочити да су сеоска предузећа углавном била концентрисана у „обалским областима и око великих градова“³³⁹, што је за последицу имало неравномерни регионални развој унутар Кине, односно погоршање наслеђених разлика у нивоу развијености.³⁴⁰

³³⁵ Четири модернизације односе се на унапређење 1) пољопривреде, 2) индустрије, 3) науке и образовања и 4) националне одбране, а у складу са старим концептом „социјалистичке модернизације“. За детаљније погледати Главу 2 под називом „Социјалистичка модернизација и отварање према свету“ у Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 35-145.

³³⁶ Ibidem, str. 79.

³³⁷ Најзначајнији резултат реформи на селу, у оквиру Шестог петогодишњег плана (1981-1985. година) био је раст пољопривредне производње по стопи од 10,8% годишње, који је настављен и у Седмом петогодишњем плану (1986-1990.) Последица оваквих резултата била је да су Кинези постали „најефикаснији пољопривредни произвођачи на свету – они исхарањују 22% становништва земљине кугле, мада располажу са само 7% обрадиве површине на свету.“ Видети у Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 110. Такође, подаци које приказују Ву и Џунг говоре у прилог успеху реформи кинеске пољопривреде. Тако они истичу раст производње житарица у периоду од 1978. до 1985. године за 24,4%, памука од 91,4 %, док је нето приход *per capita* сеоског становништва порастао за 169,9%. Видети у Vu Li, Žung Venli, *Savremena kineska ekonomija* (Albatros Plus, Beograd, 2015.), str. 77-78.

³³⁸ Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 79. За детаљне податке и објашњења о реформи на селу, погледати у исто дело, на странама 79-113.

³³⁹ Ibidem, str. 108.

³⁴⁰ Кина је покретала много механизма и програма који су за циљ имали смањење разлика између неједнако развијених обалских и континенталних провинција. Једна од тих мера била је и одлука Државног савета из 1986. године о улагању, поред до тада уложених 3,3 милијарде јуана, милијарду

Такође, посредан ефекат који је реформа на селу имала на укупну кинеску економију односила се на трансфер радне снаге из „сектора са ниском продуктивношћу у оне са високом продуктивношћу“, при чему успех „економске реформе сеоских крајева није само послужио као пример за реформу предузећа у градовима већ је поставио и материјални основ за њу.“³⁴¹

Други стуб привредне реформе у Кини била је реформа градске привреде³⁴², чији су најважнији део представљала државна индустријска предузећа. Наиме, пољопривредни развој земље ставио је у фокус бројне проблеме који су постојали у градској индустрији, тако да је логичан корак у наставку реформи био унапређивање овог дела економије. Посебни проблеми у том погледу, иако је индустријски сектор почео да бележи добре резултате, били су снабдевање енергијом и недовољни транспортни капацитети.³⁴³ Настојећи да превазиђе уочене недостатке, Кина је уводила низ мера³⁴⁴ којима се систем прилагођавао моделу који је далеко више био заснован на тржишним принципима и комерцијализацији, за разлику од командне економије и заједничког и државног власништва који доминирају пре отпочињања реформи.

јуана годишње у наредних пет година у 200 најсиромашнијих округа. Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 111.

³⁴¹ Vu Li, Žung Venli, *Savremena kineska ekonomija*, op.cit., str. 78. Додатно, за детаљније о реформи пољопривреде у НР Кини погледати и у Митровић Драгана, *Кинеско економско чудо: прва декада реформи 1978-1988*, (Институт за политичке студије, Београд, 2008.), стр. 57-121.

³⁴² Одлични резултати у реформи на селу и убрзано отварање обалског дела земље представљали су један од главних покретача реформе градске привреде, која је била заснована на програмским документима донетим 1984. и 1985. године – о даљим реформама у економији, о реформи управљања науком и технологијом и о реформи управљања образовањем. Видети у Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 113-114.

³⁴³ Тако, на пример, Кина у оквиру Шестог петогодишњег плана улаже 29.800 милиона јуана за изградњу железничких пруга и лука, док у периоду од 1978.-1983. године проблеми у снабдевању енергијом доводе до изгубљене вредности индустријске производње од око 70.000 милиона јуана. Видети у Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama* str. 115.

³⁴⁴ Због свеобухватности реформи које су спровођене, а пре свега у односу на промену начина размишљања, ова реформа називана је у Кини и „новом револуцијом“. Тако су као најважнији елементи реформе градске привреде истакнути децентрализација привредног система и осамостаљивање предузећа, сузбијање уравниловке и развој приватног сектора, давање улоге тржишту у планирању, реформа цена, реструктурирање привредне структуре, реформа финансијске структуре, даље отварање према свету, редифинисање улоге градова, реформа система снабдевања, као и појава „трећег таласа“ (фузија предузећа). Ibidem, str. 118-119.

Један од кључних момената у овом процесу био је такозвани други корак „урбане реформе“, који је започео 1984. године одлуком 3. пленума 12. сазива ЦК КП Кине. Суштински, тим чином је „градска реформа“, како истиче професорка Драгана Митровић, проширена и усложњена, те она постаје „глобална реформа кинеске економије као целине и обухвата не само пољопривреду, индустрију и трговину, већ и многе друге области, укључујући планирање, цене, финансије, новчани систем, плате, науку, технологију и образовање.“³⁴⁵ Узимајући у обзир поморску моћ, као и поморску компоненту кинеске геополитике, сасвим је очигледно да су најважнији сегменти овог дела реформи кинеске привреде утицали на њу директно и снажно, најпре због одлука да се спроводи даље отварање према свету, као и због тога што је један од начина давања нове, реформске улоге градовима било стварање „отворених обалских градова“. На овом месту можемо јасно да уочимо низ Мехенових елемената поморске моћи из тзв. групе физичко-географских и друштвено-политичких.

Ипак, са геополитичке тачке гледишта, најважнији стуб реформи кинеске економије представљала је сама одлука да се крене у отварање према свету, односно да се примени политика „отворених врата“ као потпуни заокрет од изолационистичке политике спровођене претходних деценија. Тако је, у периоду који је претходио, Кина форсирала развојни концепт затвореног типа, базирајући се на принципу „живота одвојеног од света“.³⁴⁶ Резултат таквог приступа био је и то да је Кина бележила константан пад у својим спољнотрговинским активностима, тако да је у периоду од 1953. до 1978. године забележено укупно смањивање њеног удела у светском извозу.³⁴⁷ Целокупан концепт политике отворених врата заснован је на решености да се „оствари велики заокрет према далеко већем присуству Кине на међународној сцени [...] Кинеско руководство је у новој политици видело начин да се

³⁴⁵ Видети у Митровић Драгана, *Кинеско економско чудо: прва декада реформи 1978-1988*, стр. 130. Наведени цитат представља део интервјуа тадашњег члана Политбироа ЦК КП Кине Ху Чилија (*Hu Chili*).

³⁴⁶ Видети у Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 145. На овом месту посебно се истиче принцип изолованости након раскида са Југославијом и СССР-ом, уз изузетак добрих односа са Албанијом до 1971. године. Такође, на ширем плану, изложеност ембаргу који су спроводиле САД додатно је доприносио кинеској изолацији.

³⁴⁷ Укупан пад кинеског удела у светском извозу у том периоду био је са 1,23% на 0,75%, чиме је Кина забележила пад са 17. на 23. место у свету. Видети у Vu Li, Žung Venli, *Savremena kineska ekonomija*, str. 152-153.

кроз остварену модернизацију Кина оспособи да поврати место које јој у међународној заједници припада по цивилизацијском наслеђу, односно политичкој, културној и свакој другој традицији, по којој је ова земља и добила име Средишње Царство.³⁴⁸

Најважнија практична одлука у том правцу донета у јулу 1979. године, када је дефинисано отварање четири „специјалне економске зоне“ (СЕЗ)³⁴⁹. Специјалне економске зоне биле су замишљене „као својеврсне лабораторије, инструменти прибављања потребног знања, технологије и страног капитала [...] њихов посебан задатак био је да постизањем релативно високог нивоа привредног развоја смање јаз између матице земље и Хонг Конга и Тајвана, а да својим пословним ангажманом са Хонг Конгом створе мост ка поновном уједињењу земље“.³⁵⁰

Додатно, овакав стратегијски приступ економији, која је у том периоду постављена за примарни национални интерес само је потврђен географским размештајем СЕЗ. Наиме, одлукама из поменуте 1979. године створено је четири СЕЗ и то Шенџен (*Shenzhen*), Шантоу (*Shantou*), Џухаи (*Zhuhai*) и Сјамен (*Xiamen*).³⁵¹

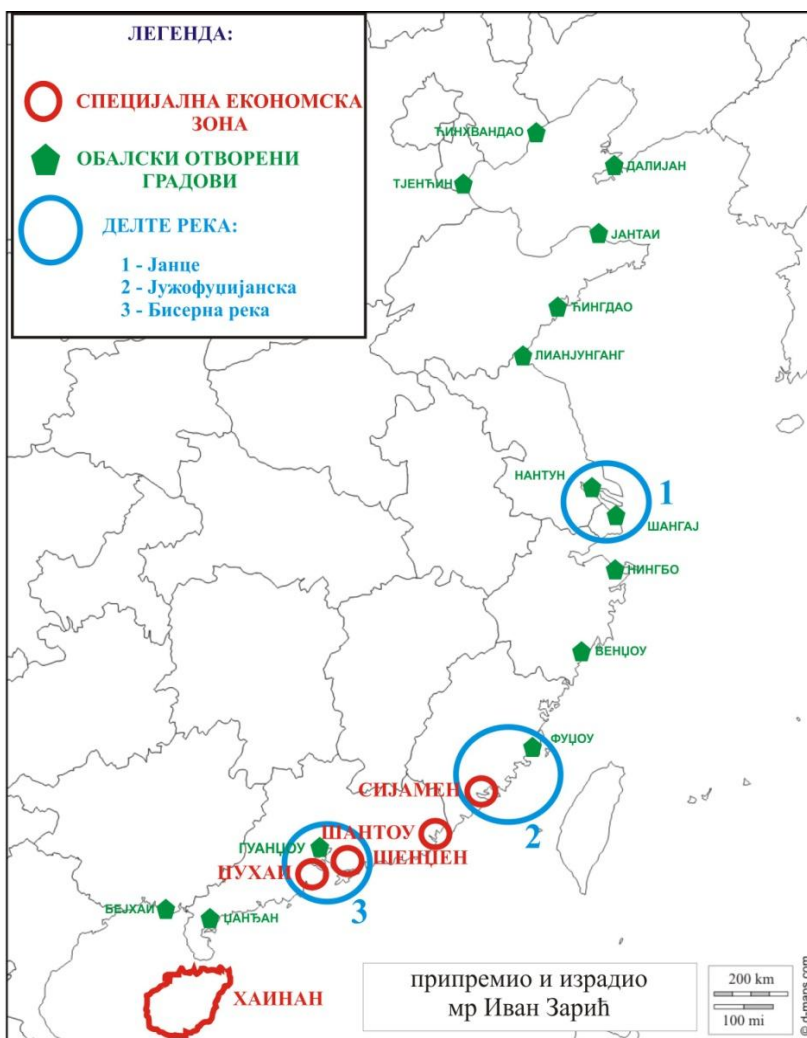
³⁴⁸ Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 145-146. Дobar пример суштинског заокрета представља и позив тадашњег премијера Џао Џијанга (*Zhao Zijang*), који је 1981. године позвао народ да једном заувек напусти идеју самодовољности.

³⁴⁹ СЕЗ представља новоформирану административну јединицу у којој су економска правила и законска регулатива другачији него у остатку Кине, и у функцији су слободног тржишта. Као елемент отварања према свету, СЕЗ су успостављане ради привлачења страних инвестиција, креирањем многобројних погодности које се остварују инвестирањем у зоне. Њиховим формирањем Кина је повећала у значајној мери економске активности одређеног приобалног подручја, повећала је степен запослености локалног становништва, реализовала је трансфер напредних технологија у појединим привредним гранама, као и моделе управљачких вештина, уз истовремено укључивање у међународне ланце снабдевања. Због многоструких користи реализованих формирањем СЕЗ, те зоне се сматрају и најконкретнијим и најуспешнијим делом политике отварања Кине према свету. Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 148.

³⁵⁰ Повраћај матици Макаа и Тајвана били су једнако на листи циљева кинеских руководица као и повраћај Хонг Конга. Управо је економским реформама започела фаза односа између Кине и њених територија која је у ранијем периоду била незамислива. Тако су Хонг Конг, а преко њега индиректно и Тајван постали највећи спољнотрговински партнери Кине (укупно 30% спољнотрговинске размене матице), а улагања из Хонг Конга су у периоду од 1984. до 1987. године чинила половину свих страних улагања у кинеску привреду. Погледати у Митровић Драгана, *Кинеско економско чудо: прва декада реформи 1978-1988*, стр. 160.

³⁵¹ Слободне економске зоне Шенџен, Шантоу и Џухаи налазиле су се у провинцији Гуангдонг и у непосредној близини Хонг Конга и Макаа, док је Сјамен у провинцији Фуџијан, наспрам Тајвана, дакле у приобалним кинеским провинцијама. Иако су ове области биле на својеврсни начин „издвојене“ од остатка државе, и међу њима су биле приметне разлике. Тако су СЕЗ формиране у провинцијама попут Гуангдонга и Фуџијана, које су имале већи степен аутономије од осталих, док је

Целина од пет СЕЗ комплетирана је додељивањем истог статуса и целокупном острву Хаинан 1985. године, чиме је створена највећа СЕЗ.

Карта 11 – СЕЗ, делте река и обалски отворени градови

Позитивна искуства које је Кина стекла од креирања СЕЗ описао је Денг 1984. године, истичући следеће: „Искуство током минулих тридесет или више година показало је да би политика затворених врата отежала изградњу и кочила развој.“³⁵²

острво Хаинан поседовало далеко највећу политичку и економску аутономију. Посебно су разлике у том погледу биле изражене у односу на унутрашње провинције НР Кине. За детаљније о наведеном погледати у Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 153. Такође, за сваку појединачну СЕЗ, разлоге њеног формирања, као и ток њеног модернизовања и коришћења погледати у Митровић Драгана, *Кинеско економско чудо: прва декада реформи 1978-1988*, стр. 181-199.

³⁵² Vu Li, Žung Venli, *Savremena kineska ekonomija*, , str. 154.

Последица оваквих описа резултата који су на економском плану постигнути са креирањем СЕЗ продубљена је одлукама ЦК КПК и Државног савета у мају 1984. године да се „отвори“ 14 обалских градова.³⁵³ Затим су, у фебруару 1985. године, исти партијски и државни органи Кине донели одлуку да отворе приобалне економске отворене зоне у делти реке Јангце³⁵⁴, делти Бисерне реке³⁵⁵, као и Јужнофуџијанску делту.³⁵⁶ „Државни савет је 18. маја 1988. године сазвао радну конференцију са темом отварања приобалних регија, коришћењем развојне стратегије извозно-оријентисане економије са процесом чија су 'оба краја у иностранству' у приобалним регионима, а и одлуком да укључи 140 градова и округа у приобалне отворене зоне.“³⁵⁷

Кинеско отварање према свету се одвија у оквиру пројекта „једна земља, два система“, што је омогућавало експериментални развој тржишне економије у овим СЕЗ, обалским градовима и отвореним обалским областима. Истовремено, модел је био привлачан за страна улагања, која су могла да буду реализована кроз опцију предузећа у искључиво страном власништву, у заједничком власништву, односно кроз неке посебне уговорне јединице за прераду и склапање неких врста производа или имати друге облике.³⁵⁸

³⁵³ Ради се о градовима: Далијан (*Dalien*), Ђинхвандао (*Qinhuangdao*), Тјенђин (*Tianjin*), Јантаи (*Yantai*), Ђингдао (*Qingdao*), Лианјунганг (*Lianyungang*), Нантун (*Nantong*), Шангај (*Shanghai*), Нингбо (*Ningbo*), Венџоу (*Wenzhou*), Фуџоу (*Fuzhou*), Гуанџоу (*Guangzhou*), Џанђан (*Zhanjiang*) и Бејхаи (*Beihai*). Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 219.

³⁵⁴ Јангце зона успостављена је на око 50.000 км², са седиштем у Шангају.

³⁵⁵ Зона Бисерне реке била је мања од Јангце, имала је површину од око 11.000 км², са седиштем у Гуанџоу.

³⁵⁶ Јужнофуџијанска делта састоји се од Сјамена, Џанџоуа (*Zhangzhou*) и Куанџоуа (*Quanzhou*). Један од основних мотива за „одабир“ ових градова као економских развојних зона била је њихова стратегијска локација, као и двовековна традиција коришћења као трговинских лука. Видети у Митровић Драгана, *Кинеско економско чудо: прва декада реформи 1978-1988*, стр. 199.

³⁵⁷ Vu Li, Žung Venli, *Savremena kineska ekonomija*, str. 154. Такође, консултовати и Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 154-155. Наиме, и на овом месту се констатује да је 1988. године под истим режим стављено неколико околних области, попут полуострва Лиадонг (*Liadong*), Џијадонг (*Jiadong*), Бохаи (*Bohai*) долина и Шењјанг (*Shenyang*), Нанђинг (*Nanjing*) и Ханџоу (*Hangzhou*). Резултат таквог приступа био је да је отворена обалска област у источном делу земље обухватала 288 градова и округа, становништво од 160 милиона људи и област од 320.000 км².

³⁵⁸ Привлачност оваквих модалитета највише је била изражена њиховим преференцијалним условима. За детаљније о наведеном погледати у Митровић, Драгана, „Кина, економска модернизација и њена одрживост“.

Када се поменута два стуба „социјалистичке модернизације“ сагледају у контексту већ помињана три мотора развоја, може се стећи комплетна слика о моделу који је примењен у кинеској привреди и који је почео да испољава најснажнији утицај на геополитичку позицију државе, али и да ствара другачија мишљења о тој истој позицији од дотадашњег периода. Дакле, Кина је повећала износе инвестиција, оснажила свој извоз, да би касније, непосредно пре избијања Светске економске кризе, а нарочито у Сијевом периоду настојала да јача и домаћу потрошњу, користећи резултате постигнуте у домену модернизације пољопривреде и индустрије.

Истовремено, пројекат реформе и отварања према свету³⁵⁹ наставио је да се развија и у 21. веку. Потврду за такав закључак можемо да нађемо и у стратегији мирољубивог развоја, коју је Кина поставила на централно место свог напретка и посветила јој посебну Белу књигу под тим називом (*China's Peaceful Development*). Тим документом Кина је нагласила да ће се „доприносити светском миру кроз свој развој. Она ће достићи развој својим напорима и реализујући реформе и иновације; у исто време, она ће се отворити према спољном свету и учити од других држава...и радиће са другим државама на изградњи хармоничног света трајног мира и заједничког просперитета. Ово је пут научног, независног, отвореног, мирољубивог, кооперативног и заједничког развоја.“³⁶⁰ Она настоји да изгради отворени економски систем који омогућава боље везе са глобалном економијом, заједничку корисну сарадњу, као и безбедност и ефикасност. Кина никада неће затворити врата спољном

³⁵⁹ Политика реформи и отворених врата довела је до великих промена у кинеском промишљању о својој (гео)економској позицији у свету. Тако је један од механизма који је успостављен био усмерен и на подручје на којем се налази Р. Србија (Кина +16 земаља Средње и Источне Европе), што се може тумачити као део њеног глобалног продора. Изворишта оваквих наступа Кине на глобалном нивоу управо су у њеној привреди, која се налази на високом степену развоја и којој неравнотежа између огромних вишкова и резерви намеће неодложне захтеве за разноврсним, поузданим и профитабилним пласманима широм света. Свакако да неизоставно са јачањем економског присуства долази и до повећања политичког утицаја, што се може протумачити као „успутна добит“. За детаљније погледати у Митровић Драгана, „Кинески утицај на земље ЕУ постаје све јачи“, Интернет, 11.03.2015. године, доступно на <http://www.portalnovosti.com/dragana-mitrovic-kineski-uticaj-na-zemlje-eu-a-postaje-sve-jaci> (приступ 06.03.2016. године).

³⁶⁰ Information Office of the State Council The People's Republic of China, "China's Peaceful Development" (*Information Office of the State Council The People's Republic of China*, 06.11.2011, Beijing). Доступно на http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm (приступ 13.09.2011. године).

свету и отвориће се још више...” апсорбујући стране инвестиције и инвестирајући у иностранство, и улазећи у Светску трговинску организацију, Кина је узела активно учешће у економској глобализацији и регионалној економској сарадњи, а њено отварање се постепено продубљује.³⁶¹ Сличне констатације могу се наћи и у кинеској Белој књизи о спољној трговини, издатој у децембру 2011. године, поводом десет година од ступања у Светску трговинску организацију.³⁶²

Можда и најбољи показатељ изузетних резултата које је Кина остварила кроз реформе и политику отворених врата представља раст БДП те државе у периоду од отпочињања реформи (видети Графикон 1). Раст кинеског БДП био је изузетно висок, уз повремене осцилације изазване различитим факторима,³⁶³ али је можда бољи показатељ кинеског економског успеха други податак који се може уочити на графикону – константни раст БДП по глави становника.³⁶⁴

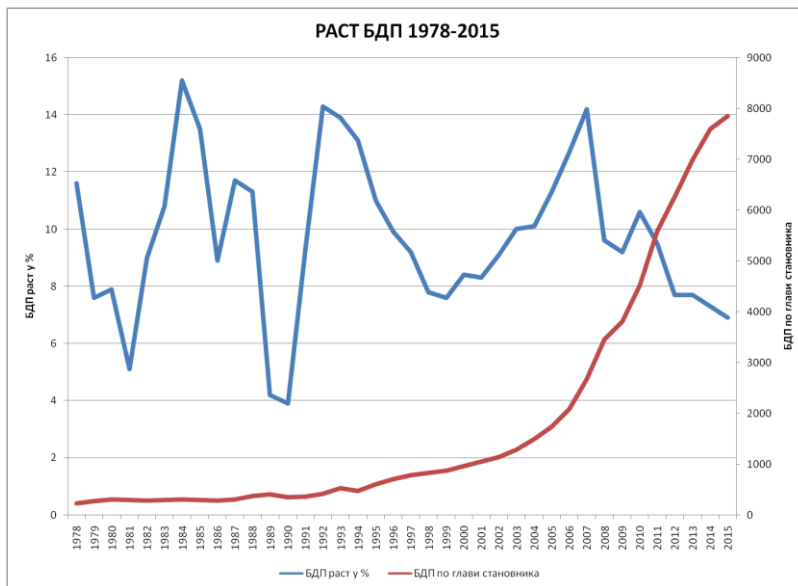
³⁶¹ Ibid.

³⁶² Information Office of the State Council The People’s Republic of China, „China’s Foreign Trade“.

³⁶³ Као пример можемо да узмемо раст испод просека у периоду након догађаја на тргу Тјенанмен, као и нагло опадање раста након избијања светске економске кризе.

³⁶⁴ Овај показатељ готово у потпуности исказује успех кинеских реформи у складу са постављеним циљем – повећања животног стандарда становништва и сврставање Кине међу средње развијене државе по том критеријуму.

Графикон 1 - Раст БДП 1978-2015.³⁶⁵

Одлични резултати који су постигнути у економској сфери свакако да нису представљали и крајњи домет кинеских реформи. Када је таласократски аспект кинеске геоекономије у питању, један од најважнијих праваца даљег проширења реформи сигурно се очитује у све интензивнијем усмеравању ка развоју поморске привреде. Овај сегмент кинеске економије, иако занемариван у разним историјским епохама, почео је да добија све више на значају. Модалитет који је примењен у његовом развоју суштински се ослања на ранија искуства са почетка процеса реформи и имплементације политике отворених врата. Кључне карактеристике овог модела биле су такође да је централна власт препознала потребу да се развије сектор поморске индустрије, те је у том домену предузела низ мера које су имале за циљ стварање повољних услова у одређеним, погодним, подручјима за експериментисање са применама нових модела.

Тако је, хронолошки посматрано, у Кини стратегија о развоју поморске индустрије донета у Конгресу 2002. године, а затим је Државни савет издао План за

³⁶⁵ Као извор за приказане податке коришћен је National Bureau of Statistics China, *China Statistical Yearbook 2015*, (China Statistic Press, Beijing, 2016.), доступно на <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm> (приступ 15.04.2016).

развој националне поморске економије у 2003. години.³⁶⁶ Додатно снажење схватања овог дела националне економије и привреде може се наћи у 11. петогодишњем плану НР Кине (2006-2010. године), када је предложено јачање схватања значаја поморске индустрије, очувања поморских права и интереса, заштита поморске екологије, развоја поморских ресурса и имплементације свеобухватног управљања поморском индустријом. У складу са таквим плановима и стратегијом, Свекинески народни конгрес је 2007. године предложио стратегију за развој кинеске поморске индустрије и објавио Национални план развоја поморске индустрије у 2008. години.³⁶⁷ Наредни, 12. петогодишњи план (2011-2015.)³⁶⁸ је као кључне тачке одредио оптимизацију структуре поморске индустрије и јачање свеобухватног управљања поморским сектором. Након тога, 2012. године, Конгрес је предлагао побољшање кинеских способности за развој поморских ресурса како би држава постала поморска сила.³⁶⁹

³⁶⁶ „Outline of Development Plan for National Marine Economy“ - у питању је први план за поморску економију који је усвојен од оснивања НР Кине. План је Државни савет одобрио 9. маја 2003. године.

³⁶⁷ Outline of Development Plan for National Marine Affairs. Овде је неопходно учити да се ради о првом систематском националном плану за поморске послове. Видети у Yin-Jing, Liang, Choi Sung-Doo, "The Significance and Implications of Establishing Marine Economic Development Pilot Zones in the Viewpoint of China's Marine Industry Policy.", *Journal of the Korean Society of Marine Environment & Safety* (The Korean Society of Marine Environment and safety, Mokpo-si, Volume 20, no. 1, 2014, p. 64). Исти аутори указују и на промену у терминологији на кинеској страни, тако да је уместо „развоја океана“ (*ocean development*) коришћен термин „поморских послова“ (*maritime affairs*, 海洋事業), са чим је дошло и до наглашавања значаја „поморских послова“ приликом дефинисања виталних националних интереса. Оваква промена настала је, према наводима Лианга и Чоија у трећој фази историјског развоја кинеске поморске политике од успостављања Народне Републике. Прва фаза наступила је 1949. године и била је карактерисана славим фокусом на поморски сектор, добрим делом и због стратегијских процена у Маово време да је рат на том правцу готово неизбежан. Друга фаза наступила је у периоду од почетка реформи и отварања и трајала је све до 1995. године. Основно обележје ове фазе било је у променама у сагледавању поморске економије и политике уопште, али је у економском смислу она и даље остала на секундарном колосеку. Напослетку, трећа фаза започела је 1996. године и траје до данашњих дана. Кључна карактеристика ове фазе је у схватању укупног значаја који поморска политика и економија имају за Кину, уз истицање чињенице да овај сегмент постаје од виталног националног интереса. У том контексту, Кина почиње своју акваторију да посматра као „плаву територију“, тако да се у том правцу раде и редифинисања поморске економије, која заузима све значајније место у промишљањима код кинеских стратега. За детаљније видети у Ibidem, p. 63.

³⁶⁸ За детаљније о кинеској поморској индустрији у току 12. петогодишњег плана консултовати State Oceanic Administration People's Republic of China. "National marine development: 'Twelfth Five Year Plan'." *State Oceanic Administration*. 11. 04. 2013. Доступно на http://www.soa.gov.cn/zwgk/fwjgwywj/shxzfg/201304/t20130411_24765.html# (приступ 23. 06. 2016. године).

³⁶⁹ Xiao Yan, Liang Yan, Xi-Long Yao, Ming Liao, „The marine industrial competitiveness of blue economic regions in China“, (Pergamon, Amsterdam, Vol 62, 2015, pp. 153 – 160.)

Коначно, значај поморске економије, али и поморских права и интереса наглашен је и кроз актуелни 13. петогодишњи план (2016-2020.), где је тај сегмент кинеских националних интереса посебно обрађен.

Нови модел кинеских експерименталних области у вези са поморском економијом назван је „плавим пилот економским зонама“. Као кључно тело које је задужено за дефинисање плавих пилот економских зона одређена је Национална комисија за развој и реформе. Комисија је 2010. године предложила формирање три пилот зоне, које су заправо провинције у административној структури НР (Шандонг, Џијанг, Гуангдонг), да би 2012. године била придодата и четврта (Фуђијан).³⁷⁰

Када се овај процес анализира са геополитичке тачке гледишта, може се закључити да је у питању примена сличног модела приликом креирања СЕЗ, у смислу да су поједине области земље прве у којима се покреће одређена реформска политика како би се испитао њен учинак, а оне стекла неопходна искуства и убирале користи. У овом посебном случају ради се о политици која је усмерена на поморски индустријски сектор, али је у питању континуитет политике реформи и „отворених врата“. Тако се ова политика сматра прилагођавањем или новим, садржајима у оквиру Денгове теорије отварања према свету.³⁷¹

Упркос примени ове политике, Кина није званично дала дефиницију шта су то плаве/маринске пилот економске зоне (*Marine Economic Development Pilot Zones*), али је очигледно оно што уочавају и Лаинг и Чои, да је њихов циљ поред доприноса укупном економском расту и развоју кроз развој поморске економије, као и „промовисање друштвеног развоја кинеских обалских региона и очување кинеских

³⁷⁰ Фаза имплементације пројекта формирања плавих пилот економских зона започела је у јулу 2011. године, са роком реализације до 2020. године. Прво је обнародована Шандонг зона у јануару 2011. године, затим Џијанг у марту и Гуангдонг у августу исте године. Фуђијан зона је промовисана у новембру 2012. године. За детаљније видети Yin-Jing, Liang, Choi Sung-Doo, "The Significance and Implications of Establishing Marine Economic Development Pilot Zones in the Viewpoint of China's Marine Industry Policy", pp. 64-65. Посебно видети табелу 1 на стр. 65.

³⁷¹ Погледати у Yin-Jing, Liang, Choi Sung-Doo, "The Significance and Implications of Establishing Marine Economic Development Pilot Zones in the Viewpoint of China's Marine Industry Policy", p. 61. Овде није у питању нова кинеска стратегија, већ је у питању само нова политика која се у стратешком смислу у потпуности ослања на економске реформе и политику отварања.

поморских права и интереса средствима поморске економије која се развија“.³⁷² Поморска економија је крајем 2014. године имала укупан удео у кинеском БДП од 9,4%.³⁷³ Друга намена ових зона је њихова употреба у координацији развоја и поморског и „копненог“ сектора кинеске привреде,³⁷⁴ уз важну улогу које пилот зоне имају у снажнијем укључивању унутрашњих кинеских провинција у светску глобализовану економију, као и у ниво укључености унутрашњих провинција у политику отворених врата.³⁷⁵

Прва плава пилот економска зона која је креирана, и која има своје значајно место у концепту кинеске поморске моћи, односно таласократске димензије савремене кинеске геополитике је Шандонг зона (*Blue Shandong Peninsula Economic Zone*). Та економска зона обухвата површину од 159.500 км² акваторије и 64.000 км² копна, укључујући шест градова и два обалска округа. План развоја ове зоне био је да влада провинције Шандонг координира развој своје „копнене“ и поморске економије, као и да јача истраживања, посебно у растућим поморским индустријама. Концепт је замишљен тако да компаније које послују у поморској индустрији у обалским градовима попут Ћингдао, Јантаи и Веихаи (*Weihai*) искористе предности и прошире своје пословање.

Друга формирана плава пилот економска зона била је у провинцији Џеђијанг (*Zhejiang Marine Economic Development Demonstration Zone*), у оквиру које је оформљена нова област на острву Џоушан (*Zhoushan Islands New Area*). Основна

³⁷² Yin-Jing, Liang, Choi Sung-Doo, "The Significance and Implications of Establishing Marine Economic Development Pilot Zones in the Viewpoint of China's Marine Industry Policy", p. 61.

³⁷³ У анализама се као показатељ наведеног користи тзв. *Gross Ocean Product* (GOP – Бруто океански производ – БОП). Тако је кинески БОП, од 2001. године до 2014. године увећан готово шест пута и износио је 5993,6 милијарди јуана (975,71 милијарди УСД), уз истовремену промену у структури кинеске поморске индустрије у односу на примарни, секундарни и терцијарни сектор. За детаљније видети у Xiao Yan, Liang Yan, Xi-Long Yao, Ming Liao, „The marine industrial competitiveness of blue economic regions in China“, p. 154. Посебно погледати графиконе 1, 2 и 3 на стр. 154-155 и табеле 2 и 3 на истим странама. Додатно, према истим проценама поморска економија директно је била одговорна за запошљавање десет процената кинеског становништва у обалним провинцијама.

³⁷⁴ Тако и Су Ћи истиче да енергични развој океанске економије укључује формирање обалног појаса економске зоне (*coastal belt economic zones*) који обухвата и епиконтинентални појас, истовременим обједињеним управљањем поморским економским зонама и подморјем. За детаљније видети у Xu Qi, „Maritime Geostrategy and the Development of the Chinese Navy in the Early Twenty-First Century“, *Naval War College Review*, (Naval War College, Annapolis, Vol. 59, No. 4, 2006, p. 60).

³⁷⁵ Yin-Jing, Liang, Choi Sung-Doo, "The Significance and Implications of Establishing Marine Economic Development Pilot Zones in the Viewpoint of China's Marine Industry Policy", p. 62.

предност ове зоне, за разлику од Шандонг зоне која има изражену предност у научним истраживањима, огледа се у изузетним логистичким капацитетима и преференцијалним условима који су формирани за развој поморске економије.

Трећа зона у провинцији Гуангдонг (*Guangdong Marine Economic Comprehensive Test Zone*) свој суштински значај има у веома повољном геостратегијском положају и састоји се од три области:

- 1) делте Бисерне реке – она представља кључни део ове зоне,
- 2) области са растућим значајем:
 - ✓ источне и западне Гуангдонг области,
 - ✓ три круга сарадње поморске економије: Гуангдонг-Хонг Конг-Макао, Гуангдонг-Фуђијан и Гуангдонг-Гуиџоу-Гуангси,
 - ✓ три главна региона поморске индустрије: оптимизованог развоја поморске економије делте Бисерне реке; кључне развојне области поморске економије источног дела Гуангдонг провинције и кључне развојне области поморске економије западног дела Гуангдонг провинције,
- 3) три појаса заштите и развоја: обална зона, области даље од обалне зоне (*offshore*) и дубоких вода.³⁷⁶

Последња четврта пилот зона у Фуђијан провинцији (*Blue Fujian Strait Economic Test Zone*), која свој стратегијски значај, поред развоја већ дефинисаних кључних сектора поморске индустрије, има и услед чињенице да се налази наспрам Тајвана.

Ипак, и из самих назива ових зона,³⁷⁷ као и из модела од којег потиче целокупна политика усмерена на развој поморске економије, готово је сигурно да ће се модел након истека периода тестирања (2020. године) проширити и примењивати и на друге обалне провинције. Сличан закључак наводе и Лиан и Чои, који сматрају

³⁷⁶ За детаљније видети у Yin-Jing, Liang, Choi Sung-Doo, "The Significance and Implications of Establishing Marine Economic Development Pilot Zones in the Viewpoint of China's Marine Industry Policy", p.66.

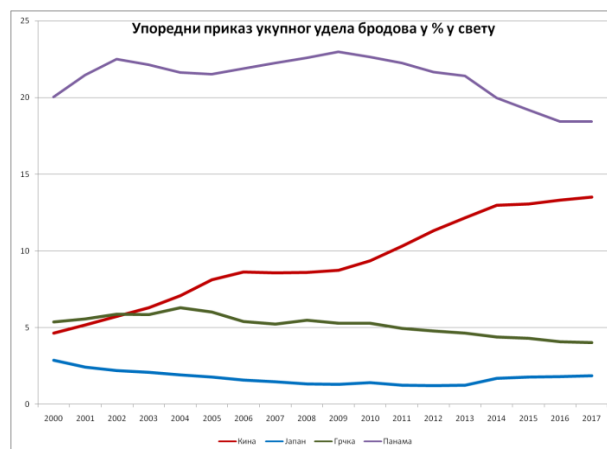
³⁷⁷ Мисли се на називе у којима се зоне називају зоном демонстрације (*demonstration zone*) или зоном тестирања (*test zone*), попут Џџијанг, Фуђијан или Гуангдонг зоне.

да је такав сценарио сасвим изгледан, да је показатеље који би ишли ка таквом развоју ситуације могло увидети већ у припремној фази, када су и Шангај и Ђангсу разматрани као могуће опције, те да је додатни пример Тјенђин, у коме је сличан модел развоја поморске економије успостављен у септембру 2013. године.

Значајан показатељ све веће зависности кинеске привреде од поморске индустрије представља и изузетан развој кинеске трговачке флоте, као и бродоградње. И у овој области је Кина водила усмерену државну политику која је резултирала снажним развојем и унапређењем капацитета. Тако је, када је по среди развој кинеске поморске индустрије, пре свега у области бродоградње, Државни савет у августу 2014. године објавио документ „Мишљење Државног савета о промовисању развоја бродоградње“ (*Opinion of the State Council on Promoting the Sound Development of the Shipping Industry*). Тим документом је препознат стратегијски значај ове индустријске гране за даљи развој Кине, што је у свеобухватном смислу важан сегмент развојне визије, која своју таласократску компоненту препознаје као незаобилазну.³⁷⁸

³⁷⁸ Документ доступан на http://www.gov.cn/zhengce/content/2014-09/03/content_9062.htm. Документ је представио визију ове области кроз 15 тачака, почев од водеће идеологије, кључних претпоставки, па све до најважнијих задатака, мера за обезбеђење, организације и имплементације. Такође, између осталог, видети и Yang, Jing, and Ray Chan, „State Council issues guidelines to reform shipping industry”, *South China Morning Post*, (04.09.2014.), доступно на <http://www.scmp.com/business/china-business/article/1584738/state-council-issues-guidelines-reform-shipping-industry> (приступ 07.08.2016.).

Графикон 2 - Приказ укупног процентуалног удела бродова трговачке флоте у свету³⁷⁹

Претходно је кинеска трговачка флота забележила готово невероватан развој, тако да сада заузима једно од најважнијих места у светским оквирима,³⁸⁰ без обзира на критеријуме који се примењују приликом извођења закључака.³⁸¹ Посебно важан чинилац приликом анализе кинеске трговачке флоте јесте њен изузетан развој од почетка 21. века. Тако је у периоду од 2004. до 2014. године кинеска трговачка флота утростручена, а просечна величина брода је увећана за 85 процената,³⁸² чиме је капитално повећан капацитет флоте.

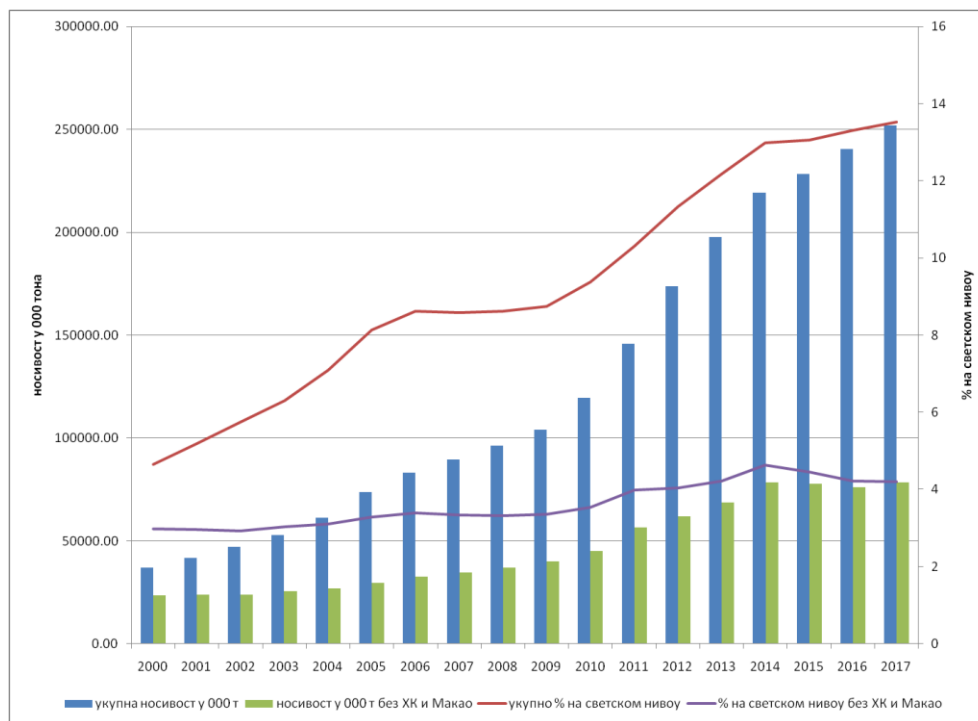
³⁷⁹ Ауторска израда. Приказ урађен према статистичким подацима UNCTAD и односи се на проценат укупне носивости бродова у хиљадама тона код четири највеће светске трговачке флоте (Кина, Јапан, Грчка и Панама) према застави по којом бродови плове. Када је Кина у питању, њен удео у светској трговачкој флоти увећан је са 4,6% на 13,5% у периоду од почетка 21. века.

³⁸⁰ Тако је, 2014. године, према оценама заменика министра за транспорт, кинеска флота била четврта по величини у свету, са 142 милиона тона носивости бродова, што је укупно чинило 8 процената на светском нивоу, уз истовремено постојање преко 240 компанија трговачке морнарице. За детаље видети у Safety4Sea, „Opinions on the Sound Development of the Maritime Industry“, Safety4Sea, (04.09.2014.), доступно на <https://www.safety4sea.com/opinions-on-the-sound-development-of-the-maritime-industry/> (приступ 07.08.2016.).

³⁸¹ Постоје различити критеријуми приликом сваке врсте рангирања оваквих података. Тако се често као полазна основа узима застава под којом трговачки бродови плове како би се сагледала позиција било које поморске државе. Међутим, уколико би се дословце применио овакав критеријум, онда би Панама била најснажнија светска трговачка поморска сила, јер под њеном заставом плови највећи број бродова, иако је велики број њих заправо у власништву компанија које потичу или послују из других држава, а не из Панаме.

³⁸² Утростручење флоте огледа се у повећању броја бродова у власништву кинеских компанија, што је реализовано било куповином коришћених или изградњом нових бродова. Једна од кључних карактеристика приликом увећања флоте је то да већину флоте сада чине релативно нови бродови, тако да је након 2005. године изграђено преко 80% танкера, бродова за расути терет је 68%, а контејнерских бродова 51%. Овај податак још више добија на значају ако се у обзир узме чињеница да

Графикон 3 - Кинеска трговачка флота³⁸³

Међутим, кинеска трговачка флота нема само значај у геоекономским интересима Кине, већ има све израженију улогу и приликом сагледавања њене геостратегијске позиције. У том контексту изузетно важан показатељ је документ под називом „Технички стандарди за нове цивилне бродове како би испунили захтеве националне одбране“ (*“The Technical Standards for New Civilian Ships to Implement*

новији бродови имају бројне предности у експлоатацији, да су ефикаснији, а самим тим и економичнији. Истовремено, са подмлађивањем флоте, просечна тонажа брода у кинеској трговачкој флоти је увећана са 9,859 GT на 18,242 GT. За додатне информације о унапређењу кинеске трговачке флоте погледати, између осталог, званичне статистике UNCTAD (*United Nations Conference on Trade and Development*), као и Scott, Richard, “China-owned ships: a rapid rise to become one of the world’s largest fleets”, *China Shipping Service*, (17.03.2015.), доступно на. http://www.cnss.com.cn/html/2015/DailyCNSS_0317/171188.html (приступ 19.04.2016. године.).

³⁸³ Ауторска израда у складу са статистичким подацима UNCTAD. Графикон даје приказ раста кинеске трговачке флоте, са и без бродова који припадају Хонг Конгу и Макао, по два елемента. Први је укупна носивост бродова флоте, која је са 36,8 милиона тона 2001. године (укупно са Хонг Конгом и Макао) досегла преко 250 милиона тона 2017. године, а други је приказ истог показатеља у процентима на глобалном нивоу (где је Кина достигла већ приказаних 13,5%). Чињеница коју би требало уочити је да је концентрација повећања носивости флоте ипак била код оних бродова који припадају Хонг Конгу на првом месту (са 13,2 на 173,3 милиона тона укупне носивости, односно 1,6% на 9,3% удела на глобалном нивоу), док је остатак НР Кине увећао са 23,7 милиона тона на 78,4, односно са 2,9% на 4,2%. Међутим, укупни раст кинеске флоте по оба приказана показатеља, искључујући Хонг Конг и Макао, је импозантан и у великој мери упућује на то да таласократска димензија геономије има све важнију улогу у кинеском друштву.

National Defense Requirements“) који је усвојен у јуну 2015. године. Овај документ прописао је стандарде у пет категорија бродова³⁸⁴ приликом изградње, како би касније они могли да се користе за војне потребе.³⁸⁵

Ови подаци, заједно са податком да се у Кини налазе највеће светске луке по промету, као и податком да је на пример у 2012. години 41 проценат укупно изграђене бродске тонаже на глобалном нивоу био управо у кинеским бродоградилиштима³⁸⁶, сигурно да представљају најбољи показатељ у којој мери је за Кину важна таласократска димензија њене геополитике. Од почетка 21. века Кина је циљано модернизовала и успостављала у административном смислу нове луке, јер је овај сектор имао највиши раст међу глобалним индустријама у том периоду. Град-модел, односно лука био је Нинбо (*The Port of Ningbo-Zhoushan*)³⁸⁷ у провинцији Џџанг.

Значај поморске економије континуирано наглашавају кинески званичници, међу којима је и Си истицао потребу да се настави са кинеском оријентацијом ка морима, уз апострофирање стратешке улоге коју поморска моћ има узимајући у обзир глобално надметање у сфери политике, економског развоја, војних питања и

³⁸⁴ Ради се о контејнерским бродовима, бродовима за расути терет, „ро-ро“ бродовима, бродовима за генерални терет и вишенаменским бродовима.

³⁸⁵ Кина је овим документом ближе дефинисала техничке стандарде бродова који се могу мобилисати и користити за војне потребе. Мобилизација цивилних бродова омогућена је и кроз два кључна закона који дефинишу ову област – Закон о националној одбрани из 1997. године (члан 48.), доступан на http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/11/content_1383547.htm и Закона о мобилизацији у националној одбрани из 2010. године, доступан на <http://en.pkulaw.cn/display.aspx?cgid=127325&lib=law>. Са геополитичке тачке гледишта, истичемо директну везу која је успостављена између цивилног и војног сектора, која је касније додатно наглашена у Белој књизи одбране за 2014. годину (тзв. цивилно-војна интеграција) и која је омогућила далеко шири дијапазон средстава на располагању Кини приликом задовољења својих интереса. Додатно, кинески трговачки бродови су редовно коришћени приликом транспорта трупа и логистике НОА током учешћа у мировним операцијама, као и приликом евакуације кинеских грађана из Либије 2011. године. Такође, Пекинг је у овом домену прописао и начин обрачуна накнаде трошкова компанијама које уступају своје бродове за потребе националне одбране.

³⁸⁶ Видети у *The Economist*, “China’s foreign ports - The new masters and commanders“, *The Economist*, (08.06.2013.), доступно на <https://www.economist.com/news/international/21579039-chinas-growing-empire-ports-abroad-mainly-about-trade-not-aggression-new-masters> (приступ 07.04.2015.).

³⁸⁷ Видети на https://en.wikipedia.org/wiki/Port_of_Ningbo-Zhoushan (приступ 23.03.2018.)

технологије, уједно истичући да би поморска индустрија требала да буде стуб националне економије.³⁸⁸

Са већ успостављеним СЕЗ, обалским градовима, делтама река, затим плавим пилот економским зонама и напредним лукама са огромним капацитетом, наредни корак који је Кина предузела у формулисању своје политике која има изузетан утицај на таласократску димензију њене геополитике свакако је било покретање иницијативе за успостављање „Економског појаса пута свиле“, а нарочито „Поморског пута свиле за 21. век“, који заједно чине Иницијативу појас и пут, односно њен копнени и поморски део.

Ове иницијативе Си је представио у септембру³⁸⁹ и октобру 2013.³⁹⁰ године, као нове механизме који додатно представљају кинески геоекономски продор у свет. Убрзо након објављивања ових иницијатива оне су заједнички преточене у један, како то констатује Мет Ферчен, професор међународних односа на кинеском Цинхуа универзитету, од кључних темеља и геополитичких чинилаца који мењају кинеску спољну политику у домену економије – пројекат „Један појас, један пут“.³⁹¹

Иницијатива првобитно названа на енглеском језику „Један појас, један пут“, а затим преименована у Иницијативу појас и пут је програмски разрађена у марту 2015. године у документу названом „Визије и акције о заједничкој изградњи Економског појаса пута свиле и Поморског пута свиле за 21. век“. Претходно је на Трећој пленарној седници 18. сазива ЦК КПК, одржаној у новембру 2013. године,

³⁸⁸ Погледати извештај “Maritime power key to China's future“, доступно на <http://english.peopledaily.com.cn/90786/8351462.html>, приступ 10.08.2013.

³⁸⁹ Си је изнео иницијативу о креирању „Економског појаса пута свиле“ (*Silk Road Economic Belt*) током излагања на Универзитету Нурсултан Назарбајев у Казахстану одржаног 7. септембра 2013. године. Видети Сијев говор доступан на <http://english.peopledaily.com.cn/90883/8392768.html>, (приступ 08.09.2013.)

³⁹⁰ Председник Си је иницијативу о „Поморском путу свиле за 21. век“ представио током обраћања у парламенту Индонезије 3. октобра 2013. године. Том приликом истакнута је потреба да се појача поморска сарадња Кине и држава чланица АСЕАН-а, као и да се ради на унапређењу инфраструктуре, имајући у виду кинеске најаве да би укупан обим трговинске размене између Кине и држава АСЕАН-а требало да буде око билион УСД до 2020. године. За детаљно Сијево обраћање у Парламенту Индонезије погледати на http://www.asean-china-center.org/english/2013-10/03/c_133062675.htm.

³⁹¹ За детаљније видети Ferchen, Matt, *China Keeps the Peace: How Peaceful Development Helps and Hinders China*, Foreign Affairs, 09.03.2016., Доступно на <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2016-03-08/china-keeps-peace> (приступ 07.04.2016.) Ферчен на овом месту као други елемент кинеске глобалне спољне политике у области економије истиче формирање Азијске инвестиционе банке за инфраструктуру (АИИБ).

донета одлука да се убрза инфраструктурно повезивање на регионалном нивоу, при чему су „Економски појас пута свиле“ и „Поморски пут свиле за 21. век“ наглашени као приоритети у контексту политике реформи и отварања.³⁹²

Циљ *Иницијативе појас и пут* био је „промовисање повезивања азијског, европског и афричког континента и њихових околних мора, успостављање и јачање партнерства међу државама дуж појаса и пута, успостављање свеобухватне, вишеслојне и композитне мреже конекција, и достизање диверсификованог, независног, балансираног и одрживог развоја у овим државама“,³⁹³ уз нагласак директних веза које ова иницијатива има са политиком отворених врата.³⁹⁴ У геополитичком смислу, Иницијатива *појас и пут* постала је један од доминантних механизма који је Кина почела да користи за остварење својих интереса. Због свог изузетног обима, али и географског досега, превасходно узимајући у обзир да је циљ повезивање Азије, Африке и Европе, *појас и пут* почео је да буде кровни механизам и за поједине друге пројекте који су најављивани пре његовог формирања.³⁹⁵

Иницијатива је покренута са шест коридора који имају изузетан геополитички значај: Кина-Монголија-Русија; нови евроазијски копнени мост³⁹⁶; Кина-Средња

³⁹² Mitrović, Dragana, “China's Silk Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative”, у *The Belt & Road Initiative in the Global Arena: Chinese and European Perspectives*, Yu Cheng, Lilei Song and Lihe Huang (eds.), (Palgrave Macmillan, Singapore, 2018, p. 18).

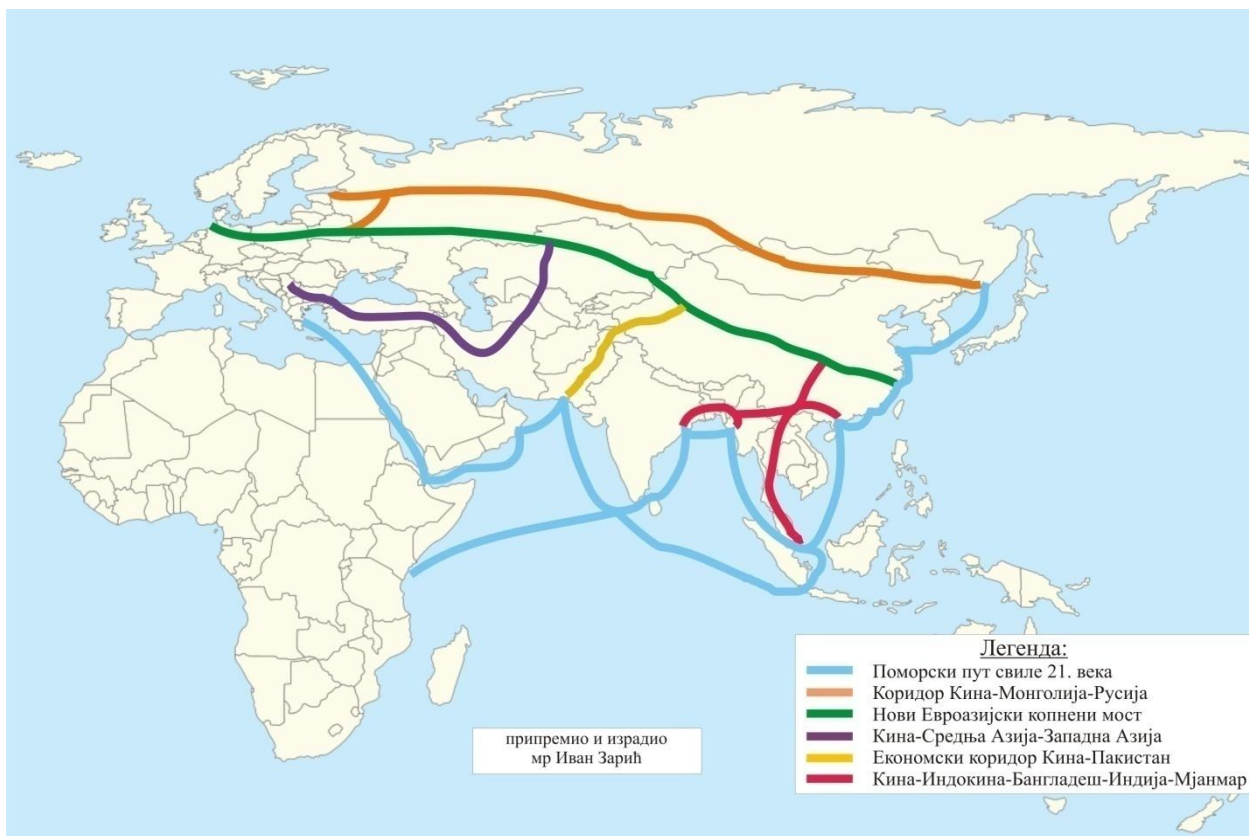
³⁹³ National Development and Reform Commission, *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*. 28.03.2015. Доступно на National Development and Reform Commission: http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html (приступ 31.03.2015).

³⁹⁴ Тако је у документу „Визије и акције о заједничкој изградњи Економског појаса пута свиле и Поморског пута свиле за 21. век“ наглашено да се ради о новом обрасцу укупног кинеског отварања према свету и интеграцији Кине у глобални економски систем, као и да ће *појас и пут* омогућити Кини да прошири своју политику отворених врата. За детаљније погледати у National Development and Reform Commission, *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*.

³⁹⁵ На пример, повезивање Кине и Пакистана, односно „Економски коридор Кина-Пакистан“, који повезује провинцију Синђанг и пакистанску луку Гвадар, по успостављању Иницијативе укључен је у тај механизам као његов интегрални део.

³⁹⁶ Овај правац повезује Кину, преко држава Средње Азије и Русије даље са Европом.

Азија-западна Азија³⁹⁷; Кина-Пакистан; Кина-Индокина и Бангладеш-Кина-Индија-Мјанмар³⁹⁸ (видети карту број 8).³⁹⁹

Карта 12 - Шест коридора појаса и пута

На основу представљених коридора на најбољи начин види се директна повезаност копненог и поморског правца *Иницијативе појас и пут* којима је Кина

³⁹⁷ Овим правцем Кина би се повезала са Блиским истоком и даље са европским државама преко Турске, претходно пролазећи кроз Средњу Азију.

³⁹⁸ Ове коридоре је, у мају 2015. године, промовисао заменик премијера Кине Џанг Гаоли (*Zhang Gaoli*) на индустријском дијалогу Азија-Европа (*Asia-Europe Meeting (ASEM) Industrial Dialogue*). Истовремено, Џанг је истакао да ће се изградња и унапређење инфраструктуре наведених коридора финансирати и преко АИИБ, Фонда пута свиле и кинеских банака и корпорација. Mitrović, Dragana, "China's Silk Road Strategy and Eurasian Regional Cooperation" у Liu Shaobo (ed.), *International Economic Forum on Reform: Transition and Growth*. (Jinan University Press, Guangzhou, 2016, pp: 15-16).

³⁹⁹ Исти геоекономски вектори истичу се и у документу „Визије и акције о заједничкој изградњи Економског појаса пута свиле и Поморског пута свиле за 21. век“, као средство за повезивања економског круга источне Азије на једном крају са развијеним европским економским простором на другој страни. Истовремено се истиче да ће копнени правац имати за циљ коришћење међународних транспортних праваца уз ослањање на кључне градове дуж траса Иницијативе. Када је у питању поморски вектор, иницијатива ће се усмерити на изградњу транспортних коридора који ће повезивати главне луке дуж појаса и пута. За детаљније видети у National Development and Reform Commission, *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*, op.cit.

кренула да обухвата Евроазију, истовремено правећи и тачке у којима се та два геоекономска вектора додирују и међусобно надопуњују. Тако је на копненом правцу евидентно да кључну улогу у почетној фази има простор Средње Азије, у којем се укрштају снопови коридора који даље иду ка Европи,⁴⁰⁰ док на поморском правцу Кина повезује своје приобалне провинције преко Јужног кинеског мора и Индијског океана са Африком и Европом, и истовремено са јужним делом Пацифика.

Иницијативом појас и пут Кина је покренула нови механизам за остваривање низа својих циљева, попут инфраструктурних, економских, али, без обзира на многобројне тврдње представника кинеске, како политичке, тако и академске заједнице,⁴⁰¹ који негирају политичке циљеве, евидентно је да су део *Иницијативе појас и пут*, почев од неопходности политичке координације међу државама учесницама.⁴⁰²

Када су економски циљеви Иницијативе у питању, важно је уочити да је она покренута након започетих настојања у Кини да се дотадашњи модел раста промени будући да је био неодржив и да су показатељи те неодрживости били све бројнији и опаснији по економску, а тиме и политичку стабилност. Наиме, кинески међународни наступ и улога великог инвеститора, од Аустралије, преко Индонезије, Ирака и Средње Азије, до Африке и Латинске Америке⁴⁰³, у великој мери била је вођена

⁴⁰⁰ Геополитички досег пројекта Иницијатива појас и пут“, када је Р. Србија у питању, као и Европа и ЕУ у целини, могу се уочити и у чињеници да, „политички промовишући нови Пут свиле и стратешко повезивање Евроазије преко бројних уговора о добросуседском, сарадничком и стратешком партнерству и реализујући их кроз коридоре у области саобраћајне и енергетске инфраструктуре које финансира и гради ка централној Азији, Турској, источној и централној Европи, као и из правца Медитерана, Кина улази на европску територију из до тада занемариваних праваца – са истока и са југа.“ Митровић Драгана, „Притајени тигар – нескривени змај“

⁴⁰¹ Тако су и током међународне научне конференције у Београду под називом „Дунавска у функцији Новог пута свиле“ у јуну 2016. године представници Института за европске студије НР Кине заступали наведену позицију, истовремено објашњавајући да је Србија једна од важних држава у овом пројекту због свог изузетног географског положаја..

⁴⁰² Mitrović, Dragana, "China's Silk Road Strategy and Eurasian Regional Cooperation", p. 5.

⁴⁰³ За економске односе Кине и земаља Латинске Америке између осталог консултовати и Li He, "Latin America and China's growing interest" у Quansheng Zhao, Guoli Liu (eds.), *Managing the China Challenge: Global perspectives*, (Routledge, London & New York, 2009, pp: 195-214.). Такође, погледати и "China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean" из 2008. године који даје детаљнији приказ кинеских виђења наступа према том делу света, као и ажурирану верзију истог документа из 2016. године. Документа су доступна на http://www.chinadaily.com.cn/china/2008-11/06/content_7179488.htm (приступ 21.08.2012.) и http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1418254.shtml (приступ 13.03.2017.)

потрагом за ресурсима, као и обезбеђењем тржишта, свакако је и чињеница да је Кина зарад спровођења Иницијативе покренула оснивање неколико финансијских институција, које би послужиле као основа финансирања свих пројеката који су покренути или ће се покретати у наредном периоду. Сигурно да је најважније било оснивање Азијске банке за инвестиције у инфраструктуру (АИИБ).⁴⁰⁴ Успостављањем нове и изузетно важне финансијске институције, Кина се суштински поставила као својеврсни изазивач актуелном систему из Бретон Вудса,⁴⁰⁵ стварајући предуслове за јачање своје, како констатује проф. Митровић, *структурне моћи*.⁴⁰⁶

Финансијски аспект *Иницијативе појас и пут* Кина је разрадила кроз поменути документ „Визије и акције о заједничкој изградњи појаса и пута“ из марта 2015. године, а посебно у делу документа који се бави приоритетима сарадње и односи се на финансијску сарадњу. На том месту истакнут је значај који формирање АИИБ, Развојне банке БРИКС, финансијских институција ШОС и фонда Новог пута свиле имају за њену геоекономску позицију и интересе. Због тога је неопходно да се уочи да је Кина, постављајући темеље за успостављање нових глобалних финансијских институција, започела процес који за циљ има стварање и увећање

⁴⁰⁴ Банка је и званично основана 29. јуна 2015. године у Пекингу, уз учешће 57 држава суоснивача. Приликом усаглашавања пројекта формирања АИИБ, оквирни договор био је да азијске државе имају контролу над 75 процената банке, док би преосталу четвртину имале остале државе учеснице. У односу на друге државе учеснице, свакако да је кинески удео највећи, са процентом контроле од 25 до 30. Видети Mitrović, Dragana, "China's Silk Road Strategy and Eurasian Regional Cooperation", p. 19.

⁴⁰⁵ За додатне информације о кинеској позицији у односу на глобалну међународну економију, као и однос према успостављеном систему у том домену погледати и Mitrovic Dragana, "The Global Political Economy - Challenges, Management and Prospects", pp: 387-388.

⁴⁰⁶ Структурна моћ заснована је на изградњи система, његовој контроли, формирању правила, које би највећу корист требало да створе за осниваче. Тако би Кина, користећи *Иницијативу појас и пут*, уз финансијску подршку АИИБ и других институција под њеном контролом, могла да дође у позицију да изгради мрежу међународних организација у којима она сама, а не западне државе, има доминантну улогу. Додатни разлог, а узимајући у обзир основне мотиве економија у успону за промену Бретонвудског система, био је у вези са гласачким правима које су те земље, а пре свих државе БРИКС, имале у институцијама које се сврставају у Бретонвудски систем (ММФ, ЕБРД, Азијска банка за развој и др.) Државе из те групације нису желеле да руше постојећи систем, већ да му парцијално одузимају делове тржишта кроз рад новостворених институција. Такође, за детаљније о „односној“ и „структурној“ моћи погледати у Mitrović Miloš, „ММФ и Светска банка су pokazali опасно незнанје“, интервју са проф. др Драганом Митровић, лист Данас, 21.03.2015., доступно на http://www.danas.rs/danasrs/svet/globu/mmf_i_svetska_bank_a_su_pokazali_opasno_neznanje.12.html?news_id=299060 (приступ 15.02.2016. године). Дакле, Кина би кроз појачано учешће у Бретонвудским институцијама могла евентуално да увећа своју *односну* моћ, али не и да буде у прилици да креирајући „правила игре“ максимализује своју добитак.

њене „структурне моћи“, односно могућности да регулише основне принципе и правила на глобалном економском нивоу. Иако овај процес има за циљ кинеску све интензивнију улогу у глобализованом свету, посебно са аспекта међузависности економских система, евидентно је да је кинеско незадовољство улогом, тј. донетима „односне моћи“ коју има у Бретон-вудским институцијама представљало подстицај да крене у креирање битних елемената новог глобалног економског система.

Поред АИИБ, већ су поменуте додатне финансијске институције које испољавају важан утицај на иницијативу „Један појас, један пут“. Међу њих спадају Фонд новог пута свиле⁴⁰⁷, Нова развојна банка БРИКС, као и финансијске институције ШОС. Све оне имају функцију да подрже развој *Иницијативе појас и пут*, чиме се и Кина позиционира као један од најбитнијих *играча* на међународном нивоу који испољава директан и индиректан утицај на понашање преосталих актера.

Паралелно са покретањем *Иницијативе појас и пут*, појавило се неколико отворених питања у односима са другим државама у региону. Пре свега, одређени степен резервисаности исказала је Индија,⁴⁰⁸ док је у Шри Ланци⁴⁰⁹ дошло до застоја у реализацији пројеката, као и у Мјанмару и Индонезији. Ипак, иако ће различита спорења наставити да егзистирају, уз могућност да повремено ескалирају, несумњиво је да ће Иницијатива појас и пут наставити да представља једно од кључних обележја кинеске (гео)политике у наредном периоду, свакако док је на челу државе и Партије Си Ђинпинг.

⁴⁰⁷ Успостављање Фонда Новог пута свиле обнародовао је председник Кине Си Ђинпинг 4. новембра 2014. године на конференцији Азијско-пацифичке економске сарадње (*APEC*). Том приликом истакнута је кинеска намера да самостално преко фонда инвестира 40 милијарди УСД у пројекте, при чему ће се средства обезбедити из кинеских девизних резерви, владиног здравственог фонда, кинеског инвестиционог фонда и великих банака које се налазе под контролом државе. За детаљније видети у Mitrović Dragana, "China's Silk Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative", pp: 29-30.

⁴⁰⁸ Индијска резервисаност настала је као последица могућности да кинеске иницијативе могу да спрече и ометају индијске аспирације, а посебно када је у питању кинеска поморска експанзија у Индијском океану, где је сваки такав покушај виђен као могућност успостављања основа за кинеске поморске операције. Такође, Економски коридор Пакистан-Кина иде преко Пенџаба, „окупиране територије Индије“!

⁴⁰⁹ Шри Ланка се, после промене председника, суочила са покретањем унутрашњих истрага у вези са значајним бројем пројеката који су договорени са Кином. Међу њих спада и пројект изградње луке у Коломбу, вредан 1,5 милијарди УСД, који је управо био договорен током Сијеве посете тој држави у септембру 2014. године у склопу промовисања Иницијативе *појас и пут*. Видети за детаљније у Mitrović, Dragana, "China's Silk Road Strategy and Eurasian Regional Cooperation", p. 12.

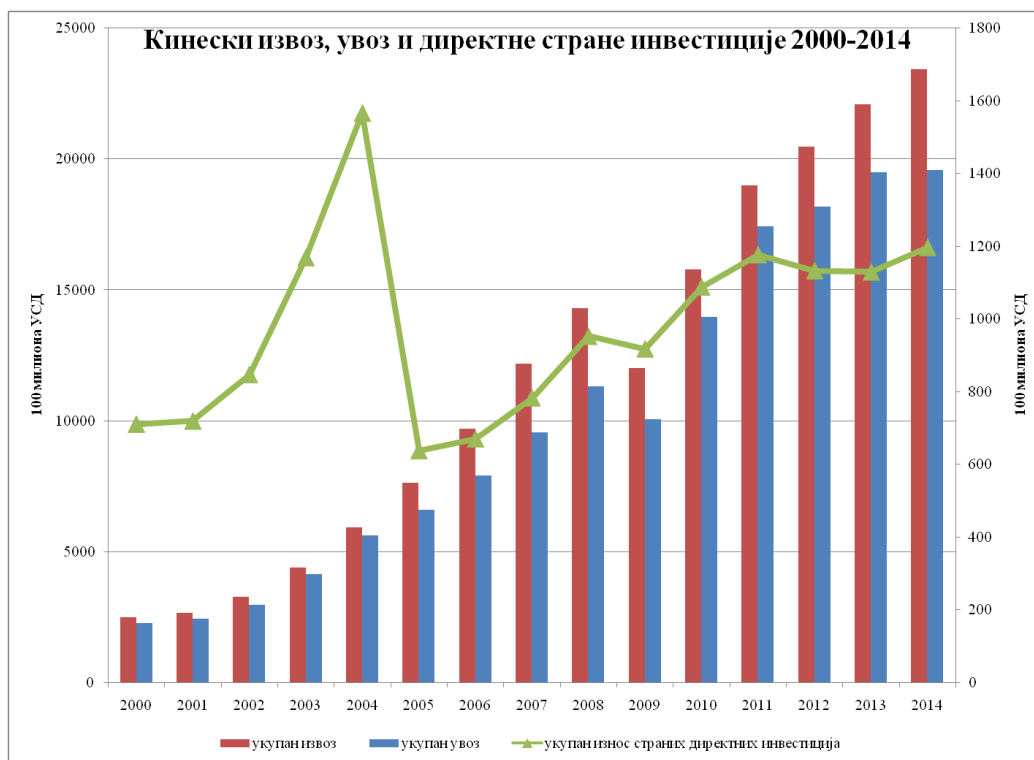
Додатни камен темељац у кинеском геокономском наступу креираном ради испуњења основних националних интереса и базираном на процесу економских реформи и политике отворених врата⁴¹⁰ на глобалном нивоу био је и улазак у Светску трговинску организацију (СТО).⁴¹¹ Иако је бележила и поједине негативне ефекте због уласка у СТО, пре свега у домену јачања конкуренције на домаћем тржишту, поједине процене указују да је овај догађај имао значајне позитивне ефекте на кинеску привреду,⁴¹² а нарочито на њен извоз јер је Кини широм отворио тржишта света, почев од оних највећих, САД и ЕУ.

⁴¹⁰ За детаљније погледати у Information Office of the State Council The People's Republic of China, "China's Peaceful Development".

⁴¹¹ Кина је приступила СТО у септембру 2001. године.

⁴¹² Тако се истиче да је кинески улазак у СТО подигао стопу раста БДП, у периоду од 2002-2007. године, за 2,4 %, извоза за 13,2 % и увоза за 18,89%. За детаљније видети у Antevski, Miroslav, „Osnove i održivost novog modela rasta kineske ekonomije.“ *Medjunarodni problemi* (Institut za medjunarodnu politiku i privredu, Beograd, Vol. LXV, no. 4, 2013, p. 427.)

Графикон 4 - приказ кинеског извоза, увоза и директних страних инвестиција 2000-2014⁴¹³

Геополитички посматрано, најважнији сегмент кинеског уласка у СТО био је њено интензивно укључивање у светске глобалне економске процесе. Примарни циљ оваквих процеса било је настојање Кине да се позиционира као конкурентнија економија у целини, истовремено мењајући економски модел и структуру економије у ходу.⁴¹⁴

И управо је промена економског модела⁴¹⁵ постала једно од кључних обележја кинеске политике. Тако је Кина кроз Белу књигу о мирољубивом развоју нагласила

⁴¹³ Подаци приказани у складу са *China Statistical Yearbook 2005-2015*. Доступно на <http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/AnnualData/>. Последњи приступ 15.04.2016. године. За додатне информације о кинеској спољној трговини погледати и у Pingyao Lai and Qingru Li, "Development in China's Foreign Trade: 2003–2012." *China & World Economy* (Wiley-Blackwell, Institute of World Economics and Politics, Chinese Academy of Social Sciences, West Sussex, Vol. 21, no. 6, 2013, pp: 58-78).

⁴¹⁴ Митровић Драгана, „Притајени тигар – нескривени змај“, Нови магазин, 18.12.2014, доступно на <http://www.novimagazin.rs/stav/pritajeni-tigar--neskriveni-zmaj> (приступ 11.05.2016.)

⁴¹⁵ Неопходно је уочити да је у Кини овај процес уочен још 2005. године, када је зацртани циљ кинеске владе био прелазак из преграјане економије на економију високог, али контролисаног раста, која ипак

да је један од циљева убрзање процеса промене модела раста економије, кроз наглашавање домаће тражње, а не само инвестиција и извоза⁴¹⁶.

У домену инвестиција на страна тржишта, било је посебно уочљиво у подсахарској Африци,⁴¹⁷ али и у другим деловима земљама у развоју,⁴¹⁸ као и у Европи. Када је Африка⁴¹⁹ у питању важно је уочити да су, према подацима ОЕЦД, кинеске инвестиције у периоду од 2007. године достигле скоро 51 милијарду УСД,

може да апсорбује више од 15 милиона новопридошлих радника са села и дипломираних ђака и студената на годишњем нивоу. Mitrovic, Dragana, "China's Response to the World Economic Crises and Her Rise", у Selina Ching Chan (ed.), *Proceedings of the 7th Annual Conference of the Asian Studies Association*. (Hong Kong Shue Yan University, The Contemporary China Research Center, Hong Kong, 2012, p. 64.

⁴¹⁶ Утицај светске економске кризе по кинески извоз може се видети на претходном графикону. Одговор на кризу био је јачање инвестиција, услед смањења извоза и домаће потражње. Посебно је пад извоза забележен у другој половини 2008. године, али је тај проблем превазиђен и кинеска економија наставила је да бележи раст, уз присуство нижих стопа него у ранијем периоду. Видети у Babones, Salvatore, „The Middling Kingdom: The Hype and the Reality of China's Rise“, *Foreign Affairs* (Foreign Affairs, New York, September/October 2011, Vol. 90, Issue 5, pp: 79-88). Како Митровић објашњава, успоравање економија које су биле кључне дестинације кинеског извоза, раст цена кредита, као и цене енергената у периоду до 2014. године, значајно су утицале на смањење обима кинеског извоза, другог мотора развоја кинеске економије. Посебно је након избијања кризе 2008. године била погођена делта Бисерне реке, која је генерисала преко 60 процената укупног кинеског извоза. Кризе је довела и до промене у структури производа које је Кина правила за светска тржишта, тако да је Кина правила транзицију ка оним производима који су стварали већу додатну вредност, истовремено смањујући обим производње робе нижег нивоа сложености. Погледати у Mitrović Dragana, "China's response to the world economic crises and her rise".

⁴¹⁷ Као пример снажних економских инвестиција Кине у подсахарској Африци можемо да узмемо податак да је само банка током прве деценије 21. века уложила 67 милијарди УСД преференцијалних кредита. Митровић Драгана, „Притајени тигар – нескривени змај: Кинески економски продор у регион и ЕУ део је кинеског глобалног економског бума“. Додатно, Кина је 2015. године промовисала 10 кључних области сарадње кроз које ће појачати сарадњу са Африком у периоду од 2015-2018. године. Међу те области спадају и модернизација пољопривреде, инфраструктура, индустријализација, финансијске услуге, снажење трговине и инвестиција, мир и безбедност, смањење сиромаштва, размена људи и др. За те пројекте Кина је определила 60 милијарди УСД. Погледати и Xinhua, "China-Africa cooperation plans to boost Africa's integration", *New China*, (26.06.2016), доступно на http://news.xinhuanet.com/english/2016-06/26/c_135467581.htm (приступ 10.10.2016.)

⁴¹⁸ За инвестиције у Африку, Јужну Америку, Средњу Азију, као и друге делове света у развоју погледати у Eisenman, Joshua, Eric Heginbotham, and Derek Mitchell, *China and the developing world: Beijing's strategy for the twenty-first century*, (An East Gate Book, New York, 2007.) Такође, консултовати и Flores-Macias, Gustavo A., and Sarah E. Kreps. "The Foreign Policy Consequences of Trade: China's Commercial Relations with Africa and Latin America, 1992--2006." *The Journal of Politics* (The University of Chicago Press, Chicago, Vol. 75, no. 2, April 2013, pp: 357-371).

⁴¹⁹ Alessi Christopher and Beina Xu, "China in Africa." Council on Foreign Relations (27.04.2015.). Доступно на <http://www.cfr.org/china/china-africa/p9557> (приступ 09.07.2015). Yung Christopher D., *Chinese Overseas Basing Requirements for the Twenty-First Century* у Peter A. Dutton and Ryan D. Martinson (eds.), *Beyond the Wall: Chinese Far Seas Operations*, (China Maritime Studies Institute, U.S. Naval War College, Newport, Rhode Island, Vol. 13, 2015, p. 47-48.), те "China's African Policy из 2006. године. Документ је доступан на <http://www.focac.org/eng/zt/zgdfzccwj/t230479.htm> (приступ 13.03.2012.)

што је пет пута већи износ у односу на кинеске инвестиције у друге делове света.⁴²⁰ Настављајући овај вишеслојни и свеобухватни кинески економски наступ у глобалним оквирима, Иницијатива *појас и пут* има изузетну геополитичку важност. Наиме, највећи удео кинеског инвестирања у иностранству односило се и усмерено је на инфраструктурне пројекте, пре свега на изградњу лука, железничких и путних коридора, са циљем омогућавања одговарајућих предуслова за одвијање трговине. Те инвестиције су доминантним делом концентрисане дуж траса копненог и поморског вектора Новог пута свиле..⁴²¹

Истовремено, у геополитичким анализама од суштинске је важности сагледати кинеске пројекте, попут Иницијативе појас и пут, АИИБ, Фонда Новог пута свиле, учешћа у оснивању развојне банке БРИКС, финансијских институција ШОС и других, наспрам постојећих или релативно нових механизма формираних од стране САД као једине преостала суперсила, којима додатно потврђују своју лидерску позицију или пак одступају од ње. У геоекономском смислу, то су Транспацифичко партнерство (ТПП) и Трансатлантско трговинско и инвестиционо партнерство (ТТИП), који су ипак доживели одређени застој након ступања Доналда Трампа на позицију председника САД у јануару 2017. године.

4.2 Енергетска безбедност НР Кине као геоекономски чинилац

Значај ресурса, а међу њима нарочито енергената, имао је и наставља да има све већу улогу у глобалним пословима. Тако и међународна политичка економија „истражује проблем снабдевања енергијом анализирајући сложене односе који у овом процесу настају, историјско наслеђе, као и преплитање политике и економије у овој мрежи односа, полазећи од тога да онај ко поседује енергију поседује и моћ и

⁴²⁰ Mitrović, Dragana, "China's Silk Road Strategy and Eurasian Regional Cooperation", p. 16.

⁴²¹ Циљ оваквих инвестиција био је „ангажовање вишка кинеске радне снаге, кинеских компанија које су све конкурентније и послују као транснационалне корпорације, користе кинеску опрему, материјале, а у новије доба и технологију за софистициране инфраструктурне пројекте, попут брзих пруга, модерних лучких капацитета и сл.“ За детаљније видети у Митровић Драгана, „Притајени тигар – нескривени змај“.

богатство, а да сви остали, који морају да је купују у иностранству јесу зависни од продаваца.“⁴²²

Позиција Кине у овом погледу све је важнија на глобалном нивоу, из неколико разлога. Свакако, чињеница да Кина има најбројнију популацију на свету, у комбинацији са већ готово четири деценије изузетно високим стопама раста БДП, тј. константним растом индустријских производних капацитета и још бржим растом потрошње енергената, у великој мери наговештавају да узајамна повезаност те државе, међународне политичке економије и глобалних енергетских токова има нераскидиве везе. У прилог овој тврдњи иду и статистички показатељи, према којима је Кина од 2011. године највећи светски потрошач енергије, а од 2014. године највећи светски увозник нафте.⁴²³ Како констатује Џанг Венму (*Zhang Wenmu*), једна од кључних промена која се догодила у вези са кинеским националним интересима, била је у директној вези са чињеницом да је Кина високо инволвирана у глобализовано тржиште, што је истовремено довело и до различитих социолошких, политичких и геополитичких избора који директно утичу на националну безбедност. У складу са тим он констатује: „што Кина постаје више развијена, више ће расти и њена зависност не само од спољне трговине, него и од ресурса који покрећу њену економију.“⁴²⁴ У истом контексту Џанг запажа да би Кина одржала своју економију „не само да захтева континуирано учешће на светском тржишту већ такође зависи и од приступа енергентима и другим ресурсима“, настављајући да „је стабилно снабдевање енергијом кључна покретачка снага да би Кина одржала дугорочни економски раст“, те да „Кина доприноси свету, али не добија одговарајући део

⁴²² Mitrović Dragana, *Međunarodna politička ekonomija*, (Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, Beograd, 2012, str. 284. Такође, за детаљније погледати и део исте књиге „Нафта као кључни енергетски фактор“ (стр. 286-292.), а нарочито део Први и други нафтни шок (стр. 292-301.) у којима се дају детаљни оквири за разумевање све израженије улоге енергетске безбедности у међународним оквирима.

⁴²³ Трендови и процене које се данас исказују у многобројним анализама из области енергетске безбедности указују да ће Кина, са даљим економским развојем и несумњивим повећањем потреба за енергентима, након што је постала највећи светски увозник нафте постати и највећи светски потрошач нафте после 2030. године.

⁴²⁴ Wenmu Zhang, “Sea Power and China's Strategic Choices”, *China Security*, (World Security Institute, Washington D.C., Summer 2006, p. 17).

ресурса.“⁴²⁵Такође, констатује и да је заблуда да се ресурси могу обезбедити само финансијским средствима, и истиче да се приступ ресурсима обезбеђује комбинацијом политичких и војних средстава, док је „конфлуенца геополитике и политике ресурса постала основна карактеристика међународног система. Степен недостатка ресурса широм света пропорционалан је степену тензија међу великим силама. Где постоји оскудица ресурса, геополитика је у игри.“⁴²⁶

Зависност Кине од увоза енергената мења се од релативне ка апсолутној. Поредећи позиције САД и Кине, Џанг оцењује да је кључна разлика у томе што је Кина у том периоду (2006. година) била готово немоћна да заштити прекоморске руте којима увози нафту, због чега је ово питање кинеска *Ахилова пета*, што јој намеће императив да обрати пажњу на поморски аспект безбедности.⁴²⁷ Сличне ставове истиче и Лиу Пинг, који износи тезу да када увоз нафте прекорачи износ од 1,5 милиона барела дневно, постаје неопходно да се користе економска, дипломатска и војна средства како би се снабдевање осигурало.⁴²⁸

Нема сумње да је раст потребе за енергентима неопходних за даљи развој кинеске привреде, условио многобројне промене у схватању поморске моћи у тој држави, нарочито имајући у виду доминантан прекоморски пут њиховог транспорта. Разматрања и промишљања у вези са обезбеђивањем неопходних сировина, пре свих нафте, а све више и природног гаса, довела су до промена и у Ратној Морнарици

⁴²⁵ Wenmu Zhang, “Sea Power and China's Strategic Choices“, p.18. Професор Џанг истовремено наглашава да ирационална дистрибуција енергије насилно подржава актуелни међународним поредак, који је карактерисан ратовима и конфликтима.

⁴²⁶ Ibidem, p. 19. Оваква позиција представља један од основних показатеља да се енергетска безбедност у Кини разматра са класичног геополитичког становишта и да растућа потреба за енергентима представља један од основних *окидача* за кинеску геополитичку експанзију, пре свега на таласократском плану.

⁴²⁷ Џанг је ове ставове изнео 2006. године, док је кинески готово експоненцијални успон у војнопоморском сегменту моћи започео суштински коју годину касније. На тај начин се и Џанг сагласио са низом кинеских интелектуалаца који су својим промишљањима утрли пут развоју поморске моћи државе која је вековима била доминантно телурократске оријентације. Такође, аутор на одличан начин приказује директну везу националне економије и безбедности, чак апострофирајући да „економска глобализација захтева глобализацију војних средстава за самоодбрану, зато што национална одбрана мора да иде тамо где леже национални економски интереси.“ Wenmu Zhang, “Sea Power and China's Strategic Choices“, pp. 19-20.

⁴²⁸ Видети у Collins, Gabriel, “An Oil Armada? The Commercial and Strategic Significance of China's Growing Tanker Fleet“, у Toshi Yoshihara and James R. Holmes (eds.), *Asia Loowks Seaward: Power and Maritime Strategy*, (Westport, Connecticut; London, Praeger Security International, 2008, p. 112).

НОА, превасходно у области модернизације флоте и стратегијских задатака које би она требало да реализује. Додатно, такав развој ситуације у великој мери доводи до све ближих веза између будућег националног просперитета, енергетске безбедности и таласократске димензије кинеске геополитике.⁴²⁹ Несумњиво је да растућа зависност од увоза нафте, али и гаса, доводи до све јачих потреба да се виталне комуникације на морима осигурају,⁴³⁰ као и многобројни, а преко потребни ресурси у морима која окружују кинеско копно. Директна веза између три споменута елемента у многобројним кинеским анализама своје корене налази у Мехеновим постулатима поморске моћи, према којима је постојање снажне војно-поморске флоте, распоређене на стратегијски важним локацијама, неопходно како би се осигурала све већа зависност од увоза сировина и пружила одговарајућа подршка националном економском развоју.⁴³¹

Истовремено, сасвим је уочљиво да Кина, као највећи светски увозник нафте, има енергетску безбедност готово у епицентру својих полазишта ка формирању

⁴²⁹ Да је приступ Кине енергетској безбедности стратешког карактера, да истовремено представља једну од кључних тема у савременом свету и да спада међу кључна геополитичка питања нашег доба сматрају многобројни аутори. За један од погледа у том смеру видети Lee, John, "China's Geostrategic Search for Oil", *The Washington Quarterly*, (Center for Strategic and International Studies, Washington D.C., Vol. 35, no. 3, 2012, pp: 75-92).

⁴³⁰ Поморске линије комуникација играју једну од виталних улога у осигурању енергетске безбедности држава које су зависне од увоза, пре свега нафте. Ова констатација добија на значају уколико се у обзир узме податак да се преко две трећине свог транспорта нафте на свету реализује поморским саобраћајем. Истовремено, Кина је највећи светски извозник, а тренутно други светски увозник робе. Поморске линије комуникација у том контексту још више добијају на значају уколико се уочи податак да се 90 процената транспорта робе у светској трговини реализује такође поморским путем. У коначном, сама поморска моћ је одређена економским елементом, односно трговина и њено несметано одвијање представљају основу поморске моћи, те је отуда јасна изузетна кинеска посвећеност овом сегменту енергетске и опште безбедности.

⁴³¹ За детаљније погледати у Holmes James and Toshi Yoshihara, "The Influence of Mahan upon China's Maritime Strategy", р. 27. Аутори дају детаљан приказ позивања на Мехенове постулате поморске моћи у радовима објављеним у часопису кинеског Института за савремене међународне односе или у кинеским средствима јавног информисања, попут гласила КП Кине *Nanfang Ribao*. Том приликом се позивају на интересантна виђења која се односе на картографски приказ кинеске територије. Наиме, истиче се да приказ само копненог дела Кине није у сагласју са њеним глобалним статусом и да би било неопходно да се кинеска територија приказује заједно са водама на које она полаже право. У том случају би плави океани представљали *лежиште и ручку бакље*, коју чини кинеско копно, на тај начин симболизујући да океани обезбеђују *гориво* за *бакљу*, односно карактеришу међузависност кинеске будућности и природних ресурса. Видети Ibidem. Једна од манифестација све снажније повезаности Кине и околних мора, у овом погледу, јавила се са појавом тзв. вертикалне карте 2014. године, којом су на једнаком нивоу представљени копно и море. Иста карта се истовремено појавила и на пасошима кинеских држављана.

спољне и безбедносне политике. И управо се кинески приступ може готово у потпуности поистоветити са дефинисањем енергетске безбедности са становишта потрошача, према којој она представља редовно снабдевање нафтом и гасом по прихватљивим ценама.⁴³²

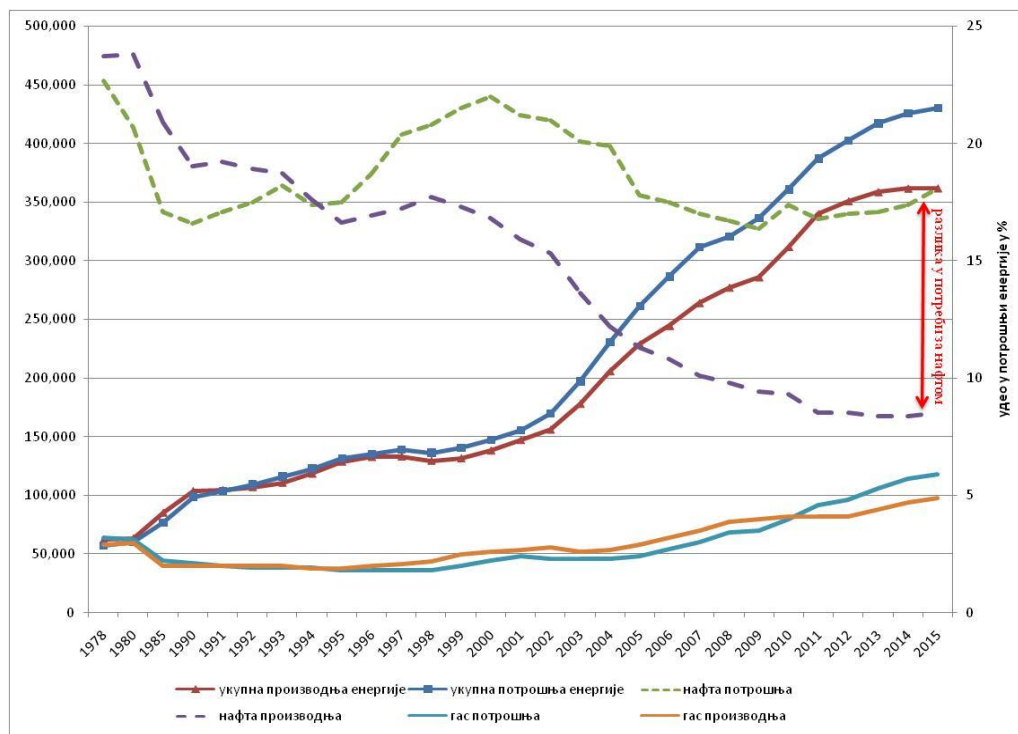
Када је поморска моћ у питању, њена нераскидива веза са енергетском безбедношћу може се уочити и појачаним перцепцијама у Пекингу да се константно обезбеђују нови извори снабдевања нафтом и гасом, што је наметало и задатак обезбеђења поморских линија комуникација којима се ти енергенти транспортују, истовремено представљајући битан елемент у формулисању кинеске спољне политике.⁴³³ Додатно, када је кинеска енергетска безбедност у питању и њен утицај на поморску моћ, сасвим је сигурно да развојем бројних и значајних нафтних и гасних поља, али и експлоатацијом других природних ресурса у водама које окружују кинеско тло,⁴³⁴ међуповезаност ова два сегмента постаје снажнија.

⁴³² Енергетска безбедност са становишта произвођача се дефинише на другачији начин, односно као редовна и предвидљива тражња и цене које оправдавају, по правилу, велика улагања у истраживање, производњу и транспорт енергије.

⁴³³ Тако на пример Асоцијација за науку и технологију Кине описује раст потреба за енергијом као један од пет изазова у 21. веку.

⁴³⁴ За детаљније о кинеским нафтним и гасним пољима, налазиштима у подморју, између осталог погледати Gordon, Deborah, Yevgen Sautin, Wang Tao, "China's Oil Future", *Carnegie Endowment for International Peace*. (06.05.2014.), доступно на <http://carnegieendowment.org/2014/05/06/china-s-oil-future-pub-55437> (приступ 15.03.2015.). Посебно погледати карту са распоредом нафтних и гасних поља у Кини, са приказом и копнених и поморских извора.

Графикон 5 - Приказ производње и потрошње енергије и удела нафте и гаса⁴³⁵

Већ је истакнуто да је Кина све више зависна од увоза нафте, као кључног угљоводоника за развој економије. Тако је, раније произвођач и чак извозник нафте, Кина управо због раста тражње за тим енергентом од 1993. године постала нето увозник.⁴³⁶ Даљим развојем привреде наставио је раст потреба за нафтом и гасом, као и другим енергентима, тако да је 2014. године Кина постала највећи светски увозник нафте, уз даљи раст увоза нафте у односу на домаћу производњу (погледати графикон број 5).⁴³⁷ Као што се може уочити на графикону број 5 иако је укупна производња енергије у Кини временом расла, по бржој стопи расла је и укупна

⁴³⁵ Приказ сачињен на основу званичних података НР Кине из China Statistical Yearbook 2016, доступно на <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>.

⁴³⁶ Mitrović Dragana, *Međunarodna politička ekonomija*, str. 303-304.

⁴³⁷ Кинески увоз је 2014. године покривао 57% укупне потрошње нафте, да би већ 2015. године он износио 61%. Погледати Cole, Bernard D., *China's Quest for Great Power: Ships, Oil, and Foreign Policy*, (Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 2016., p. 90). Кол се на овом месту позива на податке које је објавила америчка администрација за информације о енергетици (*U.S. Energy Information Administration*). Истовремено, процене US EIA говоре да ће Кина 2020. године увозити 66 процената својих потреба за нафтом, док ће до 2040. године тај број порасти на 72 процента. За детаљније видети и у Alessi, C., Xu, B., "China in Africa", Интернет, *Foreign Affairs* (27. 04. 2015.) доступно на <http://www.cfr.org/china/china-africa/p9557>. (приступ 09.07.2015.)

потрошња, што је резултирало јачањем компоненте увоза недостајућих ресурса из иностранства. Већ истакнути недостатак домаће производње нафте и неусклађеност са растућим потребама, ствара од 1993. године све већу зависност од увоза, утичући непосредно на спољну и безбедносну политику, а тиме и таласократску димензију савремене кинеске геополитике. Утицај је првобитно довео до својеврсног редефинисања приступа, а затим и формулисања спољнополитичке и одбрамбене политике, које су поједини аналитичари најављивали почетком 21. века.⁴³⁸

Кина је своје енергетске политике дефинисала у документу под називом „Енергетска политика Кине“ (*China's Energy Policy*) из 2012. године, констатовано да је један од основних аспеката будуће кинеске енергетске политике унапређење и проширење међународне сарадње.⁴³⁹ Наведени документ представљао је само кулминацију неопходности ближег дефинисања питања политике односа према енергетској безбедности, која је уобличавана интензивније од почетка 21. века. Први елемент те политике био је формулисање потреба за стварањем стратешких резерви нафте, које би омогућиле снабдевање у случају евентуалног прекида увоза до 100 дана.⁴⁴⁰ Други елемент био је интензивнија улагања „у налазишта енергената широм планете, као и у капацитете за њихов пренос, док у исто време настоји да интензивира отварање или модернизовање домаћих налазишта, као и да реализује стратегију изградње преносних капацитета са запада на исток земље, који је најнасељенији и у коме је концентрисана индустрија и око 60% производне базе за

⁴³⁸ На пример, видети Hale David, “China's Growing Appetites“, *National Interest* (Center for the National Interest, Wasington D.C., no. 76, Summer 2004, pp: 137-147.)

⁴³⁹ За детаљније видети у другом делу документа под називом „Политике и циљеви енергетског развоја“ (Policies and Goals of Energy Development). видети у Information Office of the State Council, The People's Republic of China, “China's Energy Policy 2012“, (октобар 2012. године), доступно на http://www.gov.cn/english/official/2012-10/24/content_2250497_3.htm (приступ 29.01.2014.).

⁴⁴⁰ План је подразумевао изградњу складишних капацитета у три фазе (2008. година, 2013. година и 2020. година), која би омогућила достизање неопходних стратешких резерви нафте. За детаљније погледати у Митровић Драгана и Драган Траиловић, „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, у Степић Миломир и Ђурић Живојин (ур.), *Србија и евроазијски геополитички простор*. (Институт за политичке студије, Београд, 2013., стр. 180.). Такође, за тачан распоред складишта, њихове појединачне капацитете, као и планове за попуњу тих капацитета по фазама достизања планираних стратешких резерви погледати у International Energy Agency. *People's Republic of China - 2012. Security Oil & Gas Report*, (International Energy Agency, Paris, 2012, pp. 11-13).

извоз“.⁴⁴¹ Као трећи елемент истакнуте политике јавља се потреба за проналажењем нових извора снабдевања, пре свега преоријентацијом на сигурнија и ближа налазишта.⁴⁴²

Кључни субјекти у задовољењу енергетских потреба Кине сконцентрисани су у неколико државних компанија које су укључене у послове у вези са нафтом. Међу њих спадају *China National Petroleum Corporation (CNPC)*, *Sinopec* и *China National Offshore Oil Corporation (CNOOC)*.⁴⁴³ Како истиче Панда, ове компаније следе четири основна принципа у стратегији експлоатације енергије у прекоморским регионима: придобијање поверења унутар влада прекоморских држава, осигурање дугорочне стабилности за велике економске послове, прагматичну сарадњу која комбинује економске и политичке елементе, као и диверсификацију извора и рута снабдевања.⁴⁴⁴ Дакле, управо су ове компаније, са својим ћеркама-фирмама кључни чиниоци који су задужени за спровођење националне енергетске политике.

⁴⁴¹ Митровић Драгана и Драган Траиловић, „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, стр. 180. У том контексту требало би имати у виду да је додатни елемент за разматрање кинеског геоекономског позиционирања у свету било и јачање инвестиција у оне државе и регионе које су имале значајне ресурсе за даљи развој кинеске привреде, пре свега нафте и гаса, али и других ресурса попут сировина, плодне земље, извора воде и друго. За детаљније видети у Митровић Драгана, „Притајени тигар – нескривени змај: Кинески економски продор у регион и ЕУ део је кинеског глобалног економског бума“.

⁴⁴² Митровић Драгана и Драган Траиловић, „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, стр. 180.

⁴⁴³ CNOOC се, са аспекта таласократске димензије кинеске геополитике, може посматрати као кључно државно тело, јер је задужена да обезбеђује прекоморску имовину и послове како би се обезбедило сигурно снабдевање нафтом. Иако су примарно биле задужене за контролу, производњу и дистрибуцију нафте са домаћих налазишта, и CNPC и Sinopec су се касније придружиле у пословима у иностранству. За детаљније видети у Zhao Suisheng, “China's Global Search for Energy Security: cooperation and competition in Asia-Pacific“, *Journal of Contemporary China*, (Routledge, Taylor & Francis, London, Vol 17, no. 55, 2008, p. 210). Истовремено, већ 2010. године, Кина је од своје укупне производње нафте у иностранству 23 процента реализовала у Казахстану, по 15% у Судану и Венецуели, 14% у Анголи, 5% у Сирији, 4% у Русији и три процента у Тунису. Остатак од 20% реализован је у Нигерији, Индонезији, Перуу, Еквадору, Оману, Колумбији, Канади, Јемену, Камеруну, Габону, Ираку, Азербејџану и Узбекистану. Укупно је кинеска производња у иностранству чинила 28% од увоза, али производња није расла у складу са дефинисаним плановима, по којима је неопходно производити 4 милиона барела нафте дневно до 2020. године. За детаљније видети у Lee, John, “China's Geostrategic Search for Oil“, p. 84. Такође, за додатне податке о кинеским инвестицијама у енергетски сектор у иностранству, као и укупни приказ података у вези са енергетском безбедношћу консултовати Jiang Julie; Chen Ding, *Update on Overseas Investments by China's National Oil Companies: Achievements and Challenges since 2011*, IEA Report - Partner Country Series, (International Energy Agency, Paris, 2014.)

⁴⁴⁴ Видети у Panda, Jagannath P. “China's Tryst with the IORA: Factoring India and the Indian Ocean“, p. 675. Као један од примера за овакав, свеобухватан кинески наступ, аутор истиче и да је једно од

У настојању да унапреди своју енергетску безбедност Кина је спровела реформу организације система управљања најважнијим државним енергетским компанијама упоредо са формулисањем енергетске стратегије и као важан део њеног спровођења. Тако су одређена и кључна тела која доносе одлуке које се тичу енергетске безбедности: Комисија за националну енергију (*National Energy Commission*) и Комисија за национални развој и реформе,⁴⁴⁵ које имају улогу да регулишу односе са свим другим државним институцијама које имају надлежности у овој области.⁴⁴⁶

највећих неексплоатисаних нафтних поља на свету, у Јемену, очито привукло кинеско интересовање. Истовремено, насупрот Јемену, успостављена је прва кинеска поморска база у иностранству, у Цибутију. На тај начин су се кинески интереси сконцентрисали на једном од најзначајнијих места загушења на поморским линијама комуникација, које кроз Црвено море спајају Баб-ел-Мандеб и Суецки канал. Додатно, за Кину је од великог значаја била и експлоатација ресурса у Африци, а у случају Цибутија, ради се о енергентима у Јужном Судану. Тако се раздвајање Судана на два дела може на својеврстан начин посматрати и као стратегијски пораз Кине у том делу света.

⁴⁴⁵ Тако се у документу о визијама и акцијама Иницијативе појас и пут истиче да би Кина требало да промовише сарадњу у повезивању енергетске инфраструктуре, да се ангажује на осигурању безбедности нафтовода и гасовода, као и других транспортних рута и друго. Видети у National Development and Reform Commission, *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*. У оквиру Иницијативе појас и пут очекује се и да АСЕАН буде позициониран на листи приоритета за пројекте, нарочито узимајући у обзир кинеску изражену намеру да повећа регионалну енергетску повезаност, услед потребе за енергијом и инвестицијама у енергетску инфраструктуру. Видети у Mitrović Dragana, "China's Silk Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative", p. 20.

⁴⁴⁶ Ту спадају Министарство трговине, Министарство земље и ресурса, Министарство заштите животне средине, као и Државна океанска администрација.

Графикон 6 - Структура потрошње енергије у Кини у 2014. години, у процентима⁴⁴⁷

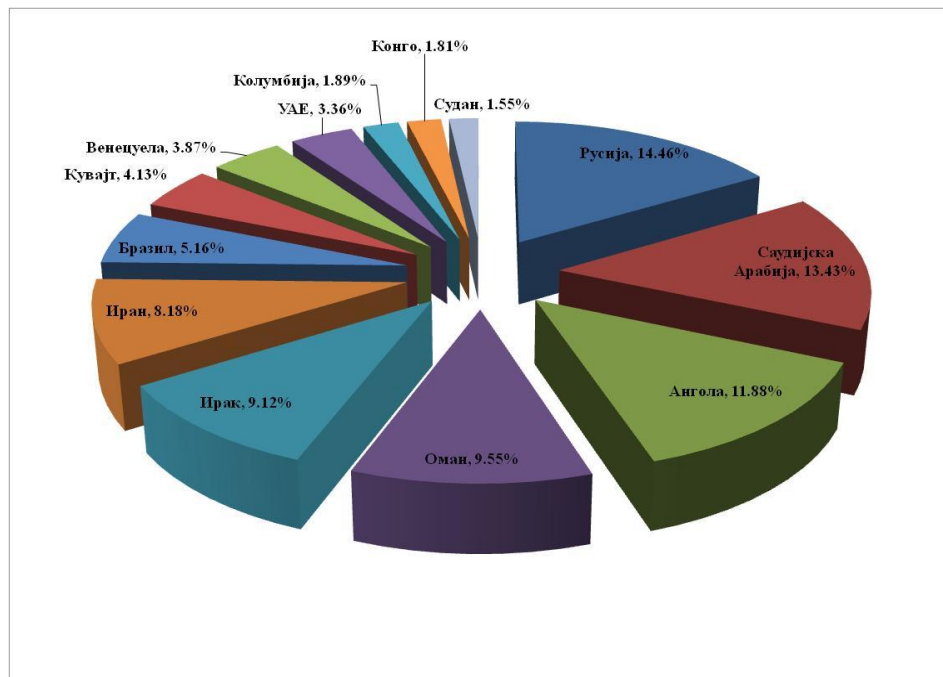

Поврх тога, тешке последице које је при фокусирању на економски развој Кина уз занемаривање еколошких аспеката направила у животној средини, а тиме и у домену здравља грађана и њиховог незадовољства постојећих стањем, довеле су до снажније оријентације ка коришћењу природног гаса у укупној потрошњи енергената у тој држави, са намером да се удео гаса додатно увећа. У складу са том политиком, Кина је од 2007. године почела да троши више гаса него што га сама производи, тиме уносећи додатни чинилац у своју комплексну једначину енергетске безбедности. Ипак, неопходно је уочити да је Кина, иако је временом смањивала проценат утршка угља у укупној потрошњи енергената, и даље доминантно користи тај енергент у односу на друге, док гас заузима све важније место⁴⁴⁸ (видети графикон број 6)

⁴⁴⁷ Приказ урађен на основу података из China Statistical Yearbook 2016.

⁴⁴⁸ Тако је Кина са почетка економских реформи, 1978. године, трошила 3.2% гаса у укупној потрошњи енергије. Та цифра је 2000. године износила 2,2%, 2007. године 3%, а 2014. године 5,7%. Подаци према China Statistical Yearbook 2016. Уколико приликом доношења закључка узмемо и да су, услед веће укупне потрошње, расли и релативни износи количине гаса која је коришћена, јасно је да се показују очекивани резултати у примени државне политике употребе енергената.

Графикон 7 - Извори снабдевања Кине нафтом у 2016. години⁴⁴⁹

Када је гас у питању, Кина је забележила изузетан раст у потрошњи тог енергента, постајући четврти потрошач по укупној потрошњи гаса у свету 2012. године.⁴⁵⁰ Истовремено, са таласократске тачке гледишта веома је важан податак да Кина већи део свог увоза гаса (60%) реализује увозећи течни нафтни гас танкерима⁴⁵¹, у поређењу са уделом гаса које увози гасоводима (40%). Ипак, у настојању да смањи зависност од поморских рута комуникација када је овај енергент у питању, као најзначајнији кинески пројекат је споразум са Руском Федерацијом,

⁴⁴⁹ Према Workman, Daniel, "Crude Oil Imports by Country", *World's Top Exports*, (29.05.2017.), доступно на <http://www.worldstopexports.com/crude-oil-imports-by-country/> (приступ 06.06.2017.).

⁴⁵⁰ Кина је по потрошњи гаса одмах иза САД, Русије и Ирана, са укупном годишњом потрошњом од 144 милијарде кубних метара гаса (bcm/y), што је представљало 4,3% укупне светске потрошње. Истовремено, кинески удео у расту потрошње гаса у 2012. години на глобалном нивоу, за државе изван *OECD*, износио је 40%. Ипак, удео гаса у укупној потрошњи енергије у Кини износио је у истом периоду само 5,3%, иако је циљ Кине да се удео гаса у укупној потрошњи повећава (на 10% 2020. године, односно 12% 2030. године) како би се остварили позитивни утицаји на висок степен загађења животне средине. Видети у Tang, Tingting, *China's Natural Gas Imports and Prospects*, (Daram, The Sanford School of Public Policy, Duke University, Master Thesis, 2014, pp. 5-6).

⁴⁵¹ Три доминантна снабдевача Кина у овом погледу 2014. године били су Катар, Аустралија, Малезија и Индонезија, доприносећи са 87% укупног увоза природног течног гаса. Ratner, Michael, Gabriel M. Nelson, and Susan V. Lawrence, *China's Natural Gas: Uncertainty for Markets*, (Congressional Research Service, CRS Report for US Congress, Washington D.C., 2016.), p. 21.

која би требало да постане главни снабдевач Кине у том погледу, задовољавајући готово половину укупних потреба за увозом.

Са геополитичког аспекта, најзначајније закључке, које садржи анализа у претходном одељку можемо да сведемо на изворе налазишта нафте (и гаса) из којих се Кина снабдева, тј. државе снабдеваче и поновљену констатацију да се Кина снабдева нафтом доминантно поморским путем, који је и најјефтинији⁴⁵², односно коришћењем неких од најважнијих поморских линија комуникација. Но, те најважније поморске руте којима се снабдева енергентима, али и другим сировинама, али и преко којих извози своју робу, пролазе кроз један од стратешки најзначајнијих мореуза у савременом свету – Малајски мореуз на коме, као и остатку рута доминанту позицију имају САД. Овим „уским грлом“ на поморским комуникацијама пролази око 80 процената укупног увоза нафте у Кину.“⁴⁵³ Управо је неопходност повећања енергетске безбедности довела до тога да многобројни кинески аутори доводе у непосредну везу ову област са потребом за јачањем ратне флоте. Превасходно, та потреба је исказана кроз истицање неопходности развоја капацитета за могућност брзог одговора и интервенција у удаљеним подручјима. Један од кључних покретача оваквих ставова базиран је на проценама кинеских стручњака да би поремећаји односа са САД могли да доведу до нарушавања снабдевања енергентима поморским рутама. Истовремено, у Кини је сасвим присутна свест да су управо САД и њени савезници фактор који и даље доминира светским морима и океанима, односно да су САД сила која *штити* трговину и снабдевање енергентима поморским путем својим савезницима, у које се Кина свакако не може сврстати. Зато и не чуде изнете процене, међу које се може навести и констатација кинеског експерта за енергетску безбедност Ву Леиа (*Wu Lei*) који истиче следеће: „Постоји

⁴⁵² Тако на пример трошкови транспорта нафте танкерима до Кине износе 1,25 УСД по барелу, односно 0,18 УСД по барелу на 100 км (рачун је рађен од Саудијске Арабије, Рас Танура – Нинбо), нафтоводом (Ангарск– Дађин) 2,41 УСД по барелу, односно 0,75 УСД по барелу на 100км, док је возом (Ангарск – Манџули) 7,19 УСД по барелу, а иста цена важи и за транспорт барела на 100км. Видети у Andrew S. Erickson, Gabriel B. Collins, “China’s Oil Security Pipe Dream – The Reality, and Strategic Consequences, of Seaborne Imports“, p. 92.

⁴⁵³ Maludin, John, “2 Choke Points That Threaten Oil Trade Between The Persian Gulf And East Asia”, Forbes (17.04.2017.), доступно на <https://www.forbes.com/sites/johnmauldin/2017/04/17/2-choke-points-that-threaten-oil-trade-between-persian-gulf-and-east-asia/2/#5259ec532055> (приступ 24.03.2018.).

страх да би САД могле да покушају да пресеку кинеске прекоморске нафтне жиле куцавице са циљем да дестабилизују државу. Чињеница је да је снабдевање Кине енергентима у будућности прекомерно зависно од поморских рута и страх да би САД могле да их пресеку као резултат погоршања сино-америчких односа у вези са питањем Тајвана у највећој мери представља покретач напора Пекинга да модернизује своју ратну морнарицу и авијацију.⁴⁵⁴ Управо из тог разлога, кинеска енергетска стратегија је као један од најважнијих задатака поставила диверсификацију извора снабдевања и рута допремања.

Кина је, уважавајући снажну зависност од увоза енергената поморским путем, покренула низ пројеката који су имали за циљ, поред наставка снабдевања нафтом, уједно и смањење поменуте зависности од допремања поморским рутама (видети карту број 9). Међу пројекте који су већ реализовани или се још увек налазе у плановима или изградњи, доминантни су они који повезују Кину са регионима са којима има копнену границу, било да је у питању Средња Азија,⁴⁵⁵ јужни ободи Евроазије или Русија. Карактеристични у том контексту су нафтовод Сковородино-Дађин⁴⁵⁶, којим се допрема руска нафта, затим нафтовод Казахстан-Кина⁴⁵⁷, гасовод

⁴⁵⁴ Wu Lei, Shen Qinyu, "Will China Go to War over Oil?", *Far Eastern Economic Review*, April 2006, p. 40.

⁴⁵⁵ Тако је до недавно кинеско ослањање на нафту из Средње Азије било ограничено на мање од пет процената, али се бележи раст у тим износима. Управо је тако Кина настојала да смањи зависност од поморских рута, којима доминирају САД и њени савезници. Видети у Mitrović Dragana, "China's Silk Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative", p. 11, pp: 28-29. Професорка Митровић на истом месту указује да ће се надметање за ресурсе који се налазе у Средњој Азији, а у којима учествују ЕУ, Кина и Русија, наставити и да је Кина показала способност да задовољи своје интересе у односима са Туркменистаном, истовремено јачајући везе са руским Газпромом и њему блиским компанијама у каспијском региону и Средњој Азији. Може се закључити да Иницијатива појас и пут представља свакако битан механизам ка задовољењу кинеских интереса у домену енергетске безбедности. Када је однос у области енергетике са државама Средње Азије, за детаљније погледати у Митровић Драгана и Драган Траиловић, „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, стр. 177-194, као и у Митровић Драгана; Траиловић Драган, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији. Српска политичка мисао, (Институт за политичке студије, Београд, 2014, вол. 44, број 2, стр. 133-155.).

⁴⁵⁶ Нафтовод Сковородино-Дађин представља крак руског нафтовода Источни Сибир-Пацифик (*East Siberia-Pacific Ocean*), пуштен је у рад 2010. године, а укупне је дужине 64 км на руској и 992 км на кинеској страни.

⁴⁵⁷ Пројекат нафтовода Казахстан-Кина представљен је 1997. године, када су две Владе потписале општи споразум о изградњи нафтовода. Изградња је завршена 2009. године, тако да нафтовод повезује нафтна поља Кумкоил и Кашаган са рафинеријом у Душанзију, у западној кинеској провинцији Синђанг, одакле се везује на унутрашњу кинеску мрежу цевовода. Нафтовод, који је дугачак 2.558 км

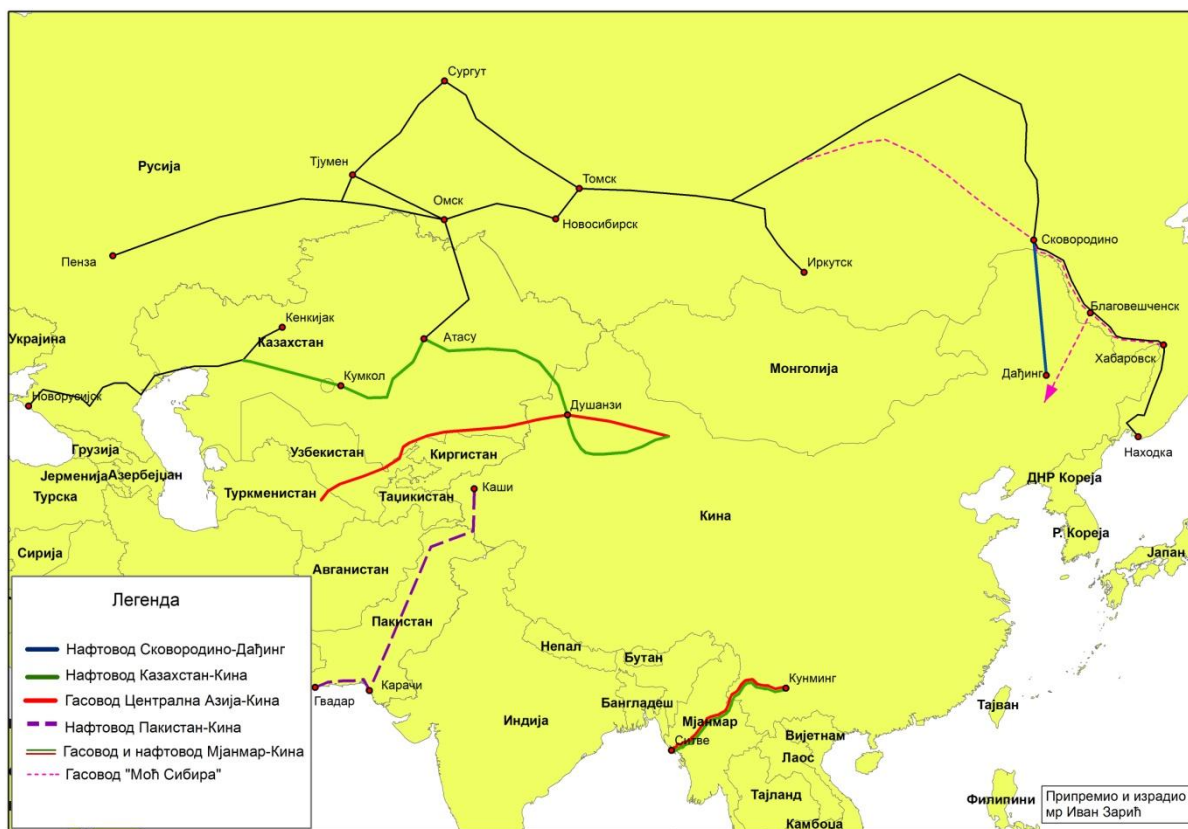
Средња Азија-Кина⁴⁵⁸, затим гасовод и нафтовод Мјанмар-Кина⁴⁵⁹ и нафтовод Пакистан-Кина⁴⁶⁰.

има могућност и транспорта руске нафте из налазишта у западном Сибиру. За детаљније о кинеско-казахстанској сарадњи и пројектима у домену енергетске безбедности видети у Митровић Драгана; Траиловић Драган, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, стр. 142-147.

⁴⁵⁸ Гасоводом Средња Азија-Кина транспортује се гас дуж два правца: први води из Туркменистана, преко Узбекистана и Казахстана ка Кини, а други је правац који води из казахстанских гасних поља Карачаганак, Тенгиз и Кашаган. Укупан капацитет гасовода је 40 милијарди м³ на годишњем нивоу (30 милијарди м³ из Туркменистана и 10 милијарди м³ из Казахстана). Након уласка у Кину, где завршава у Хоргоршу (провинција Синђанг), гас се даље у НР Кини дистрибуира кроз гасовод Запад-Исток. Митровић Драгана; Траиловић Драган, „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији“, стр. 147-150.

⁴⁵⁹ Цевоводи Мјанмар-Кина представљају обједињени пројекат паралелних гасовода и нафтовода који воде од западне обале Мјанмара ка Кунмингу, у провинцији Јунан у југозападној Кини. План изградње цевовода одобрен је 2007. године, а уговори о изградњи потписани су 2009. године. Максимални капацитет нафтовода предвиђен је на 440.000 барела нафте, а гасовода 12 милијарди м³ гаса. Гасовод је пуштен у рад 2013. године.

⁴⁶⁰ Нафтовод Пакистан-Кина представља идеју којом би се транспортовала нафта ка Кини из пакистанске луке Гвадар. Међутим, овај пројекат има неколико озбиљних потешкоћа које у великој мери утичу на његову реализацију. Пре свега, то су физичко-географске карактеристике терена којим би требало да буде трасиран, као и изузетно висока цену транспорта у односу на поморску опцију. Истовремено, као један од озбиљних проблема приликом конструкције овог цевовода требало би имати и ситуацију у Кашмиру, преко којег би требало да иде траса. Детаљније о нафтоводу и проблемима његове изградње погледати у: Andrew S. Erickson, Gabriel B. Collins, “China’s Oil Security Pipe Dream“, pp. 101-103.

Карта 13 – Мрежа цевовода као алтернативе „малајској дилеми“

Поред ових стратешки важних гасовода и нафтовода, запажено је кинеско ангажовање и на пројектима од мањег значаја, али ипак битних како за енергетску безбедност, тако и за њену поморску геополитику. У том контексту, као један од примера можемо да истакнемо и нафтовод Хабшан-Фуцаира⁴⁶¹ у Уједињеним Арапским Емиратима, у чијој су изградњи учествовале кинеске државне компаније, а чији је основни циљ да заобиђе Ормушки мореуз.

⁴⁶¹ Нафтовод је још познат и као Абу Даби нафтовод (*Abu Dhabi Crude Oil Pipeline (ADCOP)*) и повезује Хабшан нафтно поље у унутрашњости УАЕ са луком Фуцаира у Оманском заливу. Дужине је 360 км, максималног капацитета 1,5 милиона барела нафте дневно и у његовој изградњи учествовале су две ћерке фирме кинеске *CNPC (China Petroleum Engineering and Construction Corporation* и *China Petroleum Pipeline Bureau*). Осим што је допринео заобиласку најзначајнијег места загушења на поморским линијама комуникација када је светска енергетска безбедност у питању, истовремено је и приказ значаја УАЕ у кинеској енергетској политици. За додатно погледати у Zhou, Yan. “Oil pipes to bypass Strait of Hormuz”, *People's Daily Online*. (17.01.2012.), доступно на <http://en.people.cn/90883/7707067.html> (приступ 15.08.2013.).

Дакле, како би наставила са стабилним економским развојем и редовним снабдевањем своје економије, која наставља да се увећава и да троши све више енергената, укључујући и нафту и гас, Кина је мора да обезбеди несметани приступ енергетским и другим ресурсима, чиме питање енергетске безбедности континуирано има велики утицај на њену савремену геополитику, а нарочито на поморски правац те геополитике.

5 ВОЈНОПОМОРСКА МОЋ НР КИНЕ КАО ГЕОСТРАТЕГИЈСКИ ЧИНИЛАЦ

Кинеска војна моћ, која се налази у периоду обележеним значајним растом, можда и највећим у вишевековној историји ове цивилизације, као и моћ других држава базирана је на неколико кључних чинилаца. Оно што је амерички теоретичар Џозеф Нај назвао „тврдом моћи“, представља један од доминантних чинилаца кинеске моћи и базира се на економском и војном фактору. Ова два фактора међусобно су се у Кини историјски налазила, а и даље се налазе, у комплементарном односу. Ипак, најважнији чинилац који их повезује је стратегијско промишљање, које доводи у директне односе снажну кинеску економију са све јачом војном моћи, усмеравајући војну моћ ка заштити виталних економских интереса и омогућавања предуслова за наставак мирољубивог развоја.

Кинески стратежи, као и већина стратега других држава, позицију своје државе у међународном систему виде у односу на њену геополитичку и геостратегијску позицију, њену војну и економску моћ, затим њен степен научног, техничког и технолошког развоја, доступност сировина, популацију и друге елементе. Сви набројани чиниоци у Кини се виде као саставни делови комплекса националне моћи, који, како наводи Ју Ђиан (Yu Jian), рефлектују способност државе да свеобухватном мобилизацијом свих снага усмерених ка друштвеном развоју, спроводе међународни утицај и узимају учешће у светским сукобима и збивањима.⁴⁶²

У таквом контексту је Кина покренула процес интензивног развоја својих војних способности, које имају стратегијске карактеристике националног нивоа. Тако је, крајем 2001. године, тадашњи председник Централне војне комисије Ђанг Цемин, дефинисао националне стратегијске способности као оне „способности кроз које се трансформишу национални стратешки ресурси у стратешка средства, која се касније користе како би се постигли стратегијски циљеви националне безбедности...“⁴⁶³

⁴⁶² Видети у Klimentenko Anatoly, "On the Evolution of China's Military Policy and Military Strategy." *Far Eastern Affairs: A Russian Journal of China, Japan and Asia-Pacific Region* (Eastview Press, Minneapolis, бр. 2, 2004, р.31).

⁴⁶³ Наведено према презентацији са предавања професора Националног универзитета одбране НР Кине Ђи Дапенга (Qi Dapeng) на тему "National Strategic Capabilities: Theory and Practice", 2013.

Узимајући у обзир саму војну моћ, Кина је у неколико последњих Белих књига одбране, а посебно од 2008. године, наглашавала тзв. револуцију у војним пословима, код које се на централном месту налазе напредне технологије, као кључну карактеристику коју оружане снаге Кине, а посебно Народноослободилачка армија, морају да прате, како би биле у могућности да одбране виталне националне интересе. У том контексту, унутар Народноослободилачке армије је неколико елемената *револуције у војним пословима* препознато као кључно, а пре свега промене у наоружању и војној опреми која се користи, структури војних организација, доктринама употребе оружаних снага, као и у променама у вези са системом командовања и квалитетом самих припадника оружаних снага.⁴⁶⁴

Овакав приступ ширим стратегијским оквирима схватања националног интереса, као и националне моћи, био је један од главних покретача модернизације Народноослободилачке армије. Узимајући у обзир чињеницу да су национални интереси са економским развојем добили глобалне размере, било је неопходно томе прилагодити и безбедносне и геополитичке погледе, ставове и мишљења. Управо је због директног утицаја економских реформи и политике отварања према свету, таласократска димензија кинеске геополитике добила на значају какав је ретко имала у историји те цивилизације. Упоредо са таквим развојем геополитичке ситуације, и војнопоморска моћ, као раније често занемаривани сегмент кинеске војске, посебно у периоду Народне Републике, добијала је све значајнију улогу. Због тога не чуди посебно место које је Ратна морнарица Народноослободилачке армије добила у актуелном процесу модернизације, заједно са другим снагама намењеним како за одвраћање, тако и за пројекцију моћи даље од сопствене територије.

Сходно таквим геостратегијским и геополитичким променама, нагласак у напорима усмереним на модернизацију Народноослободилачке армије, према схватањима генерал-мајора Цу Ченгдуа (*Zhu Chenghu*) са Националног универзитета одбране Кине, био је на: организацији, војној теорији, војном кадру и наоружању и војној

⁴⁶⁴ Наведено према презентацији са предавања професора Националног универзитета одбране НР Кине, генерал-мајора Цаи Ренцаа (*Cai Renzhao*) на тему "Revolution in Military Affairs and Armed Forces Building", 2013.

опреми.⁴⁶⁵ Истовремено, Кина је, баштинећи своју дугогодишњу војну стратегију активне одбране, дефинисала, стратегију модернизације оружаних снага у три фазе, која предвиђа: постављање чврстих темеља до 2010. године, достизање главног нивоа развоја до периода око 2020. године и изградњу информационолизованих оружаних снага, које су способне да победе у таквом рату⁴⁶⁶ до 2050. године.⁴⁶⁷

Ипак, у процесу стратегијског планирања националне безбедности, кинески стратеги уочили су и две основне контрадикторности који у се том приликом наметнуле. Прва је то што се област и географске одреднице националних интереса шире, уз недостатак средстава за њихову заштиту, док је друга наметање захтева за јачим оружаним снагама и константан притисак спољног фактора.⁴⁶⁸

У таквим околностима, када је војна моћ у питању и реформа и модернизација Народноослободилачке армије основни оквир постављен је кроз Беле књиге одбране, којима је Кина приказала своје виђење стратешког окружења, карактерисаног геополитичким надметањем великих сила и константним унапређењем војних капацитета и способности. Узимајући у обзир тако дефинисане оквире, спроводи се

⁴⁶⁵ Према презентацији са предавања професора Националног универзитета одбране НР Кине, генерал-мајора Жуа Ченгдуа (*Zhu Chenghu*) на тему "Defense Modernization Drive in China", 2013.

⁴⁶⁶ Мисли се на ратове који ће бити карактерисани појачаним утицајем информационих технологија и *C4ISR* (командовање, контрола, комуникације, компјутери, обавештајно деловање, надзор и извиђање – *Command, Control, Communications, Computeres, Intelligence, Surveillance, Reconnaissance*). Савремена кинеска литература користи термин информационолизовани ратови, који одговара управо описаној скраћеници и ИТ технонологијама у западној терминологији.

⁴⁶⁷ Zhu Chenghu, "Defense Modernization Drive in China", 2013. Такође, исти аутор наводи и да је неопходно изградити способности ОС Кине које би биле усмерене ка извођењу здружених операција, као и разноврсних војних задатака. Ипак, постоје разматрања код других аутора који сматрају да је релативна неактивност током 1990-их година проузроковала да Кина касни у остваривању прве фазе развоја Ратне морнарице Народноослободилачке армије и укупне поморске моћи. За детаљније видети у You Ji. "China's Naval Strategy and Transformation." у *The Evolving Maritime Balance of Power in the Asia-Pacific: Maritime Doctrines and Nuclear Weapons at Sea*, Lawrence W. Prabhakar, Joshua H. Ho, Sam Bateman (eds.), (Institute of Defence and Strategic Studies; World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., Singapore, 2006, p. 71-75.), при чему је важно запазити да се Ју позива на процес изградње „Ратне морнарице глобалног домета“ у складу са визијом Лиу Хуађинга, према којој је кинеска Ратна морнарица до 2000. године требала да стави под контролу своје приобалне воде, до 2020. да доминира водама у оквиру тзв. првог ланца острва, са могућношћу извођења операција у акваторији до тзв. другог ланца острва, а да до 2050. године буде способна за глобално присуство. Истовремено, Ју оцењује да Кина, с обзиром да убрзану модернизацију флоте од 2000. године, може да реализује циљеве постављене за другу (2020.г.) и трећу (2050.г.) фазу.

⁴⁶⁸ Према презентацији са предавања професора Националног универзитета одбране НР Кине, контра-адмирала Јанг Јиа (*Yang Yi*) на тему "The military modernization and defense policy of China", 2013.

процес модернизације Народноослободилачке армије, који има изузетан значај за приказ таласократске димензије савремене кинеске геополитике.

5.1 Историјски развој кинеске војнопоморске моћи

Народна Република Кина је, упркос дугачкој обалној линији и великом броју острва, који говоре у прилог њеним поморским потенцијалима, историјски више била континентална неголи маритимна сила. Иако кроз историју усмерена на копнене масе, Кина је имала и неколико периода у својој богатој историји током којих је акценат на поморску моћ стављан у значајној мери.

Током царске Кине, технолошка достигнућа и трговачке потребе различитих царских династија утицале су на то да тадашња Кина, у неколико наврата, игра једну од најзначајнијих улога на поморској карти света. Тако су значајне поморске операције покретане још у периоду Хан династије (206 г.п.н.е – 220 г.н.е), а током владавине Сонг династије (960 – 1279 г.) Кина је развила вероватно у свету најјачу и технолошки најнапреднију морнарицу, чија доминација је трајала готово пет векова. У периоду Сонг династије, кинеска ратна флота је 1274. године бројала, према појединим изворима, чак око 13.500 бродова,⁴⁶⁹ а укупна кинеска поморска моћ, у складу са њеним одређењем у делима Алфреда Мехена, чинила је да поморски сектор представља важан сегмент националне економије. Ипак, као једно од најзначајнијих достигнућа тог времена, може се узети да је Сонг династија била прва у историји Кине која је установила потребу за константним постојањем Ратне морнарице, која би функционисала као независни део администрације. У том контексту је, 1132. године, успостављена и Царска управа за контролу и организацију обалских

⁴⁶⁹ За детаљније погледати у Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea: China's Navy Enters the Twenty-First Century*, (Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 2001, p.2). За историјски приказ кинеске поморске моћи погледати, између осталог, и у Deng, Gang, *Chinese Maritime Activities and Socioeconomic Development, c. 2100 B.C. – 1900 A.D.*, (Greenwood Press, Westport, 1997). Историјски приказ погледати и у Cole Bernard D. "The History of the Twenty-First-Century Chinese Navy" у *Naval War College Review* (Naval War College, Newport, Vol. 67, бр. 3, Summer 2014, pp: 43-62).

области⁴⁷⁰, са циљем да функционише као надзорни орган Ратне морнарице која је већ бројала 52.000.⁴⁷¹

Као и у другим случајевима, успон кинеске морнарице у периоду Сонг династије био је изазван и вођен економским растом са изразито јаким поморским сектором економије. Обзиром да је веза економије и ратне флоте узрочно-последична, паралелно са јачањем ратне флоте дошло је и до изградње поморске инфраструктуре (лука, докова и др.) Последично, изградња инфраструктуре довела је и до изградње поморске доктрине и стратегије. Поморску традицију Сонг династије наследила је и наредна, Јуан династија, али је врхунац ипак достигнут током период Минг династије (1368-1644)⁴⁷². Наиме, током периода ове династије Кина је покренула до тада највећу флоту, под вођством адмирала Џенг Х'а, која је пловила све до источних обала Африке.

Крстарења кинеске флоте под командом адмирала Џенг Х'а, у периоду од 1405. до 1433. године заузимају посебно место у историји те цивилизације, нарочито њеног таласократског аспекта. Готово век пре Колумбових путовања, кинеска поморска моћ била је резултат како технолошки напредније, у поморском смислу, цивилизације у односу на тадашње, тако и стратегијски комплетно другачијег приступ од оног који ће доминирати кинеским геополитичким дискурсом од средине 17. века, па готово до краја 20. века.⁴⁷³ Овај чинилац у данашњем времену представља одличну основу за наступ кинеске поморске моћи према државама које се налазе на рутама од виталног значаја за Кину у Индијском океану, стварајући

⁴⁷⁰ *The Imperial Commissioner's Office for the Control and Organization of the Coastal Areas.*

⁴⁷¹ Lo Jung-pang, "The Emergence of China as a Sea Power During the Late Sung and Early Yuan Periods", *Far Eastern Quarterly* (Association for Asian Studies, Inc. Ann Arbor, Vol. 14, no. 4, August 1955, p. 491).

⁴⁷² Бернард Кол као један од најзначајнијих узрочника схватања значаја ратних флота у периоду Минг династије наводи поморско ратовање на унутрашњим пловним путевима (*internal naval warfare*), односно неколико поморских битака које су се догодиле током борби за смену Јуан и Минг династије на језерима у долини Јангце реке. За детаљније погледати у Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, p.3

⁴⁷³ У прилог оваквим тврдњама можемо да искористимо и чињеницу да је школски брод кинеске Ратне морнарице назван управо по адмиралу Џенг Х'а, што свакако представља показатељ којим се Кина служи у презентовању елемента „меке моћи“ у поморском домену, уколико се упореди, према кинеским виђењима, карактер експедиција Џенга Х'а у односу на западне поморске истраживаче са краја 15. и почетка 16. века. Такође, карактер прославе 600 година од путовања под вођством адмирала Џенг Х'а, представља добар индикатор који може да послужи у анализи значаја који Кина придаје таласократској димензији своје геополитике директно повезујући овај период са актуелним интенцијама, нарочито у компарацији са поменутим периодом од средине 17. до краја 20. века.

повољне историјске и културолошке предуслове за развој сарадње и (ре)успостављање стратешки важних односа.⁴⁷⁴

Дакле, под командом тада 35 година старог евнуха Џенг Х'а са царског двора Џу Дија (*Zhu Di*)⁴⁷⁵, кинеска цивилизација направила је највећи поморски искорак у току свог вишевековног постојања. Ипак, основни предуслов за путовања флоте, назване „флотом блага“, под командом Џенг Х'а било је спонзорисање поморства у времену цара Џуа. Тако је одмах по Џуовом преузимању трона започета масовна изградња бродова који су били способни да плове океанима.⁴⁷⁶ Прво путовање „флота блага“, јачине 317 бродова, са преко 27.000 људи,⁴⁷⁷ започела је из Нанђинга

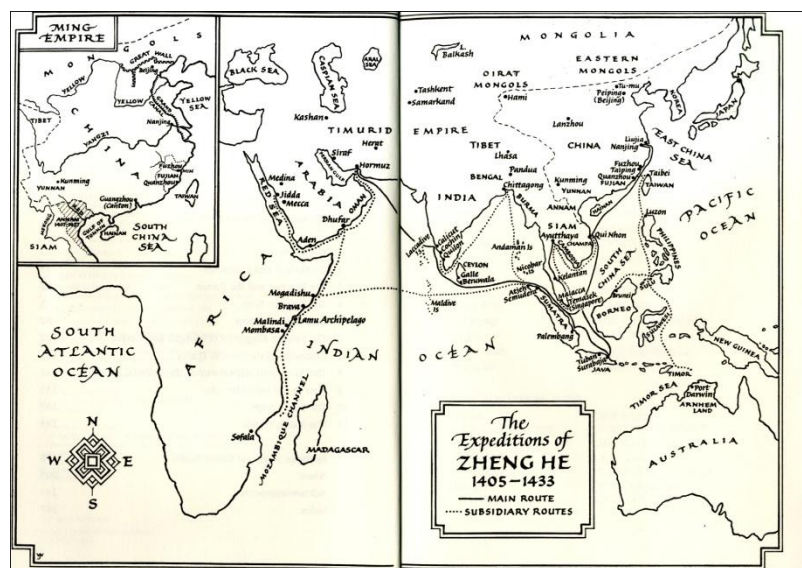
⁴⁷⁴ На пример, погледати у Kaplan Robert. *Monsoon: The Indian Ocean and the Future American Power*. (Random House, New York, 2010, pp: 194-195) када је у питању кинеско позиционирање у Шри Ланци. Каплан истиче да је кинеско присуство на Шри Ланци, и тридесетогодишња контрола острва пре освајања Португалаца, Британаца и Холанђана, створила предуслове за боље разумевање кинеске савремене политике на острву, а да је истакнута прослава и комеморација адмирала Џенга Х'а доказ да и Кинези на исти начин сагледавају ту ситуацију.

⁴⁷⁵ Наведени владар из династија Минг, трећи по реду у тој династији, познат је под царским именом Јонгл (*Yongle*), које је сам одабрао по ступању на престо. Јонгл је владао Кином у периоду од 1402. до 1424. године.

⁴⁷⁶ За детаљније погледати у Levathes Louise. *When China ruled the Seas: The Treasury Fleet of the Dragon Throne 1405-1433*. (Oxford University Press, New York, 1996, pp. 75-85). Посебно погледати поглавље 4 исте књиге, у којој се истиче да је у периоду од маја 1403. године и царског указа којим је Фуђијан провинцији наређено да изгради 137 бродова за пловидбу океанима, преко указа из септембра исте године којом је неколико провинција добило инструкције да изгради преко 200 бродова, затим октобра са додатних 188 бродова, све до периода од 1404. до 1407. године, када је изграђено 1.681 брод за разне царске мисије. Овај богати период кинеске бродоградње донео је праву револуцију у том сектору економије царске Кине и сигурно је увео у ред озбиљних поморских сила, поготово уколико користимо елементе поморске моћи које је после 450 и више година дефинисао Алфред Мехен. Видети у Levathes Louise. *When China ruled the Seas*, pp. 75-79. Посебно уочити чињеницу да је кинеска бродограђевинска индустрија тога доба била знатно технолошки напреднија од европских, које ће поједине технологије, попут употребе сувих докова који су у Кини постојали од краја 10. века, усвојити тек цео век касније.

⁴⁷⁷ Технолошки напреднија тадашња кинеска бродограђевинска индустрија произвела је и велике бродове који су се налазили у саставу „флоте блага“. Поједини од њих били су дугачки и преко 100 метара (339 фита), широки око 42 метра (138 фита) и имали су по осам јарбола. Ипак, можда бољи показатељ значаја велике флоте описује њена композиција, односно састав, који рефлектује и однос према поморској моћи тадашње Кине. Превасходно, у саставу флоте, који је омогућавао дуготрајни боравак на мору, налазили су се помоћни бродови који су крцали питку воду, што је први такав случај забележен у поморској историји. Додатно, у саставу посада бродова налазили су се стручњаци различитих специјалности, што је укључивало и медицинско особље разних специјалности. На крају, цар Јонгле је оформио и део ратне флоте, чија је улога била да штити „флоту блага“ на њеним крстарењима по удаљеним океанима. Један од примера употребе ратних бродова био је борба против пирата Чен Цуија (*Chen Zuyi*) у Малајском мореузу. Укупно посматрајући, одлуке тадашњег кинеског цара биле су засноване на ономе што бисмо сада могли назвати свеобухватним приступом поморској моћи. За детаље о „флоти блага“, као и о првом путовању видети у Levathes Louise. *When China ruled the Seas*, pp. 75-106.

1405. године ка једној од тадашњих најпрометнијих лука у Индијском океану – Калкути (погледати карту број 14).

Карта 14 – Руте крстарења „флоте блага“ под вођством адмирала Џенг Х'а у периоду од 1405. до 1433. године⁴⁷⁸

извор: Levathes Louise. *When China ruled the Seas*, pp. 11-12.

Успех са првог путовања „флоте блага“ довели су до тога да је цар одмах по повратку у Кину наредио почетак другог, такође ка Индији, у периоду од 1407. до 1409. године.⁴⁷⁹ Треће путовање такође је било ка Индији, у периоду од 1409. до 16. јуна 1411. године, при чему је један од додатних циљева био учвршћивање односа са народима који су настањивали обале Малајског мореуза.⁴⁸⁰ Реализујући ова три путовања, царска Кина је успоставила, а касније и учврстила своје трговачке односе са народима који су се налазили на путу до Индије, паралелно додатно унапређујући своју поморску моћ, не само искуствима, него и побољшањем поморске

⁴⁷⁸ Карта преузета из Levathes Louise. *When China ruled the Seas*, pp. 11-12.

⁴⁷⁹ Један од „производа“ те мисије била је и помоћ кинеских емисара у постављању новог краља у Калкути, у којој је била подигнута табла која је истицала одличне односе двеју држава. Видети у Levathes Louise. *When China ruled the Seas*, p. 88. Ипак, најважнији продукт путовања „флоте блага“ у Индију било је значајно проширење трговачких активности царске Кине, које је донело велике приходе двору. Такође, флота је на овом путовању посетила Суматру и Шри Ланку.

⁴⁸⁰ Претходно је Џу Ди, током посете малајског владара Парамесвара његовом двору 1405. године, признао тада скоро основану град-државу, што је довело до негативних реакција Сијамаца, који су се противили успостављању града-краљевине и сматрали су тај део територије својом. Видети у Levathes Louise. *When China ruled the Seas*, pp. 106-107.

инфраструктуре како у самој Кини (луке, бродоградња, навигација), тако и у областима које су њихови бродови посећивали. Четврта експедиција, чији састав је био до тада највећи – укупно 63 велика брода и 28.560 чланова посаде,⁴⁸¹ имала је за циљ пловидбу до Персијског залива, што је успешно реализовано, тако да се флота, која је из Нанђинга кренула у јануару 1414. године, вратила у Кину у лето 1415. године. Резултат ових експедиција била је да је „кинески утицај у иностранству био на врхунцу, и све важне трговачке луке у басену Индијског океана и кинеским морима – од Кореје и Јапана, преко Малајског архипелага и Индије до западноафричке обале –... налазили су се под кинеском контролом... Са овог врхунца Кина је могла да консолидује своју позицију и постане доминантна сила која би обликовала савремени свет.“⁴⁸² Иако се налазила на врхунцу своје поморске моћи управо у периоду од четвртог до после петог путовања⁴⁸³ флоте под вођством адмирала Џенг Х'а, тај период представљао је и почетак силазне путање кинеске таласократске моћи окретањем фокуса интересовања цара ка унутрашњим питањима.⁴⁸⁴

Ипак, иако је флота адмирала Џенга⁴⁸⁵ представљала најзначајнији кинески поморски наступ у дотадашњој богатој историји, Минг династија је, током своје владавине, довела и до обрнутог процеса, односно до минимализације улоге

⁴⁸¹ За детаље видети у Levathes Louise. *When China ruled the Seas*, op. cit, p. 137

⁴⁸² Levathes Louise. *When China ruled the Seas*, p. 142.

⁴⁸³ Пета експедиција реализована је у периоду од 1417. до 1419. године. Том приликом кинеска флота посетила је Арабијско полуострво, укључујући Аденски залив и Црвено море, и по први пут источну обалу Африке. Ово путовање било је такође и показатељ Џуове „шатл дипломатије“, узимајући у обзир да је, као и претходна крстарења, искоришћено за повратак емисара, који су посећивали царски кинески двор, у своје земље. Карактеристика петог путовања била је да је том приликом реализован повратак 19 емисара у своје земље. Истовремено, ова експедиција искоришћена је и за јачање веза са Кочином, градом ривалом Калкути, по истом принципу који је Џу користио у стварању „регионалних равнотежа снага“ у Малајском мореузу.

⁴⁸⁴ Једна од манифестација окретања Џуа ка унутрашњим пословима била је у директној вези са изградњом „северне престонице“, односно данашњег Пекинга и царске палате у Забрањеном граду. Додатно, у периоду истог цара, реновиран је и Велики канал, што је такође у знатној мери значило преусмеравање фокуса на унутрашња питања, чак и у поморском смислу (на овом плану, кинеска бродоградња све више је прелазила са изградње прекоокеанских великих цунки на мање речне бродове, који су могли да снабдевају нову престоницу).

⁴⁸⁵ За разлоге одустајања у Минг династији од даљих поморских истраживања, после 30 година путовања Џенг Х'а, видети и у Cole Bernard D. "The History of the Twenty-First-Century Chinese Navy", p.46.

поморске моћи у Кини, а у коначном и до њеног утиловања.⁴⁸⁶ Оваква одлука донета је у периоду када су европске државе чиниле управо супротно, односно када су Европљани почињали да користе поморске комуникације и да освајају нове области са циљем да јачају економску моћ. Са геополитичке тачке гледишта, Кина у доба династије Минг овакву одлуку је донела због тога што је главна претња по Средишње царство долазила са копна, од монголских племена,⁴⁸⁷ што је довело до фокусирања власти на копнену моћ и смањеног издвајања за развој Ратне морнарице. Слабљење Ратне морнарице доживело је врхунац почетком 16. века, али разлози уништавања флоте и напуштања стечене позиције доминанте поморске силе остали су непознати до данас.

Такво стратегијско и геополитичко окружење директно се и рефлектовало на кинески приступ, односно приступ кинеских владара према поморској моћи, које се наставља и са Ћинг (*Qing*) династијом. Ни представници Ћинг династије нису имали озбиљније претње по опстанак са мора у првих 150 година своје владавине, а посебно после поморске експанзије Кине и стављања Тајвана под своју контролу 1683. године. Кинеска Ратна морнарица имала је снагу да заштити економске интересе у прекоморској трговини, која се у највећој мери сводила на размену у оквирима Југоисточне и Јужне Азије, односно која је била проузрокована појачаним иселјавањем Кинеза у те регионе. Међутим, на глобалном нивоу, кинеска поморска моћ значајно је заостајала, што ће се манифестовати тек крајем 18. и почетком 19. века, када Кина више неће бити у могућности да се одбрани од снажних експанзивних сила, које су у освајање Азије дошле поморским путем.⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ За детаљније видети у Levathes Louise. *When China ruled the Seas*, pp. 173-181. Посебно погледати на који начин су кинески цареви, у периоду после 1435. године, својим одлукама забранили изградњу прекоокеанских бродова. Тако је 1525. године донет царски указ који је овластио власти у обалским регионима да униште све прекоокеанске бродове и да ухапсе све поморце и трговце који су на њима пловили.

⁴⁸⁷ За додатно о кинеској поморској моћи тога доба, као и поморској стратегијском мисли, погледати и Xu Qi, "Maritime Geostrategy and the Development of the Chinese Navy in the Early Twenty-First Century", pp. 54-55

⁴⁸⁸ Као „почетак краја“ кинеске Ратне морнарице, њених стратешких пораза који су на крају довели и до њеног *de facto* распуштања, можемо да узмемо први Опијумски рат. Низ пораза, преко Другог опијумског рата и рата са Француском, окончан је поразом у сино-јапанском рату, који је формално завршен потписивањем Споразума из Шимоносекија.

Модернизација кинеске морнарице започела је у другој половини 19. века. Централно место нове флоте, са парним погоном, имао је Шангај, те је Кина до 1884. године имала модерну ратну флоту по тадашњим мерилима. У изградњи флоте, која је у крајњем геостратешком смислу била намењена за обалску одбрану користили су и домаћу производњу, куповали готове нове бродове у иностранству и оне које су преправљали.⁴⁸⁹ Међутим, иако је кинеска флота модернизована, у сукобима са европским ратним флотама она није била у могућности да одговори задацима који су јој били намењени, будући⁴⁹⁰ да су други фактори пресудно утицали на њену употребљивост, јер им је недостајало све: логистика, командовање, контрола, координација, доктрина и стратегија употребе, као последица периода пропадања државе и централне власти, коју одликује одсеченост од реалног живота земље и света⁴⁹¹, те изузетно висока корупција.

Република Кина (1911-1948.) заснивала је своје поморске снаге на остацима бродова из времена Ђинг династије и тада нису постојали значајнији покушаји да се она обнови, док су локални господари рата користили бродове кинеске морнарице у складу са својим интересима. Тактички посматрано, и у те сврхе они су коришћени као помоћне снаге копненој војсци. Такво стање довело је до најниже тачке у историји кинеске Ратне морнарице, која је, средином двадесетих година 20. века, доживела колапс и фактички престала да постоји као озбиљан фактор војне моћи, према оценама западних посматрача, те Кина није имала довољно моћи да се супротстави најјачим поморским силама тога доба: САД, Јапану и Великој Британији. С друге стране, геополитички гледано, чињеница да се Кина налази у Азијско-пацифичком региону, глобално важном чиниоцу у светској трговини, као и да се у њеној непосредној близини налази неколико стратешки веома важних

⁴⁸⁹ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, p.5.

⁴⁹⁰ Овде се мисли на сукобе са француском морнарицом из 1884. године и Јапаном из 1894. и 1895. године. За детаљније о наведеним конфликтима и развоју РМ Кине погледати у Wright, Richard N.J., *The Chinese Steam Navy, 1862-1945*, (Chatam Publishing, London, 2000.) и у Swanson, Bruce, *The Eight Voyage of the Dragon: A History of China's Quest for Seapower*, (Naval Institute Press, Annapolis, 1982, pp. 96-102).

⁴⁹¹ За детаљније погледати у Mitrović Dragana, *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*, str. 9-17.

мореуза⁴⁹², као и горка искуства пораза, упућивали су на закључак о великој мањкавости кинеске позиције. О њеној поморској моћи, и у време Републике и Народне Републике 1949. године, мало се мислило, делимично и због догађаја у окружењу, пре свих, то су: сукоб са СССР-ом током шездесетих година 20. века, рат у Кореји, односи са САД, рат у Вијетнаму и рат са Индијом. Сви ови догађаји битно су утицали на својеврсно одлагање јачања поморске моћи и концентрисања на копнене снаге и континентални приступ геополитици.

Ипак, кинески лидери су били свесни потребе за јачањем поморске моћи, укључујући ту и потребу за јачањем Ратне морнарице као важног стратешког чиниоца. Мао Цедонг је 1953. године писао о потреби стварања јаке морнарице, која би била усмерена на одбрану од евентуалне империјалне агресије. Но, ратна морнарица добија значајнију улогу тек у пост-Маовом периоду, односно од ступања на власт Денг Сијаопинга и групације око њега. Денг је 1979. године позвао на креирање „јаке морнарице са модерним борбеним способностима“, а 1997. године Ђанг Цемин је позвао на „изградњу националног поморског Великог (кинеског – примедба И.З.) зида“⁴⁹³, уз истицање значаја јачања Ратне морнарице, као стратешки важног чиниоца. Јасно је да је основни узрок за истицање потребе за поморском моћи у војном смислу, крајем 20. века, била вођена основним питањима националне безбедности (Тајван), интересима у Јужном кинеском мору и економским разлозима – потребом да се заштите виталне поморске линије комуникација.

Територијални кинески интереси, који су се односили на нерешена питања суверенитета над бројним острвима и гребенима, такође су била један од разлога схватања потребе за јачањем поморске флоте. Значај целокупног Азијско-пацифичког региона у маритимном смислу довео је и до „територијализације мора“. У складу са таквим приступом, заштита територијалног суверенитета постала је један од основних задатака Ратне морнарице.⁴⁹⁴ Тако су кинески поморски стратежи, крајем

⁴⁹² Пре свих, Малајски мореуз, али и индонежанске мореузе Ломбок и Сунда, мореуз Ла Перус између Охотског и Јапанског мора, као и Цугару и Цушима – мореузе који представљају северни и јужни крај Јапанског мора. Посебно су важни Тајвански мореуз, али и мореуз Лузон у филипинским водама.

⁴⁹³ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, 10-11.

⁴⁹⁴ Погледати у Kearsley, Harold K., *Maritime Power and the Twenty-First Century*, (Darmouth Press, Aldershot, U.K., 1997).

20. века, почели да посматрају Ратну морнарицу у готово чисто геополитичким оквирима. Улога ратне флоте посматрана је као инструмент за обезбеђење *животног простора (Lebensraum)* најмногољудније нације света.⁴⁹⁵ На истом нивоу су анализирана и историјска искуства, где је закључено да је Кина, током скорије прошлости, велики број пута нападана управо са мора, као и да је море важна арена у међународној политици. У том контексту је закључено и да „што боље људи могу да контролишу море, имаће већа територијална права на мору, која су постала неодвојива од државног суверенитета.“⁴⁹⁶

Из оваквих искустава, Кина је извукла три основна закључка, везана за постојање и употребу ратне флоте. Прво, да снажна Ратна морнарица служи за заштиту копненог дела државе. Друго, да нације које не схватају значај океана и мора, немају будућност. И треће, велика поморска сила, која није су стању да брани своје територијалне интересе на мору, неће бити још дуго велика сила.⁴⁹⁷ Ратна морнарица НР Кине званично је успостављена 1. маја 1950. године. Повод за одлуку о (ре)успостављању самосталне ратне флоте руководство НР Кине донело је захваљујући оценама да је Кина, током 19. и 20. века била изложена понижењима и освајањима „империјалистичких сила које су имале капацитете да изврше инвазију са мора“.⁴⁹⁸ Поред оваквих историјских и стратешких разлога, кинеско руководство додатно је желело да одбрани своју територију, како на копну, тако и острва, од два могућа агресора у том периоду: режима Гуоминтанга на Тајвану и САД. Због тога је, у јануару 1950. године, формирана Источнокинеска народна морнарица, као део Источнокинеске војне команде, са седиштем у Шангају. Основу формирања ових поморских снага чинили су повратници из састава флоте под контролом Чанг Каи-шека и Гуоминтанга.

⁴⁹⁵ Кина има највећу популацију на свету, са готово четвртином од укупног броја становника, а заузима свега око седам процената површине. За детаљније погледати у Downing, John W. “China’s Evolving Maritime Strategy, Part I.”, *Jane’s Intelligence Review* (IHS Jane’s, Vol. 8, March 1996, pp. 129-133) и Downing, John W. “China’s Evolving Maritime Strategy, Part II.”, *Jane’s Intelligence Review* 8 (IHS Jane’s, Vol. 8, April 1996, pp. 186-191.)

⁴⁹⁶ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, p. 9.

⁴⁹⁷ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, p. 9. Навод у приказаној литератури дат је према интервјуу који је, за кинеске дневне новине, дао старији капетан Ратне морнарице Народнослободилачке армије Ју Гуокуан (*Yu Guoquan*).

⁴⁹⁸ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, p. 10.

Битан фактор у процесу стварања Ратне морнарице Народноослободилачке армије била је чињеница да је Кина настала на основу победе копнених снага, и да, током првих година свог постојања, није била у могућности да пројектује своју снагу преко Тајванског мореуза. Главни задатак формиране флоте, према речима генерала Џанга Аипинга (*Zhang Aiping*), првог команданта Источнокинеске народне морнарице, био је „очување независности Кине, територијалног интегритета и суверенитета од империјалистичке агресије...уништење поморске блокаде ослобођене Кине, подршка ваздухопловним и копненим снагама Народне ослободилачке армије у одбрани кинеске територије и уништењу свих преосталих реакционарних снага.“⁴⁹⁹ Настављајући такву праксу, одређени су и основни задаци Ратној морнарици, који су, поред наведених обухватили и успостављања реда и закона у територијалним водама и на унутрашњим пловним путевима. Њен први командант био је генерал Сјао Ђингуанг (*Xiao Jingguang*).⁵⁰⁰

Иницијално формирање Ратне морнарице протекло је уз совјетску помоћ, обезбеђену током посета Маоа СССР-у 1949. и 1950. године.⁵⁰¹ Набављено је неколико старијих совјетских подморница и бродова, старијих бивших америчких десантних пловила, а уз совјетску помоћ успостављена је и обална инфраструктура. Уследило је затим оснивање ваздухопловних снага у саставу Ратне морнарице, 1952. године, са основним задатком подршке у операцијама против површинских бродова и у противподморничким операцијама.

⁴⁹⁹ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, p. 17.

⁵⁰⁰ Послератна пракса у Кини била је да се у Ратној морнарици, на командна места, постављају официри из копнених снага. Штавише, пракса ротације и постављања официра копнених снага у састав Ратне морнарице, настављена је и дуго после сукоба у тој земљи. Као један од примера може се навести чак и Лиу Хуаћинг (*Liu Huaqing*), официр који је касније називан и кинеским Мехеном, односно идејним творцем и заговорником стварања савремене кинеске поморске моћи. О ротацији официра у НОАК погледати у Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, p. 17, док за приказ адмирала Лиуа као кинеског Мехена, између осталог погледати и Jeffrey B. Goldman, “China’s Mahan,” U.S. Naval Institute Proceedings, March 1996, pp. 44–47, Holmes James R. and Yoshihara Toshi. ”The Influence of Mahan upon China’s Maritime Strategy“, *Comparative Strategy*, (Oxfordshire, Routledge, Vol. 24, Issue 1, 2005, pp.: 23–51).

⁵⁰¹ За потребе формирања Ратне морнарице искоришћена је половина совјетског кредита Кини од 300 милиона долара. За детаљније о наведеном периоду формирања ратне флоте погледати и Di He: “‘The Last Campaign to Unify China’: the CCP’s Unmaterialized Plan to Liberate Taiwan, 1949-1950”, *Chinese Historians* (Vol. 5, Spring 1992, p. 222-245.)

Током почетног периода циљ НР Кине био је повратак у састав матице острва која су и даље била под окупацијом режима са Тајвана, укључујући и сам Тајван.⁵⁰² Јачање тензија са режимом на Тајвану интензивирало се после фебруара 1953. године⁵⁰³, када је власт у Кини проценила да је повећана могућност тајванског напада на Кину. Сукоби са режимом на Тајвану трајали су током педесетих година 20. века, враћањем под окриље НР Кине готово свих спорних острва, као и елиминацијом већине напада снага Гуоминтанга на трговачке и рибарске бродове.

Међутим, развој Ратне морнарице био је значајно успорен догађајима на Корејском полуострву педесетих година 20. века, који су проузроковали другачије стратегијске приоритете, чак и прерасподелу средстава намењених ратној флотидругим видовима Народноослободилачке армије. Додатни фактор успоравања опремања и модернизације Ратне морнарице била су и ограничења у набавкама средстава из иностранства, како од СССР, тако и са Запада. Завршетком рата у Кореји, извучено је и неколико важних закључака, који су имали снажан утицај на кинеску ратну флоту. Пре свих, кинески успеси у Кореји били су, превасходно, у копненим и ваздухопловним сукобима, те је и после рата Ратна морнарица задржана са основним циљем обалске одбране, односно снаге дефанзивног карактера. Ипак, неколико догађаја навели су стратега у Пекингу да другачије сагледају утицај поморске моћи у савременом ратовању тога доба, а самим тим и остваривању кључних националних циљева.⁵⁰⁴ Но, Мао је нагласак ставио на нуклеарно наоружање, што је у великој мери утицало на буџет намењен за систем одбране и у крајњем, довело до преусмеравања средстава из фондова за јачање

⁵⁰² Један од успеха у кинеским операцијама тог периода био је и повратак контроле острва Хаинан. Што се Тајвана тиче, била је договорена операција стављања под контролу тог острва, али је она неколико пута одлагана, управо због слабости везаних за поморску моћ. Погледати у Di He, "The Last Campaign to Unify China", p. 2.

⁵⁰³ У том периоду САД су повукле Седму флоту из Тајванског мореуза, после две и по године њеног присуства, од одлуке председника Харија Трумана. Наводно је размештај Седме флоте био изазван жељом САД да спрече нападе „две стране у грађанском рату“, али је у Пекингу то другачије доживљено. Погледати у Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, p. 19.

⁵⁰⁴ Пре свега, мисли се на поморско-десантну операцију у Инчону 1950. године и искрцавање савезничких трупа, што је била једна од прекретница у рату, поготово у комбинацији са нападима поморских снага на кинеске и севернокорејске снаге на полуострву. Такође, покушај промене Маове концепције *Народног рата у Народној рат у модерним условима* није донео резултат, иако га је покренуо командант кинеских снага у Кореји генерал Пенг Дехуаи (*Peng Dehuai*).

Народноослободилачке армије, укључујући и Ратну морнарицу. Ипак, Мао је у нуклеарне снаге Кине уврстио и нуклеарне подморнице, истичући потребу за њиховим поседовањем. Овакве одлуке имале су за последицу и позитивне искорак у вези са јачањем кинеске ратне флоте, односно увођења у оперативну употребу нуклеарних подморница.

Крајем педесетих година 20. века, Ратна морнарица дочекала је оперативно организована у три флоте: Северноморску флоту, Источноморску флоту и Јужноморску флоту. Свака од наведених флота имала је своје примарне задатке, везане за одбрану државе и остварење националних циљева. Северна флота имала је у свом саставу највећи део подморничких снага, због чињенице да је флота била најближа америчкој флоти стационираној у Јапану, источна флота била је најјача због положаја према Тајвану, а јужна флота била је окренута ка релативно непријатељски настројеном пакту СЕАТО.

Шездесете године 20. века донеле су многобројне догађаје који су имали геополитичке последице по НР Кину, а које су, у крајњем допринеле спором развоју и модернизацији Ратне морнарице. Заоштравање односа са СССР довело је до обуставе совјетске војне помоћи и повлачења совјетских саветника из Кине, као и до обустављања пројеката који су развијани са СССР. Вијетнамски сукоб, рат са Индијом, као и догађаји у Африци и револуције у Југоисточној Азији мењале су геополитичку сцену у којој је Кина функционисала. Улога поморских снага у тим догађајима готово да није постојала, а највеће претње по Кину поново су биле усмерене са копна. Посебно је погоршање односа са СССР, које је довело и до оружаних сукоба, проузроковало да се фокус усмери на копнене и ваздухопловне снаге. Процене су биле да је поморска опасност од Совјета са Пацифика веома мала, као и да се у североисточној Кини, близу границе са СССР, налазе важни кинески економски ресурси. Ситуација са војном поморском моћи није се битно поправила ни у периоду Велике пролетерске културне револуције, која је трајала од 1966. до 1976. године. Ратна морнарица је и у том периоду посматрана као помоћно средство копненим снагама, при чему је модернизација била ограничених капацитета.

Технолошки заостатак ратне флоте за модерним поморским снагама света све више се повећавао, у готово свим областима поморског ратовања.

Ипак, улога Ратне морнарице почела је да се мења после одлуке Маа о потреби за јачањем поморских снага, донете на Централној војној комисији 1975. године. Два су основна разлога била за доношење овакве одлуке, после две и по деценије од оснивања Ратне морнарице. Прво, јачање снага које би могле да се супротставе евентуалној совјетској војној претњи и поморско-десантним операцијама на североистоку Кине.⁵⁰⁵ Друго, развој и модернизација Ратне морнарице Јапана додатно је оснажила потребу за јачањем властитих поморских снага.⁵⁰⁶

Повратком на чело Партије и државе реформске групације око Денг Сјаопинга, доминира поглед на ратну флоту као снагу обалске одбране дефанзивног карактера која треба да спроводи приобалне операције.⁵⁰⁷ Тако је настављен период заостајања кинеске Ратне морнарице за савременим ратним морнарицама света и опстанак њене улоге као помоћног средства другим снагама одбране. Том заостајању доприносили су и поремећаји у Кини после Културне револуције, пре свега руинирана економија, те је Ратна морнарица имала готово безначајну улогу у сукобу са Вијетнамом 1979. године. Поред тога, стретешки троугао између СССР, САД и Кине допринео је да се Кина не ослања на своју поморску моћ у одвраћању СССР-а већ да искористи присуство и интерес САД у том погледу.

Промену става према поморској моћи и Ратној морнарици у савременој Кини изазвало је питање територијалног интегритета и успостављања контроле над острвима која је Кина сматрала својом територијом. Најважнији циљ био је свакако повратак контроле над Тајваном, али ни значај територијалних питања у Јужном и Источном кинеском мору није био занемарљив. Народна Република Кина још 1974. године успоставила контролу над Сиша острвима, а убрзо су уследиле и

⁵⁰⁵ Делимична промена става према претњи од совјетске војнопоморске флоте уследила је после совјетске демонстрације тзв. *нове глобалне Ратне морнарице*, кроз војнопоморске вежбе 1975. године. Такође, СССР је имао континуирано и значајно војнопоморско присуство у Индијском океану и Северном арапском мору.

⁵⁰⁶ За детаљније видети у Muller David., Jr., *China's Emergence as a Maritime Power*, (Westview Press Boulder, Colombia, 1983.)

⁵⁰⁷ Видети у Lewis John W. and Xue Litai, *China's Strategic Sepower: The Politics of Force Modernization in the Nuclear Age*, (Stanford University Press, Stanford, California, 1994.)

организационе промене у Јужноморској флоти. Наиме, 1979. године обновљено је постојање маринских снага, а 1980. године велике флотне вежбе спроводиле су се управо на тим острвима са циљем увежбавања одбране и заузимања острва.

Почетком осамдесетих година НР Кина почела је да бележи значајан економски раст што је довело до увећања расположивих ресурса за усмеравање ка модернизацији Народноослободилачке војске. Денгов виђење изнето на Централној војној комисији 1975. године, да је Ратна морнарица прекобројна, слабо опремљена и обучена за модерно ратовање, потврђен искуством из сукоба са Вијетнамом 1979. године. Ипак, пресудан подстицај ка одлуци да се модернизује овај род Народноослободилачке армије била је стратешка процена из 1985. године да СССР више не представља велику претњу Кини јер је мала вероватноћа глобалног нуклеарног рата и да Народноослободилачка армија треба да буде припремљена за вођење мањих ратова на својој периферији. Додатно, важан догађај био је постављење генерала Лиу Хуаћинга на место команданта кинеске Ратне морнарице 1982., где остаје до 1987. године, а затим је, до 1997. године, био потпредседник Централне војне комисије. Значајно је, на развој Ратне морнарице, утицала и чињеница да је Лиу био близак Денгу.⁵⁰⁸

У наредном периоду, економски развој омогућио је доступност већим ресурсима неопходним за јачање поморске моћи. Истовремено, геоекономска позиција довела је и до проширења интереса НР Кине усмерених према океанима и морима, што је условило потребу за постојањем јаче и модерније Ратне морнарице. Додатни економски интереси НР Кине огледали су се и потребом за заштитом ресурса који су били позиционирани у подморју – нафте, гаса, минерала, рибе и др., што доводи до убрзаног модернизовања флоте.

Дакле, изградња модерне кинеске Ратне морнарице за 21. век резултат је неколицине фактора. Поред традиције и ослањања на историјска искуства, позитивна и негативна, обнова настојања да изгради поморску моћ, у највећој мери, узрокована је и блиско је повезана са националним економским развојем. Додатно, национализам као фактор уједињења нације око циљева попут повратка територија

⁵⁰⁸ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, p. 26.

од империјалних освајача током „века понижења“ веома је важан. У том смислу, Бернард Кол сматра да је циљ савремене НР Кине изградња модерне ратне морнарице која би била способна за спровођење модерног ратовања на мору, изнад и испод површине, а ради стварања „*Кинеског зида на мору*“.⁵⁰⁹

5.2 Народноослободилачка армија НР Кине на почетку 21. века као геостратегијски чинилац

Оружане снаге НР Кине карактеришу се многобројним посебностима у односу на друге државе, укључујући и велике силе. Друштвено доминантна улога КП Кине огледа се и у оквиру кинеског система одбране, а њен утицај манифестује се на различитим нивоима, почев од највиших нивоа одлучивања, па до јединица у саставу НОА.

Са геополитичке тачке гледишта, неопходно је уочити да је крајем 2015. године започета једна од највећих трансформација и реформи кинеских оружаних снага, која је у значајној мери кренула да мења систем организације, контроле и командовања, и која је у пракси потврдила да Кина спроводи прелазак са доминантно телурократске ка сили која више уважава свој таласократски карактер. Тако модел организације Оружаних снаге НР Кине подразумева постојање Народноослободилачке армије (НОА), Народне наоружане полиције и милиције.⁵¹⁰ С обзиром на предмет овог рада, ми ћемо пажњу посветити превасходно улози НОА, као кључном геостратегијском чиниоцу моћи НР Кине. Додатно, друге државне институције Кине такође утичу на таласократску кинеску геополитику и остварење кинеских националних интереса. Због тога је веома важно уочити улогу Државне океанске администрације (*State Oceanic Administration*), чије организационе целине могу да представљају и „продужену руку“ у остваривању геостратегијских интереса

⁵⁰⁹ Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, pp. 28-29.

⁵¹⁰ У кинеским средствима јавног информисања и незваничним наступима кинеских руководилаца појављивале су се повремено информације да би могло да дође до формирања Националне гарде уместо Народне наоружане милиције. Међутим без обзира да ли ће се сам назив овог дела кинеских оружаних снага променити, свакако да и сама мишљења која се појављују у медијима указују да се, у геополитичком смислу, Кина окреће другачијем моделу организовања својих оружаних снага него што је до сада био случај.

Кине, пре свега у морима која окружују кинеско копно, а нарочито у задовољењу поморских територијалних интереса.⁵¹¹

Дакле, НОАК представља основни геостратегијски чинилац кинеске геополитике на почетку 21. века. Ова тврдња добија више на значају уколико НОАК подвргнемо анализи по три кључна елемента: 1) организационом; 2) материјалном и 3) интелектуално-доктринарном. Свакако, међусобно преплитање ова три елемента и њихово надопуњавање налазе се у функцији укупне кинеске политике, а тиме и у остваривању циљева њене таласократске геополитичке димензије.

Основна специфичност НОА у односу на друге оружане снаге у свету огледа се у организационом елементу. Наиме, систем руковођења и командовања у НАО подређен је њеној друштвеној улози, јер је кинеским Уставом дефинисано да се НОА налази под вођством КП Кине. Сложеност руковођења кинеским системом одбране огледа се и у самој чињеници да оно има две димензије: државну и партијску. Овај систем управљања, иако по самој организацији делује веома сложен, само манифестује доминантну улогу коју КП Кине остварује над Армијом. Најважније институције преко којих се креира кинеска политика одбране представљају Централне војне комисије (ЦВК). Организационо, постоје две ЦВК, једна је потчињена ЦК КП НР Кине, а друга Свекинеском националном конгресу, као највишем законодавном телу државе.⁵¹² Ипак, посебност постојања две ЦВК у пракси

⁵¹¹ Превасходно у том домену значајну улогу има Обалска стража, која у свом саставу има већи број бродова који узимају активно учешће у заштити кинеских поморских права и интереса у околним морима. Додатно, важна чињеница којом се надопуњује кинески однос према таласократској димензији геополитике огледа се и у том што није редак случај да ратни бродови који се повлаче из употребе у кинеској ратној морнарици често бивају пребачени у састав Обалске страже (свакако, уз потребне модификације и прилагођавања). Истовремено, Обалска стража у свом саставу има већи број бродова идентичних са бродовима Ратне морнарице, попут фрегата класе Јингкаи (тип-056), свакако са различитом опремом. На тај начин се у свеобухватном смислу јача кинеска поморска и војно-поморска моћ. За детаљне задатке Државне океанске администрације, њену улогу, организацију и активности погледати на www.soa.gov.cn.

⁵¹² Централна војна комисија НР Кине је одговорна за стратегију и доктрину одбране, стратешки план развоја и модернизацију НОА и других делова система одбране, као и за усмеравање и решавање фундаменталних питања живота и рада Армије. Комисија своје одлуке реализује наређењима, инструкцијама и директивама преко Министарства одбране, Генералштаба, управа и осталих субјеката политичког система Кине. Истовремено, Централна војна комисија КП Кине представља орган којим се реализује партијско руковођење НОА. Извршни орган ЦВК КП Кине до скоро била је Главна политичка управа оружаних снага Кине, која непосредно контролише спровођење партијске идеологије у Генералштабу кинеске армије. Сваки нижи ниво командовања до нивоа пука има

је често била амортизована чињеницом да су чланови обе комисије по правилу исти државни и војни руководиоци, а поготово чињеницом да председник НР Кине, који је уједно и Генерални секретар КП, врло често обавља и дужност председника обе ЦВК.⁵¹³ На тај начин, државна и партијска димензија руковођења и командовања НОА су суштински спојене, иако организационо раздвојене у две линије, а принцип примата партијског над „државним“ је и овде неприкосновен. Значај улоге КПК у руковођењу НОА, али и целокупним системом одбране, можемо да уочимо и у кинеским стратегијским документима, пре свега у Белим књигама одбране, где се експлицитно наводи да НОА јесте и да ће остати под КП Кине.⁵¹⁴

Улога Министарства одбране била је такође посебна кроз историју, а поготово у периоду од 1949. године, у односу на друге моделе организовања. Та специфичност огледа се и у чињеници да је кинеско Министарство одбране највећим делом било задужено за протоколарне обавезе и задатке из области међународне војне сарадње, док кључну улогу у руковођењу оружаним снагама Кине има Централна војна комисија. Министарство одбране је, као саставни део Државног савета (Владе), одговорно и за све административне послове народне одбране, финансирање система одбране и сарадњу са другим министарствима и владиним комисијама.⁵¹⁵

адекватну политичку целину. Централна војна комисија ЦК КПК има водећи утицај на одбрамбену политику земље и одговорна је за доношење највиших политичких одлука, а преко својих органа даје смернице за идеолошки развој и контролише све руководеће органе.

⁵¹³ Описана ситуација је присутна током периода боравка Сија на челу КП Кине и НР Кине, али је било и другачијих ситуација. Такав је, нпр. период транзиције власти између тзв. треће и четврте генерације лидера, односно између Ђанга и Хуа, када је Ђијанг задржао функцију председника ЦВК, током првог мандата новог председника, али и раније.

⁵¹⁴ Видети Беле књиге одбране Кине за 2010, 2012. и 2014. годину. Такође, када је у питању однос партијских власти и НОА, доласком Сија на чело КП Кине, а касније и НР Кине, покренут је низ механизма за додатно јачање партијске контроле оружаних снага. Тако је Си дефинисао четири врсте проблема које су захватили све нивое организације НОА који су се односили на политику партије према оружаним снагама, и то: 1) неадекватан надзор највишег партијског руководства над војним члановима Централне војне комисије, што је отворило врата корупције на највишем нивоу; 2) политички рад партијских органа унутар НОА био је неодговарајући, што је довело до идеолошких и моралних скретања; 3) високи војни званичници у Централној војној комисији, Генералним управама и војним областима акумулирали су превише моћи, тако да нису слушали центар и радили су на сопствену руку и 4) институционални механизми надзора над НОА су постали неефикасни или су се изродили у сопствену супротност, што се манифестовало у корупцији и непотизму.

⁵¹⁵ Министарство одбране Кине не испољава већи утицај на креирање политике одбране, осим преко министра одбране, који је члан Централне војне комисије. У овом погледу и тренутку, као и са класичног војног организовања у свету, Министарство одбране НР Кине не може се у потпуности поистовећивати са другим министарствима одбране осталих земља у свету.

Организационо, НОА се не разликује много од осталих армија света, будући да је подељена у три вида: КоВ, РМ и РВиПВО, уз посебност постојања једног самосталног рода тзв. *Друге артиљерије* (ДА)⁵¹⁶. Додатно, Главна управа за логистику, Главна управа за наоружање и Главна политичка управа биле су организациони елементи НОА који су укључени у систем руковођења и командовања и директно су били потчињени ЦВК. Овако сачињена организациона структура НОА, иако релативно уобичајена, имала је своје додатне специфичности.⁵¹⁷

Уколико те специфичности анализирамо из геополитичке визуре, можемо да уочимо следеће. Наиме, током целокупног периода, од оснивања Народне Републике, била је евидентна доминација копнене војске у односу на Ратну морнарицу, Ратно ваздухопловство и Другу артиљерију. Ту доминацију можемо да потврдимо и чињеницом да су поменути видови имали своје генералштабове⁵¹⁸, док је ГШ НОА служио као ГШ Копнене војске, уз истовремену доминацију официра КоВ у Главним

⁵¹⁶ Дословно име „друга артиљерија“, у српским али и међународним стручним круговима, због задатака и наоружања које је чинило овај вид, промењено је у „Стратегијске ракетне јединице“. Коначно, поменутим реформама НАО назив овог вида је промењен у „*Rocket Force*“, 31. децембра 2015. године, када је и председник ЦВК Си Ђинпинг предао заставу Ракетних снага на свечаности поводом успостављања три нове командне структуре НОА. За детаљније видети у Liu Zhen. “Chinese military launches two new wings for space and cyber age.” у *South China Morning Post - Diplomacy & Defence*. 1 January 2016. Доступно на <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1897356/chinese-military-launches-two-new-wings-space-and-cyber> (приступ 02.01.2016). Истовремено, кинески војни стратеги и даље избегавају да користе термин „стратегијски“, истичући као разлог чињеницу да се у оквиру тог вида „Ракетних снага“ налазе и она средства која имају искључиво тактичку употребу.

⁵¹⁷ За детаљни приказ организације свих нивоа НОАК погледати у Mulvenon James C., and Yang Andrew N.D., (eds.) “People's Liberation Army as Organization.” (RAND Corporation, Santa Monica, 2002, pp. 1-635). У овом делу приказан је до детаља организациони систем који је доминирао у НАО до краја 2015. године, укључујући ЦВК, као и све Главне управе НОА, те видове оружаних снага. Организација је представљена и по зонама одговорности, са територијалним распоредом и схемама линија командовања.

⁵¹⁸ Термин Генералштаба за видове НОА је прилагођен њиховој улози и задацима, иако у НОА не постоји званичан термин који у потпуности одговара термину Генералштаба (*headquarters*), већ се користи термин „*водећи орган*“ (*leading organ*) за команде видова НАО, те ћемо зато у наставку за највише команде видова НОА користити термин Генералштаб, а за новоуспостављену организациону целину потчињену ЦВК Здружени генералштаб. За објашњење употребе енглеских термина за термине на кинеском језику који се употребљавају у НОА погледати у Allen, Kenneth W.; Blasko, Dennis J.; Corbett, John Jr. F., “Updated - The PLA's New Organizational Structure: What is Known, Unknown and Speculation, Parts 1&2“, интернет, 15.05.2016. године. Доступно на <http://www.jamestown.org> (приступ 21.05.2016. године).

управама НОА. Та доминација Копнене војске⁵¹⁹ представља потврду традиционалне кинеске телурократске оријентације, која је у досадашњем периоду представљала основни правац стратешког размишљања у НР Кини. У тако доминантној улози Копнене војске, , видимо блискости са совјетском организацијом оружаних снага, док је специфичност организације одговор на кинеске посебне услове

Међутим, укупним променама у кинеском друштву, а посебно променама насталим од доласка Сија на власт, бројни показатељи који су указивали да ће се ићи ка променама оваквог стања постали су стварност са успостављањем новог модела организације који је званично ступио на снагу 31. децембра 2015. године. Поклонимо посебну пажњу овим важним променама у организацији НОА, која има своје дубоке геополитичке, пре свега таласократске корене.

Наговештај промена система организације НОА садржан је у закључцима са Трећег пленума 18. Конгреса КП Кине, посвећеном систему одбране.⁵²⁰ Наиме, том приликом је наглашено да ће се ићи у правцу реорганизације структуре НОА, са фокусом ка оном типу организације који далеко више одговара извршавању здружених операција, насупрот дугогодишњој организационој структури која је давала примат копнене војске над осталим видовима оружаних снага. Након овакве одлуке на Трећем пленуму, у марту 2016. године формирана је „Водећа група за продубљивање реформи народне одбране и војске“, чиме је покренут процес реформи и реорганизације.⁵²¹ Други најважнији показатељ промена, које имају своје

⁵¹⁹ И у самом оперативном командовању на терену, Копнена војска је испољавала доминацију тако што је унутар Војних области, којих је у НР Кини до фебруара 2016. године било седам, а које суштински представљају зоне одговорности Копнене војске, у организационом смислу на нивоу Армија, копнена војска доминирала радом свих осталих елемената руковођења у тој зони – Главном логистичком управом и Главном управом за наоружање (Главна политичка управа се налази под линијом руковођења ЦВК ЦК КПК),.

⁵²⁰ И у овој Одлуци се истиче важност лојалности НОА према КПК већ у самом уводном делу. Видети на China.org.cn. “Decision of the Central Committee of the Communist Party of China on Some Major Issues Concerning Comprehensively Deepening the Reform.”, интернет, China.org.cn. 16 January 2014. доступно на http://www.china.org.cn/china/third_plenary_session/2014-01/16/content_31212602_15.htm (приступ 24.03.2016.)

⁵²¹ На челу Водеће групе нашао се председник Си, док је за заменика изабран генерал Су Ђилијанг, што може да се тумачи као снажан Сијев сигнал да ће контролисати ток реформи, нарочито у домену персоналних решења. Група је одмах по формирању спровела велики број активности које су биле усмерене на прецизније дефинисање реформског процеса. Такође, у прилог реформама говори и чланак потпредседника ЦВК генерала Ван Ганглунга, који је, подсећајући на 120 годишњицу

геополитичке манифестације, је представљен у „Кинеској војној стратегији“. Овим документом, објављеним у мају 2015. године, Кина је експлицитно истакла да се мора напустити традиционални менталитет по којем је копно важније од мора, а да се велики значај треба придодати управљању морима и океанима, као и заштити поморских права и интереса.⁵²² Овакав став у највећој мери одговара одлуци донетој на Трећем пленуму 18. Конгреса о потребама извођења здружених операција. Најављено смањење бројног стања НОА⁵²³, као један од сегмената реформи кинеске армије је потврдило да су промене у току.⁵²⁴ Сви набројани кључни индикатори говорили су у прилог томе да ће НР Кина започети са реформом својих оружаних снага, у таквом правцу да ће оне бити организоване са циљем да могу лакше да извршавају здружене операције.

Након бројних расправа, донета су два кључна документа о реформи НОА, а посебно о новој организацији: 1) „Општи план о продубљивању реформи народне

Кинеско-јапанског рата 1894-1985. године указао да војне реформе у Кини морају да буду свеобухватне и системске, морају да задрже у суштину организације, кадрова и дисциплине тог система, а не само да се баве проблемима модернизације наоружања. Он је истакао да се, за разлику од времена династије Ђинг, НОА мора озбиљно посветити стварању савремене војне стратегије, организовању сопственог војно-индустријског комплекса, спровођењу свеобухватне реорганизације војске, као и регрутовању талентованих појединаца.

⁵²² Видети у „Кинеска војна стратегија“, посебно у четвртном одељку документа посвећеном изградњи и развоју оружаних снага Кине, у делу који се односи на „Развој снага у областима од критичне важности за безбедност“ (*Force Development in Critical Security Domains*). За детаљније у The State Council Information Office of the People's Republic of China. “China's Military Strategy.” *Ministry of National Defense People's Republic of China*, (26.05.2015.). Доступно на <http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/index.htm> (приступ 30.05.2015.)

⁵²³ Народноослободилачка армија је крајем 2015. године бројала око 2.300.000 припадника. Но, укупно смањење ОС Кине кроз реорганизацију подразумева смањења на око два милиона припадника. Истовремено, највеће смањење броја припадника планирано је управо за Копнену војску, што додатно потврђује претпоставке да се НОА организује и уређује ближе таласократском геополитичком моделу него било када у скорој историји. За детаљније видети у Chan, Minnie. “The radical plan to turn China's People's Liberation Army into a modern fighting force.” у *South China Morning Post - Diplomacy&Defense*. 2 September 2015. Доступно на <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1854534/radical-plan-turn-chinas-peoples-liberation-army> (приступ 03.09.2015.).

⁵²⁴ Само по себи, смањење бројног стања у ОС у највећем броју случајева указује да се иде ка модернизацији наоружања и војне опреме, која захтева боље обучене и образоване војнике. Истовремено, тако посматрана модернизација доводи до јачања способности оружаних снага, али и до стварања предуслова да се изврши смањење бројног стања. У овом контексту, свакако да је важно уочити да и у кинеским стратегијским документима, уназад већ неколико година, доминира мишљење да ће нови ратови бити вођени уз значајно присуство информационих технологија, што само по себи доводи до потреба да се, упоредо са унапређењем материјалног фактора, односно увођењем савремених система наоружања и војне опреме у оперативну употребу НОА, морају спроводити и организационе реформе које би пратиле такву промену у војним пословима. За детаљније видети у Белим књигама одбране за 2010., 2012. и 2014. годину.

одбране и војске“ из јула 2015. године и 2) „Спровођење плана реформи руководства НОА и командног система“ из октобра 2015. године. Завршне припреме за спровођење реформи спроведене су крајем новембра 2015. године, када је у Пекингу одржана конференција 200 највиших цивилних и војних руководилаца где је председник Си представио опште смернице спровођења војне реформе која би подразумевала да ЦВК предузме централизовану и здружену команду над армијом (*junwei guanzong*), нове борбене области би се концентрисале на ратне операције (*zhanqu zhuzhan*), док би различити видови војске могли да се посвете сопственој изградњи (*junzhong zhujian*).⁵²⁵ Коначно, Централна војна комисија је 1. јануара 2016. године објавила „Мишљење о продубљивању реформе народне одбране и оружаних снага“, чиме је започела реформа НОА.

Почетак имплементацији реформи, који је покренут 31. децембра 2015. године, указује да ће Копнена војска⁵²⁶, у организацији НОА имати исти ниво као и Ратна морнарција, Ратно ваздухопловство и Ракетне снаге (РС).⁵²⁷ Такође, формирање Стратегијских снага подршке (*Strategic Support Force*), које су намењене за вођење високотехнолошких ратова у свемиру и сајбер простору,⁵²⁸ у пракси приказује остварење замисли које су кинески стратези најављивали у Белим књигама одбране, посебно од 2010. године, а то је увођење новог самосталног рода (Стратегијске снаге

⁵²⁵ На наведеној конференцији је одлучено да се до краја 2015. године заврши план реформи ЦВК и система здруженог командовања, да се током 2016. године реформа сконцентрише на промене у војним академијама, као и даљем смањењу борбеног састава, док би се од 2017. до 2020. године довршио програм свеобухватне реформе.

⁵²⁶ Трећа команда која је формирана са почињањем свеобухватне реформе НОА 31. децембра управо је била ГШ Копнене војске (*General Command of the Army of PLA*). За детаљније погледати у Liu Zhen. “Chinese military launches two new wings for space and cyber age.” *South China Morning Post - Diplomacy & Defence*. (01.01.2016.). Доступно на <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1897356/chinese-military-launches-two-new-wings-space-and-cyber> (последњи приступ 01.02.2016). Ова команда је најснажнији показатељ даљег кретања ка успостављању здружених оперативних команди, с обзиром на то да је њена основна улога да централизује командовање Копненом војском НОА, које је раније реализовано преко четири командне структуре: Генералштаба, Главне управе за логистику, Главне управе за наоружање и Главне политичке управе.

⁵²⁷ Овакав модел организације је далеко ближи америчком него ранијем совјетском моделу, што у великој мери одговара промењеним националним и безбедносним интересима НР Кине, који су све више усмерени ка поморској моћи.

⁵²⁸ За детаљније о овој команди погледати у Liu Zhen. “Chinese military launches two new wings for space and cyber age.” у *South China Morning Post - Diplomacy & Defence*. (01.01.2016.). Доступно на <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1897356/chinese-military-launches-two-new-wings-space-and-cyber> (приступ 02.01.2016.)

за подршку), док је некада самостални род промовисан у вид (Ракетне снаге) – видети **схему број 3**.

Схема 1 – организација видова и самосталног рода НОА

Најаве једне од највећих реорганизација НОА у историји, усмерене су на неколико кључних фактора, који би требало да траје три до пет година.⁵²⁹ Дакле, кључни циљеви ове реформе су:

1. **реорганизација војних штабова (генералштабова)** – овај сегмент реорганизације значи напуштање дугогодишњег модела организације зарад стављања у исту равн Генералштабова других видова са Копненом војском, као и формирање здружених компоненти руковођења и командовања на нивоу целокупне НОА, чиме престаје доминација копнене војске над осталим видовима;
2. **реконфигурација седам војних области** – показује намеру кинеских власти да другачије устроји и територијално организације НОА. Током припреме процеса реформи, најављивана је реорганизација на четири *борбене зоне*, али

⁵²⁹ За детаљније о најавама реформи НОА, као и смерницама које су дате за реорганизацију оружаних снага Кине погледати, између осталог у Chan Minnie. "China vows military reform by 2020, with plans for new anti-corruption watchdog in PLA." у *South China Morning Post*. (26.11.2015.), доступно на <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1883606/china-vows-breakthrough-long-awaited-military-reform> (приступ 06.12.2015.) и Chan Minnie. "Chinese military confirms HQs to go in dramatic shake-up to rid challenge to Communist Party's leadership." у *South China Morning Post*. (02.12.2015.). Доступно на <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1885634/chinese-military-confirms-hqs-go-dramatic-shake-rid> (приступ 06.12.2015.)

је један од коначних предлога, који је касније и спроведен у дело, имао пет борбених зона⁵³⁰;

3. **успостављање нових борбених зона и система здружене оперативне команде** – зарад успостављања организационог модела који углавном примењују оружане снаге западних земаља⁵³¹ и који одговара оним војскама које имају систем намењен вођењу операција и изван територије матичних држава. Истовремено, овакав вид организације наговештава умањење доминанте улоге Копнене војске, уз готово паралелно наглашавање оних снага које имају способности да пројектују војну моћ даље од матичне територије, превасходно Ратна морнарица и Ратно ваздухопловство;
4. **јачање ланца руковођења потчињеног Централној војној комисији** – фактички, укидањем војних области и сврставањем Генералштаба Копнене војске у исту раван са Генералштабовима осталих видова партијска Централна војна комисија ојачала је своју улогу у систему руковођења тако што непосредно контролише све кључне органе у систему командовања и контроле НОА, чиме би остваривала директан утицај на све стратешке одлуке;
5. **снажно дисциплиновање НОА** – ова смерница указује на политичку димензију руковођења НОА и у директној је вези са јачањем улоге КПК унутар војног система. Наиме, дисциплина у овом контексту може да се

⁵³⁰ Пет борбених зона обухвата постојање Западне, Северне, Централне, Источне и Јужне борбене/стратешке зоне. Зоне су конципиране тако да је извршена модификација и спајање некадашњих седам војних области. Таква организација подразумева да Западна зона обухвата највећи простор и суштински представља обједињавање бивше Ланжоу и Ченгду војне области, уз измештање команде зоне у Урумћи у провинцији Синђанг. Северна зона обухвата Шенјанг војну области и делове бивше пекиншке војне области (њен западни и северни део), али без самог Пекинга. Седиште ове зоне је у Шенјангу. Централна зона обухвата јужни део пекиншке војне области, укључујући и сам Пекинг, као и ранију Јинан војну област. Најмање промене предвиђене су за раније Нанђинг и Гуангџоу војне области, које постају Источна (Нанђинг) и Јужна (Гуангџоу), с тим што крајњи северни део некадашње Гуангџоу војне области такође потпада под Централну зону. За детаље, између осталог, погледати и у Chan Minnie. "PLA to announce overhaul: five 'strategic zones' will replace regional commands, most army HQ to be scrapped." у *South China Morning Post - Diplomacy&Defence*. (20.12.2015.). Доступно на <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1893468/peoples-liberation-army-be-split-five-combat-regions> (приступ 20.12.2015). Посебно погледати упоредни графички приказ седам војних области и пет борбених/стратегијских зона. Такође, погледати и карту на којој су приказане све борбене зоне на http://www.jamestown.org/uploads/media/Revised_Theater_Command_Map_05152016.jpeg.

⁵³¹ У одређеној мери организација пет борбених зона одговара моделу који је примењен у Руској федерацији, у којој је такође Копнена војска организована по сличном моделу.

повеже са намерама да војно руководство нема овлашћења да се бави политичким или економским активностима, а истовремено указује да ће корупција убудуће бити неприхватљива, а досадашњи починиоци на удару кампање;

6. **иновативност унутар НОА** – ова смерница указује не само на потребу да се константно ради на унапређењу научно-технолошког напретка који би омогућио квалитетно наоружање и војну опрему, већ и на осавремењавању војних стратегија, доктрина, обуке и других докумената, односно начина употребе НОА у наредном периоду;
7. **реформа система управљања људским ресурсима** – како би омогућила потребно перманентно унапређење способности официра, подофицира и војника. ради постизања максималних ефеката коришћења модерне технологије у војне сврхе⁵³² и
8. **инсистирање на интеграцији између изградње националне одбране и економског развоја** – овом смерницом кинеске власти указују на директну стратешку везу економије и војног чиниоца, посредно указујући да је изузетно битна улога НОА стварање предуслова за наставак економског развоја, нарочито имајући на уму чињеницу да кинеска економија има све снажнију глобалну димензију, као и да она у великој мери зависи од увоза енергената и извоза робе.⁵³³

Сходно овим најавама могу се очекивати још већа улагања у Ратну морнарицу НОА, која ће имати један од најбитнијих задатака заштите виталних националних интереса

⁵³² За детаљније погледати у McCauley Kevin N. “Xi’s Military Reform Plan: Accelerating Construction of a Strong PLA.” *China Brief* (The Jamestown Foundation, Washington D.C.. Volume XIV, бр. 23, December 2014, р.13). На основу ове смернице извршене су и промене највиших војних руководилаца у НОА, које су започете истовремено када и организацијско реструктурирање. За поједина кадровска решења погледати, између осталог и у Chan Minnie. “PLA to announce overhaul: five ‘strategic zones’ will replace regional commands, most army HQ to be scrapped.”, op.cit. и Liu Zhen and Chan Minnie. “All the president’s men: Xi Jinping earmarks top brass for overhaul of Chinese military.” у *South China Morning Post*. (30.12.2015.). Доступно на <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1896662/all-presidents-men-xi-jinping-earmarks-top-brass> (приступ 31.12.2015.).

⁵³³ Потврда овога су и раније изнети подаци о смерницама које се издају приликом изградње бродова трговачке флоте за реализацију задатака из области националне одбране.

који су директно повезани са економијом, као и „Ракетних снага“ НОА, која ће представљати кључну стратешку компоненту кинеске националне безбедности.⁵³⁴ Дакле, ове смернице за реорганизацију НОА, указују да је основна намера кинеског руководства да изврши оптимизацију својих оружаних снага, уз константно увођење савремених технологија и елиминацију корумпираних официра.⁵³⁵ Такође, са геополитичког становишта, приметно је напуштање традиционалног система организовања, утемељеног на старим совјетским моделима и транзиција ка западним моделима организације - са копненог ка поморском моделу, намењеног пројектовању моћи. У том контексту, може се закључити да модел организације ка којем оружане снаге Кине иду ствара веома повољне предуслове који воде ка креирању тзв. *blue water navy*, односно Ратне морнарице глобалног домета. Истовремено, са војно-стратегијске тачке посматрања, овакви процеси у великој мери одговарају најавама које је Кина истицала у својим најважнијим стратегијским документима, Белим књигама одбране.⁵³⁶

Схема 2 – нова организација ЦВК од јануара 2016. године

⁵³⁴ McCauley Kevin N. “Xi’s Military Reform Plan: Accelerating Construction of a Strong PLA.”, p.13.

⁵³⁵ Додатно, за детаљније о предвиђањима будућег устројства НАО и њихове улоге као геостратегијског чиниоца погледати и у књизи пуковника ОС Индије Нагендера Бишта - Bisht Nagender S P. *PLA Modernization and Likely Force Strucutre 2025*. (United Service Institution of India; Vij Books India Pvt Ltd, New Delhi, 2015). У истом делу погледати и детаљан приказ распореда снага и процеса модернизације НОА у оквиру традиционалног модела организације.

⁵³⁶ За детаљније видети у Белој књизи одбране за 2014. годину.

Последице оваквих промишљања и планова реформи најбоље се осликавају у новоуспостављеној организацији НОА, превасходно у домену формирања органа који су директно потчињени државној Централној војној комисији . Новом организацијом која је успостављена, уместо досадашње четири главне управе формирано је укупно 15 органа (седам управа, три комисије и пет канцеларија – видети схему број 4) директно потчињених ЦВК. У војном смислу, новоформирани Здружени ГШ НОА наследио је само део функција Генералштаба,⁵³⁷ док је Општа управа формирана као једно од главних тела за координацију односа између Партије и Армије.

Управа за политички рад, Управа за развој наоружања и Управа за логистичку подршку наследнице су некадашњих Главних управа, уз чињеницу да су поједине функције бивших главних управа смештене у новоформиране канцеларије, као на пример Комисије за науку и технологију која ће, сасвим сигурно, имати веома блиске надлежности са Управом за развој наоружања.

⁵³⁷ Превасходно, нови Здружени генералштаб остао је без функција обуке, мобилизације и стратегијског планирања, што у одређеној мери дерогира његову улогу Такође, Управа за политички рад је задужена за управљање кадровима у НОА, чиме је Здружени ГШ изгубио још једну битну функцију у односу на ранији ГШ. За детаљније консултовати Allen, Kenneth W.; Blasko, Dennis J.; Corbett, John Jr. F., „Updated - The PLA's New Organizational Structure: What is Known, Unknown and Speculation, Parts 1&2“.

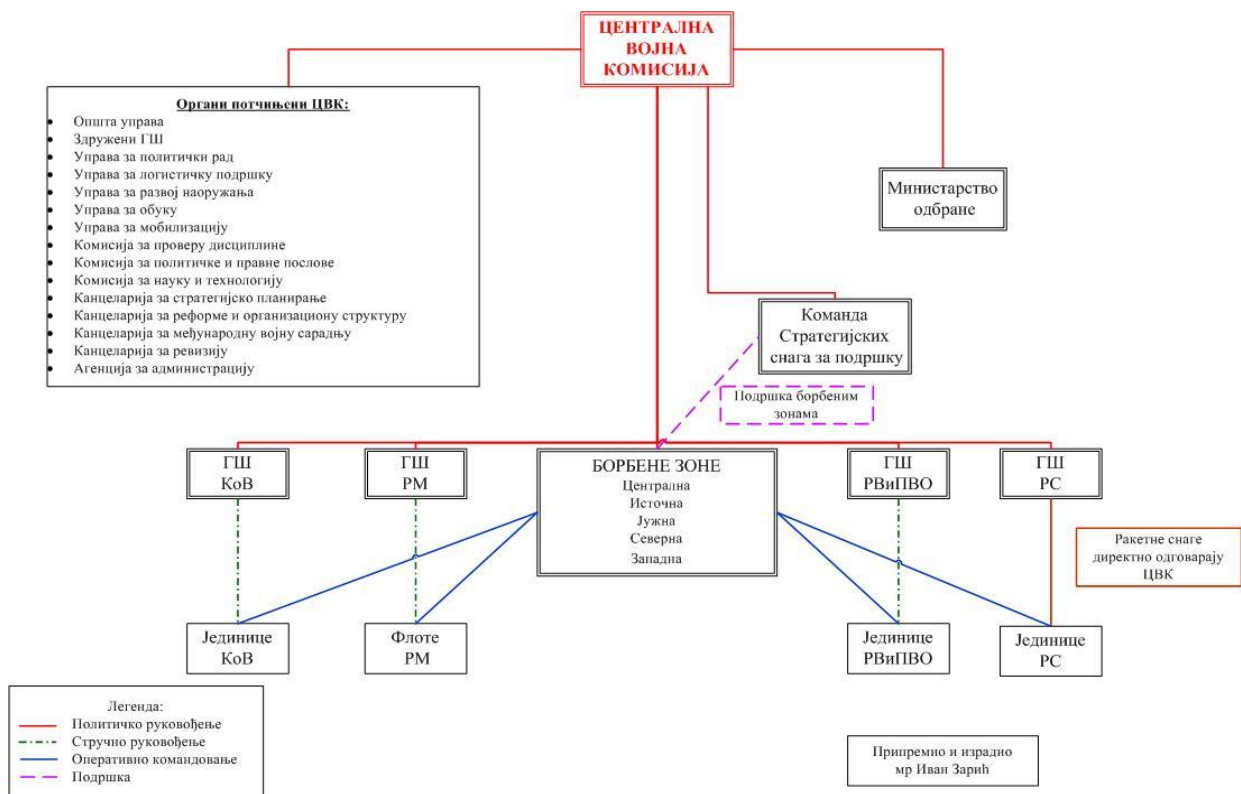

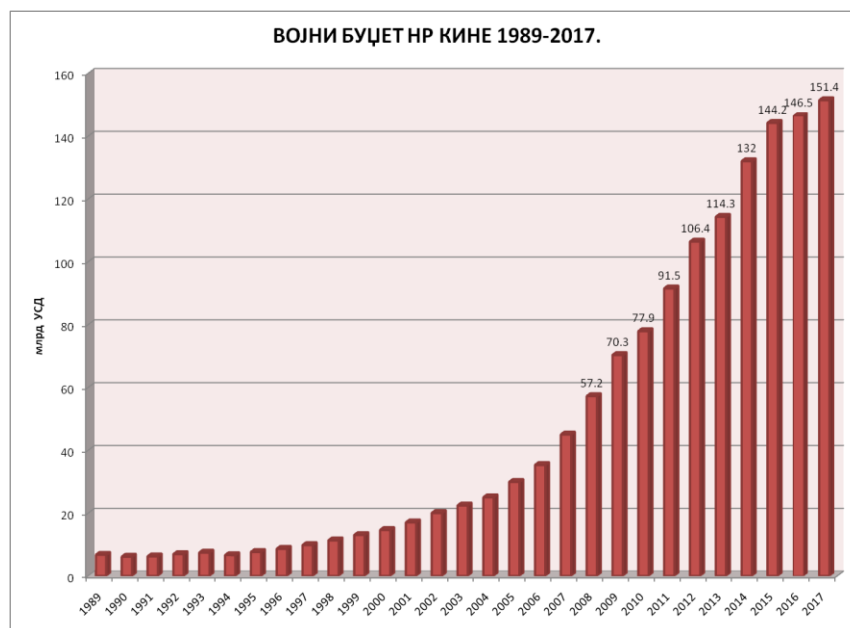
Схема 3 – Приказ руковођења и командовања по новом систему организације НОА

Други елемент у разматрању НОА као геостратејског чиниоца који ћемо овде узети у обзир је материјални, који се састоји из два директно повезана чиниоца: увођења савремених средстава наоружања и војне опреме у оперативну употребу и војног буџета који омогућава финансирање техничко-технолошког развоја НОА. Када је у питању буџет, већ смо истакли да је војни буџет је у почетној декади економског отварања и реформе био скроман, те да је значајнији раст војног буџета Кине забележен је тек на преласку 20. у 21. век⁵³⁸ (погледати графикон број 8). Насупрот првим годинама спровођења политике реформи и отварања, када раст војног буџета није пратио раст БДП, у овом периоду је раст издвајања за војску већи од раста кинеског БДП. Резултат таквог односа према војном буџету био је да су званична кинеска издвајања за војску премашила износ од 100 милијарди УСД у

⁵³⁸ Кинески војни буџет порастао је готово 41 пут у периоду од 1989. године до 2015. године, а раст у периоду од 2005. године до 2015. године, када су апсолутна издвајања за војску била далеко већа, био је скоро 3,6 пута. За детаљније видети у Japan Ministry of Defense. *Defense of Japan 2015*. (Ministry of Defense, Tokyo, 2015, pp. 36-37).

2012. години, када је забележен раст буџета од 11,2 процента у односу на претходну годину (**погледати графикон број 9**). Раст буџета је настављен и након тог периода, тако да је историјски максимум у издвајањима за потребе војске у Кини забележен 2017. године, када је званичан буџет износио око 151,4 милијарди УСД.⁵³⁹

Графикон 8 - Војни буџет НР Кине 1989-2017.

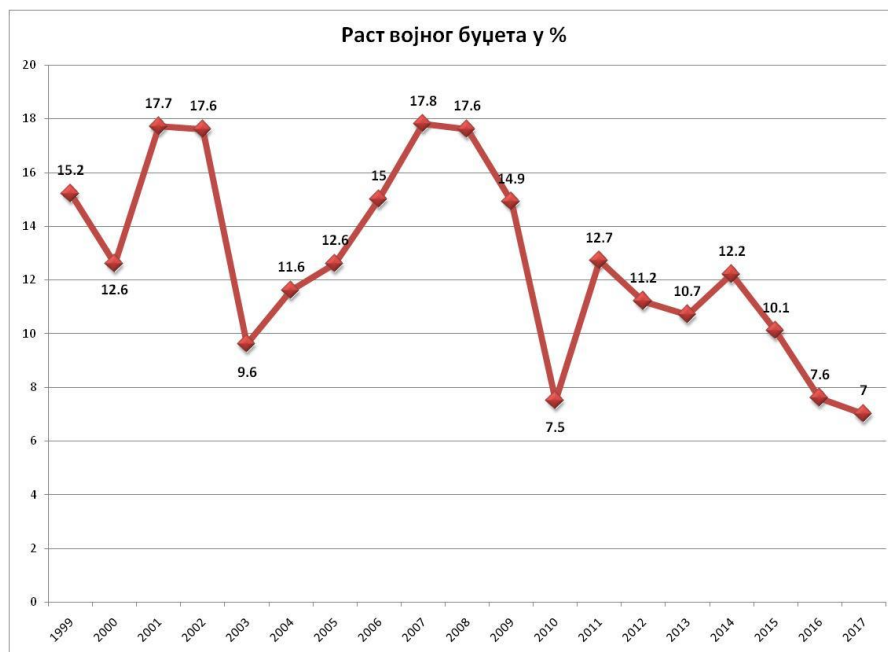

Овакав војни буџет представљао је одличну основу за убрзану модернизацију НОА, која је представљена и као један од стратегијских циљева Кине, посебно апострофираних у Белим књигама одбране. Модернизација НОА је управо најбоље манифестована у домену увођења новог наоружања и војне опреме које је у већој мери служило заштити виталних националних интереса⁵⁴⁰ и интересима у вези са развојем државе као стратегијским задацима у процесу модернизације државе.

⁵³⁹ Званични кинески војни буџети свакако се исказују у јуанима. Буџет за 2017. годину износио је 1044 милијарде јуана, односно 151,4 милиона УСД. Ипак, у овом раду ће се издвајања за буџет приказивати у УСД, како би била могућа лакша компарација са војним издацима других држава, пре свега великих сила.

⁵⁴⁰ У том погледу посебно можемо да истакнемо да су поморска питања, с обзиром да Кина води прокламовану политику *мирољубивог развоја*, најчешћи извор супротстављених интереса са другим државама, како великим силама (САД), тако и регионалним силама (Јапан) и суседима (Вијетнам, Филипини итд).

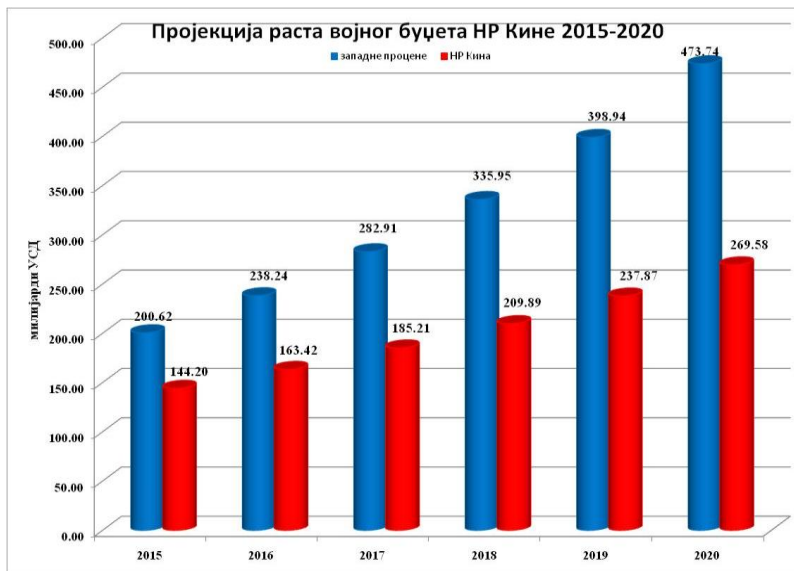
Графикон 9 - Раст кинеског војног буџета изражен у %

Ипак, значајан раст војног буџета Кине има и своју негативну конотацију у међународним оквирима. Прва је та да повећана издвајања за војску увек доводе до „сценарија безбедносне дилеме“ и својеврсне трке у наоружању, како са суседима, тако и са другим такмацима који имају у одређеној мери супротстављене интересе. Као последицу овакве ситуације имамо и чињеницу да се кинеске активности на међународном плану, пре свега регионално, а све чешће и глобално, не посматрају увек од стране других субјеката, почев од САД, као део *политике мирољубивог развоја*, већ готово по правилу као настојања почетка спровођења политике која за циљ има успостављање одређене врсте позиције хегемона.⁵⁴¹

⁵⁴¹ Као последице оваквих поступака можемо да уочимо и јачање Оружаних снага појединих суседних земаља, попут Јапана или Вијетнама и снажних улагања у опремање војске новим подморницама и другим средствима савременог наоружања. За детаљније о ОС Јапана видети у Japan Ministry of Defense, *Defense of Japan 2015.*, за Вијетнам у Rahmat Ridzwan. “Critical crossroad? Vietnam's navy and great power rivalry”, *Jane's Navy International* (IHS Jane's, Surrey, U.K., Vol.120, Issue 8, October 2015, pp. 10-12). Додатно, и Филипини јачају своју међународну војну сарадњу, посебно са САД где се реактивирају поједини стари споразуми о стационирању америчких трупа и коришћењу филипинске војне инфраструктуре за потребе оружаних снага САД. Донекле је овај процес успорен од ступања Дутертеа на место председника Филипина, али је и даље присутан.

Графикон 10 - Пројекција раста војног буџета НР Кине⁵⁴²

Друга негативна конотација односи се на процене колико заиста износи кинески војни буџет, узимајући у обзир да многобројне државе, односно њихове институције, као и стручна и академска јавност, баратају износима далеко већим од оних које званично објављује Кина.⁵⁴³ Трећа негативна конотација коју можемо да уочимо представља спој претходне две и односи се на пројекције кинеског војног буџета у годинама које долазе. Тако процене у западним стручним и академским круговима баратају са далеко вишим износима од оних који би могли да се тумаче као реалне пројекције званичног кинеског војног буџета. Узрок оваквом сценарију, који неминовно води ка *вишим степенима спирале безбедносне дилеме* представља и другачија полазна основа за прорачун будућих кинеских војних издатака (**видети графикон 10**).

⁵⁴² За процену раста кинеског војног буџета, према западним подацима, узет је раст од 18,75% на годишњем нивоу. Видети у: "China to Exceed Combined Defence Budget of All Other Key Defence Markets in APAC by 2015", (<http://press.ihs.com/press-release/defense-risk-security/china-exceed-combined-defence-budget-all-other-key-defence-marke>, Интернет, приступ 03.05.2012).

⁵⁴³ Веома често државе не исказују своје стварне трошкове и издвајања за војску. Када је Кина у питању, на Западу се често кинески војни буџет оцењује као нетранспарентан, уз замерке да Кина не приказује издатке за истраживања, развој и опремање НОА модерним војним технологијама. Због тога, релевантне западне истраживачке и стручне публикације, попут Jane's-ових публикација, или шведског СИПРИ приказују кинески буџет као далеко већи од званичног.

Свакако да су повећана улагања у војни буџет резултирала модернизацијом НОА, , те да је фокус модернизације био на оним видовима који су превасходно намењени за пројектовање моћи и стратегијско одвраћање: Ратној морнарици, авијацији и ракетним снагама. Када је модернизација Ракетних снага НОА у питању, она је обухватила увођење у наоружање нових балистичких ракета средњег и кратког домета, као и повећање домашаја појединих ракета дугог домета. Основна намена овог вида НОА јесте стратегијско одвраћање потенцијалног непријатеља од напада на кинеску територију и угрожавања виталних националних интереса.⁵⁴⁴

Најаву модернизације Ракетних снага НОА Кина је дала и у „Кинеској војној стратегији“, где је најављено да ће те снаге „тежити да се трансформишу у правцу информационализације, да ће наставити самостално да уводе иновације у наоружање и опрему ослањајући се на науку и технологију, повећавају безбедност, поузданост и ефективност ракетних система, и да унапреде структуру снага засновану на комбинацији нуклеарних и конвенционалних капацитета,“ те да ће „јачати своје капацитета за стратегијско одвраћање и нуклеарни противнапад, као и извођење прецизних удара ракетама средњег и дугог домета“.⁵⁴⁵

Дакле, кроз стратегијска документа Кина је најавила реформу својих оружаних снага. Поменутом реформом, фактички је некадашња *Друга артиљерија* из самосталног рода унапређена у четврти вид НОА, што указује на повећани значај који Кина придаје овим снагама.⁵⁴⁶ У том контексту, Кина за реализацију широког

⁵⁴⁴ За детаљније о кинеској стратегији употребе ракетних снага, посебно у односу на регионалну геополитику, између осталог погледати у Yoshihara Toshi. “Chinese Missile Strategy and the U.S. Naval Presence in Japan: The Operational View from Beijing.” *Naval War College Review* (Naval War College, Newport, Vol. 63, бр. 3, Summer 2010. pp. 39-62). О томе да су Ракетне снаге НОА кључне кинеске снаге у одвраћању видети и у Белој књизи одбране за 2012. годину, у другом делу документа под називом „Изградња и развој кинеских Оружаних снага“, где је као основни задатак Ракетних снага НОА истакнуто одвраћање од нуклеарног напада на Кину, извођење нуклеарног противнапада, као и извођење прецизних удара конвенционалним ракетама. Information Office of the State Council The People's Republic of China. “The Diversified Employment of China's Armed Forces.” *Ministry of National Defense*. (16.04.2013.). Доступно на <http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/2012.htm> (приступ 13.07.2013.)

⁵⁴⁵ The State Council Information Office of the People's Republic of China. “China's Military Strategy.” *Ministry of National Defense People's Republic of China*. (26.05.2015.). Доступно на <http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/index.htm> (приступ 30.05.2015.)

⁵⁴⁶ У наставку реформи, највероватније у периоду до 2020. године, може се очекивати да ће Ракетне снаге НОА проширити своју бројност, али и да ће имати могућност да се поставе у готово исту равн

спектра задатака које имају Ракетне снаге НОА у свом наоружању поседује различите варијанте ракета, од интерконтиненталних, оних које могу да носе подморнице⁵⁴⁷ па до ракета кратког и средњег домета. Окосницу наоружања у Ракетним снагама НОА чини неколико типова ракета различитих домета⁵⁴⁸, пре свега из серије „донг-фенг“ (ДФ – „источни ветар“), почев од интерконтиненталних ДФ-5, преко ДФ-31, ДФ-4, ДФ-3, до ДФ-21⁵⁴⁹. Додатно, поред ових ракета, Кина у свом наоружању има, према проценама у САД, око 1.200 ракета кратког и средњег домета⁵⁵⁰, које су превасходно распоређене наспрам Тајвана, као и војних испостава САД у региону (Јапан и Р. Кореја).⁵⁵¹ Све наведено наоружање омогућава Кини да активно спроводи своју стратегију одвраћања и употребу ракетних снага за

као и преостала три вида НОА. Оваква промена посебно се може нагласити у периоду када Кина смањује бројно стање своје војске. Ипак, неопходно је уочити да су Ракетне снаге НОА најмањи вид кинеских оружаних снага, са само 4,5 процента од укупног броја људи и са само пет процената у буџету НОА. Видети у You Ji. “China's Nuclear Doctrine, Its Strategic Naval Power and Anti-Missile Defence Initiatives.” у *The Evolving Maritime Balance of Power in the Asia-Pacific: Maritime Doctrines and Nuclear Weapons at Sea*, Lawrence W. Prabhakar, Joshua H. Ho, Sam Bateman (eds.), (Institute of Defence and Strategic Studies; World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd. Singapore, 2006, p.168).

⁵⁴⁷ Можда најважнији сегмент у том погледу, а када је таласократска димензија кинеске геополитике у питању, представљају ракете ЈЛ-2, домета од око 7.400км, које могу да носе подморнице класе Јин. На овај начин НОА може да оствари геополитички утицај и да промени стратегијску калкулацију у многим деловима света.

⁵⁴⁸ Bisht Nagender S P., *PLA Modernization and Likely Force Strucutre 2025*, pp. 119-132.

⁵⁴⁹ Ракете ДФ-21Д побудиле су највеће интересовање стручне јавности у последњем периоду, а посебно на паради поводом прославе 70 година од победе у Другом светском рату, која је одржана у Пекингу

3. септембра 2015. године. Ракете ДФ-21Д намењене су за гађање покретних циљева на мору, због чега се још, у појединим стручним публикацијама називају и „убицама носача авиона“. Ове ракете фактички указују да НОА има капацитете да реално спроводи стратегију ускраћивања приступа противничким снагама у акваторији која обухвата Жуто, Источно и Јужно кинеско море. За детаље о овом пројектилу, његовом развоју, начину употребе, као и о посредним и непосредним корелацијама и везама које употреба овог пројектила има са кинеским свемирским програмом, између осталог погледати у Hagt Eric and Matthew Durnin. “China's Antiship Ballistic Missile: Developments and Missing Links.” *Naval War College Review* (Naval War College, Newport, vol. 62, бр. 4, 2009, pp. 87-115.

⁵⁵⁰ За детаљније о овим проценама видети у Office of the Secretary of Defense. *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015*. (US Department of Defense, Annual report to Congress, Washington D.C., 2015, p.34). Када су ове ракете у питању, ради се о ДФ-11 и ДФ-15 пројектиlima, домета до 1.000 км.

⁵⁵¹ За домете кинеских ракета погледати карту у Japan Ministry of Defense. *Defense of Japan 2015.*, p.39. На тој карти су представљени процењени домети кинеских ракета, са хипотетичким центром лансирања у Пекингу. Такође, за детаљније приказе домета различитих ракета у наоружању НОАК погледати и карте 3, 4 и 5 које приказују домете конвенционалних и балистичких ракета, као и домете ракета у Тајванском мореузу у извештају Министарства одбране САД Конгресу о кинеској војној моћи. Видети у US Department of Defense. *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015*, pp. 87-89.

задовољење националних интереса.⁵⁵² Поред фактора одвраћања, и евентуалне употребе у офанзивне сврхе, у овај елемент анализе НОА можемо да уврстимо и развој система противракетне одбране, који укључује и анти-сателитска оружја⁵⁵³. Наиме, Кина је од 2005. године извршила неколико успешних тестирања оваквог наоружања, што је сврстава у ред војних суперсила у техничком и технолошком смислу. Такође, Кина је у периоду од 2010. године повећала и број лансираних сателита домаће производње, посебно оних намењених навигацији, чиме се сврстава и у космичке силе савременог света.⁵⁵⁴

Други вид чије јачање има посебну важност у таласократској димензији савремене кинеске геополитике је Ратна морнарица НОА. Геополитички посматрано, јачање Ратне морнарице НОА може се довести у везу са намером да Кина постане својеврсни регионални хегемон у поморском смислу, као и значајна геополитичка сила у Источној Азији. У том контексту, посредне и непосредне паралеле могу да се извуку са значајним кинеским историјским искуством у овом домену. Раст војнопоморске моћи НР Кине запажен је током прве деценије 21. века, како у самом броју бродова, тако и у погледу њиховог квалитета, односно наоружања и опреме који носе, али и технологије изградње и савремености у сваком смислу.⁵⁵⁵ Можда

⁵⁵² За детаљнији приказ о кинеској стратегији употребе ракетних јединица, укључујући и одређене историјске ретроспективе, погледати у You Ji. "China's Nuclear Doctrine, Its Strategic Naval Power and Anti-Missile Defence Initiatives." Додатно, потребно је уочити и да Кина нема у свом наоружању број пројектила који би био чак и приближан водећим нуклеарним силама света, САД и РФ, али се са геостратегијске тачке гледишта може се донети закључак да Кина успешно прати трендове модернизације овог високотехнолошког оружја и не заостаје за њима у тој мери да би могла поново да дође у ситуацију проласка кроз хипотетички нови *период националног понижења*. Истовремено, потребно је указати и на чињеницу да Кина заступа политику да неће прва употребити нуклеарно наоружање, али кинески стратези калкулишу са тим да њихова држава има могућност да нанесе узвратни удар ако буде прва нападнута. Додатно, за употребу кинеског нуклеарног арсенала, пре свега за политику „прве употребе“, видети у Rong Yu and Peng Guangqian. "Nuclear No-First-Use Revisited." *China Security* (World Security Institute, Washington D.C., Vol. 5, бр. 1, 2009, pp. 81-90.)

⁵⁵³ За детаљан приказ и анализу у вези са кинеским тестирањем анти-сателитског оружја видети у Bates Gill and Martin Kleiber. „China Space Odyssey: What the Antisatellite Test Reveals About Decision Making in Beijing.“ *Foreign Affairs* (Foreign Affairs, New York, Vol. 86, бр. 3, May/June 2007, pp. 2-6).

⁵⁵⁴ За детаље и показатеље о кинеском лансирању нових сателита погледати у US Department of Defense. *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015*, pp. 69-71. Посебно погледати карту 1 на стр. 71, која приказује константан раст кинеског напретка на овом пољу.

⁵⁵⁵ Упоредити Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea*, pp. 92-113 и Cole, Bernard, *The Great Wall at Sea: China's Navy in the Twenty-First Century*, (Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 2010, pp. 86-114). Такође, одличан показатељ за приказ изузетног напретка кинеске ратне флоте је и то да је Ратна

најбољи показатељ снажног улагања у модернизацију РМ НОА представља увођење првог носача авиона у оперативну употребу у септембру 2012. године.⁵⁵⁶ Наиме, Кина га је увела у наоружање своје војске као последња стална чланица СБ ОУН, снажно демонстрирајући опредељеност да значајно повећа способности своје Ратне морнарице и да створи капацитете за пројектовање моћи. Напредак у капацитетима и способностима када је носач авиона у питању, Кина је демонстрирала изградњом новог носача авиона⁵⁵⁷, домаће производње, преузимајући веома брзо неопходна знања и технику.⁵⁵⁸ Једна од вероватних опција је да ће Кина наставити са овим процесом и ићи ка опремању додатним носачима авиона,⁵⁵⁹ који би у првом периоду били на класичан погон, а тек у каснијој фази изградње додатних капацитета, на нуклеарни погон.⁵⁶⁰

морнарица НОА у периоду од 2012. године у оперативну употребу увела више од 100 различитих бродова и подморница.

⁵⁵⁶ Кина је први носач авиона у састав Ратне морнарице, под називом „Лиаонинг“, увела куповином од Украјине недовршеног совјетског носача „Варјаг“, 1998.. Најпре најављен као школски брод, ремонтван је у Далиану, опремљен погоном и средствима кинеске производње, да би током септембра 2012. године био предат на коришћење ратној флоти и пребачен у Ћингдао, командно место Северне флоте Ратне морнарице НОА.

⁵⁵⁷ У односу на „Лиаонинг“, други носач авиона је комплетно изграђен у Кини, такође у бродоградилишту у Далијану. Према најавама Џанг Јуншеа (*Zhang Junshe*) из Института НОА за војнопоморске студије, други носач авиона се гради са циљем војне/борбене употребе, донекле је мањи од претходног и потпуно опремљен кинеском опремом. За детаљније видети у Xinhua. *No worry necessary over China's second aircraft carrier: expert.* (02.01.2016.). Доступно на http://www.chinadaily.com.cn/china/2016-01/02/content_22904859.htm (приступ 03.01.2016 и China Daily. *China's 2nd aircraft carrier totally different from Liaoning.* (03.01.2016.). Доступно на <http://iosnews.chinadaily.com.cn/newsdata/news/201601/03/363998/article.html> (приступ 03.01.2016.).

⁵⁵⁸ Кина је укупно набавила четири носача авиона из иностранства. Први је био бивши аустралијски „Мелбурн“, а касније су набављена још три носача совјетске производње – „Кијев“, „Минск“ и „Варјаг“, но само је „Варјаг“ имао могућност преправке у оперативни брод. Ипак, сви поменути бродови били су од велике користи кинеској бродограђевинској индустрији, која је на њима стицала неопходна знања за изградњу домаћег брода. Видети, између осталог, и у Cole, Bernard D. *The Future Chinese Carrier Force.* (08.05.2013.) Доступно на <http://news.usni.org/2013/05/08/the-future-chinese-carrier-force> (приступ 16.11.2014.)

⁵⁵⁹ Процена је да ће Кина изградити још два до три носача, од којих је други већ у изградњи, до 2020. године. За детаљније видети у Bisht, Nagender S P. *PLA Modernization and Likely Force Structure 2025*, pp. 104-105.

⁵⁶⁰ Бернард Кол сматра да ће набавка носача на нуклеарни погон представљати стратешку опцију за Кину у периоду када буде желела да изводи поморске операције у подручјима удаљеним од свог копна, а даље од заштите својих ПВО система. За детаљније видети у Cole, Bernard D. *The Future Chinese Carrier Force.* (08.05.2013). Доступно на <http://news.usni.org/2013/05/08/the-future-chinese-carrier-force> (приступ 16.11.2014.)

Убрзана модернизација кинеске флоте довела је до ситуације да кинеска ратна флота данас представља другу по величини Ратну морнарицу на свету,⁵⁶¹ која је највећим делом производ домаће бродоградње. Уз већ историјски присутне моделе опремања Ратне морнарице, домаћу производњу, набавку из иностранства и тзв. обрнути инжињеринг Кина је предузела низ мера на јачању својих војнопоморских капацитета. Тако је, у складу са подацима које је изнео руски Центар за одбрамбене информације, само у периоду од 1992. до 2002. године, Кина од Русије купила 10 подморница, четири разараача, два бродска ПВО система типа С-300Ф и друго наоружање.⁵⁶²

Јачање кинеске површинске флоте посебно је интензивирано у другој деценији 21. века, када је већи број савремених типова бродова, превасходно домаће производње, уведен у оперативну употребу. Кина је фокус у изградњи бродова ставила на разарааче⁵⁶³ и фрегате⁵⁶⁴, као и велике десантне бродове⁵⁶⁵ највећим делом распоређиване у Јужну флоту. На тај начин постигнуто је повећање броја бродова уз истовремену замену старијих модернијим пловилима (видети графикон број [___](#)).

⁵⁶¹ Оваква поређења раде се на основу броја капиталних бродова, попут носача авиона, крстарица, разараача, амфибијских (десантних) бродова, фрегата и слично.

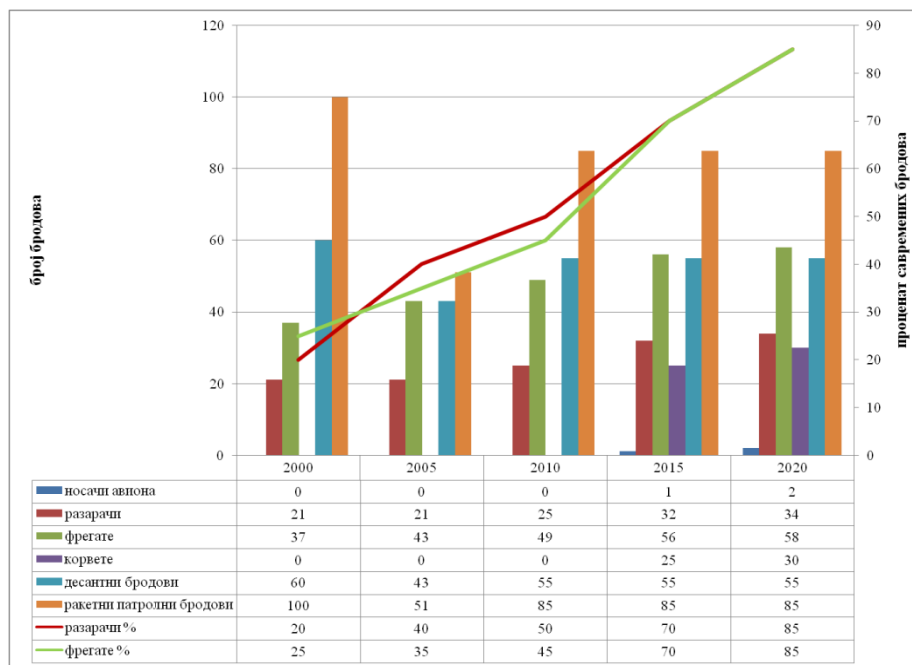
⁵⁶² У остала значајна средства наоружања и војне опреме које је Кина купила у том периоду од Русије истичу се противбродске ракете, 12 хеликоптера Ка-28, као и 28 авиона типа Су-30МКК намењених јединицама Ратне морнарице НОА. За детаљније видети у Klimentenko Anatoly. "On the Evolution of China's Military Policy and Military Strategy.", p. 36.

⁵⁶³ Кључно унапређење флоте разараача Ратна морнарица НОА је спровела од почетка 21. века, куповином четири руска брода класе „Современији“. Ипак, најзначајнији део модернизације тог дела флоте чини увођење у наоружање разараача типа „052Д“, од којих су тренутно три у употреби у Јужној флоти, два у изградњи, док је укупно планирано 12 јединица. Може се очекивати да ће овај тип бродова представљати основу кинеске флоте разараача у наредном периоду. Такође, изградња разараача класе „055“ представља следећи искорак у кинеској површинској флоти, јер се са тонажом већом од 11.000 тона, овај брод може сврстати у класу крстарица, што ће дати посебну вредност кинеској површинској флоти у периоду појачаног ангажмана у удаљеним водама. Видети у IHS Jane's "Chinese destroyer details", *IHS Jane's Navy International*, (IHS Jane's, Surrey, March 2015), p. 5.

⁵⁶⁴ И у најбројнијем делу основе кинеске флоте, коју чине фрегате, извршена је значајна модернизација заменом застарелих модела и модернизацијом старијих. Као кључни део флоте фрегата остаће „Jinghai II“ класа фрегата.

⁵⁶⁵ Најважнији десантни бродови уведени у наоружање кинеске ратне флоте од 2010. године су триброда класе Тип 071 —. . Концентрација десантних бродова извршена је у Јужној флоти, што у геополитичком смислу директно наводи на закључак да су они намењени креирању способности за извођење комплексних поморско-десантних операција у подручју у којем Кина има велики број отворених територијалних питања у Санша и Нанша архипелагу. Ипак, као можда стратегијски најважнији капацитет за транспорт људи и опреме, односно њихово десантирање у случајевима извођења војних операција (и вежби), требало би имати у виду аранжмане који су усаглашени са цивилним поморским компанијама, кроз већ истакнути нормативно-правни оквир.

Графикон 11 - Површински бродови Ратне морнарице НОА⁵⁶⁶

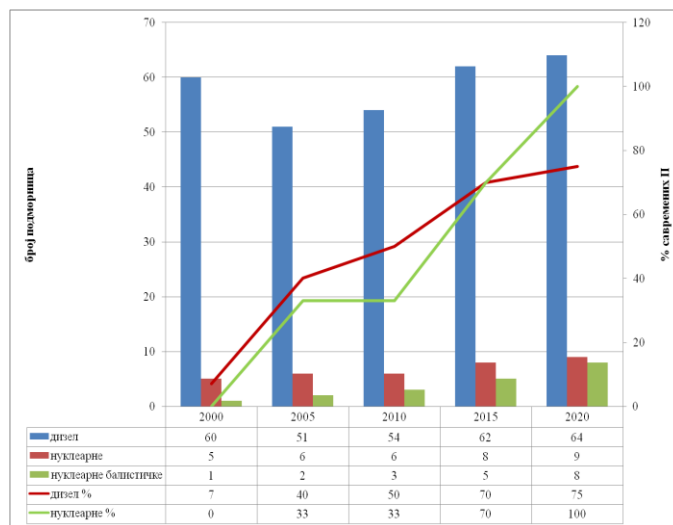
Иако се број површинских бродова константно повећава, најјача снага кинеске ратне флоте од периода успостављања Народне Републике била је флота подморница на нуклеарни погон, будући да је она била развијана и у периоду када то није био случај са остатком Ратне морнарице.⁵⁶⁷ Укупним технолошким развојем и модернизацијом којом је Кина унапредила своје војно-поморске капацитете додатно су унапређење и подморнице, како нуклеарне,⁵⁶⁸ тако и на подморнице са дизел-електричним погоном.

⁵⁶⁶ Основни извори за број бродова и приказ степена савремених јединица су Bernard, *The Great Wall at Sea: China's Navy in the Twenty-First Century*, 92-93 и Bisht Nagender S P. *PLA Modernization and Likely Force Strucutre 2025*, pp. 112-113. Приказани бројеви бродова засновани су на принципу представљања највишег броја појединачног типа пловила у односу на све коришћене изворе.

⁵⁶⁷ За детаљније о кинеској подморничкој флоти погледати у Howart Peter. *China's Rising Sea Power: The PLA Navy's Submarine Challenge*, (Routledge, London & New York, 2006). Посебно погледати друго поглавље под називом „Геополитички контекст“.

⁵⁶⁸ Када су кинеске нуклеарне подморнице у питању, свакако да је најзначајнији део модернизације овог дела флоте НОА изградња подморница класе Јин (тип 094). У питању је најсавременија подморница кинеске производње, са побољшаним акустичким карактеристикама, са 12 лансирних цеви које могу да носе ЈЛ-2 ракете, којих се укупно планира 8 у периоду до 2020. године, а којих је до краја 2015. године било четири. За детаљније погледати у Willet Lee. “Strategic power: SSBNs maintain course in evolving security environment.” *IHS's Janes Navy International* (IHS's Janes, Surrey, Vol. 120, Issue. 10, December 2015), pp. 15-16. Посебно Вилет наглашава значај комбинације јачања флоте савремених подморница и изградње базе за нуклеарне подморнице на острву Хаинан, у близини

Графикон 12 - подморнице РМ НОА⁵⁶⁹

Унапређење капацитета Ратног ваздухопловства, као вида кинеских оружаних снага који има могућност да пројектује моћ даље од своје територије и које и зато заузима важно место приликом разматрања савремене кинеске геополитике, огледало се и у повећаном броју савремених вишенаменских ловачко-бомбардерских авиона, стратешких бомбардера, као и авиона који служе за стратегијски транспорт. Ипак, како истиче Бишт, Кина не покушава да се пореди са модерним авијацијама попут оне САД, већ да је процес модернизације превасходно усмерен на принцип увођења једног по једног система који би могли да искористе оно што кинески стратеzi виде као слабости супарника.⁵⁷⁰

Домаће и стране процене су истицале период од најмање 10 до 15 година као рок за модернизацију,⁵⁷¹ па су развој и модернизација овог вида оружаних снага

дубоких вода, као снажног предуслова за озбиљно стратегијско одвраћање нуклеарним подморничким капацитетима.

⁵⁶⁹ Основни извори за број подморница и приказ степена савремених јединица су Bernard, *The Great Wall at Sea: China's Navy in the Twenty-First Century*, op.cit, 92-93 и Bisht Nagender S P. *PLA Modernization and Likely Force Structure 2025*, p. 112, публикације Jane's Navy International и други извори. Приказани бројеви подморница засновани су на принципу представљања највишег броја појединачног типа пловила у односу на све коришћене изворе.

⁵⁷⁰ Bisht, Nagender S P. *PLA Modernization and Likely Force Structure 2025*, pp. 75-76. Такође, погледати и детаљне табеларне приказе размештаја и наоружања Ратног ваздухопловства НОА у додацима 4 и 5, на стр. 166-185.

⁵⁷¹ Овакве процене базиране су и на ставовима који су износили експерти из Кине, Индије, САД и др. За наведено погледати у Zhang Xiaoming, "The PLA's Evolving Influence within the PLA and upon National Policy" у Hallion Richard, Cliff Roger and Saunders Phillip C. (eds.), *The Chinese Air Force*:

Кине уклопљени у већ помињану „трофазну“ стратегију модернизације оружаних снага, при чему је полазна основа за Ратно ваздухопловство био дефинисање стратегијских задатака које је поставио бивши председник Ђанг у марту 1999. године, истичући постепену трансформацију од снага намењених за одбрану територије као снагама које ће бити способне за извођење дефанзивних и офанзивних операција и које ће бити способне да самостално извршавају одређење стратегијске задатке.⁵⁷²

Процес је водио ка смањењу укупног броја ваздухоплова кроз елиминисање застарелих,⁵⁷³ уз повећање броја савремених летелица. Осавремењавање је реализовано по иста три принципа која су примењивана и у ратној флоти: набавком из иностранства, домаћом производњом и *обрнутим инжињерингом*. Развој домаћих савремених авиона,

Evolving Concepts, Roles, and Capabilities, (National Defense University Press Center for the Study of Chinese Military Affairs Institute for National Strategic Studies, Washington, D.C., 2012., pp 71-92). Такође, посебно погледати део који се односи на податке када је у Кини уочено да је држава током последње деценије 20. века у значајној мери заостала за модерним ратним ваздухопловствима света, те модернизација креће управо у том периоду. Истовремено, кроз Беле књиге одбране, посебно од 2008. године, оваква стратегијска калкулација све више је заузимала значајно место и у „интелектуално-доктринарном“ чиниоцу.

⁵⁷² Zhang Xiaoming, “The PLAAF’s Evolving Influence within the PLA and upon National Policy“, p. 78. Ђанг је исте године, на прослави 50 година од оснивања РВ и ПВО НОА поновио ове задатке као стратешки циљ ваздухопловству у наредном периоду. Видети у Lin-Greenberg Erik, “Offensive Airpower with Chinese Characteristics: Development, Capabilities, and Intentions“, *Air and Space Power Journal* (Superintendent of Documents National Archives and Records Administration, Washington D.C., Vol 21, Issue 3, pp. 67-77). Када је 1999. година у питању, она у стратегијском смислу представља важну прекретницу за развој и модернизацију НОА. Наиме, то је крај деценије на основу које је Кина закључила да је у значајном технолошком заостатку када је целокупан развој Ратног ваздухопловства у питању. Истовремено, са геополитичке тачке гледишта, посебно када је таласократска димензија кинеског приступа геополитици у питању, можда и важнији закључак односи се на резултате ратова вођених 1990-их година, са посебним освртом на НАТО агресију на СР Југославију 1999. године. Наиме, кинески стратези су се, као последица анализе наведених ратова, фокусирали на „улогу ваздушне моћи и извођења удара дугог домета на уништење копених снага“. За детаљније видети у Lin-Greenberg Erik, “Offensive Airpower with Chinese Characteristics: Development, Capabilities, and Intentions“, p. 71.

⁵⁷³ Тако је НОА у 21. век ушла са укупно око 5.300 ваздухоплова, у саставу свих видова, да би се број до 2010. године смањио на око 2.300, док је организационо Ратно ваздухопловство сведено на 29 оперативних ваздухопловних дивизија. За детаљније погледати у Zhang Xiaoming, “The PLAAF’s Evolving Influence within the PLA and upon National Policy“, p. 79-80. Истовремено, као одличан приказ наведених трендова модернизације и укупних промена у Ратном ваздухопловству НОА погледати и у Shlapak David, “Equipping the PLAAF: The Long March to Modernity“ у Hallion Richard, Cliff Roger and Saunders Phillip C. (eds.), *The Chinese Air Force: Evolving Concepts, Roles, and Capabilities*, (National Defense University Press Center for the Study of Chinese Military Affairs Institute for National Strategic Studies, Washington, D.C., 2012., pp 191-211). Посебно погледати графикон број 8-2 на којем је приказан тренд развоја ловачко-бомбардерске авијације, по генерацијама ваздухоплова. На овом графикону може се уочити управо да је смањење укупног броја авиона реализовано уз истовремено повећање броја савремених авиона. Такође, погледати и табеле развоја у истом делу, којима су приказани подаци не само за ваздухоплове, већ и за ПВО системе, сателите, док су на карти 8-3 приказани домети размештених система С-300 и С-400 на острву Хаинан и према Тајвану и др.

попут J-20 и J-31,⁵⁷⁴ један је од важних корака које Кина предузима у процесу модернизације свог ратног ваздухопловства. Истовремено, поред ловачко-бомбардерске авијације, Кина модернизује и своју стратешко-бомбардерску авијацију,⁵⁷⁵ као и капацитете намењене стратегијском ваздухопловном транспорту, уз већ поменут процес модернизације ПВО система. Додатно, модернизација је спровођена кроз увођење савремених мултинаменских борбених авиона и набавку авиона за допуну горива у ваздуху (авио-цистерни).⁵⁷⁶

Укупно, на овај начин креира се бројчано мање, али далеко способније Ратно ваздухопловство, које ће у значајно већој мери бити у могућности да одговори новим геополитичким изазовима и националним интересима Кине, посебно у регионалним оквирима. Узимајући овакве трендове у обзир, може се закључити да је кинеско ратно ваздухопловство доживело импресивну трансформацију и модернизацију, од вида који је не тако давно одликовало застарело наоружање и лоше обучено људство, до силе која представља озбиљан чинилац приликом сваке нове геостратегијске калкулације, посебно у регионалним оквирима. Како је кинеско ваздухопловство за 15 година прешло пут за који је многим другим државама било потребно готово четири деценије, многи аналитичари оцењују да би игнорисање могућности да ће се такав импозантан тренд наставити могло оценити као погрешно.⁵⁷⁷

Када је у питању интелектуално-доктринарни чинилац као елемент који ћемо употребити за анализу НОА као геостратегијског чиниоца, веома је корисно да се још

⁵⁷⁴ За оба авиона, како J-20, тако и J-31, реџели су да улазе у оперативну употребу од 2017. године, при чему би се њихов број у јединицама НОАК могао оценити као одговарајући „трофазној“ стратегији модернизације са крајем њене друге фазе – дакле 2020. године. Пре свега се ово односи на ловачке авионе у стелт технологији (J-20). Видети у Shlapak David, „Equipping the PLAAF: The Long March to Modernity“, р. 208. Истовремено, Кина на овај начин показује и свој технолошки напредак у ваздухопловној индустрији, поготово ако се у обзир узме да је јако кратак временски период за ту индустрију прошао од производње првог авиона четврте генерације (J-10), до изградње авиона у стелт-технологији.

⁵⁷⁵ На пример, за приказ оваквих тврдњи можемо да узмемо модернизацију стратегијских бомбардера који се налазе у наоружању НОА, пре свега X-6K (кинеска варијанта руског ТУ-16), који су модернизовани и оспособљени да реализују задатке и „дубоко“ у Пацифичком океану. Видети за детаљније у Zhao Lei, “Air force now able to launch longrange, precision strikes“, доступно на http://www.chinadaily.com.cn/china/201510/14/content_22178512.htm, (приступ 30. 03. 2016. г.)

⁵⁷⁶ За детаљније погледати у Lin-Greenberg Erik, “Offensive Airpower with Chinese Characteristics: Development, Capabilities, and Intentions“, pp. 69-70, као и приказ модернизације Ратног ваздухопловства у домену обуке, командовања и организације.

⁵⁷⁷ За сличне процене погледати, нпр. Shlapak David, “Equipping the PLAAF: The Long March to Modernity“.

једном подсетимо на значај који је занемаривање овог елемента имало у историји кинеске цивилизације. У таласократском смислу, посебно је то било изражено крајем 19. века, када је флота која се налазила под командом Лиу Хонџанга, управо због занемаривања овог чиниоца, претрпела поразе који су имали несагледиве стратегијске последице по Кину. Узимање таквих аспеката у разматрање у великој мери помаже нам приликом правилног схватања поморске моћи у кинеској геополитици.

Савремена кинеска геополитика, посебно у домену политике одбране, одређена је стратегијским документима, Белим књигама одбране. Еволуција садржаја ових докумената, са посебним нагласком на Беле књиге од 2010. године, у великој мери представља показатељ транзиције Кине ка држави у којој поморска моћ у најширем смислу, али и у домену безбедности, има све већи значај. Заједничка карактеристика ових докумената је да су кроз њих кинески стратеги дефинисали окружење у којем НОА треба да извршава своје задатке, да су назначили да се свет, који се одликује појачаном економском међузависношћу, креће ка мултиполарности, након периода доминације *једине преостале суперсиле* – САД.⁵⁷⁸ У таквом стратегијском окружењу кинески стратеги истакли су интензивирање стратешког супарништва као део геополитичког надметања, јачање националних капацитета, уз утицај сила које желе да задрже или промене *status quo* међународног поретка. Истовремено, наглашено је и јачање безбедносних претњи, које су по свом карактеру постале насилне, комплексне и интегрисане.⁵⁷⁹ Са класичног војног аспекта, Кина је истакла да велике силе врше континуирану обнову војних и безбедносних стратегија,

⁵⁷⁸ Ови основни задаци, који су дефинисани Белом књигом за 2010. годину, додатно су развијени у наредним Белим књигама. Тако су у истом документу за 2012. годину кинески стратеги констатовали да је дошло до интензивирања улоге економске глобализације, даљег кретања ка мултиполарности, све израженијих културолошких разлика и развоја информационог друштва, уз знаке појачане хегемоније, политике моћи и неоинтервенционизма. Последњим објављеним документом за 2014. годину, Кина је потврдила раније изнету позицију о међународном окружењу, уз одређену надоградњу која се односи на нагласак претње од избијања локалних ратова, указивања на негативне ефекте мешања у унутрашње послове суверених држава („обојене револуције“), апострофирање значаја Азијско-пацифичког региона у светским пословима, како економским, тако и безбедносним, као и истицање неопходности осигурања поморских интереса и права НР Кине.

⁵⁷⁹ За детаљније видети у Белим књигама одбране НР Кине за 2010. годину, 2012. годину и 2014. годину.

константне војне реформе, те развијају нове технологије којима модернизују своје оружане снаге.⁵⁸⁰

Овакво окружење у значајној мери утицало је и на дефинисање кључних циљева и задатака кинеске одбрамбене политике. У Белој књизи одбране за 2010. годину, коју ћемо овом приликом узети као полазну основу за сагледавање интелектуално-доктринарног чиниоца, као кључни задаци одређени су: 1) очување националних интереса, суверенитета и безбедности, 2) очување социјалне стабилности и хармоније, 3) убрзање модернизације националне одбране и оружаних снага и 4) одржавање светског мира и стабилности⁵⁸¹. Наредном Белом књигом за 2012. годину, као и за 2014. годину, Кина је задржала ове основне одредбе, мисије и задатке, делимично проширујући дефиницију улоге НОА ка обезбеђењу безбедносних гаранција и стратешке подршке националном развоју, као и доприносу одржања светског мира и регионалне стабилности.⁵⁸² Истовремено, уз констатацију да је кинеска безбедносна политика одбрамбена у својој природи, као и уз негацију хегемонистичког понашања, документом за 2012. годину, као основни задаци политике одбране одређени су: 1) обезбеђење националног уједињења, 2) одбрана територијалног интегритета и 3) заштита интереса у вези развоја земље.⁵⁸³

⁵⁸⁰ За детаљније погледати Белу књигу одбране за 2010. годину. Ова констатација детаљније је разрађена у документу за 2012. годину, када је исказано да велике силе енергично развијају нове и софистициране војне технологије, са циљем постизања стратешке супериорности у међународним надметањима у областима као што су, на пример, свемир и сајбер простор. За детаљније погледати Белу књигу одбране за 2012. годину.

⁵⁸¹ Кинеске оружане снаге су појединачно највећи контрибутор мировних операција под вођством УН, од свих сталних чланица Савета безбедности. Fung, Courtney J., "China's Troop Contributions to UN Peacekeeping", *United States Institute of Peace*, July 2016, доступно на <https://www.usip.org/sites/default/files/PB212-China-s-Troop-Contributions-to-UN-Peacekeeping.pdf> (приступ 01.04.2018. године).

⁵⁸² Видети Белу књигу одбране за 2012. годину. Information Office of the State Council The People's Republic of China. "The Diversified Employment of China's Armed Forces."

⁵⁸³ Information Office of the State Council The People's Republic of China. "The Diversified Employment of China's Armed Forces." Додатна надоградња ставова реализована је и кроз документ за 2014. годину, када је истакнуто да НОА мора да буде способна да одлучно брани кинески суверенитет, безбедност и интересе у вези са развојем, као и да је неопходно да се обезбеди снажна гаранција за постизање „двовековних“ националних стратешких циљева, и реализација „кинеског сна“ постизањем поновног уједињења кинеске нације. У том контексту је наглашена и потреба да се изгради снажна војска за нове ситуације, да се примене војне стратешке смернице активне одбране у новој ситуацији, те да се убрза модернизација националне одбране и оружаних снага. Видети у The State Council Information Office of the People's Republic of China. "China's Military Strategy."

У Војној стратегији Кине (*China's Military Strategy*), објављеној у мају 2015. године су као главни стратешки задаци ОС Кине дефинисани:

1. бављење широким спектром ванредних ситуација и војних претњи и ефективно осигурање суверенитета и безбедности Кине на копну, у ваздуху и на мору,
2. одлучно осигурање уједињења,
3. осигурање кинеске безбедности и интереса у новим доменима/областима,
4. осигурање безбедности кинеских прекоморских интереса,
5. одржање стратешког одвраћања и извођење нуклеарног контрапада,
6. учествовање у регионалној и међународној безбедносној сарадњи и одржање регионалног и светског мира,
7. јачање напора у операцијама против инфилтрације, сепаратизма и тероризма како би се одржала политичка безбедност и друштвена стабилност,
8. извођење задатака попут спасавања у случајевима криза и природних непогода, заштите права и интереса, послова обезбеђења (*guard duties*) и подршке националном економском и друштвеном развоју.⁵⁸⁴

Оно што се може издвојити као једна од кључних карактеристика Војне стратегије Кине је прецизније дефинисање еволуције стратегијског мишљења, односно приступа геополитичким питањима у Кини. Тако је у четвртном делу, под називом „Изградња и развој ОС Кине“ (*Building and Development of China's Armed Forces*), у првом сегменту овог дела названом „Развој служби и наоружања НОА и Народних оружаних полицијских снага (НОПС) (*Development of the Services and Arms of the People's Liberation Army (PLA) and the People's Armed Police Force (PAPF)*)“ дат приказ смерница за све видове ОС Кине.

Копнена војска (КоВ) НОА је, као традиционално доминантан вид ОС Кине, добила смернице да настави са преоријентацијом са одбране бојишта ка снагама које ће бити у могућности да буду мобилне између бојишта, у складу са стратешким захтевима за спровођењем мобилних операција и мулти-димензионалне одбране и

⁵⁸⁴ За детаљније видети у The State Council Information Office of the People's Republic of China. “China's Military Strategy.”

напада. У том контексту, Копнена војска ће градити мање, мулти-функционалне и модуларне јединице, прилагодиће се задацима у различитим регионима, развиће капацитете својих борбених снага за различите сврхе и изградиће борбене структуре за здружене операције.⁵⁸⁵ На основу оваквих смерница, евидентно је да Копнена војска постаје високо мобилна, која може бити ангажована у операцијама у иностранству. Додатно, ове смернице су биле основ новог модела организације који је ступио на снагу почетком 2016. године.

Са аспекта талсократске димензије геополитике савремене Кине, свакако да су смернице које су дате Ратној морнарици и Ратном ваздухопловству НОА, односно снагама које имају капацитете за пројектовање војне моћи даље од сопствене територије, представљале најважнији сегмент документа. Тако је, у складу са стратешким захтевима одбране у приобалним морима и заштите отворених мора (*offshore waters defense and open seas protection*), смерница коју је Ратна морнарица добила указала да ће овај вид кинеских оружаних снага постепено померити свој фокус са одбране у приобалним морима ка комбинацији одбране у приобалним морима и заштите отворених мора, уз изградњу комбиноване, мулти-функционалне и ефикасне поморске борбене структуре. Посебно је истакнут значај јачања капацитета за стратешко одвраћање и извођење противнапада, поморске маневре,⁵⁸⁶ здружене операције, свеобухватну одбрану и подршку.⁵⁸⁷ Овде се на једном месту може сагледати стратешка ширина коју Кина одређује својој Ратној морнарици. Истовремено, може се уочити да изградња поморских капацитета, пре свега бродова, није случајна, већ има иза себе озбиљну стратегијску анализу потреба и захтева у будућем периоду.

Када је Ратно ваздухопловство у питању, у складу са стратешким захтевима за изградњом ваздухопловно-космичких капацитета и спровођења операција у нападу

⁵⁸⁵ Ibid,

⁵⁸⁶ Додатно, у петом делу Војне стратегије, кинески стратези су дефинишући као трајан задатак одржање константног нивоа борбене готовости НОА, за РМ предвидели наставак организације и извођења редовних патрола, као и одржање војног присуства у релевантним морима. За детаљније видети у The State Council Information Office of the People's Republic of China. "China's Military Strategy."

⁵⁸⁷ Ibidem.

и одбрани, дефинисано је померање тежишта са територијалне ПВО ка нападу и одбрани. Истовремено, наглашена је потреба изградње такве ваздухопловно-космичке одбрамбене структуре која може да изађе у сусрет захтевима извођења операција у условима значајног утицаја информационих технологија. У том контексту посебно је истакнуто јачање капацитета Ратног ваздухопловства а за стратешко рано упозоравање, ваздухопловне ударе, ПВО и противракетну одбрану, предузимање информационих контрамера, ваздухопловно-десантне операције, стратегијско пројектовање моћи и свеобухватну подршку.⁵⁸⁸ Управо јачање капацитета за стратегијско пројектовање моћи и свеобухватну подршку на експлицитан начин представљају отклон Кине од традиционалног (копненог) приступа геостратегијским питањима и еволуцију ка концепту који је присутан у оним државама које се могу окарактерисати као поморске силе.⁵⁸⁹

Најважније смернице, када је у питању таласократски геополитички сегмент доктринарног елемента НАО можемо да видимо у другој целини четвртог дела Војне стратегије Кине, која је названа „Развој снага у областима од критичне важности за безбедност“ (*Force Development in Critical Security Domains*). На првом месту истакнут је значај мора и океана за НР Кину, уз нагласак да њихова безбедност зависи од трајног мира, дуготрајне стабилности и утиче на одрживи развој Кине. Истакнуто је да „традиционални менталитет, у којем је копно важније од мора, мора да буде напуштен, да се већи значај треба дати на управљање морима и океанима, као и заштити поморских права и интереса“.⁵⁹⁰ У складу са таквом констатацијом експлицитно се истиче да је за Кину неопходно да „развије модерну војно-поморску структуру сразмерну њеним интересима националне безбедности и развоја, очувању њеног националног суверенитета и поморских права и интереса, заштити безбедности стратешких поморских линија комуникација и прекоморским интересима, као и да учествује у међународној поморској сарадњи, те да пружи

⁵⁸⁸ Ibidem.

⁵⁸⁹ У истом делу документа из 2015. године погледати и смернице које се тичу тада *Друге артиљерије*. У том погледу приметно је јачање стратешког самопоуздања Кине, као и потребе да адекватније одговори на „обуздавање“ којем је држава изложена. За детаљније видети у The State Council Information Office of the People's Republic of China. “China's Military Strategy.”.

⁵⁹⁰ The State Council Information Office of the People's Republic of China. “China's Military Strategy.”

стратешку подршку сопственом узрастању у поморску силу.⁵⁹¹ Ови наводи на најбољи начин осликавају актуелне кинеске стратешке планове и визије, које је још осамдесетих година 20. века заговарао Лиу Хуађинг, истичући потребу Кине да постане поморска сила, не би ли на тај начин заузела место у савременом свету које јој припада и који су се постепено реализовали. Тако су током мандата председника НР Кине, Ху Ђинтаа, 2004. године постављена четири основна стратешка императива, који су послужила као смернице за развој војнопоморске моћи. У питању су: 1) обезбеђење лојалности војске КП Кине; 2) обезбеђење суверенитета, територијалног интегритета, укључујући спречавање сепаратизма Тајвана и националне безбедности са циљем наставка националног развоја; 3) очување кинеског растућег националног интереса, укључујући поморску безбедност и нетрадиционалне безбедносне проблеме и 4) допринос одржању светског мира.⁵⁹² Овакав приступ, као и генерално Хуов период на челу НР Кине, можемо да узмемо као почетну тачку геостратегијског одклона Кине од искључиво телурократске силе ка таласократском принципу размишљања, а касније и стратешког делања. Додатне мисије и задатке Ратној морнарици НОА дефинисао је и дугогодишњи командант тог вида, адмирал Ву Шенгли, поводом обележавања 60-годишњице од њеног оснивања, када је позвао на јачање логистичких способности и подршке који би омогућили поправке, поуну, замену капацитета у удаљеним регионима, као и реализацију мисија спасавања, уз успостављање таквог поморског система који би служио заштити кинеске поморске безбедности и економског развоја.⁵⁹³

⁵⁹¹ Ibid.

⁵⁹² За детаљније видети у Cole, Bernard D. "The History of the Twenty-First-Century Chinese Navy." *Naval War College Review* (Naval War College, Newport, Vol 67, Issue 3, Summer 2014), p. 444.

⁵⁹³ Cole Bernard D. "The History of the Twenty-First-Century Chinese Navy", p. 44:

6 ЗАКЉУЧАК

Тектонским променама насталим у савременом свету нестанком СССР-а са геополитичке карте света и постепеним смањивањем релативне моћи САД у односу на друге субјекте савремених међународних односа, створен је значајан простор за деловање других *играча* како на глобалном нивоу, тако и у регионима попут азијско-пацифичког. Промене наговештавају геополитичко преобликовање света у наредном периоду, у којем је неминовно окончање униполарног момента насталог крајем Хладног рата. Транзицију ка мултиполарном свету НР Кина користи на веома ефективан начин, уз константно јачање позиције у односу према другим великим силама, успостављајући својеврсни хегемонски положај у свом непосредном суседству и ширећи досег свог деловања и утицаја изван традиционалне зоне интересовања.

Посебну улогу у том процесу има поморска моћ, која у геополитичким промишљањима у Кини све више добија на значају. Од нације која је у једном периоду своје историје у потпуности одбацила поморску компоненту Кина се, од почетка 21. века, све више окреће таласократском правцу, од којег у великој мери зависи у економском, енергетском, безбедносном и сваком другом смислу. Такав правац потврђен је на више нивоа, укључујући и изјаве високих кинеских званичника у којима се наглашава потреба Кине да постане поморска сила, те истиче поморска безбедност на највишем нивоу.⁵⁹⁴ На том правцу је и Си Ђинпинг истакао да Кина мора стратешки да управља морем и континуирано ради више да промовише напоре да постане поморска сила,⁵⁹⁵ док је Ху Ђинтао констатовао да се морају унапредити

⁵⁹⁴ Пример у том смислу је било и заседање 18. Конгреса КП Кине у новембру 2012. године, када је поморски аспект безбедности, поред сајбер простора и свемира, препознат као један од три кључна подручја за безбедност Кине у будућности. Видети у Report of Hu Jintao to the 18th CPC National Congress, 18th National Congress of the Communist Party of China (CPC), China.org.cn, 16.11.2012., доступно на http://www.china.org.cn/china/18th_cpc_congress/2012-11/16/content_27137540_9.htm (приступ 14.01.2014).

⁵⁹⁵ Office of Naval Intelligence, US., *The PLA Navy: New Capabilities and Missions for the 21st Century*, (ONI USA, Washington DC, 2014, p. 45.)

капацитети за експлоатацију поморских ресурса и одлучно бранити поморска права и интересе, уз изградњу Кине у поморску силу“.⁵⁹⁶

Почетну тачку за даљи продор ка светским морима и океанима, значајним тржиштима за своје производе и изворима сировина неопходних за даљи економски развој представљају територијална питања која су присутна у морима која је окружују. Најзначајније поморске линије комуникација за кинеску економију, витални национални интереси, а тиме и кључни сегменти у безбедносном смислу, пролазе водама које су у непосредној близини острва о чијем суверенитету постоји размимоилажење ставова Кине и њених суседа. Тако је централни територијални интерес НР Кине у маритимном смислу Тајван, који представља најважнију карику у геополитичким разматрањима у азијско-пацифичком региону. У раду је истакнуто да би стављањем Тајвана под своју контролу НР Кина успоставила значајно већи утицај на геополитичка кретања и односе у региону, како са суседима тако и са другим заинтересованим државама, пре свега са САД. Кина би контролом Тајвана пробила „први ланац“ острва који види као основицу за обуздавање и унапредила своју геополитичку позицију не само у регионалним, већ и у глобалним оквирима. У том контексту, НР Кина оштро реагује на сваку најаву јачања про-независних снага на Тајвану, било да долазе на самом острву, било да су производ спољног деловања, попут америчког. Такође, перманентно истицање поновног уједињења нације поједини аналитичари поистовећују са кинеском жељом да повећа свој „животи простор“, у чему Тајван има централно место.⁵⁹⁷

Наставак низа територијалних поморских питања која су од кључног значаја за Кину представљају острва у Јужном кинеском мору, у којем Кина има супротстављене позиције са државама које такође имају излаз на то море. Како се

⁵⁹⁶ Ibidem, p. 2.

⁵⁹⁷ Видети у Anatoly, Klimenko, “On the Evolution of China's Military Policy and Military Strategy“, p. 34. Клименко на овом месту истиче да је у једном од листова у Кини (омладински часопис Џонгуо јиниан бао (*Zhongguo jinnian bao*) наглашено да кинески народ не може више да буде задовољан са 9,6 милиона км², да епоха зове омладину да усмере своје напоре ка широкој експанзији на океане и да ће само Кинези који не занемаре освајање океана бити вредни за будуће генерације. Иако је овакав став пренет у новинама која се не могу сврстати у оне од примарне важности у Кини, Клименко заступа позицију да је већина медија у Кини под директном владином контролом и да се на тај начин преносе званични ставови власти у Пекингу.

Јужно кинеско море може окарактерисати као један од геополитички најзначајнијих акваторијума савременог света, у економском и безбедносном смислу, недвосмислено је показано да су кинеске геополитичке пројекције у том делу света усмерене на стратегијско обезбеђење поморских линија комуникација, због чега испољавају изузетан утицај на савремену кинеску таласократску геополитику. Нарочито се наведени процес манифестује кроз изузетно динамичан приступ Кине, укључујући и војне аспекте, изградњи вештачких острва на гребенима и спрудовима у Нанша архипелагу, јачањем војних капацитета на Јонгсинг острву (*Woody island*) у Сиша архипелагу, као и укупним појачаним интензитетом демонстрације војно-поморске моћи у том делу света, уз константно истицање суверених права над острвима.

Окруженост Кине отвореним територијалним питањима завршава/полази од спора који та држава има са Јапаном у вези са Дијаоу/Сенкаку острвима у Источном кинеском мору. Питање суверенитета над том групом острва превасходно је везано за кинеско-јапанске спољнополитичке и безбедносне односе, уз истовремену рефлексију на целокупни спектар њихових међусобних релација. Кинеска позиција, исказана кроз низ правних и економских механизма, како је приказано у раду, суштински је заснована на геополитичким интересима и потребама да се „први слој“ заштите тих интереса ојача и да се продуби кинеска „стратегијска дубина“.

Узимајући све наведено у обзир, може се закључити да територијални спорови и поморски интереси Кине у приобалним морима имају двоструку улогу када је таласократски правац геополитике у питању. Прво, они одређују приступ поморској моћи у савременој Кини, која настоји да се одреди као велика сила и у војном и у стратегијском смислу у наредном периоду, поред већ постигнутих импозантних резултата у економској сфери. Друго, остварују и утицај на позицију других *играча* према Кини, пре свих САД, који настоје да је задрже у садашњим геополитичким оквирима у мери у којој је то могуће, како би очували постојећи *status quo* светског (геополитичког) поретка. Додатно, сва спорна острва налазе се у оквиру „првог ланца острва“, арела чија је контрола геополитички предуслов за даљи развој Кине у економском и безбедносном смислу. Управо због тога територијални поморски

интереси Кине у приобалним морима у најдиректнијој су вези са таласократском димензијом савремене геополитике те државе.

Укупни развој кинеске привреде и њено изузетно ослањање на поморску моћ у свеобухватном смислу, наводе на закључак да ће геоекономски интереси те државе наставити да буду у директној вези са таласократском димензијом геополитике. Резултати које су кинеска економска реформа и отварање према свету произвели у директној су корелацији са елементима поморске моћи које је пре више од једног века дефинисао амерички геостратег Алфред Мехен. Посматрајући тако дефинисане елементе поморске моћи сигурно је да су њен географски положај, физичко-географска складност и величина територије, и у најмању руку кинеске провинције које имају директан излаз на море, имали снажан утицај на савремену кинеску геоекономску и геополитичку позицију. Ипак, набројани елементи као физичко-географска група елемената поморске моћи, представљале су само посибилизам за развој кинеске таласократске геоекономије. У комбинацији са преостала три елемента поморске моћи, бројем становника, националним карактером и карактером владе, које можемо окарактерисати као Мехенове друштвено-политичке елементе, сигурно је да су многобројне одлуке кинеских централних власти, укључујући и издавање већег броја докумената стратегијског значаја, попут истакнутих Белих књига спољне трговине, мирољубивог развоја и других, у великој мери погодиле оријентацији те цивилизације ка поморској моћи. У прилог оваквог закључку, поред многобројних већ изнетих аргумената, можемо поново да истакнемо високу концентracију најпрометнијих светских лука у Кини (седам од десет). Наведени подаци свакако су сигуран показатељ, уз већ истакнут значај који Кина даје развоју *плаве економије*, да ће њена привреда бити и даље дубоко повезана са таласократским приступом геоекономији и геополитици, те да ће разматрање поморског аспекта наставити да има изузетан значај у наредном периоду.

Посебан аспект утицаја геоекономског чиниоца на таласократску димензију савремене кинеске геополитике има потреба за сировинама, нарочито када су нафта и гас у питању. Иако је приметан тренд раста сарадње са Русијом по питању енергетске безбедности, највећи број земаља од којих Кина увози нафту и гас јесу оне из којих

се ти енергенти допремају поморским рутама. Такав степен међузависности, уз приказано јачање кинеске трговачке флоте, укључујући и танкере, наставиће све више да испољава утицај на развој поморске моћи у Кини. Такође, механизми попут Иницијативе појаса и пута на најбољи начин указују да ће кинески приступ поморском правцу геополитике имати све важнију улогу у наредном периоду, а сасвим је извесно да ће оне у времену пред нама значајно унапредити способности Кине да пројектује своју поморску моћ у Индијском океану. У том смислу, не само да се овакве иницијативе разрађују и унапређују, већ добијају и нове просторне оквири, попут новопроеваног арктичког пута свиле. То представља показатељ да је таласократски геополитички правац у Кини и садашњост и будућност. Стратегијска промена у кинеском односу према поморској моћи, а посебно према војнопоморској моћи догодила се управо на почетку 21. века. Наиме, тада је кинеска економија бележила незапамћен раст већ две деценије, што је истовремено довело и до ширења кинеских економских и политичких интереса на глобални ниво. Додатно, на промену је у великој мери утицало и јачање свести у самој Кини о томе да поморски спорови који постоје у ободним морима могу да доведу до угрожавања виталних поморских линија комуникација, од којих је кинеска економија у великој мери зависна.⁵⁹⁸

Директне везе које кинески руководиоци, али и стратеги праве са историјским епохама које се могу тумачити на позитиван начин по савремене кинеске националне интересе веома су очигледне када је таласократска димензија геополитике у питању. У том контексту, најснажнија паралела која се поставља је она између мирољубивог, односно хармоничног светског поморског поретка, насталог делом као продукт специфичне кинеске цивилизације и адмирала Џенг Х'а као симбола кинеске отворености према свету и према морима са једне стране, кинеских економске реформе и отварања према свету са друге стране и даљег развоја поморске моћи као дела велике стратегије. У том контексту кинески аутори оцењују да је „историја доказала да окретање ка мору води даљем развоју док занемаривање истог правца представља процес који убрзава пропадање, те да су поморска моћ и економска

⁵⁹⁸ Cole Bernard, “The History of the Twenty-First-Century Chinese Navy“, p.44

реформа и отварање према свету нераскидиво повезани.⁵⁹⁹ Управо због оваквих веза нису ретке оцене у Кини које указују на то да је модалитет ширења утицаја који је испољен за време адмирала Џенг Х'а одличан показатељ на који би начин Кина требало да делује у наредном периоду, како би реализовала свој дугорочни стратегијски интерес – мирољубиве поморске трговачке односе са другим државама које излазе на Индијски океан. У том контексту нису зачуђујуће изјаве високих кинеских функционера који наглашавају достигнућа адмирала Џенг Х'а, попут Хуа који је истакао да је Џенгова армада „донела афричком народу поруку мира и добре воље, а не мачеве, пиштоље, плачку и ропство“, док је Вен Ђиабао на сличан начин истакао да је адмирал Џенг Х'а „донео свилу, чај и кинеску културу страним народима, при чему ни један инч земље није био окупиран.“⁶⁰⁰

Иако је држава која кроз историју није исказивала империјалне намере, неопходно је да Кина развија оружане снаге и капацитете за одбрану своје територије и националних интереса. Транзиција од готово искључиве телурократске силе ка држави која исказује значајне амбиције у домену поморске моћи можда на најбоље начин може да се прикаже и објасни управо у области безбедности и организације и наоружања које у своју употребу уводи НОА. У том контексту, јасне су снажне везе између историјског искуства које Кина има када је поморска моћ у питању са савременим схватањима и приступом. Одређене лекције које су научене у болној прошлости имају запажену улогу у креирању савременог приступа кинеском геополитичком промишљању, како у њеним негативним исходима (*век националног понижења* и изложеност Кине освајањима са мора), тако и у позитивним (аспект „меке моћи“ у крстарењима адмирала Џенг Х'а.) И у делу великог кинеског мислиоца Сун Цуа истиче се да је „ратовање најзначајнији посао државе, заснован на животу и смрти, пут ка опстанку или нестанку. Оно мора бити темељно разматрано и анализирано“.⁶⁰¹ Како су ове речи опстале небројено пута кроз тестове историје, тако

⁵⁹⁹ У питању је закључак Цаи Јиминга (*Cai Yiming*) који у директну везу доводи достигнућа адмирала Џенг Х'а и економске реформе које је започео Денг. За детаљније видети Yoshihara Toshi, “China's Soft Naval Power in Indian Ocean”, p. 67.

⁶⁰⁰ Ibidem, p. 68.

⁶⁰¹ Сун Цу, *Умеће ратовања*, стр. 157.

се за савремену Кину може констатовати да је на почетку 21. века *поморско „ратовање“ најзначајнији посао државе.*

Актуелни процеси трансформације кинеске војне моћи, њен укупни напредак и развој у сваком смислу, по сва три елемента анализирана у овом раду, готово у потпуности потврђују да је НОА кључни геостратегијски чинилац таласократске димензије савремене кинеске геополитике. Тако снажан развој директна је последица глобалних економских интереса Кине, што за последицу има и неопходност развоја *другог елемента „тврде моћи“* – војног чиниоца. На тај начин одбрамбени капацитети НР Кине стављају се у потпуности у функцију заштите виталних националних интереса, заједнички се трансформишући у држави која више не потискује своје поморске атрибуте, већ их наглашава и развија.

Додатни индикатор јачања кинеске поморске моћи биће и даља изградња бродова класе носача авиона. Ако већ сада можемо да кажемо да ће до 2020. године Кине у свом наоружању имати два носача авиона на класичан погон, за њихову употребу у регионима изван традиционалног присуства кинеске ратне флоте биће неопходно обезбеђење одговарајуће логистичке подршке. Логистичка подршка носача авиона могућа је једино уз успостављање већег броја база у удаљеним регионима, или прихватање друге опције, односно њиховог ангажовања у подручјима која су релативно близу матичним лукама. Уколико у анализу оваквог сценарија укључимо и то да је Кина успоставила своју прву прекоморску базу у Џибутију, као логичан закључак намеће се да ће то бити један од праваца којим ће се кинеска таласократска геополитика развијати, свакако уз комбинацију са другим сценаријом – ангажовањем у оближњим морима. То упућује на закључак да Кина у свом развоју поморске моћи не прати дословно Мехенову теорију, већ његову таласократску логику и филозофију са циљем да обезбеди економски, политички и војни приступ најважнијим регионима.

Такође, и међународни односи још од античких времена почивају на принципима који нису у својој суштини мењани. Тако су, у реалистичкој школи међународних односа, која је у својој суштини блиско повезана са геополитиком, најважнији елементи моћи једне државе њена економска и војна снага. Посебно је, са

аспекта анализе кинеске укупне моћи, важан сегмент то што се раст кинеске моћи сагледава уједно као и опадање америчке моћи. Заговорник офанзивног правца неореализма Џон Миршајмер је, у својој књизи „Трагедија политике великих сила“, чак истицао да је најопаснији сценарио са којим САД могу да се суоче у раном двадесет првом веку онај по којем Кина постаје потенцијални хегемон у североисточној Азији,⁶⁰² а да ће Кина и САД највероватније бити једине суперсиле у будућности, закључују многобројни посматрачи.⁶⁰³

У наредном периоду, највероватније мереном деценијама, може се очекивати условно речено даљи пад америчке војнопоморске моћи у поређењу са Кином, па чак и опција у којој ће Кина имати у свом наоружању већи број ратних бродова. Истовремено, иако ће ово бити знак да је америчка поморска премоћ у силазној путањи, она не мора нужно да значи и да је Кина та која аутоматски наслеђује или чак превазилази САД у домену поморске моћи. И даље ће Кини, како би комплетирали три кључна дела Мехеновог „трозупца“ поморске моћи, бити неопходно да има више по броју и јаче по структури поморске базе у односу на садашње, иако ће друга два елемента (трговачка и ратна морнарица) бити и већ јесу на сасвим завидном нивоу.

Посебно ће у наредном периоду Пекингу бити компликовано да свој приступ мирољубивој политици и узајамном развоју свих заинтересованих, која је један од кључних елемената и Иницијативе појас и пут, одржи пред својим потенцијалним ривалима у домену поморске моћи. Без обзира на до сада већ исказане ставове кинеских представника у том контексту, њихови супарници ће у највећој мери потезе Пекинга сагледавати у геополитичком смислу и на тај начин ће се према њима односити. Нарочито је то случај у сегменту који се односи на војно-поморску моћ. Даље јачање кинеске ратне флоте, које ће се сасвим сигурно реализовати, представљаће један од механизма који ће водити ка јачању „безбедносне дилеме“

⁶⁰² Џон Миршајмер, *Трагедија политике великих сила*, (Удружење за студије САД у Србији, Београд, 2009.)

⁶⁰³ На пример, погледати и Quangshang Zhao, “Managed Great Power Relations: Do We See ‘One-Up and One-Down’?”, *The Journal of Strategic Studies*, (Routledge, Oxfordshire, Vol.30, No. 4-5, August-October 2007, pp: 609-637).

међу кључним учесницима у надметању на таласократском пољу. Свакако да ће кинески супарници више оцењивати способности које Кина развија неголи намере које њени високи представници истичу. Ипак, иако ће сарадња увек бити присутна, много је лакше променити намере него способности да се одређене намере и реализују.

Уважавајући овакво геополитичко стање и кинески медији су представљали позицију која је наводила на закључак да је због измењених околности неопходно додатно размотрити одређене постулате који су раније важили и односе се на употребу кинеске ратне флоте.⁶⁰⁴ Потребна за јаком поморском флотом у савременој Кини изазвана је геополитичким разлозима, уз оцене да ће САД задржати поморску доминацију у Источној Азији током краткорочног периода, док на средњи рок то није у потпуности сигурно.

Истовремено, у Кини се 21. век у стратешком смислу види као период који ће бити доминантно дефинисан поморском моћи, у којем ће Кина морати да обезбеди своја поморска права и интересе, као и поуздано и безбедно окружење за национални развој. Један од чинилаца који је додатно утицао на препознавање потребе за експанзијом поморске моћи, која је могла и може да послужи у реализацији националних интереса кроз пројектовање меке моћи настао је као последица недостатка капацитета Кине да пружи помоћ након цунамија који је погодио област Индијског океана 2004. године.⁶⁰⁵

На крају можемо да закључимо да, без обзира на то што Кина улаже огромне напоре да себе изгради у поморску силу, она не може и не сме да одбаци свој

⁶⁰⁴ Тако је, на пример, у „PLA Daily“ од 12. августа 2011. године постављено питање због чега се приступило изградњи носача авиона, уколико држава нема храбрости или воље да тај брод употреби у сврхе решавања територијалних спорова. Постављено је питање да ли је Кина потрошила огроман новац из националног буџета за увођење носача авиона у свој састав само да би му се дивила или да би плашила државе које је провоцирају, уз оцену да би, уколико је то потребно, Кина требало тај брод, као и друге ратне бродове да употреби у процесу решавања спорова. Погледати у Guo, Jianyue, "Misinformation persists over China's aircraft carrier" *People's Daily Online*. 12.08.2011. доступно на <http://en.people.cn/90786/7568023.html> (приступ 30.09.2011.).

⁶⁰⁵ На пример, Ту Џаовеи (Qu Zhaowei) је оценио да „иако је Кина дуго желела да посвети пуну пажњу сопственој мекој моћи у региону, због тога што није поседовала одговарајуће способности, могла је само да посматра Сједињене Америчке Државе како преокрећу негативну слику о себи у азијско-пацифичком региону након рата у Ираку“. Наведено према Yoshihara Toshi, „China's Soft Naval Power in Indian Ocean“, p. 65.

телурократски идентитет. Иако се налазимо у периоду снажног раста таласократских капацитета у Кини, првог таквог процеса од периода Минг династије са почетка 15. века, евидентно је да Кина иде сигурним корацима ка остваривању својеврсне симбиозе Бехемота и Левијатана, стварајући тако интегралну копнено-поморску моћ.

ЛИТЕРАТУРА

Књиге, зборници радова и научни чланци

- Antevski, Miroslav. „Osnove i održivost novog modela rasta kineske ekonomije.“ *Međunarodni problemi* (Institut za međunarodnu politiku i privredu) LXV, бр. 4 (2013): 423-443.
- Бабић, Благоје. „Односи Кине и Европске уније – геоекономска осовина у развоју.“ *Међународни проблеми* (Институт за међународну политику и привреду) 32, бр. 3 (2010).
- Babones, Salvatore. “The Middling Kingdom: The Hype and the Reality of China's Rise.” *Foreign Affairs* (Foreign Affairs) 90, бр. 5 (September/October 2011): 79-88.
- Baldacchino, Godfrey, Huei-Min Tsai. “Contested enclave metageographies: The offshore islands of Taiwan.” *Political Geography* (Elsevier Ltd.) 40 (May 2014): 13-24.
- Barnett, Thomas P.M. „India's 12 Steps to a World-Class Navy.“ *Proceedings* (Navy War College) 127, бр. 7 (July 2001): 41-45.
- Bates, Gill, Martin Kleiber. “China Space Odyssey: What the Antisatellite Test Reveals About Decision Making in Beijing.” *Foreign Affairs* (Foreign Affairs) 86, бр. 3 (May/June 2007): 2-6.
- Bhaskar, Uday. “Strategic Sustainment? China ship's, silk roads, and Indian Ocean presence.” *IHS Jane's Navy International* (IHS Jane's) 119, бр. 10 (December 2014): 16-17.
- Bialasiewicz, Luiza, Claudio Minca. „Old Europe, new Europe: for a geopolitics of translation.“ *Area* (Royal Geographical Society, Blackwell Publishing Ltd.) 37, бр. 4 (2005): 365-372.
- Bisht, Nagender S P. *PLA Modernization and Likely Force Structure 2025*. New Delhi: United Service Institution of India; Vij Books India Pvt Ltd, 2015.
- Brown, David G., Kevin Scott. “China-Taiwan Relations: Looking to a Different Future.” *Comparative Connections*. T. 17. Washington, DC: Center for Strategic and International Studies, 15 May 2015.

- Bžežinski, Zbignjev. *Velika šahovska tabla*. Podgorica, Banja Luka: CID, Romanov, 2001.
- Вуковић, Небојша. *Цивилизацијске основе савремене руске геополитичке мисли*. докторска дисертација, Београд: Географски факултет, Универзитет у Београду, 2011.
- Vu, Li, Venli, Žung. *Savremena kineska ekonomija*. Beograd: Albatros Plus, 2015.
- Gang, Deng. *Chinese Maritime Activities and Socioeconomic Development, c. 2100 B.C. – 1900 A.D.*, Westport: Conn: Greenwood Press, 1997.
- Gao, Zhiguo, Bing Bing Jia. „The Nine-dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications.“ *The American Journal of International Law* (American Society of International Law) 107, бр. 1 (January 2013): 98-124.
- Gorshkov, Sergey. *The Sea Power of the State*. Oxford, New York: Pergamon Press, 1979.
- Gray, Collin. *War, Peace and Victory : Strategy and Statecraft for the Next Century*. New York: Simon & Schuster,, 1990.
- Guoxing, Ji. *Maritime Jurisdiction in the Three China Sea's: Options for Equitable Settlement*. Policy Paper, San Diego: University of California, Institute on Global Conflict and Cooperation, 1995.
- David Hancox, Victor Prescott. „A Geographical Description of the Spratly Islands and an Account of Hydrographic Surveys Amongst Those Islands.“ *Maritime Briefing*. Т. 1. бр. 6. уредник Clive Schofield. Durham: International Boundaries Research Unit, Department of Geography, University of Durham, 1995.
- Deng, Gang. *Chinese Maritime Activities and Socioeconomic Development, c. 2100 B.C. – 1900 A.D.* Westport: Greenwood Press, 1997.
- Di, He. „'The Last Campaign to Unify China': the CCP's Unmaterialized Plan to Liberate Taiwan, 1949-1950.“ *Chinese Historians* 5 (Spring 1992): 222-245.
- Dillon, Dana, John Jr. J. Tkachik. „China's Quest for Asia.“ *Policy Review* (Hoover Institution Press), бр. 134 (2005): 29-44.
- Dolman, Everett C. *Astropolitik: Classical Geopolitics in the Space Age*. London: Frank Cass Publishers, 2002.
- Downing, John W. „China's Evolving Maritime Strategy, Part I.“ *Jane's Intelligence Review* 8, March 1996: 129-133.

- . „China’s Evolving Maritime Strategy, Part II.“ *Jane’s Intelligence Review*, April 1996: 186-191.
- Downs, Erica Strecker, Phillip C. Saunders. „Legitimacy and the Limits of Nationalism: China and the Diaoyu Islands.“ *International Security* (The MIT Press) 23, бр. 3 (1998-1999): 114-146.
- Drifte, Reinhard. *The Senkaku/Diaoyu Islands Territorial Dispute Between Japan and China: Between The Materialization of the "China Threat" And Japan "Reversing the Outcome of World War II"?* UNISCI Discussion Papers N° 32, 2013.
- Дугин, Александар. *Основи геополитике – геополитичка будућност Русије*. Београд: Екопрес, 2004.
- Dunn, Christopher, Lin Ji, Kui Peng. *Chinese Investments in Myanmar - A Scoping Study*. Beijing: Global Environmental Institute, 2016.
- Ђурић, Драгомир, Сретен Егерић. “Појмовно одређивање центра гравитације.“ *Војно дело* (Медија центар Одбрана) 64, бр. 1 (2012): 228-252.
- Eisenman, Joshua, Eric Heginbotham, Derek Mitchell, *China and the developing world: Beijing’s strategy for the twenty-first century*. New York, London: M.E.Sharpe, 2007.
- Erickson, Andrew S., Gabriel B. Collins. “China’s Oil Security Pipe Dream – The Reality, and Strategic Consequences, of Seaborne Imports.“ *Naval War College Review* (Naval War College Press) 63, бр. 2 (2010): 89-111.
- Зарић, Иван. “"Моћ мора" у геополитици и геостратегији САД.“ *Национални интерес* (Институт за политичке студије) 6, бр. 3 (2009): 131-149.
- . „Евроазијска геополитичка и геостратегијска перспектива Народне Републике Кине.“ уредник Живојин Ђурић, Миломир Степић. *Србија и евроазијски геополитички простор*. Београд: Институт за политичке студије, 2013. 195-230.
- . *Утицај идеја Алфреда Махана на савремену америчку геополитику и геостратегију*. магистарска теза, Београд: Факултет политичких наука, 2010.
- IHS Jane's Navy International. "Chinese destroyer details.“ *IHS Jane's Navy International*, March 2015: 5.

- International Energy Agency. *People's Republic of China - 2012. Security Oil & Gas Report*, Paris: International Energy Agency, 2012.
- International Hydrographic Organization. *Limits of Oceans and Seas: Special Publication No. 23*. Monte-Carlo: IMP. Monegasque, 1953.
- Jain, J.P. "The Legal Status of Formosa: A Study of British, Chinese and Indian Views." *American Journal of International Law* (American Society of International Law) 57 (1963): 25-45.
- Japan Ministry of Defense. *Defense of Japan 2015*. Tokyo: Ministry of Defense, 2015.
- Jacques, Martin. *When China Rules the World: The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World*. London: Penguin Book, 2009.
- Jiang, Julie, Chen Ding. *Update on Overseas Investments by China's National Oil Companies: Achievements and Challenges since 2011*. IEA Report - Partner Country Series, Paris: International Energy Agency, 2014.
- Kaplan, Robert. "China's Two Ocean Strategy." *Y China's Arrival: A Strategic Framework for a Global Relationship*, уредник Abraham Denmark, Nirav Patel, 43-58. Washington D.C.: Center for New American Security, 2009.
- . *Monsoon: The Indian Ocean and the Future American Power*. New York: Random House, 2010.
- Kearsle, Harold K. *Maritime Power and the Twenty-First Century*. Aldershot, U.K.: Dartmouth Press, 1997.
- Keyuan, Zhou. *China's Marine Legal System and the Law of the Sea*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2005.
- . *Law of the Sea in East Asia: Issues and prospects*. London & New York: Routledge, 2005.
- Key-young, Son, Ra Mason. „Building a Maritime “Great Wall” to Contain China? Explaining Japan's Recalibration of Risk with the Militarization of Okinawa.“ *Asian Perspective* (Institute for Far Eastern Studies, Kyungnam University; Hatfield School of Government, Portland State University.) 37, 6p. 3 (July-September 2013): 437-461.

- Килибарда, Зоран, Ади Брамасто. „Управљање ризицима у мореузу Малака.“ *Војно дело* (Медија центар "Одбрана"), бр. 1 (2014): 31-50.
- Kim, Hyun-Soo. "The 1992 Chinese Territorial Sea Law in the Light of the UN Convention." *The International and Comparative Law Quarterly* 43, бр. 4 (October 1994): 894-904.
- Кисинцер, Хенри. *Дипломатија*. Београд: Клуб Плус, 2008.
- Klimenko, Anatoly. "On the Evolution of China's Military Policy and Military Strategy." *Far Eastern Affairs: A Russian Journal of China, Japan and Asia-Pacific Region* (Eastview Press), бр. 2 (2004): 30-46.
- Kostecka, Daniel J. "The Chinese Navy's Emerging Support Network in the Indian Ocean." *Naval War College Review* (Naval War College Press) 64, бр. 1 (2011): 59-78.
- La Miere, Christian. „Presence through partnership? PLAN improves China Middle East links.“ *IHS Jane's Navy International* (IHS Jane's) 119, бр. 10 (December 2014): 17-19.
- Lanteigne, Marc. „China's Maritime Security and the 'Malacca Dilemma'." *Asian Security* (Taylor & Francis Group) 4, бр. 2 (2008): 143-161.
- . *Chinese Foreign Policy: An Introduction*. New York: Routledge, 2009.
- Lee, Pak K. "China's quest for oil security: oil (wars) in the pipeline?" *The Pacific Review* (Routledge, Taylor & Francis) 18, бр. 2 (June 2005): 265-301.
- Levathes, Louise. *When China ruled the Seas: The Treasury Fleet of the Dragon Throne 1405-1433*. New York: Oxford University Press, 1996.
- Lewis, John W., Litai Xue. *China's Strategic Sepower: The Politics of Force Modernization in the Nuclear Ag.* Stanford, California: Stanford University Press, 1994.
- Li Jinming, Li Dexia. „The Dotted Line on the Chinese Map of the South China Sea: A Note.“ *Ocean Development & International Law* (Taylor & Francis Inc) 34, бр. 3/4 (July 2003): 287-295.
- Li, He. „Latin America and China's growing interest.“ y *Managing the China Challenge: Global perspectives*, уредник Quansheng Zhao / Guoli Liu, 195-214. London & New York: Routledge, 2009.

- Li, Nan, Christopher Weuwe. „China's Aircraft Carrier Ambitions: An Update.“ *Naval War College Review* (Naval War College) 63, 6p. 1 (Winter 2010): 13-31.
- Limits in the Seas - No. 43: Straight Baselines: People's Republic of China*. Office of the Geographers, Bureau of Intelligence and Research, Washington DC: US Department of State, 1971.
- Lin, Chong-Pin. "More Carrot Than Stick: Beijing's Emerging Taiwan Policy." *China Security* (World Security Institute) 4, 6p. 1 (2008): 3-29.
- Lo, Chi-Kin. *China's Policy Toward Territorial Disputes: The Case of the South China Sea Islands*. New York & London: Routledge, 1989.
- Lo, Jung-pang. "The Emergence of China as a Sea Power During the Late Song and Early Yuan Periods." *Far Eastern Quarterly* (Association for Asian Studies), 14, 6p. 4 (August 1955): 489-503.
- Lu, Rude. "The New U.S. Maritime Strategy Surfaces." *Naval War College Review* (Naval War College) 61, 6p. 4 (2008): 54-61.
- Mackinder, Halford. "The Geographical Pivot of History." *The Geographical Journal* 23, 6p. 4 (April 1904): 421-437.
- Mahan, Alfred T. "Possibilities of Anglo - American Reunion." *The North American Review* (University of Northern Iowa) 159, 6p. 456 (November 1894): 551-563.
- . *The Problem of Asia and Its Effect upon International Policies*. Boston: Little, Brown, and Company, 1900.
- . *Naval Strategy, Compared and Contrasted with the Principles and Practice of Military Operations on Land*. Boston: Little, Brown, and Company, 1911.
- . *The Interest of America in Sea Power, Present and the Future*. Boston: Little Brown & Company, 1898.
- . *The Problem of Asia and Its Effect upon International Policies*. Boston: Little Brown, 1900.
- Mahan, Alfred Thayer, Charles Beresford. "Possibilities of Anglo - American Reunion." *The North American Review* ((University of Northern Iowa) 159, 6p. 456 (November 1894): 551-573.

- Maitra, Ramtanu. "India-US Security: All at Sea in the Indian Ocean." *Asia Times*, 6 December 2007: 7.
- Manicom, James. „China’s Energy Development in the East China Sea.“ *China Brief*, 12 September 2013: 6-9.
- Manjiao, Chi. "The Unhelpfulness of Treaty Law in Solving the Sino-Japan Sovereign Dispute over the Diaoyu Islands." *East Asia Law Review* (University of Pennsylvania) 6 (2011): 163-190.
- Миршајмер, Џон. *Трагедија политике великих сила*. Београд: Удружење за студије САД у Србији, 2009.
- Митровић, Драгана. „Кина, економска модернизација и њена одрживост.“ У *Развојна политика и развојни ресурси земаља Азије*, аутор Драгана Митровић. Београд: Факултет политичких наука, 2009.
- . *Кинеско економско чудо: прва декада реформи 1978-1988*. Београд: Институт за политичке студије, 2008.
- . „Прва азијска турнеја председника САД Трампа - Од „Америка прво” до Индо-Пацифика.“ *Азијске свеске* (Институт за азијске студије) 3, бр. 1 (2017): 7-24.
- . „Шангајска организација за сарадњу – настанак, циљеви и дometи нове безбедносно-економске структуре (Централне) Азије.“ *Српска политичка мисао*, (Институт за политичке студије), бр. 1-2 (2007): 219-242.
- . „ШОС – проблеми и перспективе развој.“ *Српска политичка мисао* (Институт за политичке студије), бр. 3-4 (2007): 125-142.
- Митровић, Драгана, Драган Траиловић. „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији.“ *Српска политичка мисао* (Институт за политичке студије) 44, бр. 2 (2014): 133-155.
- . „Геополитичке последице кинеске енергетске стратегије у Централној Азији.“ Уредник Миломир Степић / Живојин Ђурић. *Србија и евроазијски геополитички простор*. Београд: Институт за политичке студије, 2013. 177-194.

- Mitrović, Dragana. "China in the Western East – and Beyond: Politics and Economics of the China Plus Sixteen Cooperation Framework." *Serbian Political Thought* (Institut for Political Studies) 10, бр. 2/2014 (2014): 19-50.
- . "China's Response to the World Economic Crises and Her Rise." Уредник Selina Ching Chan. *Proceedings of the 7th Annual Conference of the Asian Studies Association*. Hong Kong: Hong Kong Shue Yan University, The Contemporary China Research Center, 2012. 59-77.
- . "China's Silk Road Strategy and Eurasian Regional Cooperation." Уредник Liu Shaobo. *International Economic Forum on Reform: Transition and Growth*. Guangzhou: Jinan University Press, 2016. 21-46.
- . "China's Silk Road Initiative: Connecting and Transforming Initiative." у *The Belt & Road Initiative in the Global Arena: Chinese and European Perspectives*, уредник Yu Cheng, Lilei Song / Lihe Huang, 17-34. Singapore: Palgrave Macmillan, 2018.
- . "Geopolitics of Energy as Border Issue." У *The Meaning of the Borders and Borders Issues in the Age of Globalization: Europe and Asia*, уредник Duško Dimitrijević, Dragana Mitrović / Ivona Lađevac, 139-146. Belgrade: Institute of International Politics and Economics, 2012.
- . "Izvori i granice kineske moći." *Analiza politike* (Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka), Jun 2011: 58-64.
- . *Kineska reforma i svet: ekonomsko i političko okruženje Kine u 80-im godinama*. Beograd: Institut za ekonomiku i finansije, 1995.
- . *Međunarodna politička ekonomija*. Beograd: Čigoja štampa, 2012.
- . "The Global Political Economy - Challenges, Management and Prospects." *The Asian Business and Management Conference*. Osaka: International Academic Forum, 2011. 383-395.
- McCauley, Kevin N. "Xi's Military Reform Plan: Accelerating Construction of a Strong PLA." *China Brief* (The Jamestown Foundation) XIV, бр. 23 (December 2014): 11-15.
- McCormack, Gavan. "Yonaguni: Dilemmas of a Frontier Island in the East China Sea." *The Asia-Pacific Journal* (Japan Focus) 10, бр. 40 (2010).

- Muller, David Jr. *China's Emergence as a Maritime Power*. Boulder, Colombia: Westview Press, 1983.
- Mulvenon, James C., Andrew N.D. Yang, "People's Liberation Army as Organization." Santa Monica: RAND Corporation, 2002. 1-635.
- Nan, Li. „The Evolution of China's Naval Strategy and Capabilities: From "Near Coast" and "Near Seas" to "Far Seas".“ y *The Chinese Navy: Expanding Capabilities, Evolving Roles*, уредник Phillip C. Saunders, Christopher D. Yung, Michael Swaine, Andrew Nien-Dzu Yang, 109-141. Washington D.C.: Center for the Study of Chinese Military Affairs, Institute for National Strategic Studies, National Defense University Press, 2011.
- National Bureau of Statistics China. *China Statistical Yearbook 2015*. Beijing: China Statistic Press, 2016.
- National Bureau of Statistics of China. *China Statistical Yearbook 2016*. Beijing: China Statistics Press, Beijing Info Press, 2016.
- National Institute for Defense Studies, Japan. *The Expanding Scope of PLA Activities and the PLA Strategy*. NIDS China Security Report 2016, Tokyo: The National Institute for Defense Studies, 2016.
- Office of the Secretary of Defense. *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015*. Annual report to Congress, Washington D.C.: US Department of Defense, 2015.
- O'Rourke, Ronald. *China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities - Background and Issues for Congress*. CRS Report for Congress, Waashington D.C.: Congressional Research Service, 2010.
- Park, Choon-Ho. "Oil Under troubled Waters: The Northeast Asia Sea-Bed Controversy." *Harvard International Law Journal* (Harvard Law School) 14, 6p. 2 (1973): 212-260.
- Parker, Geoffrey. *Geopolitics: Past, Present and Future*. London: Pinter, 1998.
- Peterson, Alexander M. "Sino-Japanese Cooperation in the East China Sea: A Lasting Arrangement?" *Cornell International Law Journal* 42 (2009): 472-474.

- Pingyao, Lai, Qingru Li. "Development in China's Foreign Trade: 2003–2012." *China & World Economy* (Wiley-Blackwell, Institute of World Economics and Politics, Chinese Academy of Social Sciences) 21, 6p. 6 (2013): 58-78.
- Porta, della, Donatella, Michael Keating, *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Posen, Barry R. "Command of the Commons: The Military Foundation of U.S. Hegemony." *International Security* (MIT Press, Cambridge, MA) 28, 6p. 1 (2003): 5-46.
- Rahman, Noorul Shaiful Fitri Abdul, Nurul Haqimin Mohd Salleh, Ahmad Fayas Ahmad Najib, Venus Y. H. Lun. "A descriptive method for analysing the Kra Canal decision on maritime business patterns in Malaysia." *Journal of Shipping and Trade* (Shipping Research Centre, Hong Kong Polytechnic University.) 1 (2016): 1-16.
- Ratner, Michael, Gabriel M. Nelson, Susan V. Lawrence. *China's Natural Gas: Uncertainty for Markets*. CRS report for US Congress, Washington D.C.: Congressional Research Service, 2016.
- Richard, Wright N J. *The Chinese Steam Navy: 1862-1945*. London: Chatam Publishing, 2000.
- Rodrigue, Jean-Paul. "Straits, Passages and Chokepoints: A Maritime Geostrategy of Petroleum Distribution." *Cahiers de géographie du Québec* (Université Laval) 48, 6p. 135 (2004): 357-374.
- Rong, Yu, Peng Guangqian. "Nuclear No-First-Use Revisited." *China Security* (World Security Institute) 5, 6p. 1 (2009): 81-90.
- Samuels, Marwyn. *Contest for the South China Sea*. New York: Methuen, 1982.
- Scott, David. "US Strategy in the Pacific – Geopolitical Positioning for the Twenty-First Century." *Geopolitics* (Routledge) 17, 6p. 3 (2012): 607-628.
- Seokwoo, Lee. "1951 San Francisco Peace Treaty with Japan and the Territorial Disputes in East Asia." *Pacific Rim Law and Policy Journal* (University of Washington School of Law) 11, 6p. 1 (2002): 63-147.

- Shaofeng, Chen. "China's Self-Extrication from the "Malacca Dilemma" and Implications." *International Journal of China Studies* (Institute of China Studies, University of Malaya,) 1, бр. 1 (2010): 1-24.
- Shicun, Wu, Zhou Keyuan, *Maritime Security in the South China Sea: Regional Implications and International Cooperation*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2009.
- Shiquan, Xu. "The 1992 Consensus: A Review and Assessment of Consultations Between the Association for Relations Across the Taiwan Strait and the Straits Exchange Foundation." *American Foreign Policy Interests* (Routledge) 23, бр. 3 (2001): 121-140.
- Shirk, Susan L. *China: Fragile Superpower*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Sloan, Geoffrey, Colin Gray. "Why Geopolitics?" у *Geopolitics, Geography and Strategy*, уредник Colin Gray / Geoffrey Sloan. London: Frank Cass, 1999.
- Smith, Paul J. "China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia." *Asian Affairs: An American Review* 35, бр. 4 (2009): 230-256.
- Spykman, Nicholas J. "Geography and Foreign Policy, I." *The American Political Science Review* (Cambridge University Press) 32, бр. 1 (February 1938): 28-50.
- Степић, Миломир. *Геополитика неоевроазијства: позиција српских земаља*. Београд: Институт за политичке студије, 2013.
- . *Геополитика: идеје, теорије, концепције*. Београд: Институт за политичке студије, 2016.
- Stokker, Gerry, David Marsh. *Teorije i metode političke znanosti*. Zagreb: Fakultet Političkih znanosti, 2005.
- Storey, Ian. "China's 'Malacca Dilemma'." *China Brief*, 12 April 2006
- Sun, Kuan-Ming. "Policy of the Republic of China towards the South China Sea: recent developments." *Marine Policy* (Elsevier Ltd.) 19, бр. 5 (September 1995): 401-409.
- Sun, Kuan-Ming. "The Republic of China's Policy Toward the South China Sea: A Review." *Issues and Studies* (Institute of International Relations, National Chengchi University) 32, бр. 3 (March 1996): 40-54.

- Swanson, Bruce. *The Eight Voyage of the Dragon: A History of China's Quest for Seapower*. Annapolis: Naval Institute Press, 1982.
- Tang, Tingting. *China's Natural Gas Imports and Prospects*. Master Thesis, Daram: The Sanford School of Public Policy, Duke University, 2014.
- Tao, Cheng. "The Sino-Japanese Dispute Over the Tiao-yu-tai (Senkaku) Islands and the Law of Territorial Acquisition." *Virginia Journal of International Law* 14, 6p. 2 (1973-1974): 221-266.
- Tsai, Huei-Min, Bo-Wei Chiang. "Enclosing resources on the islands of Kinmen and Xiamen: From war blockade to financializing natural heritage." *Journal of Marine and Island Cultures* (Institution for Marine and Island Cultures, Mokpo National University) 3, 6p. 2 (December 2014): 69-77.
- Fairbank, John K. "Maritime and Continental in China History." y *The Cambridge History of China, Vol. 12, Republican China: 1912-1949, Part 1*, уредник John K. Fairbank, Dennis Twitchett, 1-27. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- Flores-Macias, Gustavo A., Sarah E. Kreps. "The Foreign Policy Consequences of Trade: China's Commercial Relations with Africa and Latin America, 1992--2006." *The Journal of Politics* (The University of Chicago Press) 75, 6p. 2 (April 2013): 357-371.
- Florian Dupuy, Pierre-Marie Dupuy. "A Legal Analysis of China's Historic Rights Claim in the South China Sea." *The American Journal of International Law* 107, 6p. 1 (January 2013): 124-141.
- Hagt, Eric, Matthew Durnin. "China's Antiship Ballistic Missile: Developments and Missing Links." *Naval War College Review* (Naval War Colleg) 62, 6p. 4 (2009): 87-115.
- Hale, David. "China's Growing Appetites." *National Interest* (Center for the National Interest), 6p. 76 (Summer 2004): 137-147.
- Hammes, Thomas X. *Offshore Control: A Proposed Strategy for an Unlikely Conflict*. analysis, National Defense University, Washiongton D.C.: Strategic Forum, Institute for National Startegic Studies, 2012, 1-14.

- Hao, Su. "The U.S. Maritime Strategy's New Thinking: Reviewing the "Cooperative Strategy for 21st Century Seapower". *Naval War College Review* (Naval War College) 61, 6p. 4 (2008): 68-71.
- Heflin, William B. "Diayou/Senkaku Islands Dispute: Japan and China, Oceans Apart." *Asian-Pacific Law and Policy Journal* (University of Hawaii School of Law) 1 (2000): 18 (1) - 18 (22).
- Ho, Joshua H. "The Security of Sea Lanes in Southeast Asia." *Asian Survey* (University of California Press) 46, 6p. 4 (2006): 558-574.
- Holmes, James. "A 'Fortress Fleet' for China." *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations* (Whitehead School of Diplomacy and International Relations, Seton Hall University), 2010: 115-128.
- Holmes, James R., Toshi Yoshihara. "China and the United States in the Indian Ocean - An Emerging Strategic Triangle?" *Naval War College Review* (Naval War College Press) 61, 6p. 3 (2008): 41-60.
- . „The Influence of Mahan upon China's Maritime Strategy.“ *Comparative Strategy* (Routledge) 24, 6p. 1 (Jan-Mar 2005): 23-51.
- Howart, Peter. *China's Rising Sea Power: The PLA Navy's Submarine Challenge*. London and New York: Routledge, 2006.
- Hu, Angang. *China in 2020: A New Type of Superpower*. Washington, D.C.: Brookings institution press, 2011.
- Hu, Angang. "Embracing China's "New Normal": Why the Economy Is Still on Track." *Foreign Affairs* (Council on Foreign Relations) 94, 6p. 3 (May/June 2015): 8-12.
- Hu, Nien-Tsu Alfred. "Semi-enclosed Troubled Waters: A New Thinking on the Application of the 1982 UNCLOS Article 123 to the South China Sea." *Ocean Development & International Law* (Taylor & Francis Group) 41, 6p. 3 (2010): 281-314.
- . "South China Sea: Troubled Waters or a Sea of Opportunity?" *Ocean Development & International Law* (Taylor & Francis Group) 41, 6p. 3 (2010): 203-213.
- Huang, Jiashu. "Peace Agreement: The Long Road Ahead." *China Security* (World Security Institute) 4, 6p. 1 (2008): 30-41.

- Cai, Penghong. *China's Evolving Overseas Interests and Peaceful Competition*. Т. 13, у *Beyond the Wall: Chinese Far Seas Operations*, уредник Peter A. Dutton, Ryan D. Martinson, pp. 63-72. Newport, Rhode Island: China Maritime Studies Institute, U.S. Naval War College, 2015.
- Chieh-cheng Huang, Alexander. "The Chine's Navy Offshore Active Defense Strategy: Conceptualization and Implications." *Naval War College Review* (Naval War College) XLVII, бр. 3 (1994): 7-32.
- Chu, Shulong, Yuli Guo. "Change: Mainland's Taiwan Policy." *China Security* (World Security Institute) 4, бр. 1 (2008): 129-135.
- Cliff, Roger, Mark Burles, Michael S. Chase, Derek Eaton, Kevin L. Pollpeter. *Entering the dragon's lair : Chinese antiaccess strategies and their implications for the United States*. Santa Monica: RAND Corporation, 2007.
- Cohen, Saul. "Geopolitics in New World Era: A New Perspective on an old Discipline." у *Reordering the World: Geopolitical Perspectives on the 21st Century*, уредник George J. Demko, William B. Wood. Boulder: Westview Press, 1994.
- Cole, Bernard D., *Sea Lines and Pipelines: Energy Security in Asia*. Westport, Connecticut, London: Praeger Security International, 2008.
- . *The Great Wall at Sea: China's Navy Enters the Twenty-First Century*. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2001.
- . *The Great Wall at Sea, China's Navy in the Twenty-First Century*. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2010.
- . "The History of the Twenty-First-Century Chinese Navy." *Naval War College Review* (Naval War College) 67, бр. 3 (Summer 2014): 43-62.
- Collins, Gabriel. "An Oil Armada? The Commercial and Strategic Significance of China's Growing Tanker Fleet." у *Asia Loowks Seaward: Power and Maritime Strategy*, уредник Toshi Yoshihara, James R. Holmes, 111-145. Westport, Connecticut; London: Praeger Security International, 2008.
- Collins, Gabriel B., William S. Murray. „No Oil For The Lamps Of China?“ *Naval War College Review* (Naval War College Press) 61, бр. 2 (2008): 79-95.

- Collins, John M. *Grand Strategy: Principles and Practices*. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 1973.
- Cronin, Patrick M., yp. "Cooperation from Strength: The United States, China and the South China Sea." Center for New American Security, January 2012.
- Qi, Dapeng. *National Strategic Capabilities: Theory and Practice*. Lecture, National Defense University, Beijing: National Defense University, 2013.
- Qingxin, Li. *Maritime Silk Road*. Beijing: China Intercontinental Press, 2006.
- Wang, Kuan-Hsiung. "The ROC's Maritime Claims and Practices with Special Reference to the South China Sea." *Ocean Development & International Law* (Taylor & Francis Group) 41, 6p. 3 (2010): 237-252.
- Wang, Yusheng. "Basic Features and Problems in Current Asia-Pacific Situation." *Foreign Affairs Journal* (Chinese People's Institute of Foreign Affairs) 86, 6p. Winter (2007).
- Wei Su, Steven. "The Territorial Dispute over the Tiaoyu/Senkaku Islands: An Update." *Ocean Development & International Law* (Taylor & Francis Group) 36 (2005): 45-61.
- Wei, Chunjuan Nancy. "China's Anti-Secession Law and Hu Jintao's Taiwan Policy." *Yale Journal of International Affairs* (Yale Jackson Institute for global Affiars) 5, 6p. 1 (2010): 112-127.
- Wenmu, Zhang. "Sea Power and China's Strategic Choices." *China Security* (World Security Institute), 2006: 17-31.
- Wiegand, Krista E. "China's Strategy in the Senkaku/Diaoyu Islands Dispute: Issue Linkage and Coercive Diplomacy." *Asian Security* 5, 6p. 2 (2009): 170-193.
- Xiao Yan, Yan Liang, Yao Xi-Long, Liao Ming. "The marine industrial competitiveness of blue economic regions in China." *Marine Policy* (Pergamon) 62 (2015): 153-160.
- Xu, Qi. "Maritime Geostrategy and the Development of the Chinse Navy in the Early Twenty-First Century." *Naval War College Review* (Naval War College) 59, 6p. 4 (Autumn 2006): 47-67.

- Xue, Guifang. "China and the Law of the Sea: An Update." *International Law Studies - International Law and Military Operations*. Т. 84. Уредник Michael D. Carsten. Newport, Rhode Island: Naval War College, 2008. 97-110.
- Xue, Guifang Julia, Zhang Lei. "Maritime Disputes in Northeast Asia and Escalation of the Sino-Japan Islands Dispute: Implications and Prospects." *University of Hawai'i Law Review* (University of Hawaii School of Law) 35, бр. 2 (2013): 459-484.
- Yee, Andy. "Maritime Territorial Disputes in East Asia: A Comparative Analysis of the South China Sea and the East China Sea." *Journal of Current Chinese Affairs* 40, бр. 2 (2011): 165-193.
- Yi, Yang. "Navigating Stormy Waters: The Sino-American Security Dilemma at Sea." *China Security* (World Security Institute) 6, бр. 3 (2010): 3-11.
- . *The military modernization and defense policy of china*. Lecture, National Defense University, Beijing: National Defense University, 2013.
- Yin-Jing, Liang, Choi Sung-Doo. "The Significance and Implications of Establishing Marine Economic Development Pilot Zones in the Viewpoint of China's Marine Industry Policy." *Journal of the Korean Society of Marine Environment & Safety* (The Korean Society of Marine Environment and safety) 20, бр. 1 (2014): 59-71.
- Yoshihara, Toshi. "China's Soft Naval Power in Indian Ocean." *Pacific Focus* (Inha University) 25, бр. 1 (April 2010): 59-88.
- . "Chinese Missile Strategy and the U.S. Naval Presence in Japan: The Operational View from Beijing." *Naval War College Review* (Naval War College) 63, бр. 3 (Summer 2010): 39-62.
- Yoshihara, Toshi, James R. Holmes. „Can China Defend a 'Core Interest' in the South China Sea." *The Washington Quarterly* (Center for Strategic and International Studies) 34, бр. 2 (2011): 45-59.
- You, Ji. "China's Naval Strategy and Transformation." y *The Evolving Maritime Balance of Power in the Asia-Pacific: Maritime Doctrines and Nuclear Weapons at Sea*, уредник Lawrence W. Prabhakar, Joshua H. Ho, Sam Bateman, 70-94. Singapore: Institute of Defence and Strategic Studies; World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., 2006.

- You, Ji. "China's Nuclear Doctrine, Its Strategic Naval Power and Anti-Missile Defence Initiatives." *Y The Evolving Maritime Balance of Power in the Asia-Pacific: Maritime Doctrines and Nuclear Weapons at Sea*, уредник Lawrence W. Prabhakar, Joshua H. Ho, Sam Bateman, 167-185. Singapore: Institute of Defence and Strategic Studies; World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., 2006.
- You, Ji. "Dealing with the Malacca Dilemma: China's Effort to Protect Its Energy Security." *Strategic Analysis* (Taylor & Francis) 31, бр. 3 (2007): 467-489.
- Yung, Christopher D., *Chinese Overseas Basing Requirements for the Twenty-First Century*. T. 13, y *Beyond the Wall: Chinese Far Seas Operations*, уредник Peter A. Dutton, Ryan D. Martinson, 47-62. Newport, Rhode Island: China Maritime Studies Institute, U.S. Naval War College, 2015.
- Zhao, Quangsheng. "Managed Great Power Relations: Do We See 'One-Up and One-Down'?" *The Journal of Strategic Studies* (Routledge) 30, бр. 4-5 (2007): 609-637.
- Zheng, Bijian. "China's 'Peaceful Rise' to Great-Power Status." *Foreign Affairs* (Council on Foreign Relations) 84, бр. 5 (Sep/Oct 2005): 18-24.
- Zhonghai, Zhou. "On legal issues of East China Sea." *Frontiers of Law in China* (Springer) 3, бр. 3 (September 2008): 353-367.
- Zhongqi, Pan. "Sino-Japanese Dispute over the Diaoyu/Senkaku Islands: The Pending Controversy from the Chinese Perspective." *Journal of Chinese Political Science* (Springer Science & Business Media B.V.) 12, бр. 1 (2007): 71-92.

Медијски извори и архиве докумената

- „86/HC-2009.“ *United Nations*. Permanent Mission of the Socialist Republic of Viet Nam to the United Nations. 08.05.2009, Интернет. http://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/vnm37_09/vnm_re_chn_.
- Alessi, Christopher, Beina Xu. „China in Africa.“ *Council on Foreign Relations*. Интернет, 27.04.2015., <http://www.cfr.org/china/china-africa/p9557>.
- „Anti-Secession Law.“ *Third Session 10th National People's Congress and Chinese People's Political Consultative Conference*.

- Asian Tribune. „An Industrial Zone with Chinese Investment in Hambantota Launched.“ *Asian Tribune*. Интернет, 08.01.2017. <http://asiantribune.com/node/89955>.
- Associated Press. „Taiwan president pledges stronger defense to China pressure.“ *Fox News*., Интернет, 29.12.2017., <http://www.foxnews.com/world/2017/12/29/taiwan-president-pledges-stronger-defense-to-china-pressure.html>.
- Ahsan, Nazmul. „China agrees to invest in 10 large infrastructure projects.“ *Newage*. Интернет, 13.02.2015., <http://archive.newagebd.net/94791/china-agrees-to-invest-in-10-large-infrastructure-projects/>.
- Baker, Benjamin David. *Where Is the 'String of Pearls' in 2015? Chinese military installations in the Indian Ocean are still a possibility, not a certainty*. Интернет, 05.10.2015., <http://thediplomat.com/2015/10/where-is-the-string-of-pearls-in-2015/>
- Bokhari, Farhan, Kathrin Hille. *Pakistan turns to China for naval base*. Интернет, 22.05.2011., <https://www.ft.com/content/3914bd36-8467-11e0-afcb-00144feabdc0?mhq5j=e1>
- Brant, Philippa. „The Geopolitics of Chinese aid: Mapping Beijing’s Funding in the Pacific.“ *Lowy Institute for International Policy*. Интернет, 13.09.2016., <https://www.lowyinstitute.org/publications/geopolitics-chinese-aid>.
- Bush, Richard C. *A One-China Policy Primer*. Policy Paper, Washington D.C.: Center for East Asia Policy Studies at Brookings, 2017.
- Gemba, Koichiro. „Japan-China Relations at a Crossroads.“ *The Diplomatic Insight: Peace Through Informed Dialogue*, December 2012: 5-6.
- Guo, Jianyue. "Misinformation persists over China's aircraft carrier.“ *People's Daily Online*. 30 09 2011. <http://en.people.cn/90786/7568023.html>.
- Gurung, Shaurya Karanbir. *New threat in Indian Ocean: China to build at least six aircraft carriers*. 21 April 2017. <http://economictimes.indiatimes.com/news/defence/new-threat-in-indian-ocean-china-to-build-at-least-six-aircraft-carriers/articleshow/58298250.cms>.
- Dasgupta, Saibal. *China rejects Pakistan's naval base request*. 24 May 2011. <http://timesofindia.indiatimes.com/world/china/China-rejects-Pakistans-naval-base-request/articleshow/8558817.cms>.

- „Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea.“ 2002.
<http://www.asean.org/asean/external-relations/china/item/declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea>.
- DefenceWeb. "China invited to set up anti-piracy base in Seychelles.“ *DefenceWeb*. 06 December 2011. http://www.defenceweb.co.za/index.php?option=com_content&view=article&id=21843:china-invited-to-set-up-anti-piracy-base-in-seychelles&catid=51:Sea&Itemid=106.
- Department of Defense. *Annual Report of the Military Power of the People's Republic of China*. Annual Report to Congress, Washington: Department of Defense, 2004.
- Erickson, Andrew S., Austin Strange. "Foreign Affairs.“ *Pandora's Sandbox: China's Island-Building Strategy in the South China Sea*. 13 July 2014.
<http://www.foreignaffairs.com/articles/141632/andrew-s-erickson-and-austin-strange/pandora-s-sandbox>.
- Information Office of the People's Republic of China. "China's African Policy.“ *FOCAC*. 12 January 2006. <http://www.focac.org/eng/zt/zgdfzzcwj/t230479.htm>.
- . "China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean.“ *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 24 November 2016.
http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1418254.shtml.
- . "China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean.“ *China Daily*. 06 November 2008.
http://www.chinadaily.com.cn/china/2008-11/06/content_7179488.htm.
- Information Office of the State Council The People's Republic of China. „The Diversified Employment of China's Armed Forces.“ *Ministry of National Defense*. 16 April 2013.
<http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/2012.htm>.
- Jiang, Zemin. „Jiang Zemin's Eight-point Proposal.“ *Taiwan Affairs Office of the State Council PRC*. 30 January 1995. http://www.gwytb.gov.cn/en/Special/Jiang/201103/t20110316_1789198.htm.
- Jiping, Guo. *Ironclad Evidence Shows that Diaoyu Dao is China's Territory*. Septembar 2012.
http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/diaodao_665718/.
- "Joint Communiqué on Arms Sales to Taiwan.“ *Taiwan Documents Project*. 17 August 1982.
<http://www.taiwandocuments.org/communique03.htm> (последњи приступ April 12, 2014).

- "Joint Communiqué on the Establishment of Diplomatic Relations." *Taiwan Document Project*. 15 December 1978. <http://www.taiwandocuments.org/communique02.htm>.
- Junming, Wang. "New map boosts China's claim in sea." *China Daily*. http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2014-07/04/content_17646555.htm.
- Katigbak, Jose. "US seeks clarification on breakup." *The Philippine Star*. 22 10 2016. <http://www.philstar.com/headlines/2016/10/22/1636104/us-seeks-clarification-breakup>.
- Keck, Zachary. "China's Newest Maritime Dispute." *The Diplomat*. 20 March 2014. <http://thediplomat.com/2014/03/chinas-newest-maritime-dispute/>.
- Khan, Sufyan A. *Greater Indian Ocean: A Peaceful Geo-Political Pivot Or A Contentious Source Of Hedging*. 23 June 2011. <http://www.eurasiareview.com/23062011-greater-indian-ocean-a-peaceful-geopolitical-pivot-or-a-contentious-source-of-hedgin>.
- Kotani, Tetsuo. „China's Fortress Fleet-in-Being and its Implications for Japan's Security." *Institut Francais des Relations Internationales - Center for Asian Studies*. February 2013. <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/asievisions62tkotani.pdf>.
- Kovačević, Drago. „Драгана Митровић: Кинески утицај на земље ЕУ-а постаје све јачи." *Novosti*. 11 Mart 2015. <https://www.portalnovosti.com/dragana-mitrovic-kineski-uticaj-na-zemlje-eu-a-postaje-sve-jaci>.
- Krishnan, Ananth. *China may station Marines in Gwadar, say PLA insiders*. 13 March 2017. <http://indiatoday.intoday.in/story/pla-navy-plans-china-navy-marine-corps-gwadar-djibouti/1/903117.html>.
- Kwok, Kristine, Minnie Chan. "China plans artificial island in disputed Spratlys chain in South China Sea." *South China Morning Post*. 7 Jun 2014. <http://www.scmp.com/news/china/article/1527059/china-plans-artificial-island-disputed-spratlys-chain-south-china-sea>.
- "Law of the People's Republic of China Concerning the Territorial Sea and the Contiguous Zone." *Order of the President of the People's Republic of China No. 55*. 1992.
- "Law on the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf of the People's Republic of China." 26 Jun 1998. http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/11/content_1383573.htm.

- Lee, Victor Robert. "Is Indonesia Beijing's Next Target in the South China Sea?" *The Diplomat*. 2 October 2014. <http://thediplomat.com/2014/10/is-indonesia-beijings-next-target-in-the-south-china-sea/>.
- Li, Jane. „What is the one-China policy and how did it become the bedrock of Sino-US ties?“ *South China Morning Post*. 12 June 2017. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2053881/what-one-china-policy-and-how-did-it-become-bedrock>.
- Liu, Zhen. „I don't know why we have to be bound by a one-China policy': Trump questions decades-long stance.“ *South China Morning Post*. 11 December 2016. <http://www.scmp.com/news/world/article/2053740/trump-questions-one-china-policy>.
- . „China floats plans for international maritime legal centre amid territorial disputes.“ *South China Morning Post*. 14 March 2016. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1924477/china-floats-plans-international-maritime-legal-centre>.
- . „Chinese military launches two new wings for space and cyber age.“ *South China Morning Post - Diplomacy & Defence*. 1 January 2016. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1897356/chinese-military-launches-two-new-wings-space-and-cyber>.
- Liu, Zhen, Minnie Chan. „All the president's men: Xi Jinping earmarks top brass for overhaul of Chinese military.“ *South China Morning Post*. 30 December 2015. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1896662/all-presidents-men-xi-jinping-earmarks-top-brass>.
- Lowy Institute for International Policy. „Chinese Aid in the Pacific.“ *Lowy Institute for International Policy*. 13 09 2016. <https://www.lowyinstitute.org/chinese-aid-map/>
- Maludin, John. *2 Choke Points That Threaten Oil Trade Between The Persian Gulf And East Asia*. 17 April 2017. <https://www.forbes.com/sites/johnmauldin/2017/04/17/2-choke-points-that-threaten-oil-trade-between-persian-gulf-and-east-asia/2/#5259ec532055>.
- Meyers, Jessica. „Sri Lankans who once embraced Chinese investment are now wary of Chinese domination.“ *Los Angeles Times*. 25 February 2017. <http://www.latimes.com/world/asia/la-fg-sri-lanka-port-2017-story.html>.
- Митровић, Драгана. „Novi Magazin.“ *Pritajeni tigar – neskriveni zmaj*. 18 Decembar 2014. <http://www.novimagazin.rs/stav/pritajeni-tigar--neskriveni-zmaj>.

- Ministry of Foreign Affairs of Japan. *Senkaku Islands*. 13 April 2016. <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/index.html>
- . “The Senkaky Islands: Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion.” *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. March 2014. http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/pdfs/senkaku_pamphlet.pdf.
- . “Three Truths about the Senkaku Islands.” *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. 4 October 2012. http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/three_truths_1.html.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. “Position Paper of the Government of the People's Republic of China on the Matter of Jurisdiction in the South China Sea Arbitration Initiated by the Republic of the Philippines.” *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 7 December 2014. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1217147.shtml.
- . “The Issue of Diaoyu Dao - Diaoyu Islands cannot be bought.” *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 14 September 2012. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/diaodao_665718/t970602.shtml.
- Ministry of National Defense. “Chinese naval fleet enters Pacific Ocean through Osumi Strait.” *Ministry of National Defense People's Republic of China*. 23 08 2013. http://eng.mod.gov.cn/Photos/2013-08/23/content_4463103.htm
- Moore, Malcolm. *China may build Middle East naval base*. 30 December 2009. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/6911198/China-may-build-Middle-East-naval-base.html>.
- Mourdoukoutas, Panos. "Ten Years From Now, China Will Still Own Sri Lanka's Hambantota Port." *Forbes*. 5 April 2017. <https://www.forbes.com/sites/panosmourdoukoutas/2017/04/05/ten-years-from-now-china-will-still-own-sri-lankas-hambantota-port/#5bd6baa31168>.
- Mukherjee, Amitava. "Is Bangladesh the Newest Addition to China's 'String of Pearls'?" *Geopolitical Monitor*. 28 July 2014. <https://www.geopoliticalmonitor.com/bangladesh-newest-addition-chinas-string-pearls/>.
- National Development and Reform Commission. „Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road.“ *National Development and*

- Reform Commission*. 28 03 2015. http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html).
- NDTV. *Chinese Navy Ships To Be Deployed At Gwadar Port: Pak Official*. 26 November 2016. <http://www.ndtv.com/world-news/chinese-navy-ships-to-be-deployed-at-pakistans-gwadar-port-1630354>
- Ng, Teddy. “‘All-weather’ friends: China, Sri Lanka agree to resume controversial Colombo Port City project.” *South China Morning Post*. 11 April 2016. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1935065/all-weather-friends-china-sri-lanka-agree-resume>.
- Oaks, Laurie. "US fury over Darwin port lease to Chinese is no surprise." *Herald Sun*. 20 11 2015. <http://www.heraldsun.com.au/news/opinion/laurie-oakes/us-fury-over-darwin-port-lease-to-chinese-is-no-surprise/news-story/a4bf7a3385e4c077757d626dd4659a3a>.
- O'Connor, Sean, James Hardy. "Latest Imagery Suggests Chinese carrier in built." *IHS Jane's Navy International*, December 2015: 9.
- Panda, Ankit. "Indonesia Keeps an Eye on the Natuna Archipelago." *The Diplomat*. 27 August 2014. <http://thediplomat.com/2014/08/indonesia-keeps-an-eye-on-the-natuna-archipelago/>.
- Panditi, Rajat. *Aircraft carrier not threat, but China's expanding naval footprint in Indian Ocean a big concern*. 27 April 2017. <http://timesofindia.indiatimes.com/india/chinas-expanding-naval-footprint-in-indian-ocean-a-big-concern/articleshow/58386277.cms>.
- Patience, Martin. *China and Taiwan in first government talks*. 11 February 2014. <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-26129171>.
- Pedrozo, Raul Pete. *China versus Vietnam: An Analysis of the Competing Claims in the South China Sea*. Occasional Paper, Washington D.C.: CNA, 2014.
- People's Daily. „Maritime power key to China's future.“ *en.people.cn*. 03 August 2013. <http://english.peopledaily.com.cn/90786/8351462.html>.
- Permanent Court of Arbitration. „The Republic of the Philippines v. The People’s Republic of China.“ *Permanent Court of Arbitration*. 22 April 2015. http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1529.
- "Potsdam (Berlin) Conference.“ *Taiwan Documents Project*. 01 August 1945. <http://www.taiwandocuments.org/potsdam.htm>.

- "Preliminary Information Indicative of the Outer Limits of the Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles of the People's Republic of China." http://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/preliminary/chn2009preliminaryinformation_english.pdf.
- Rahmat, Ridzwan. "Critical crossroad? Vietnam's navy and great power rivalry." *Jane's Navy International*, October 2015: 10-12.
- Rahmat, Ridzwan, Andrew Tate. "China debuts Zubr LCAC in show of force in South China Sea." *IHS Jane's Navy International*, September 2015: 4.
- Rajan, D. S. "The Unfolding China's Indian Ocean Strategy." *South Asia Analysis Group*. 12 February 2014. <http://www.southasiaanalysis.org/node/1455>.
- Reuters. "Sri Lanka wants to reduce China's stake in strategic Hambantota port deal." *The Economic Times*. 27 March 2017. [http://economictimes.indiatimes.com/news/defence/sri-lanka-wants-to-reduce-chinas-stake-in-strategic-hambantota-port-deal/articleshow/57858230 .cms](http://economictimes.indiatimes.com/news/defence/sri-lanka-wants-to-reduce-chinas-stake-in-strategic-hambantota-port-deal/articleshow/57858230.cms).
- . "Vietnam says no to foreign military base on its soil." *Reuters*. 13 10 2016. <http://www.reuters.com/article/us-vietnam-russia-military-idUSKCN12D15S>.
- Rinehart, Ian E., Bart Elias. "China's Air Defense Identification Zone (ADIZ)" *Congressional Research Service*. 30 January 2015. <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R43894.pdf>.
- Rosen, Mark E. *Fixing the Senkaku/Diaoyu Problem Once and For All*. 19 December 2014. <http://thediplomat.com/2014/12/fixing-the-senkakudiaoyu-problem-once-and-for-all/>
- Ryall, Julian. "Japan agrees to buy disputed Senkaku islands." *The Telegraph*. 05 September 2012. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/japan/9521793/Japan-agrees-to-buy-disputed-Senkaku-islands.html>.
- Safety4Sea. "Opinions on the Sound Development of the Maritime Industry." *Safety4Sea*. 04 September 2014. <https://www.safety4sea.com/opinions-on-the-sound-development-of-the-maritime-industry/>
- Scott, Jason. "U.S. Polled Australians Over Lease of Darwin Port to Chinese." *Bloomberg*. 08 03 2016. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-03-08/u-s-polled-australians-over-sale-of-darwin-port-to-chinese>.

- Scott, Richard. "China-owned ships: a rapid rise to become one of the world's largest fleets." *China Shipping Service*. 17 March 2015. http://www.cnss.com.cn/html/2015/DailyCNSS_0317/171188.html.
- Sempa, Francis P. "The Geopolitical Containment of China." *The Mackinder Forum*. 31 December 2009. <http://www.mackinderforum.org/commentaries/the-geopolitical-containment-of-china>.
- "Shanghai Communiqué - Joint Communique of the United States of America and the People's Republic of China." *Taiwan Documents Project*. 28 February 1972. <http://www.taiwandocuments.org/communique01.htm>.
- Shen, Dingli. "Don't shun the idea of setting up overseas military bases." *China.org.cn*. 28 January 2010. http://www.china.org.cn/opinion/2010-01/28/content_19324522.htm.
- Sheng, Yang. "2nd carrier almost complete - China-built ship 'much more advanced' than Liaoning." *Global Times*. 21 February 2017. <http://www.globaltimes.cn/content/1033999.shtml> (последњи приступ March 13, 2017).
- Ship&Bunker. "Thailand and China Deny Deal on Building Kra Canal to Bypass Singapore." *Ship&Bunker*. 20 May 2015. <https://shipandbunker.com/news/apac/720344-thailand-and-china-deny-deal-on-building-kra-canal-to-bypass-singapore>.
- Simpson, Peter, Dean Nelson. „China considers Seychelles military base plan." *The Telegraph*. 13 December 2011. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/seychelles/8953319/China-considers-Seychelles-military-base-plan.html>
- Singh, Abhijit. "China's new 'Blue-Book' for the Indian Ocean " *Mirror Business*. 26 June 2013. <http://www.dailymirror.lk/31520/chinas-new-blue-book-for-the-indian-ocean>.
- Singh, Teshu. "The Geopolitics of Chinese Investments in Sri Lanka." *Institute of Peace and Conflict Studies*. 13 April 2015. <http://www.ipcs.org/article/south-asia/the-geopolitics-of-chinese-investments-in-sri-lanka-4862.html>.
- Standing Committee of the National People's Congress. "National Defense Mobilization Law of the People's Republic of China ." *pkulaw*. 26 February 2010. <http://en.pkulaw.cn/display.aspx?cgid=127325&lib=law>.

- State Council Information Office The People's Republic of China. "Diaoyu Dao: An Inherent Territory of China." *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. September 2012. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/diaodao_665718/t973774.shtml.
- State Oceanic Administration People's Republic of China. "National marine development: "Twelfth Five Year Plan".*State Oceanic Administration*. 11 April 2013. http://www.soa.gov.cn/zwgk/fwjgwywj/shxzfg/201304/t20130411_24765.html#.
- Stokes, Jacob. "China's Road Rules: Beijing Looks West Toward Eurasian Integration." *Foreign Affairs*. 19 04 2015. <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2015-04-19/chinas-road-rules>.
- Stokholm International Peace Research Institute. *SIPRI Military Expenditure Database*. 3 November 2015. http://www.sipri.org/research/armaments/milex/research/armaments/milex/research/armaments/milex/milex_database.
- Stupart, John. "Heading West: the PLAN spreads its African influence." *IHS Jane's Navy International* (IHS Jane's) 119, 6p. 10 (December 2014): 26-27.
- "Submission by the People's Republic of China Concerning the Outer Limits of the Continental Shelf beyond 200 Nautical Miles in Part of East China Sea." 13 September 2012. http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/chn63_12/executive%20summary_EN.pdf.
- "Surveying and Mapping Law of the People's Republic of China." *Order of the President of the People's Republic of China No. 75*. 2002.
- Taiwan Affairs Office and the Information Office of the State Council. "The One-China Principle and the Taiwan Issue." http://www.gwytb.gov.cn/en/Special/WhitePapers/201103/t20110316_1789217.htm.
- "Taiwan Relations Act." *American Institute in Taiwan*. 1 January 1979. <http://www.ait.org.tw/en/taiwan-relations-act.html>.
- Tate, Andrew. „PLAN ships call at Portsmouth." *IHS Jane's Navy International*, March 2015: 4.
- "The "Six Assurances" to Taiwan." *Taiwan Documents Project*. July 1982. <http://www.taiwandocuments.org/assurances.htm>.

- The Economic Times. *China deflects queries over naval deployments at Gwadar port in Pakistan*. 30 November 2016. <http://economictimes.indiatimes.com/news/defence/china-deflects-queries-over-naval-deployments-at-gwadar-port-in-pakistan/articleshow/55706511.cms>.
- The Economist. "Bangladesh signs US\$13.6bn investment package with China." *The Economist*. 20 October 2016. <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1544727338&Country=Bangladesh&topic=Economy>.
- . "China's foreign ports - The new masters and commanders." *The Economist*. 8 June 2013. <https://www.economist.com/news/international/21579039-chinas-growing-empire-ports-abroad-mainly-about-trade-not-aggression-new-masters>.
- The Independent. "The real threat to S'pore – construction of Thai's Kra Canal financed by China." *The Independent*. 2 October 2016. <http://www.theindependent.sg/the-real-threat-to-spore-construction-of-thais-kra-canal-financed-by-china/>.
- The Japan Times. *Japan protests Chinese activity near Senkaku Islands in gas-rich East*. 01 August 2017. <https://www.japantimes.co.jp/news/2017/08/01/national/politics-diplomacy/japan-protests-chinese-activity-near-senkaku-islands-gas-rich-east-china-sea/#.Wpxs0R3wbIV>.
- . *Suga reiterates stance on Senkakus*. 04 June 2013. <https://www.japantimes.co.jp/news/2013/06/04/national/suga-reiterates-stance-on-senkaku/#.Wpxssh3wbIV>.
- The Maritime Executive. "China Seeks Control of Strategic Port in Myanmar." *The Maritime Executive*. 05 May 2017. <http://www.maritime-executive.com/article/china-seeks-control-of-strategic-port-in-myanmar>.
- . "China Surpasses U.S. as Largest Crude Oil Importer." *The Maritime Executive*. 02 March 2018. <https://www.maritime-executive.com/article/china-surpasses-u-s-as-largest-crude-oil-importer#gs.ZKFeOWY>.
- The National People's Congress of the People's Republic of China. "Constitution of the People's Republic of China." *The National People's Congress of the People's Republic of China*. 14 March 2004. http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/2007-11/15/content_1372962.htm.

- . “Law of the People's Republic of China on National Defence.” 14 March 1997.
http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Law/2007-12/11/content_1383547.htm.
- The State Council Information Office of the People's Republic of China. “China's Military Strategy.” *Ministry of National Defense People's Republic of China*. 26 May 2015.
<http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/index.htm>.
- The Withe House. “Comonwealth Institute.” *The National Security Strategy of the United States of America*. March 2006. <http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>.
- Tiezzi, Shannon. „Chinese Company Wins Contract for Deep Sea Port in Myanmar.“ *The Diplomat*. 01 January 2016. <http://thediplomat.com/2016/01/chinese-company-wins-contract-for-deep-sea-port-in-myanmar/>.
- . *The Maritime Silk Road Vs. The String of Pearls*. 13 February 2014.
<http://thediplomat.com/2014/02/the-maritime-silk-road-vs-the-string-of-pearls/>.
- “Treaty of Shimonoseki.” *Taiwan Documents Project*. 17 April 1895.
<http://www.taiwandocuments.org/shimonoseki01.htm>.
- “U.S. Energy Information Administration.” *East China Sea*. 17 05 2014.
<http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=ecs>.
- UN General Assembly. “Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations.” 25 October 1971. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/327/74/IMG/NR032774.pdf?OpenElement>.
- United Nations Convention on the Law of the Sea*. New York: Nova Science Publishers, Inc., 2009.
- United Nations. “Declarations and statements.” *Oceans and Law of the Sea United Nations*.
http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_declarations.htm.
- Unjhawala, Yusuf. „India’s dominance in Indian Ocean is intact.“ *LiveMint*. 04 May 2017.
<http://www.livemint.com/Opinion/kRTW3DyTQ8J9uCwirAaMnO/Indias-dominance-in-Indian-Ocean-is-intact.html>.
- US Department of Defense. *Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2015*. Annual Report, Washington D.C.: Office of the Secretary of Defense, 2015.
- Ferchen, Matt. "China Keeps the Peace: How Peaceful Development Helps and Hinders China.“ *Foreign Affairs*. 08 03 2016. <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2016-03-08/china-keeps-peace>.

- "First Instrument of Surrender." *Taiwan Documents Project*. 02 September 1945.
<http://www.taiwandocuments.org/surrender01.htm>.
- "Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference on May 15, 2014." *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 15 May 2014.
http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1156451.shtml.
- Fu, Peng. "Chinese president pledges continued assistance to Fiji." *Xinhua*. 22 11 2014.
http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-11/22/c_133806897.htm.
- Fung, Courtney J. "China's Troop Contributions to UN Peacekeeping." *United States Institute of Peace*. July 2016. <https://www.usip.org/sites/default/files/PB212-China-s-Troop-Contributions-to-UN-Peacekeeping.pdf>.
- "HA 24/2009." *United Nations*. Permanent Mission of Malaysia to the United Nations. 20 May 2009. http://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/mysvnm33_09/mys_re_chn_2009re_mys_vnm_e.pdf.
- Hardy, James. "China building island in South China Sea." *IHS Jane's Defence Weekly*, 21 May 2014: 5.
- . *US steps up South China Sea PR battle with P-8 surveillance flights over Spratlys*. 25 May 2015. <http://www.janes.com/article/51633/us-steps-up-south-china-sea-pr-battle-with-p-8-surveillance-flights-over-spratlys>.
- „Historical Thrust and Lies: Scarbrough scold on the ancient maps.“ Institute for Maritime and Ocean Affairs. <http://www.imoa.ph/imoawebexhibit/>.
- Hongmei, Li. „Can We Manage Without Carrier?“ *People's Daily*. 22 04 2010.
<http://en.people.cn/90002/96417/6959925.html>.
- Hosaka, Tomoko A. *The Washington Post*. 16 August 2010. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/08/15/AR2010081503697.html>
- Hu, Jintao. "Let Us Join Hands to Promote the Peaceful Development of Cross-Straits Relations and Strive with a United Resolve for the Great Rejuvenation of the Chinese Nation." *Taiwan Affairs Office of the State Council PRC*. 31 December 2008.
http://www.gwytb.gov.cn/en/Special/Hu/201103/t20110322_1794707.htm.

- Huang, Jingjing. "China's logistic hub in Djibouti to stabilize region, protect interests." *english.chinamil.com.cn*. 15 March 2016. http://english.chinamil.com.cn/news-channels/china-military-news/2016-03/15/content_6961515.htm.
- Hung, Ngoc. "Vietnam and Philippines Navies hold first personnel interaction." *People's Army Newspaper*. 8 June 2014. <http://en.qdnd.vn/defence-cooperation/vietnam-and-philippines-navies-hold-first-personnel-interaction/305495.html>.
- Hunt, Katie, Matt Rivers, Catherine E. Shoichet. „In China, Duterte announces split with US: 'America has lost'." *CNN*. 20 10 2016. <http://edition.cnn.com/2016/10/20/asia/china-philippines-duterte-visit/>
- Husted, Chris. "China, Thailand ink MOU for Kra Canal." *The Phuket News*. 19 May 2015. <http://www.thepuketnews.com/china-thailand-ink-mou-for-kra-canal-52387.php>.
- Cai, Renzhao. *Revolution in Military Affairs and Armed Forces Building*. Lecture, National Defense University, Beijing: NDU, 2013.
- „Cairo Conference." *Taiwan Documents Project*. 1 December 1943. <http://www.taiwandocuments.org/cairo.htm>
- Calmes, Jackie. „A U.S. Marine Base for Australia Irritates China." *The New York Times*. 16 11 2011. <http://www.nytimes.com/2011/11/17/world/asia/obama-and-gillard-expand-us-australia-military-ties.html>.
- Chan, Minnie. „China vows military reform by 2020, with plans for new anti-corruption watchdog in PLA." *South China Morning Post*. 26 November 2015. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1883606/china-vows-breakthrough-long-awaited-military-reform>.
- . „Chinese military confirms HQs to go in dramatic shake-up to rid challenge to Communist Party's leadership." *South China Morning Post*. 02 December 2015. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1885634/chinese-military-confirms-hqs-go-dramatic-shake-rid>
- . „PLA to announce overhaul: five 'strategic zones' will replace regional commands, most army HQ to be scrapped." *South China Morning Post - Diplomacy&Defence*. 20 December 2015. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1893468/peoples-liberation-army-be-split-five-combat-regions>.

- . „Southern air defence zone 'crucial for China in long term', PLA expert says.“ *South China Morning Post*. 22 February 2014. <http://www.scmp.com/news/china/article/1432938/southern-air-defence-zone-crucial-china-long-term-pla-expert-says>.
- . „The radical plan to turn China's People's Liberation Army into a modern fighting force.“ *South China Morning Post - Diplomacy&Defense*. 2 September 2015. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1854534/radical-plan-turn-chinas-peoples-liberation-army>.
- Chen, Zhou. *China's Military Strategy of Active Defense—Historical Evolution and Current Situation*. Lecture, National Defense University, Beijing: National Defense University, 2013.
- China Daily. *China opposes US defense bill*. 26 June 2015. http://usa.chinadaily.com.cn/us/2015-06/26/content_21116670.htm.
- . *China's 2nd aircraft carrier totally different from Liaoning*. 03 January 2016. <http://iosnews.chinadaily.com.cn/newsdata/news//201601/03/363998/article.html>.
- China Daily Mail. „China to bypass Malacca Strait by Kra Isthmus Canal in Thailand.“ *China Daily Mail*. 16 March 2014. <https://chinadailymail.com/2014/03/16/china-to-bypass-malacca-strait-by-kra-isthmus-canal-in-thailand/>.
- China Daily. „Xi meets visiting KMT chairman.“ *China Daily*. 04 May 2015. Xi meets visiting KMT chairman
- „China establishes Sansha City.“ *Xinhua*. 24 July 2014. http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-07/24/c_131734893.htm
- China National Offshore Oil Company. „Annual Report 2013.“ *CNOOC LIMITED*. 31 December 2013. <http://www.cnooltd.com/upload/Attach/mrfj/2014/04/2395984295.pdf>.
- China.org.cn. „Decision of the Central Committee of the Communist Party of China on Some Major Issues Concerning Comprehensively Deepening the Reform.“ *China.org.cn*. 16 January 2014. http://www.china.org.cn/china/third_plenary_session/2014-01/16/content_31212602_15.htm.

„China's Declaration of War against Japan, also Against Germany and Italy.“ *China's Declaration of War against Japan, also Against Germany and Italy*. 9 December 1941. <http://ibiblio.org/pha/policy/1941/411209b.html>.

„Chinese mainland, Taiwan sign landmark economic pact.“ *Taiwan Affairs Office of the State Council PRC*. 29 June 2010. http://www.gwytb.gov.cn/en/Headline/201103/t20110316_1787901.htm.

Cole, Bernard D., *The Future Chinese Carrier Force*. Интернет, 08 May 2013. <http://news.usni.org/2013/05/08/the-future-chinese-carrier-force>.

Cole, Michael J. *Sunflowers End Occupation of Taiwan's Legislature*. 11 April 2014. <https://thediplomat.com/2014/04/sunflowers-end-occupation-of-taiwans-legislature/>

Congressional Research Service. "China/Taiwan: Evolution of the “One China” Policy—Key Statements from Washington, Beijing, and Taipei.“ *EveryCRSReport.com*. 5 January 2015. <https://www.everycrsreport.com/reports/RL30341.html>.

„Constitution of the People's Republic of China.“ *The National People's Congress of the People's Republic of China*. http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/2007-11/15/content_1372962.htm.

Cooper, Cortez A. "The PLA Navy's "New Historic Mission": Expanding Capabilities for a re-Emergent Maritime Power.“ *RAND Corporation*. June 2009. http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/2009/RAND_CT332.pdf.

Cronin, Patrick M., yp. "Cooperation from Strength: The United States, China and the South China Sea.“ Center for New American Security, January 2012.

„Cross-Straits Economic Cooperation Framework Agreement.“ 29 June 2010. <http://www.ecfa.org.tw/EcfaAttachment/ECFADoc/ECFA.pdf>.

Cui, Xiaohuo, Kuang Peng. "Navy Chief List New Objectives.“ *China Daily*. 16 April 2009. <http://www.chinadaily.com.cn/>.

Wade, Geoff. "Port of Darwin: This is about more than China's economic interest.“ *ABC NET*. 24 11 2015. <http://www.abc.net.au/news/2015-11-24/wade-the-darwin-port-is-another-link-in-china's-expansion/6967640>.

- Wang, Qian, Yunbi Zhang. „Xi vows to protect maritime interests.“ *China Daily*. 01 August 2013. http://usa.chinadaily.com.cn/china/2013-08/01/content_16859216.htm.
- White, Andrew. “China’s Landbridge secures Port of Darwin in \$506m deal.“ *The Australian*. 13 10 2015. <http://www.theaustralian.com.au/business/chinas-landbridge-secures-port-of-darwin-in-506m-deal/news-story/85a79cc8945d85a8a419774bf5264e49>.
- Wong, Billy. „"One Belt, One Road" Initiative: The Implications for Hong Kong.“ *research.hktdc*. 16 April 2015. <http://economists-pick-research.hktdc.com/business-news/article/Research-Articles/One-Belt-One-Road-Initiative-The-Implications-for-Hong-Kong/rp/en/1/1X000000/1X0A23WV.htm>.
- Wong, Catherine. "Five things you should know about China-backed port in Myanmar.“ *South China Morning Post*. 09 May 2017. <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2093581/five-things-you-should-know-about-china-backed-port>.
- Workman, Daniel. "Crude Oil Imports by Country.“ *World's Top Exports*. 29 May 2017. <http://www.worldstopexports.com/crude-oil-imports-by-country/>.
- Wu, Lei, Shen Qinyu. "Will China Go to War over Oil?“ *Far Eastern Economic Review*, April 2006: 38-41.
- Xi, Jinping. "President Xi Jinping delivers speech at Nazarbayev University.“ *People's Daily Online*. 07 09 2013. <http://english.peopledaily.com.cn/90883/8392768.html>.
- . "Speech by Chinese President Xi Jinping to Indonesian Parliament.“ *ASEAN - China center*. 03 October 2013. http://www.asean-china-center.org/english/2013-10/03/c_133062675.htm.
- Xiaokun, Li. “China sails through 'first island chain'.“ *China Daily*. 02 08 2013. http://www.chinadaily.com.cn/china/2013-08/02/content_16863833.htm.
- Xinhua. “China Voice: Xi-Chu meeting oils cross-Strait engine.“ *Xinhuanet*. 04 May 2015. http://news.xinhuanet.com/english/2015-05/04/c_134209556.htm.
- . “China-Africa cooperation plans to boost Africa's integration.“ *New China*. 26 June 2016. http://news.xinhuanet.com/english/2016-06/26/c_135467581.htm.
- . “Duterte says visit to China "signals a turning point in our shared history".“ *Xinhua*. 22 10 2016. http://news.xinhuanet.com/english/2016-10/22/c_135772745.htm.

- . “Four-point guidelines on cross-Straits relations set forth by President Hu.” *Taiwan Affairs Office of the State Council PRC*. 04 Mart 2005.
http://www.gwytb.gov.cn/en/Special/OneChinaPrinciple/201103/t20110317_1790120.htm
- . *No worry necessary over China's second aircraft carrier: expert*. 02 January 2016.
http://www.chinadaily.com.cn/china/2016-01/02/content_22904859.htm.
- . “Senior official says China eyes closer military ties with Seychelles.” *english.people.cn*. 16 July 2012. <http://en.people.cn/90786/7876625.html>.
- . “Spotlight: China's experience and Africa's revitalization.” *New China*. 29 December 2017.
http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/29/c_136859973.htm.
- . “Xi, Duterte agree on full improvement of ties.” *Xinhua*. 20 10 2016.
http://news.xinhuanet.com/english/2016-10/20/c_135769623.htm.
- . *Xinhua Insight: Xi steadfast on reunification*. 26 September 2014.
http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-09/26/c_133675240.htm.
- Yang, Jing, Ray Chan. „State Council issues guidelines to reform shipping industry.“ *South China Morning Post*. 04 September 2014. <http://www.scmp.com/business/china-business/article/1584738/state-council-issues-guidelines-reform-shipping-industry>.
- Yoshihara, Toshi. *Rise of Chinese Seapower*. 7 February 2013.
<https://www.youtube.com/watch?v=7P4sOH5JBXE>.
- Zhang, Haizhou. *China rules out overseas naval base now*. 01 January 2010.
http://www.chinadaily.com.cn/china/2010-01/01/content_9254142.htm.
- Zhang, Tao. "Air force in Pacific drill to test far-offshore strength.“ *China Military*. 26 09 2016.
http://english.chinamil.com.cn/view/2016-09/26/content_7276556.htm.
- Zhang, Zhouxiang. *Need for second aircraft carrier is real*. 01 January 2016.
<http://iosnews.chinadaily.com.cn/newsdata/news//201601/06/364718/article.html>.
- Zhiqun, Zhu. “China’s AIIB and OBOR: Ambitions and Challenges - The two ambitious projects have become an integral part of Chinese diplomacy.“ *The Diplomat*. 09 10 2015.
<http://thediplomat.com/2015/10/chinas-aiib-and-obor-ambitions-and-challenges/>.
- Zhou, Bo. *The String of Pearls and the Maritime Silk Road*. 11 February 2014.
<http://www.chinausfocus.com/foreign-policy/the-string-of-pearls-and-the-maritime-silk-road/>

Zhou, Yan. "Oil pipes to bypass Strait of Hormuz." *People's Daily Online*. 17 January 2012.
<http://en.people.cn/90883/7707067.html>.

Zhu, Chenghu. *Defense Modernization Drive in China*. Lecture, Academic Department of Strategic Studies, National Defense University, Beijing: National Defense University, 2013.

БИОГРАФИЈА

Иван Зарић рођен је 14. јула 1978. године у Београду. Завршио је Војну гимназију – ваздухопловни смер, а 2003. године дипломирао је на Војној Академији – Одсек Ратна морнарица. Магистарске студије завршио је 2010. године на Факултету политичких наука, смер Међународне студије, са темом „Актуелност учења Алфреда Махана у савременој америчкој геополитици и геостратегији“.

По занимању је официр и од 2003. године стално је запослен у Министарству одбране Републике Србије. Током професионалне каријере службовао је на бродовима Ратне морнарице у Тивту и Новом Саду, а затим на различитим дужностима у Министарству одбране Републике Србије.

Уже области научног и академског интересовања укључују геополитику, геостратегију, војну моћ и међународне односе. Учествовао је на неколико међународних и националних научних конференција у земљи и иностранству. Објавио је самостално и као ко-аутор више научних радова из области геополитике и међународних односа, попут „Геополитичке кризе и сукоби као детерминанте националне безбедности на почетку 21. века“, „Класичне евроатлантске геополитичке теорије – релевантност на почетку 21. века“, „Евроазијске геополитичке и геостратегијске перспективе НР Кине“, „Моћ мора у геополитици и геостратегији САД – утицај идеја Алфреда Мехена“, „Хартленд теорија Хелфорда Макиндера и нова велика игра у Евроазији“ и “Serbia and geopolitical (non)complementarity of the Danube strategy and the New Silk road“.

Ангажује се повремено као гостујући предавач по позиву у неколико институција у Републици Србији и Републици Српској. Члан је истраживачког тима Института за азијске студије из Београда.

ИЗЈАВЕ

Изјава о ауторству

Потписани-а _____ Иван Зарић _____

број уписа _____ 953 _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

ТАЛАСОКРАТСКА ДИМЕНЗИЈА САВРЕМЕНЕ КИНЕСКЕ ГЕОПОЛИТИКЕ

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, _____

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора _____ Иван Зарић

Број уписа _____ 953

Студијски програм _____ Политичке науке

Наслов рада _____ Таласократска димензија савремене кинеске геополитике

Ментор _____ проф. др Драгана Митровић

Потписани _____ Иван Зарић

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

ТАЛАСОКРАТСКА ДИМЕНЗИЈА САВРЕМЕНЕ КИНЕСКЕ ГЕОПОЛИТИКЕ

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство

2. Ауторство - некомерцијално

3. Ауторство – некомерцијално – без прераде

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима

5. Ауторство – без прераде

6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, _____
